

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Diplomová práce

2023

Bc. Leona Kovar

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Pracovní migrace ze Srbska do České republiky

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Leona Kovar

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kocián, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne: 30. 7. 2023

Bc. Leona Kovar

Bibliografický záznam

KOVAR, Leona. *Pracovní migrace ze Srbska do České republiky*. Praha, 2023. 184 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jiří Kocián, Ph.D.

Rozsah práce: 291 833

Abstrakt

Práce se zabývá současnou pracovní migrací ze Srbské republiky do České republiky. Cílem práce je odpovědět na tři základní otázky: Jaké jsou *push* faktory pracovních migrantů ze Srbska v ČR pro emigraci ze Srbska? Jaké jsou *pull* faktory pracovních migrantů ze Srbska pro příchod do ČR? Zda migrační sítě hrají roli pro příchod pracovních migrantů ze Srbska do České republiky a pokud ano, tak jakou? K dosažení odpovědí je použita kvalitativní analýza 27 etnografických rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska, kteří žijí v České republice, a analýza migračních teorií, konceptů a fenoménů. První část práce je věnována metodickému přístupu a rozboru dostupné literatury. Druhá část je věnována představení relevantních migračních teorií (*push-pull* teorie, teorie migračních sítí, neoklasická ekonomická teorie, nové ekonomické přístupy, globalizační teorie a teorie transnacionalizace), konceptů (gastarbeitři a diaspora), fenoménů (odliv mozků) a pojmů, které jsou v práci používány. Třetí část práce představuje analýzu některých aspektů imigrační politiky a imigračních trendů České republiky a migračních trendů ze Srbska do České republiky. V této části se též nachází hlavní jádro práce, kterým je kvalitativní analýza rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska. Z výzkumu vyplývá, že jsou hlavními důvody pro rozhodnutí emigrovat pracovních migrantů ze Srbska osobní finance, resp. nedostatek peněz, nemožnost obdržení stabilního a dlouhodobého zaměstnání, vysoká nezaměstnanost v Srbsku a sociální a politická situace v Srbsku. Mezi klíčové *pull* faktory patří vyšší platy, pracovní nabídky, sloučení rodiny či skutečnost, že je Česká republika slovanským státem. Zároveň z výzkumu vyplývá, že migrační sítě hrají roli u menšiny respondentů, a to v podobě přenosu zkušeností a informací.

Abstract

The thesis deals with the current labour migration from the Republic of Serbia to the Czech Republic. The aim of the thesis is to answer three basic questions: What are the push factors for labour migrants from Serbia to emigrate to the Czech Republic? What are the pull factors for labour migrants from Serbia to move to the Czech Republic? Do migration networks play a role in the moving of labour migrants from Serbia to the Czech Republic, and if so, what role is that? To achieve the answers, a qualitative analysis of 27 ethnographic interviews with labour migrants from Serbia, living in the Czech Republic, is used, along with an

analysis of migration theories, concepts, and phenomena. The first part of the thesis is devoted to the methodological approach and analysis of available literature. The second part presents relevant migration theories (push-pull theory, migration network theory, neoclassical economic theory, new economic approaches, globalization theory, and transnationalization theory), concepts (*gastarbeiter* and diaspora), phenomena (brain drain), and terms used in the work. The third part of the thesis provides an analysis of certain aspects of immigration policy and immigration trends in the Czech Republic, as well as migration trends from Serbia to the Czech Republic. This section also contains the main core of the work, which is the qualitative analysis of interviews with labour migrants from Serbia. The research shows that the main reasons for the decision to emigrate for labour migrants from Serbia are personal finances, i.e., lack of money, inability to obtain stable and long-term employment, high unemployment in Serbia, and the social and political situation in Serbia. Among the key pull factors are higher wages, job opportunities, family reunification, and the fact that the Czech Republic is a Slavic country. The research also shows that migration networks play a role for a minority of respondents, in the form of transferring experiences and information.

Klíčová slova

pracovní migrace, Česká republika, Srbsko, imigrace, migrační síť, *push-pull* teorie

Keywords

labour migration, Czech Republic, Serbia, immigration, migration networks, push-pull theory

Title/název práce

Labour migration from Serbia to the Czech Republic

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce, panu PhDr. Jiřímu Kociánovi, Ph.D. za věcné rady, trpělivost a podporu během studia a psaní diplomové práce. Poděkovala bych též konzultantům, panu Mgr. Ondřeji Klípovi, Ph.D. a paní Mgr. Mirjaně Stanojević. Děkuji všem respondentům za přenos svých zkušeností a názorů, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, Marku, Tanje, Jeleně, Lejle, Bogdanu, Milanům a dalším členům pražské balkánské party za bezpodmínečnou podporu, ohleduplnost a důvěru. Hvala družino!

Obsah

Úvod	2
1. Migrace z pohledu teorie	6
1.1. Rozbor literatury	6
1.2. Migrační teorie a vysvětlení základních pojmů	12
1.2.1. Typologie migrací	17
1.2.2. Pracovní migrace	20
1.2.3. <i>Brain drain</i>	25
1.2.4. Neoklasická ekonomická teorie	27
1.2.5. <i>Push-pull</i> teorie	29
1.2.6. Nové ekonomické přístupy	33
1.2.7. Teorie migračních sítí	34
1.2.8. Globalizační teorie	37
1.2.9. Teorie transnacionalizace	38
1.2.10. Diaspora	40
1.2.11. Gastarbeitři	45
2. Metodologická část	50
2.1. Výběr respondentů a charakteristika vzorku dat	51
2.2. Metodika sběru rozhovorů	56
2.3. Metody analýzy rozhovorů	60
3. Analytická část	62
3.1. Vybrané aspekty imigračních trendů a imigrační politiky České republiky	62
3.2. Migrační trendy ze Srbska do České republiky	73
3.3. Analýza rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska	84
3.3.1. Demografické charakteristiky respondentů	84
3.3.2. Nejčastější způsoby příchodu pracovních migrantů ze Srbska do ČR	89
3.3.3. Emigrace ze Srbska a ČR jako cílový stát nebo shoda okolností?	91
3.3.3.1. Migrace za prací	96
3.3.3.2. Migrace za studiem	109
3.3.3.3. Migrace za sloučením rodiny	112
3.3.3.4. Podobnosti a odlišnosti motivů k emigraci do ČR	114
3.3.4. Role migračních sítí a globalizace v rozhodnutí pracovních migrantů ze Srbska emigrovat do ČR	130
3.3.5. Pracovní migrace ze Srbska do ČR z hlediska ekonomických teorií	132
3.3.6. Diaspora, gastarbeitři, nebo transmigranti?	134
Závěr	143
Summary	148
Použitá literatura	154
Primární zdroje	154
Sekundární zdroje	155
Seznam příloh	179

Úvod

Mezinárodní pracovní migrace jako přesun lidí z jednoho státu do druhého za účelem zaměstnání je důležitá a přínosná nejen pro samotného migranta, který si tím zlepšuje příjem a kvalitu života, nýbrž i pro cílový stát, neboť migrant často zaplňuje volné místo na pracovním trhu, posiluje ekonomiku státu, přináší do něj své znalosti a dovednosti, ale obohacuje ho i vlastní kulturou. Pracovní migrace může zároveň mít přínos i pro stát původu, a to zejména v případech, kdy migrant posílá domů remitence, nebo přenáší znalosti a dovednosti získané v zahraničí. Mezinárodní (pracovní) migrace může, ale nemusí, též vést k vybalancování demografických nedostatků v cílovém státě nebo přebytku pracovní síly v původní zemi.

Česká republika nepatří mezi tradiční cílové země pracovních migrantů a obecně migrantů ze Srbska.¹ Zároveň občané Srbska nepatří do deseti nejpočetnějších skupin cizinců žijících v České republice.² Nicméně, (pracovní) migrace ze Srbska do České republiky probíhá a počet občanů Srbska žijících v České republice se v posledních šesti letech prakticky zdvojnásobil. Zároveň, cizinci se srbským státním občanstvím se v posledních patnácti letech pohybují na 11. nebo 12. místě na žebříčku nejpočetnějších skupin cizinců ze třetích zemí³ žijících v České republice.⁴

Srbsko představuje území, kterému odborníci říkají „tradiční emigrační oblast“, tj. prostor, ze kterého tradičně lidé odcházejí do zahraničí.⁵ Emigrační vlny z tohoto prostoru lze

---

¹ Mezi tradiční cílové země pro emigranty ze Srbska patří: Německo, Rakousko, Francie, Švédsko, Švýcarsko, Kanada, Austrálie a Spojené státy americké. V posledních dvou desetiletích začínají být imigračně atraktivní i Maďarsko, Ruská Federace, Spojené království Velká Británie a Severní Irsko. Dragana Marjanović, „Migracija radne snage i njen uticaj na demografsku sliku i tržište rada u Srbiji“, 8; Goran D. Penev a Jelena R. Predojević-Despić, „Stanovništvo Srbije na radu i boravku u inostranstvu prema državama destinacije: regionalni pristup“, *Glasnik Srpskog geografskog društva* 2 (2016): 86.

² Nicméně, občané se srbským státním občanstvím patří od roku 2019 mezi „10 nejčastějších státních občanství cizinců“ ze třetích zemí s přechodným pobytem v ČR. Přechodný pobyt je určen členem § 20 zákona č. 326/1999 Sb. § 20 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023; „Cizinci v České republice 2022“, (Praha: Český statistický úřad, 2022), 59, <https://www.czso.cz/documents/10180/165384708/29002722.pdf/0b03ebd4-aab2-4292-a215-12e81096bc2d?version=1.1> (staženo 5. 2. 2023); „Cizinci v České republice 2021“, (Praha: Český statistický úřad, 2021), 59, <https://www.czso.cz/documents/10180/142284148/29002721.pdf/2c3be929-27a5-459e-bee0-7e2aae4705f5?version=1.1> (staženo 5. 2. 2023); „Cizinci v České republice 2020“, (Praha: Český statistický úřad, 2020), 59, <https://www.czso.cz/documents/10180/125507871/29002720.pdf/72ffef73-2105-4fde-9220-6549e8348aa3?version=1.3> (staženo 5. 2. 2023).

³ Za třetí země jsou považované státy, které nejsou členy Evropské unie, a nejsou ani Island, Lichtenštejnsko, Norsko ani Švýcarsko. „Legální migrace“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/legalni-migrace.aspx> (přistoupeno 18. 2. 2023).

⁴ „R01 Cizinci v ČR v letech 2004–2022 (stav k 31. 12.)“, Český statistický úřad, Data – počet cizinců, https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr (staženo 11. 6. 2023).

⁵ I Vláda Srbské republiky považuje Srbsko za emigrační stát. „Migracioni profil Republike Srbije za 2021.

rozdělit do několika období: „1) ekonomická emigrace koncem 19. století do první světové války, převážně do obou Amerik; 2) emigrace mezi první a druhou světovou válkou“; 3) emigrace v průběhu druhé světové války a po ni; 4) „ekonomická emigrace v období 1960–1980 především do Západní Evropy“; 5) emigrace odborníků do zemí Západní Evropy, Spojených států amerických, Austrálie či na Nový Zéland; 6) emigrace, která probíhá v současném století. Nicméně, tato klasifikace, kterou uvádějí Mirjana Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir a s odkazem na dílo Vladimira Grečiće, nezohledňuje emigraci ze Srbska vyvolanou rozpadem Jugoslávie či bombardováním Srbska v roce 1999. Přesto, tito autoři poukazují na skutečnost, že se Srbsko v průběhu rozpadu Jugoslávie stalo zemí přijímající uprchlíky z okolních států a, že následně část těchto uprchlíků emigrovala. Zároveň ze Srbska, podle ne úplně přesných sčítání lidu z let 1991 a 2002, emigrovalo v 90. letech cca 140 tisíc přičemž je předpokládáno, že v roce 1991 nebylo spočítáno cca 30 % emigrantů a v roce 2002 ještě víc.⁶

Na druhou stranu, Česká republika je relativně novou imigrační zemí, resp. státem přitahujícím imigranty (i když je „tradičně cílovou zemí pro občany Ukrajiny a Slovenska“), zejména pracovní a to, jak z důvodu hospodářského růstu, tak i z důvodu nízké nezaměstnanosti v ČR⁷, „nedostatku pracovní síly“, resp. poptávce po další (zahraniční) pracovní síle. Zároveň v post-komunistickém období není Česká republika „významnou zdrojovou zemí migrace do zemí EU ani mimo ně“.⁸

V práci jsou zkoumány faktory, které působily na rozhodnutí pracovních migrantů ze Srbska žijících v ČR emigrovat do zahraničí a faktory, které působily ve prospěch zvolení České republiky za cílovou zemi emigrace těchto pracovních migrantů. Důraz je též kladen na roli, kterou hrají migrační sítě pro rozhodnutí pracovních migrantů ze Srbska emigrovat do ČR.

---

godinu“, Republika Srbija: Vlada Republike Srbije, 23, <https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/Migracioni%20profil%20Republike%20Srbije%20za%202021-%20godinu.pdf> (přístupeno 8. 10. 2022); Vladimír Grečić, „Kako srpska dijaspora može više doprineti razvoju svoje države?“, *Glasnik Srpskog geografskog društva* 2 č. 9 (2016): 65–82.

⁶ Mirjana Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir, *Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije: sa posebnim osvrtom na mlade* (Beograd: Međunarodna organizacija za migracije, 2016), 13; Jelena Predojević-Despić, „Prostorne karakteristike emigracije iz Srbije: od gastarbajtera do migrantskih mreža“, *Demografski pregled* 9 č. 4 (2011): 1–2.

⁷ Míra nezaměstnanosti v ČR od roku 2010, kdy činila 7.28 %, pořád klesá a od roku 2016 je pod 3 %. „Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) – Czechia“, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?contextual=default&end=2021&locations=CZ&start=1995&view=chart%2C> (přístupeno 22. 5. 2023).

⁸ Dušan Drbohlav, eds., *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remitence - (rozvoj)* (Praha: Karolinum, 2015), 206; Tomáš Jungwirth, „Cesty k prosperitě: Migrace a rozvoj v České Republice“ (Praha: Charita Česká republika, 2019), 15–16, 18, 21.

Práce odpoví na následující otázky: Jaké jsou *push* faktory pracovních migrantů ze Srbska v ČR pro emigraci ze Srbska? Jaké jsou *pull* faktory pracovních migrantů ze Srbska pro příchod do ČR? Zda migrační sítě hrají roli pro příchod pracovních migrantů ze Srbska do České republiky a pokud ano, tak jakou?

Teritoriálně je tato práce vymezena na území Srbské republiky a České republiky. Z hlediska časového vymezení, práce je zaměřena na období od roku 2010 do konce roku 2022. Důvodem pro zvolení roku 2010 jako začátku zaměření výzkumu je několik. Zaprvé, cílem práce bylo zkoumat aktuální dlouhodobou pracovní migraci ze Srbska do ČR, nikoliv migraci způsobenou jugoslávskými válkami v 90. letech 20. století, bombardováním Srbska a Černé Hory v roce 1999, či politickou krizí v 90. letech minulého století nebo na začátku 21. století. Zároveň je práce zaměřena se na emigraci z území dnešního Srbska, které do roku června 2006 bylo součástí státního společenství Srbsko a Černá Hora⁹, takže by při zpracování statistických údajů o migraci ze tehdejšího státního útvaru do ČR nebylo jasné, která část emigrantů pocházela z území dnešního Srbska, a která z teritoria dnešní Černé Hory. Časové vymezení souvisí též se vstupem ČR do Evropské unie v roce 2004 a do schengenského prostoru v roce 2007¹⁰, neboť obě události výrazně ovlivnily nárůst počtu migrantů v ČR, o čemž bude více řeči níže. V prosinci 2009 byl pak zaveden bezvízový režim pro krátkodobý pobyt mj. pro občany Srbska, což je posledním faktorem působícím ve prospěch časového vymezení na období 2010–2022.¹¹ Hlavní důraz je kladen na posledních pět let, resp. od roku 2017 do roku 2022, jelikož k největšímu nárůstu počtu cizinců se srbským státním občanstvím pracujících v ČR docházelo v letech 2018–2019. Následně pandemie covid-19, proticovidová opatření a hospodářská krize, která nastala, jak kvůli pandemii, tak kvůli ruské agresi na Ukrajině v únoru 2022, zpomalila, resp. zastavila

---

⁹ Černá Hora vyhlásila nezávislost 3. června 2006. „Odluka o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore“. *Službeni list Republike Crne Gore* č. 36/2006, str. 423.

¹⁰ Schengenský prostor označuje státy, které podepsaly Schengenskou dohodu (poprvé v roce 1985) a ve kterých platí, že „osoby mohou překračovat hranice smluvních států na kterémkoliv místě, aniž by musely projít hraniční kontrolou“. To znamená, že občané těchto zemí „mohou svobodně“ cestovat do jiných států schengenského prostoru „bez zdržování a formalit“. Zároveň platí, že občané zemí, které nejsou součástí Schengenu, ale mají „tzv. schengenské vízum“, tj. vízum na základě, kterého mohou vstoupit do jednoho státu Schengenu, mohou též cestovat do jiných zemí, které jsou součástí tohoto prostoru. V současnosti je součástí schengenského prostoru 27 států Evropy, a ČR je členem od prosince 2007. Petr Rožňák a Karel Kubečka a kol., *Země Visegrádu a migrace: fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4* (Ostrava: Key Publishing, 2018), 257; „Schengen Area – The World’s Largest Visa Free Zone“, Schengen Visa Info, <https://www.schengenvisa.info/schengen-visa-countries-list/> (přistoupeno 25. 2. 2023).

¹¹ Dušan Drbohlav a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*, (Praha: Sociologické nakladatelství, 2010): 32, 38–39; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2009“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010), 148.

tento nárůst.

Práce představuje kvalitativní případovou studii, resp. analýzu 27 etnografických rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska žijícími v ČR. Opírá se o migrační teorie – o *push-pull* teorii, teorii migračních sítí, neoklasickou ekonomickou teorii, nové ekonomické přístupy, globalizační a teorii transnacionalizace, a o koncepty diaspory, gastarbeitřů a odlivu mozků. Výzkum byl prováděn z mikro-úrovňové perspektivy, neboť je zaměřen na jedince, tj. pracovní migranty ze Srbska žijící v ČR a na faktory, které ovlivnily jejich rozhodnutí emigrovat do ČR. První část práce je věnovaná rozboru základní dostupné literatury zabývající se migracemi a migračními teoriemi, a metodickému přístupu, resp. způsobu a postupů zpracování dat použitých v této práci. Druhá část práce je věnovaná základním pojmům, které jsou v této práci používány a, které souvisí s migracemi. Zároveň se tato část práce zabývá výše zmíněnými migračními teoriemi, koncepty a fenomény, z jejichž hlediska je prováděn výzkum a pomoci kterých se pokusím zodpovědět na výzkumné otázky. Hlavní část práce začíná analýzou některých aspektů české imigrační politiky a migračních trendů ze Srbska do České republiky v posledním desetiletí. V ní následuje analýza rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska žijícími v ČR a aplikace migračních teorií, zejména *push-pull* teorie. Cílem této části je odpovědět na výše definované výzkumné otázky, ale i obohatit tento výzkumu o další informace o pracovních migrantech ze Srbska. Jedná se např. o informace, zda umí český, jestli posílají remittance, zda se cítí jako součást srbské diaspory nebo české společnosti, zda se cítí jako gastarbeitři, nebo zda se plánují vrátit do Srbska, zůstat v ČR nebo emigrovat dál.

1. Migrace z pohledu teorie

1.1. Rozbor literatury

Migraci a souvisejícím otázkám se věnuje široká paleta odborných prací, které zkoumají obvykle její ekonomické, sociologické, geografické nebo historické aspekty. Některé práce se též věnují kulturním, psychologickým, právním, politickým či demografickým aspektům migrace. Je natolik komplexním jevem, že jednotná teorie neexistuje a „ani neexistuje v rámci samostatného vědního oboru“. Podle Michaely Vojtkové je migrace „jak příčinou, tak i důsledkem prostorových změn v organizaci společnosti“.¹² Rozličné vědní disciplíny tak zároveň produkují velké množství migračních teorií a zabývají se různými migračními proudy. Vzhledem k tomu že je tato diplomová práce rozsahově a tematicky omezená, jsou v této kapitole představené pouze vybrané migrační teorie, které jsou relevantní pro zpracování tématu pracovní migrace ze Srbska do České republiky. Tato práce obohacuje dosavadní výzkum (pracovní) migrace o nový pohled na push a pull faktory a roli migračních sítí pracovních migrantů ze Srbska žijících v České republice, zejména z perspektivy samotných migrantů.

V současné době je dostupná řada uznávaných teoretických prací, které poskytují komplexní pohled na migrace. Mezi podstatné práce zabývající jimi na vyšší teoretické úrovni patří kniha *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, která se snaží postihnout aspekty ekonomické migrace, sociologické, antropologické, demografické, historické, geografické a právní. Autoři v této knize poskytují krátký přehled migračních studií a jejich vývoje jakožto oboru bádání.¹³ Zaměřují se také na např. teorie integrace imigrantů a jejich vlivů na společnosti v cílových zemích. Zároveň se zabývají teoriemi asimilace, výhodami etnického udržení či modely diskriminace na základě etnicity. Mezi klíčové autory zabývajících se migracemi můžeme zařadit také Douglase Masseyho a jeho práce *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“ a „An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case“. Historickému rozvoji migračních proudů se

---

¹² Stephen Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (New York: Guilford Press, 2014), 27; Michaela Vojtková, „Teorie mezinárodní migrace“, *SocioWeb* č. 5 (2005): 1, http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/124_socioweb_5.pdf (staženo 15. 4. 2022).

¹³ Pro rozvoj migračních studií viz Caroline B. Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. Caroline B. Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines* (New York: Routledge, 2000), 39–55.

věnuje např. článek „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“.¹⁴

Další zásadní prací je kniha *The Age of Migration*, kterou sepsali Stephen Castles, Hein de Haas a Mark J. Miller. Vedle migračních teorií se dílo zabývá mj. vlivem migrace na transformaci společností, jak v cílovém státě, tak zemi původu, a to skrz různé aspekty (např. z hlediska pohlaví, identity a kultury komunity, formování národnostních menšin apod.). Časově zahrnuje období od kolonizace a industrializace, přes první a druhou světovou válku až do posledních dekadách 20. století. Z hlediska teritoriálního, zabývá se migrací jak evropskou, tak americkou, asijskou a africkou. Analyzuje migrační pohyby a proudy mj. z bezpečnostního a klimatického pohledu, ale poukazuje i na sociální a imigrační politiky, vytváření migrantských komunit, kulturní a jazyková práva migrantů. Zároveň se zabývá problémy nelegální migrace, asimilace, rasistického násilí, protiimigračních hnutí, segregace, postavení migrantů v rámci pracovního trhu apod. Pro tuto diplomovou práci byla klíčová kapitola zabývající se migračními teoriemi a jejich kritikou. Migračními vlnami v Evropě od poloviny 20. století do roku 2015 se zabýval např. Rinus Penninx v článku „Mezinárodní migrace a odpovídající politiky vůči nim v Evropě v období od 1950 do 2015 roku“ nebo Danica Šantić a Milena Spasovski či Daniel Göler, kteří se věnovali spíše současným transnacionálním migracím. Mezi další důležitá jména patří Steven Vertovec, jenž se ve svých pracích věnoval mj. migracemi, transnacionalismu, multikulturalismu, kosmopolitismu a diasporám. Nicméně, tito autoři se pochopitelně blíže nevěnovali (pracovní) migraci ze Srbska anebo migrací do České republiky.¹⁵

---

¹⁴ Ibid., 37, 67–69, 74–77, 90, 115, 148, 198, 227, 289; Douglas S. Massey, Joaquín Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino a J. Edward Taylor, *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium* (Oxford: Clarendon Press, 1998); Douglas S. Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, *Population and Development Review* 19, č. 3 (1993): 431–466; Douglas S. Massey, Joaquín Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino a J. Edward Taylor, „An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case“, *Population and Development Review* 20 č. 4 (1994): 699–751.

¹⁵ Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 25, 55, 84, 102, 126, 147, 172, 198, 215, 264, 272, 282, 284, 291, 307; Rinus Penninx, „Međunarodne migracije i odgovarajuće politike prema njima u Evropi u periodu od 1950. do 2015. godine“, *Glasnik Srpskog geografskog društva* č. 2 (2016): 18–41; Danica Šantić a Milena Spasovski, „Savremene međunarodne migracije – ka novoj terminologijim pokazateljima i politikama“ *Glasnik Srpskog geografskog društva* 2 č. 9 (2016): 5–17; Daniel Göler, „„Neuhvatljivi““ migracioni sistemi. Lekcije nove evropske migracione mape“, *Glasnik Srpskog geografskog društva* 2 (2016):42–49; Steven Vertovec, „Transnationalism and identity“, *Journal of ethnic and migration studies* 27 č. 4 (2001): 573–582; Steven Vertovec, *Transnationalism* (London: Routledge, 2009); Steven Vertovec, *Migration: critical concepts in the social sciences: trends*, (London: Routledge, 2010); Karen Schönwälder, Sören Petermann, Jörg Hüttermann, Steven Vertovec, Miles Hewstone, Dietlind Stolle, Katharina Schmid, a Thomas Schmitt, *Diversity and contact: immigration and social interaction in German cities* (London: Palgrave Macmillan, 2016); Steven Vertovec, „Imagining Indian diasporas in Canada: An epic without a text“, *Culture and Economy in the Indian Diaspora* (2003): 195–208; Steven Vertovec, „Migration and other modes of transnationalism: Towards

Mezi významná česká jména zabývající se migracemi a imigrací (i když ne explicitně pracovní) v České republice patří Dušan Drbohlav. Práce *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* od něj a Lenky Medové, Zdeňka Čermáka, Evy Janské, Dity Čermákové a Dagmar Džúrové z roku 2010 se zabývá migrací a imigrací v České republice (či v její odlišných historických podobách). Jak autoři v samotném úvodu zmiňují, kniha představuje „upravenou a rozšířenou verzi výzkumné zprávy pro Česko“. Její význam spočívá v tom, že vysvětluje (i)migrační procesy a trendy na tomto území (a částečně srovnává s vývojem migračních trendů v Polsku a Maďarsku po roce 1989), dává je do širšího ekonomického, demografického či historického kontextu a snaží se vysvětlit, proměnu České republiky ze státu, odkud lidé emigrovali, do cílového státu západního vzoru. Kniha se zaměřuje především na období od roku 1989 do roku 2008 a za její tři podstatné dimenze, kterým se v tomto období zabývá bych označila: vývoj migračních trendů v České republice, migrační politika ČR a integrace cizinců v tomto státě. Práce zároveň poskytuje velice krátký, ale stručný a (pro tuto diplomovou práci) dostačující přehled demografického vývoje, migračního salda a trendu mezinárodní migrace v Českých zemích od poloviny 19. století do roku 1989.¹⁶

Mezi další významné práce Dušana Drbohlava patří třeba kniha *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: Česko v evropském kontextu*, v jejíž kapitole „Mezinárodní migrace v Česku s důrazem na legální pracovní migraci“ se zaměřil i na legální pracovní migraci, nebo *Možné přístupy k odhadu počtu nelegálních migrantů v Česku a zvláště v Praze* či *Reflexe migračních teorií*. Drbohlav byl též spoluautorem a editorem knihy *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remitence – (rozvoj)*, která se, jak název napovídá, zabývá pracovní migrací z Ukrajiny do ČR s důrazem na remitence. Autoři v ní zkoumali „chování ukrajinských pracovních migrantů v Česku“, ale z hlediska remitencí (komu je posílají, proč je posílají, jaký je profil pracovních migrantů, kteří remitence posílají, a jaký je těch, kteří je neposílají apod.). Zároveň se zabývali „českou migrační a rozvojovou politikou“ ale skrz rozhovory s odborníky, kteří se tomuto tématu věnují.¹⁷

---

conceptual cross-fertilization“, *The International migration review* 37 č. 3 (2003): 641–665; Steven Vertovec, „Multiculturalism, culturalism and public incorporation“, *Ethnic and racial studies* 19 č. 1 (1996): 49–69; Steven Vertovec, „Migrant Transnationalism and Modes of Transformation“, *The International migration review* 38 č. 3 (2004): 970–1001; Vertovec, Steven a Robin Cohen, *Conceiving cosmopolitanism: theory, context and practice* (New York: Oxford University Press, 2002); Steven Vertovec a Susanne Wessendorf, *The multiculturalism backlash: European discourses, policies and practices* (Abingdon: Routledge, 2010).

¹⁶ Drbohlav a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*, 15–31, 69, 91, 128, 130.

¹⁷ Dušan Drbohlav, eds., *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: Česko v evropském kontextu* (Praha:

Mezi novější důležité práce týkající se migrace do (nejen) České republiky patří rozsáhlá monografie pod názvem *Země Visegrádu a migrace: fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Autoři se v ni zaměřili především na bezpečnostní aspekty související s migrační vlnou ze Severní Afriky a Středního východu, která v roce 2015 zasáhla Evropu. Největší důraz kladli na bezpečnostní dopady této vlny na Českou republiku, Slovensko, Maďarsko a Polsko. Nicméně, nezabývali se v ni pracovní migraci do ČR. K významným českým autorům zabývající se (nejen pracovní) migrací, diasporou či národnostními menšinami patří i Ondřej Klípa a Zdeněk Uherek. Pro tuto magisterskou práci byla užitečná především Klípaova kapitola „Diaspora a rozvoj“ v knize *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace* ve které se, jak název kapitoly napovídá, zabýval konceptem diaspor a jejím vlivem na rozvoj původního států. Zároveň se v ni zaměřil na tři diaspor v ČR a to běloruskou, ukrajinskou a vietnamskou. Nezabýval se však post-jugoslávskou ani srbskou. Uherek se mimo výše uvedený titul migraci věnuje např. v knihách *Migrace: historie a současnost*, *Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců*, *Migration, diversity and their management*, a společně s Drbohlavem se věnoval migračním teoriím v článku „Reflexe migračních teorií“. V knize *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice* se, společně s dalšími autory, věnoval mj. teoretickým konceptům týkajících se migrace a pracovní migraci ze Zakarpatské Ukrajiny do ČR, ale v ni není zmiňována (pracovní) migrace ze Srbska. Mezinárodní pracovní migraci a české migrační politice se, sice na začátku 21. století, též věnovala Milada Horáková ve studii *Mezinárodní migrace a migrace cizí pracovní síly*.¹⁸

V českém prostředí se též věnuje migracím výzkumnice ze Srbska, Mirjana Stanojević, která

Karolinum, 2008), 57–62; Dušan Drbohlav a Lenka Lachmanová, *Možné přístupy k odhadu počtu nelegálních migrantů v Česku a zvláště v Praze* (Praha: Karolinum, 2008); Drbohlav, eds., *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remitence – (rozvoj)*, 13, 207; Dušan Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, *Geografie – Sborník České geografické společnosti* 112, č. 2 (2007): 1–18.

¹⁸ Rožňák a Karel Kubečka a kol., *Země Visegrádu a migrace: fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*, 21–22; Ondřej Klípa, „Diaspora a rozvoj“, in *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*, Brázová, Věra-Karin a kol. (Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2011), 208–229; Zdeněk Uherek, Simona Hošková a Robert Vindiš, *Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců*, (Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2002); Zdeněk Uherek, Věra Honusková, Šárka Ošřádalová a Vladislav Günter, *Migrace: historie a současnost*, (Ostrava: Občanské sdružení PANT; 2016); Zdeněk Uherek, Zuzana Korecká a Tereza Pojarová, *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*, (Praha: Etnologický ústav AV ČR; 2008); Zdeněk Uherek, *Migration, diversity and their management* (Praha: Institute of Ethnology, Academy of Sciences of the Czech Republic, 2011); Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 1–18; Milada Horáková, *Mezinárodní migrace a migrace cizí pracovní síly* (Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003).

psala bakalářskou práci o migraci lidí ze zemí bývalé Jugoslávie do Jihomoravského kraje, diplomovou práci o imigrační politice ČR vůči třetím zemím, příspěvky na konferencích o vlivu srbské diaspory na další emigraci ze Srbska, nebo o percepčních Západu vytvořených gastarbeitery v kontextu emigrace ze Srbska. Tématu migrace ze států bývalé Jugoslávie do ČR se též věnovala v bakalářské práci Sanina Čajić, nebo Jaroslav Otčenášek ve výzkumné zprávě *Imigranti z vybraných zemí bývalé Jugoslávie (po roce 1991) - Chorvaté, Srbové, Muslimové a Makedonci*. V českém prostředí se migracím z bývalé Jugoslávie zabýval také Ondřej Daniel v knize *Bigbit nebo turbofolk: představy migrantů z bývalé Jugoslávie*, který se zaměřoval mj. na dějiny migrací z území někdejší Jugoslávie a na migranty z tohoto území v České republice, Rakousku a ve Francii. Nicméně, v kapitole věnující se migrantům z bývalé Jugoslávie v ČR se autor zaměřuje primárně na (intelektuály a) uprchlíky z Bosny a Hercegoviny, kteří přijeli do ČR v průběhu rozpadu Jugoslávie, resp. válek. Ani tento autor se nevěnuje (pracovní) migraci ze Srbska do ČR v období samostatného (post-jugoslávského) Srbska.¹⁹

Emigračním trendům Srbska jsou věnované různé zprávy, výzkumy a publikace vydané Mezinárodní organizací pro migraci nebo např. srbským Komisariátem pro uprchlíky a migrace. V srbském akademickém prostředí se migracemi (nejen) ze Srbska zabývala např. skupina autorů, která se podílela na rozsáhlé práci *Towards Understanding of Contemporary Migration: Causes, Consequences, Poicies, Reflections*. Nicméně, v této práci se autoři nezabývají (pracovní) migrací ze Srbska do České republiky. Současnými migračními trendy Srbska se zabývali např. autorky Mirjana Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir, které provedly a zpracovaly *Výzkum o vnějším a vnitřním a migracím občanů Srbska: se zvláštním přihlédnutím na mladé*. V tomto výzkumu se autorky věnují nejen statistickým údajům a jejich zpracování, nýbrž i *push* a *pull* faktorům migrací, potenciálním následkům „migrací na demografické změny a udržitelný rozvoj“ Srbska, a

---

¹⁹ Stanojević, Mirjana. The Serbian paradox: negative attitudes and migration aspirations towards the West. In *The Migration Conference 2022 Rabat*. 2022; Mirjana Stanojević, „Imigrační politika ČR vůči třetím zemím na příkladu Jihomoravského kraje (Brno): skutečné příležitosti a hrozby“ (diplomová práce, Masarykova univerzita, 2019); Mirjana Stanojević, „Migrace ze států bývalé Jugoslávie do Jihomoravského kraje“ (bakalářská práce, Masarykova univerzita, 2017.); Stanojević, Mirjana. Serbian youth between national dream and dreams of a better life abroad. In *5th DREAMS, PHANTASMS AND MEMORIES International Interdisciplinary Conference*. 2021; Sanina Čajić, „Imigrace uprchlíků původem z bývalé Jugoslávie do Prahy a jejich integrace do společnosti“, (bakalářská práce, Masarykova Univerzita, 2020); Jaroslav Otčenášek, *Imigranti z vybraných zemí bývalé Jugoslávie (po roce 1991) - Chorvaté, Srbové, Muslimové a Makedonci* (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2001); Ondřej Daniel, *Bigbit nebo turbofolk: představy migrantů z bývalé Jugoslávie* (Praha: AntropoWeb, 2013), 25–131, http://www.antropoweb.cz/media/document/daniel_2013_bigbit_nebo_turbofolk_ebook.pdf (staženo 17. 5. 2023).

zároveň poskytují některá doporučení pro sledování dopadů migrací na samotný rozvoj státu. Dále, Vláda Srbské republiky publikuje prostřednictvím Komisaríátu pro uprchlíky a migraci každoročně od roku 2010 dokument pod názvem „Migrační profil Srbské republiky“, jenž zpracovává statistická data o vnitřních migracích, emigracích a imigracích. Populaci emigrantů pocházejících ze Srbska se zabývá např. publikace vypracovaná Goranem Penevem a Jelenou Predojević-Despić. Ta je nicméně zaměřena na období od roku 1971 do roku 2011.²⁰

Z rozboru dostupné literatury vyplývá, že existují akademické práce zabývající se migracemi, imigrací a imigračními trendy do ČR, nebo emigrací, emigračními trendy a fenoménem *brain drain-u* ze Srbska, ale kromě několika bakalářských a diplomových prací zabývajících se spíše teritoriálně širším tématem, tj. migrací ze zemí (bývalé) Jugoslávie do ČR, nakolik je autorce známo, nebyla dosud zkoumána současná pracovní migrace ze Srbska do České republiky. Hlavním přínosem této diplomové práce je tak zaplnění mezery v dosavadním akademickém výzkumu, ve kterém dosud nebylo zpracované téma pracovní migrace ze Srbska do České republiky, zejména z hlediska *push-pull* faktorů, roli migračních sítí, v rámci konceptů *gasterbeitrů* a dalších. Kromě analýzy současných trendů na základě dostupných statistických údajů a zkoumání pracovní migrace ze Srbska do ČR z hlediska migračních teorií (jako jsou *push-pull* teorie, teorie migračních sítí, teorie transnacionalizace apod.), přináší práce i zcela nový pohled skrz životní příběhy pracovních migrantů skrze pro účely tohoto výzkumu sesbírané rozhovory. Metodologicky se sice nejedná o zcela nový přístup, ale analýza rozhovorů obohacuje diplomovou práci a samotný výzkum o individuální, osobní příběhy migrantů představující jejich životy, kontexty, ve kterých docházelo k rozhodnutí migrovat, a způsoby přemýšlení o České republice a životě v ní, faktory, jež jsou důležité pro jejich setrvávání v ČR, a pomáhá k jejich lepšímu pochopení.²¹

---

²⁰ „Search for books“, IOM UN Migration publications platform, <https://publications.iom.int/search?search=&f%5B0%5D=country%3A734&f%5B1%5D=region%3A2671> (přistoupeno 10. 2. 2023); „Migracioni profil Republike Srbije“, Komisarijat za izbeglice i migracije Republika Srbija, <https://kirs.gov.rs/lat/migracije/migracioni-profil-republike-srbije> (přistoupeno 8. 10. 2022); Mirjana Bobić, Stefan Janković eds., *Towards Understanding of Contemporary Migration: Causes, Consequences, Poicies, Reflections* (Belgrade: Institute for Sociological Research, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, 2017); Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir, *Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije: sa posebnim osvrtom na mlade*, 6; Penev a Jelena R. Predojević-Despić, „Stanovništvo Srbije na radu i boravku u inostranstvu prema državama destinacije: regionalni pristup“: 83–106.

²¹ O životních příbězích migrantů psala např. Dragana Antonijević v knize *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*. Antonijević v ni zdůraznila, že tento způsob výzkumu umožňuje poznat proces migrací „zevnitř“, tj. z příběhů migrantů (na rozdíl od statistik či (i)migračních politik), ale i to „nakolik jsou migranti svobodnými aktéry ve tvarování vlastních osudů“ a do

Zároveň práce, díky rozhovorům s pracovními migranty ze Srbska, přispívá k rozšíření teorie *push* a *pull* faktorů o nové, hlubší aspekty důležité pro porozumění současných migračních procesů.

1.2. Migrační teorie a vysvětlení základních pojmů

Vedle představení migračních teorií podstatných pro tuto magisterskou práci je vhodné na začátku zavést a vysvětlit základní pojmy, termíny a koncepty, se nimiž práce operuje. Primárním zdrojem pro vysvětlení těchto pojmů byl dokument pod názvem „Glossary of Migration“, který vypracovala IOM a která vycházela z různých mezinárodních konvencí, dohod, protokolů, deklarácí a rozhodnutí. V definicích, které jsou použité v této práci, IOM vycházela především z dokumentů vypracovaných Organizací spojených národů (OSN).²² Zároveň je níže poskytnut základní přehled vybraných migračních teorií (neoklasická ekonomická teorie, nové ekonomické přístupy, *push-pull* teorie, globalizační teorie, teorie migračních sítí a teorie transnacionalizace), konceptů (diaspora a gastarbeitři) a fenoménů (*brain drain*). Výběr teorií vycházel i ze zaměření práce na mikro-úrovňovou perspektivu, jelikož reprezentativním zdrojem tohoto výzkumu jsou i individuální pracovní migranti ze Srbska žijící v ČR.

Jak již bylo v minulé kapitole naznačeno, neexistuje jednotná teorie mezinárodní migrace, na které by se vědci shodli. To, co ale víme, je, že je migrace ovlivňována „lokálními, regionálními, národními, a mezinárodními ekonomikami“ a „vztahy mezi odesílajícími a přijímajícími společnostmi“. Migrace jako taková, jako vícesměrný proces, není novým jevem nebo fenoménem. Jenom jsou nové některé směry migračního pohybu, nebo důvody a následky migrací, resp. její aspekty. Samotné slovo migrace pochází z latinského slovesa „*migro, migrare*, tedy od *stěhovati se, vystehovati se, přesídliti*“, z čehož je odvozené substantivum *migratio*, což označuje *stěhování* nebo *přestěhování*. Proto migraci chápeme obecně jako pohyb, „stěhování či přesídlování lidí“ bez nutnosti definování okolnosti, ve kterých k ní dochází, a bez ohledu na důvody či příčiny migrace. Migrace souvisí „se vznikem moderních společností“, které „byly založeny na radikální transformaci sociální a

---

jaké míry jejich rozhodnutí migrovat vzniká v důsledku vnějších (např. ekonomických nebo sociálních) faktorů. Dragana Antonijević, *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera* (Beograd: Srpski genealoški centar, 2013), 26–27.

²²Alice Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration* (International Organization for Migration, Geneva, 2019).

ekonomické struktury, která vyvolala nejprve vlny migrací z venkova do měst, později z evropského kontinentu za oceán. Dekolonizace po druhé světové válce a expanze západních forem modernity přinesla další vlny migrací směřující směrem do západních společností". Everett Lee chápe migraci jako „permanentní nebo semipermanentní změnu bydliště“ bez ohledu na příčiny změny pobytu, ale z jeho definice vylučuje nomádské migrace a stěhující se pracovníky, kteří nemají trvalé bydliště.²³ Je třeba zdůraznit, že v této diplomové práci je pojmem migrace označována mezinárodní pracovní migrace, pokud to není specifikováno jinak.

Ve své práci budu mj. používat pojmy cílové země a země původu, původní země, vysílající či výchozí státy. Pod pojmy cílové země mám na mysli státy, do kterých migranti odcházejí/přicházejí. Pod pojmem zdrojové, vysílající původní země, země původu či výchozí země, mám na mysli státy, ze kterých migranti odcházejí, tj. státy obvyklého pobytu.

Vedle migrace, rozlišujeme také pojmy imigrace a emigrace. Mezinárodní organizace pro migraci (angl. *International Organisation for Migration, IOM*) chápe pojem imigrace, z pohledu cílové země, jako „akt přestěhování do jiné země, než je země jeho státní příslušnosti nebo země obvyklého pobytu²⁴, takže cílová země se fakticky stane jeho novou zemí obvyklého pobytu“. Z pohledu cílového státu považuje IOM imigranta za osobu, která se přestěhuje do státu, který není jeho původní zemí nebo není zemí jeho obvyklého pobytu, a vychází z Doporučení ke statistice mezinárodní migrace (*Recommendations on Statistics of International Migration*), které vypracovala Organizace spojených národů v roce 1998. IOM definuje emigraci stejným způsobem jako imigraci, ale z hlediska země obvyklého pobytu nebo země původu. Podobně definuje emigranta jako „osobu, která se vystěhuje ze země své státní příslušnosti nebo obvyklého pobytu do jiné země, takže se cílová země fakticky stane její novou zemí obvyklého pobytu“.²⁵

I když je pojem „migrant“ běžně používán, neexistuje obecně či mezinárodně uznána definice migrantů. Tento termín se obecně vztahuje k osobě, která změní „místo obvyklého

---

²³ Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 432; Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 150; David Henig, „Migrace“, *AntropoWebzin*, č. 2–3 (2007): 35, http://www.antropoweb.cz/webzin/archive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf (přistoupeno 16. 10. 2022); Everett S. Lee, „A Theory of Migration“, *Demography* 3 č. 1 (1966): 49.

²⁴ Jako místo obvyklého pobytu je chápán stát, ve kterém osoba buď pobývala většinu času po dobu 12 měsíců, nebo tam žila „po kratší dobu a plánuje se do 12 měsíců vrátit žít v tom státě“. *Recommendations on Statistics of International Migration: Revision 1* (New York: United Nations, 1998), 9.

²⁵ Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 63, 103.

pobytu“ bez ohledu na lokalizaci migrace, dobu trvání, nebo účel změny pobytu. OSN v Doporučení ke statistice mezinárodní migrace pracuje s pojmem mezinárodní migrant (angl. *international migrant*) a chápe ho jako „osobu, která změní jeho nebo její stát obvyklého pobytu“ z čehož vylučuje „dočasné cestování do zahraničí za účelem rekreace, dovolené“ apod. OSN v tomto dokumentu poukazuje na rozdíl mezi mezinárodním migrantem a mezinárodním návštěvníkem (angl. *international visitor*), resp. turistou, který je chápán jako osoba, která změní stát obvyklého pobytu za účelem návštěvy a jehož doba pobytu v tomto státě nepřesahuje dobu dvanácti měsíců. Z toho, podle OSN, vyplývá podmínka období pobytu v cílovém státě alespoň dvanácti měsíců, abychom mohli někoho považovat za mezinárodního migranta. OSN dále rozlišuje kategorie dlouhodobých a krátkodobých migrantů. U obou případů platí stejné účely pobytu (tzn. jiné než turistická návštěva, podnikání, návštěvy přátel apod.), ale odlišuje je doba pobytu v cílovém státě. Z hlediska délky doby tohoto pobytu je za dlouhodobého migranta považována osoba, která v něm žije alespoň dvanáct měsíců, a za krátkodobého osoba, která tam pobývá mezi třemi až dvanácti měsíci.²⁶

Migrace není jednosměrný pohyb z ekonomicky méně rozvinutých států do ekonomicky rozvinutějších nebo rozvinutých zemí, ale i migrace obyvatelstva z bohatších zemí do rozvojových. V rozvinutých, západních státech existuje poptávka po zahraniční pracovní síle, která nejen že zaplní mezery na trhu práce daného rozvinutého státu, ale „může, avšak pouze dílčím způsobem, vylepšit některé demografické parametry“, což neznamená, že může „vyřešit obecný problém stárnutí populací ve vyspělých společnostech“. Mezinárodní migrace, zejména ta pracovní, ovlivňuje i státy ze kterých migranti emigrují, ale i země do kterých přicházejí.

Vzhledem k tomu, že se výzkum migrací zabývá otázkami jejich příčin, otázkou jaké jsou charakteristiky odcházejících lidí a „jak se liší od obecných charakteristik populace z níž odcházejí“, zda tito lidé emigrují „skupinově nebo samostatně“, zda dochází k reemigraci, zda „je jejich migrace trvalá nebo dočasná a jaké adaptační nebo integrační strategie zde

---

²⁶ Jørgen Carling tvrdí, že existují dva hlavní proudy názorů ohledně toho, kdo je všechno migrantem. Širší pojetí představuje inkluzivistický pohled, který nerozlišuje důvody či „motivaci k přestěhování“ a tím pádem pod pojmem migrant zahrnuje všechny, kteří se „přestěhovali ze svého obvyklého bydliště“. Na druhou stranu, reziduální pohled z této definice vylučuje lidi, kteří se přestěhovali kvůli válce nebo perzekuci, a které považuje za uprchlíky. IOM se přiklání k inkluzivistickému pohledu. Ibid., 132–133; „What is the meaning of ‘migrants’?“, [Meaningofmigrants.org/](https://meaningofmigrants.org/) (přistoupeno 20. 10. 2022); *Recommendations on Statistics of International Migration: Revision 1* (New York: United Nations, 1998), 9–10.

volí“, jaké jsou důsledky migrace „u samotných migrantů, v místě přistěhování i v místě, odkud migrovali“ apod., je zkoumání migrací skutečně interdisciplinární problém.²⁷

Dušan Drbohlav a Zdeněk Uherek rozdělují teorie nebo koncepty relevantní pro migraci na mikro-úrovňové a makro-úrovňové. Uvádějí, že se mikro-úrovňové teorie nebo koncepty „soustředí na jedince, případně rodinu nebo domácnost a jejich chování“ a využívají kvalitativní metody. Podle nich se makro-úrovňové teorie nebo koncepty soustředí na „např. stát a agregované migrační ukazatele, jako např. migrační proud“ a „zdůrazňuje ekonomické, sociální a politické okolnosti, jejichž kontext vytváří prostředí, ve kterém daný jedinec-migrant pohyb realizuje“. To znamená, že v tomto případě mluvíme o „institucionálních faktorech“, např. o (i)migračních politikách států, o podmínkách na pracovních trzích apod. Makro-úrovňové teorie nebo koncepty, na rozdíl od mikro-úrovňových teorií nebo konceptů, využívají převážně kvantitativní metody. Přesto, že jsou mikro a makro-úrovňové faktory propojeny různými mechanismy, např. „migračními sítěmi, imigrantskými komunitami“ apod, v jádru této práce hrají zásadní roli příběhy individuálních pracovní migrantů ze Srbska, inklinuje představená analýza výrazně k mikro-úrovňovému přístupu.²⁸

Drbohlav a Uherek zároveň tvrdí, že většina migračních teorií „nejsou v pravém slova smyslu teoriemi“, neboť nespĺňujú určitá kritéria, která by teorie splňovat měly. Jedná se především o to, že migrační teorie „nemají obecnou platnost, jednotlivé části nejsou logicky provázány nebo např. nemají současně funkci explanační a predikční“. Proto podle nich, když mluvíme o migračních teoriích, máme na mysli spíš koncepty nebo přístupy než teorie v pravém slova smyslu.²⁹ Přes tyto pochybnosti ohledně jejich povahy, budu ve své práci používat termín „migrační teorie“ kvůli zjednodušení terminologie.

I když je migrace často vnímána jako pohyb vyvolán „geografickými rozdíly v příjmech, zaměstnání a dalších příležitostech“ a jako pohyb především z méně rozvinutých států do rozvinutých a bohatých zemí, v knize *The Age of Migration* autoři uvádějí, že toto nejsou jediné důvody, proč se lidé rozhodnou migrovat a, že k migraci dochází i uvnitř rozvinutých států a mezi nimi. Toto vysvětlují tím, že rozvinutý a přístupný systém vzdělání, „sociální kapitál a finanční zdroje“ a rozvinutá dopravní infrastruktura povzbuzují „aspirace a

---

²⁷ Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 1–2.

²⁸ Autoři knihy *The Age of Migration* zde nepoužívají termíny mikro a makro-úrovňové přístupy, ale mikro a makro-struktury a tvrdí, že jsou tyto struktury propojeny mezo-strukturami. Z toho, podle ně, vyplývá, že je při zkoumání příčin migrace potřeba odlišovat mikro-úrovňové a mezo-úrovňové teorie. Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 26.

²⁹ Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 3.

schopnosti“ lidí, aby migrovali.³⁰ Současně odlišují migrační teorie na ty, které se zaměřují na příčiny migrací a na teorie, které se zabývají dopady migrace na cílové a původní státy a společnosti. Obecně je dělí na funkcionalistické a historicko-strukturalistické. První skupina chápe společnost jako systém složený z „nezávislých členů (jednotlivců, aktérů)“ a směřující k nastolení určité rovnováhy. Druhý přístup má původ v neo-marxistické politické ekonomii a „zdůrazňuje jak sociální, ekonomické, kulturní a politické struktury omezují a směřují chování jednotlivců“ spíše k nerovnováze, protože politická a ekonomická moc nejsou rovnoměrně rozdělené, a „kulturní přesvědčení (jako je náboženství a tradice) a sociální praktiky mají tendenci reprodukovat takové strukturální nerovnosti“.³¹

K základním pojmům používaným v této práci je potřeba přidat pojem remitence, který může představovat prakticky samostatnou oblast výzkumu, jak v teoretické, tak i v praktické části. O odlišném chápání významů tohoto pojmů a o dělení remitencí psali např. Robert Stojakov a Jiří Novosák v článku „*Migrace místo pomoci? Remitence a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje*“. Pro účely této práce je dostačující definice remitencí jako převodu „peněz nebo zboží“ zahraničních pracovních migrantů. Je možné rozlišovat typy remitencí např. podle toho, kdo je posílá, komu je posílá a jaký je účel peněz nebo zboží, které posílá. V případě pracovních migrantů ze Srbska v České republice mluvíme o remitencích pracovníků, tj. o penězích nebo zboží, které posílají do původního státu pracovníci působící v „zahraničí rok nebo déle“. Dále, v případě remitencí, které pracovní migranti mohou posílat, můžeme mluvit o remitencích „pro vlastní použití“, kde migrant sám určuje účel peněz nebo zboží, které posílá (např. investice, „výstavbu domova, zakoupení půdy“ apod.), o remitencích určených pro rodinu nacházející se v původním státě, charitativní dary, rozvoj určité komunity, odvody „z důvodu zajištění vzdělání či zdravotnické péče pro členy rodiny a přátele v zemích původu“, nebo „důchody a transfery sloužící k sociálnímu zabezpečení“. Společným prvkem pro všechny remitence je, že tok peněz nebo zboží probíhá z cílového státu pracovního migranta do jeho původního státu. Nejčastější jsou nejdůležitějším typem remitencí ty, které jsou posílány rodině pracovního migranta.³²

Existují i tzv. sociální remitence, které představují přesun „nápadů, praktik, postojů, hodnot,

---

³⁰ Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 25.

³¹ Ibid., 26–28.

³² Podle Mezinárodního měnového fondů, existují tři typy remitencí: remitence pracovníků, zaměstnanecké kompenzace (platí v případě, že pracovníci „zůstávají v zahraničí méně než jeden rok“) a migrační transfery („transfery zboží a financí, související s přeshraniční migrací“). Novosák a Robert Stojakov, „Migrace místo pomoci? Remitence a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje“, 53.

norem [...], znalostí, kvalifikací“ a sociálního kapitálu z cílového do původního státu migranta. Remitence, zejména finanční, mají vliv na „výši příjmů, socioekonomické rozdíly, sociální zabezpečení, životní úroveň [...], vzdělání“ příjemců těchto prostředků. Drbohlav, Janská a Čermák uvádějí, že podle různých autorů mají remitence vliv na snížení chudoby původního státu, určitým způsobem „pomáhají chránit obyvatelstvo před destabilizačními efekty nefungující státní politiky“, ale pořád není zcela jasný dopad remitencí na „ekonomický růst a zaměstnanost“. Remitence jsou úzce spojené s transnacionalismem a odlivem mozků, o kterých bude řečeno více v dalších částech práce. O sociálních a ekonomických vlivech obou typů remitencí srbské diaspory na Srbsko psali např. Jovan V. Filipović, Zoran T. Milosavljević a Jelena V. Rusko v článku „The impact of social and monetary diaspora remittances on society and economy of home country: The case of Serbia“. V současnosti nedisponuji údaji o výši peněžních remitencí, které pracovní migranti ze Srbska žijící v ČR posílají do Srbska³³. V rozhovorech s respondenty jsem se nezaměřovala na výši remitencí, jelikož považuji tento dotaz za příliš osobní (stejně jako dotaz týkající se konkrétní výše platu), zejména v případě respondentů, kteří jsou osobními kontakty autorky, ale se všem respondentům byla položena otázka, zda někomu posílají finanční nebo materiální pomoc a pokud ano, tak komu.

1.2.1. Typologie migrací

V důsledku globalizace a liberalizace mobility, dochází k vytváření různých typů migrace a k „zapojení dříve migrací nezasažených regionů, existencí mnoha rozličných migračních tras (směrů)". Existuje několik typologií migrace, které se odlišují kritériemi typologizace. Tím může být např. umístění (lokalizace) migrace, příčiny migrace, časovost migrace apod. Podle kritéria lokalizace migrace, rozlišujeme mezinárodní a vnitřní nebo interní migrace. Mezinárodní migrací se má na mysli migrace, která probíhá mezi státy a může být kontinentální, kterou lze zúžit na regionální migraci, nebo mezikontinentální. K vnitřní migraci dochází v případě, že migrace probíhá uvnitř jedné země, a můžeme ji rozdělit na lokální a regionální interní migraci. Příčiny obou typů migrací mohou být stejné

---

³³ Podle výročné zprávy IOM pro rok 2022, remitence posílané do Srbska činily v letech 2019 a 2020 něco pod 10 % hrubého domácího produktu. Marie McAuliffe a Anna Triandafyllidou eds., *World Migration Report 2022* (Geneva: International Organization for Migration, 2021), 92. Drbohlav, eds., *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remittance - (rozvoj)*, 13, 69; Jovan V. Filipović, Zoran T. Milosavljević a Jelena V. Ruso, „The impact of social and monetary diaspora remittances on society and economy of home country: The case of Serbia“, *Социолошки преглед* 3 (2022): 873–903.

ekonomické, politické, či sociální faktory.³⁴

Pokud je kritériem typologie příčina migrace, rozlišujeme dobrovolnou a nedobrovolnou migraci. První vzniká z „dobrovolné volby a zpravidla sem spadá pracovní migrace, migrace z důvodů sjednocení rodin, migrace za účelem studia apod.“. Příčinou nedobrovolné migrace mohou být např. „politické, náboženské, environmentální apod.“ události, které vyvolávají „nedobrovolné rozhodnutí migrovat“. U nedobrovolné migrace rozlišujeme nucenou a vynucenou migraci. První vzniká v důsledku „nerovných mocenských vztahů mezi lidmi, kdy má někdo moc a sílu vnutit druhé straně migrovat“. Příkladem nucené migrace může být přesídlování nebo vyhánění obyvatelstva v průběhu válek. V případě nucené pracovní migrace, mluvíme o migraci vyvolané „obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování. K vynucené migraci nedochází v důsledku „nerovných mocenských vztahů“ tj. v důsledku (násilného) donucení migrovat, nýbrž její příčinou může být přírodní „ohrožení jako je sucho, povodně, hladomor, epidemie, půdní eroze, dezertifikace apod.“. Z hlediska časovosti rozlišujeme permanentní a dočasnou migraci. Klaus Bade považuje za dočasné migrace pracovní a kvalifikační migraci, a za permanentní uvádí příklady vystěhovalectví a přistěhovalectví. Autoři knihy *The Age of Migration* poukazují na problematické rozlišování určitých příčin migrace, což může vést složitému odlišení, zda se jedná o migraci dobrovolnou nebo nedobrovolnou. Jako příklad uvádí, že jedna komunita (etnická či třídní) může být sociálně či politicky znevýhodňována, což za následek může mít ekonomické znevýhodňování. V případě, že emigruje, není zcela jasné, zda by tato skupina patřila do politických nebo ekonomických migrantů. Autoři proto zdůrazňují, že je migraci potřeba zkoumat v širším kontextu „rozvoje, globalizace a sociální transformace“.³⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že pracovní migrace může být interní nebo mezinárodní, regionální, kontinentální nebo mezikontinentální. Z hlediska příčiny migrace, pracovní migrace je dobrovolná, pokud migrant dobrovolně rozhoduje migrovat z jedné či druhé důvodů, nebo nedobrovolná, pokud je k tomu nucen. Pracovní migrace může být i permanentní i dočasná. V případě výzkumu pracovní migrace ze Srbska do České republiky

---

³⁴ Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 1; Henig, „Migrace“, 36; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 26.

³⁵ Pavel Čížinský, Eva Valentová Čech, Hradečná Pavla, Holíková Klára, Jelínková Marie, Rozumek Martin a Rozumková Pavla, *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*, (Praha: Sdružení pro integraci a migraci, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Multikulturní centrum Praha, 2014), 29; Henig, „Migrace“, 36; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 26; Klaus J. Bade, *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století* (Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2005), 8–9.

mluvíme o mezinárodní (kontinentální) migraci, která může být dočasná, nebo permanentní a, která je dobrovolná. V teorii a v praxi může být pracovní migrace ze Srbska do České republiky i nedobrovolná. Nicméně autorka této diplomové práce se v průběhu výzkumu nesešla s takovým případem a ani se jí nepodařilo najít relevantní údaje, které by tvrdily, že k tomu dochází. Naopak, podle každoročních Zpráv o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky, které vydává Ministerstvo vnitra České republiky, nebyla v letech 2010–2022 zaznamenána nucená pracovní migrace ze Srbska do České republiky v podobě obchodování s lidmi.³⁶

Dušan Drbohlav a Zdeněk Uherek definují tři základní prizmata, skrz která je třeba zkoumat migrace. Prvním prizmatem je definice prostoru, ve kterém k migraci dochází, resp. odpověď na otázku, zda se jedná o vnitřní nebo mezinárodní typu migrace. Druhou dimenzí je definice hlavního aktéra migrace, resp. definice toho, „co je primárním objektem studia“. V případě makro-úrovňového přístupu jsou objektem studia „obklopující struktury/prostředí“, a v případě mikro-úrovňového pohledu je objektem studia „jedinec/migrant“. Třetím prizmatem je „zohlednění faktoru času, resp. vyspělosti – vymezení industriální versus post-industriální fáze rozvoje společností. V jiné perspektivě je z časového hlediska dále podstatné zohlednění fáze migračního procesu – zda se jedná o premigrační, migrační nebo postmigrační situace“.³⁷

Z hlediska první roviny je prostorem zkoumaným v této práci Republika Srbsko a Česká republika. Srbsko je zemí původu, tj. státem, ze kterého migranti emigrují, Česká republika hraje roli cílové země, tj. státem do kterého migranti přicházejí pracovat. Co se týče druhé

---

³⁶ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2011), 170; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2012), 173; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2012“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2013), 159; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2013“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014), 167; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015), 176; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2015“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2016), 164; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2016“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2017), 175–176; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2017“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2018), 186; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2018“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2019), 178; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2019“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2020), 97; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“; 104; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2021“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2022), 111; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2023), 124.

³⁷ Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 12.

roviny, tato práce používá mikro-úrovňový přístup a zaměřuje se na migranty, kteří jsou objektem tohoto výzkumu. Z kontextuálního hlediska, se jedná o post-konfliktní společnost a o stát, který pořád není členem Evropské unie. To znamená, že v případě pracovní migrace ze Srbska do České republiky, probíhá tento pohyb z nečlenské země do státu Evropské unie. Z hlediska fáze migračního procesu, se práce zaměřuje na postmigrační situaci jednotlivých migrantů.

1.2.2. Pracovní migrace

Pracovní migrace z Balkánu do Evropy v širším slova smyslu má své kořeny již v 19. století. I když není novým fenoménem, k ní dochází v odlišných historických a socio-ekonomických kontextech, což vytváří prostor pro další zkoumání tohoto jevu. Mezi klíčové autory zabývající se tímto tématem patří Klaus J. Bade, který se ve své knize „Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století“ zabývá dějinami migračních procesů z, do a v rámci Evropy od 18. do konce 20. století. Autor v tomto díle zkoumá migraci a migrační procesy skrz socioekonomická, kulturně-historická a politicko-historická prizmata. I když se nezabývá pouze pracovní migrací ani pracovní migrací ze Srbska, jeho dílo představuje hlubokou a detailní analýzu migračních pohybů v rámci Evropy, jejich příčin a následků na cílové státy a země původu. Bade vyčlenil kapitolu věnující se emigraci ze socialistické Jugoslávie, ta se však zabývá především migrací spojenou s rozpadem Jugoslávie v 90. letech a s pádem komunistického režimu v Albánii. V tomto kontextu autor nemluví o pracovní migraci, nýbrž o vystěhovalectví či uprchlictví.³⁸

Pracovní migrace ze socialistické Jugoslávie začala získávat na významu od 60. letech 20. století. V druhé polovině 20. století obecně často představovala přesun obyvatelstva z méně (průmyslově) rozvinutých států do „průmyslově vyspělých cílových oblastí“ a začínala být masová. Bade uvádí, že cílové státy měly zájem především o „levné nevyučené nebo zaučené pracovní síly“, kromě Francie, kde roli hrála i populační politika. Na druhou stranu, původní země se snažily kontrolovat odchod pracovních sil. Mezi cílovými a původními státy často existovaly bilaterální dohody, které proces pracovní migrace upravovaly. Tito pracovníci měli zprvu časově omezený pobyt v cílových státech, který se díky „řetězové migraci“ od konce 60. let měnil na trvalý pobyt a docházelo také i k slučování rodin v cílových zemích.

---

³⁸ Marija Krstić, „The Diaspora and Temporary Migrant Workers: Basic Concepts“, *Etnoantropološki problemi* 6 č. 2 (2011): 296; Bade, *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století*, 8–10, 406–416.

Nárůst pracovní migrace v 60. letech 20. století začal být omezován ze strany cílových zemí v 70. letech v souvislosti s ekonomickou krizí vyvolanou ropným šokem v roce 1973. Bade tvrdí, že tato událost byla „spíš posledním impulzem než prvotní příčinou k zastavení nábory a imigrace“ a to jak kvůli obavám z ekonomické krize, tak kvůli strachu „ze změny dočasných pracovních pobytů na pobyty trvalé a z možného přechodu k faktické imigraci se sociálními problémy, které by z ní vyplývaly“. Zároveň uvádí, že vliv na omezování imigrace měly i „rostoucí obranné postoje vůči cizincům“ zejména vůči muslimům v cílových zemích. Právě snaha omezit příliv pracovních migrantů často vedla ke změně dočasného pobytu na trvalý u pracovních migrantů, kteří už žili v cílových zemích a nechtěli se vrátit do země původní, a ke slučování jejich rodin.³⁹

Bade tvrdí, že navzdory tomu, že se cílové státy snažily náborem pracovních sil zaplnit jejich nedostatek, nedošlo ke „smazání“ nezaměstnanosti v cílových státech. Z toho vyvozuje, že se někdy „nejednalo o absolutní nedostatek pracovních sil, ale o náhradní poptávku po rezervách na trhu práce“ zejména u pozic, které nebyly dostatečně placené, aby občané cílových států měli o ně zájem, ale zároveň byly pro zahraniční pracovní migranty dostatečně placené ve srovnání se situací v jejich původních státech. V tomto kontextu autor tvrdí, že tito pracovní migranti často vykonávali „zvlášť namáhavou, nebezpečnou nebo zdraví ohrožující práci“. Na rozdíl od domácí pracovní síly, zahraniční pracovní migranti „neměli možnost profesního a sociálního vzestupu“, nýbrž to umožňovali právě domácím pracovníkům“, jelikož vyplňovali mezery v pracovním trhu a obsazovali hierarchicky nižší pozice v rámci pracovního trhu, díky čemuž domácí obyvatelstvo získávalo možnost kariérního růstu. Zahraniční pracovní migranti měli významný vliv na ekonomiku a hospodářský růst jak cílové země, tak země původní, ale i na jejich demografický rozvoj a vývoj nezaměstnanosti či pracovních podmínek. O dopadech pracovní migrace na ekonomický růst vysílajících a cílových států v rámci Evropy, na jejich pracovní trhy a o vlivu pracovní migrace na změny pracovních podmínek, psal např. již zmiňovaný Klaus Bade v knize „Evropa v pohybu“.⁴⁰

Mezinárodní organizace pro migraci rozlišuje pracovní migraci (angl. *labour migration*) a mobilitu pracovních sil (též pracovní mobilita) nebo mobilitu pracovníků (angl. *labour mobility, mobility of workers*). Pracovní migraci chápe jako „přesun osob z jednoho státu do

---

³⁹ Bade, *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století*, 295–296, 299–301.

⁴⁰ *Ibid.*, 295–304.

druhého, nebo v rámci jejich zemi pobytu, za účelem zaměstnání“, z čehož vyplývá, že pracovní migrace může být vnitřní a vnější, tj. mezinárodní nebo vnitrostátní. U mobility pracovníků rozlišuje mobilitu v profesi a mobilitu z hlediska lokality. Zároveň IOM tvrdí, že pracovní migrace a pracovní mobilita mají stejný význam s tím, že se pracovní mobilita „v dnešní době častěji používá, aby odrážela dynamickou a vícesměrnou povahu moderní migrace, což naznačuje, že ti, kdo se stěhují za účelem zaměstnání, tak mohou učinit více než jednou, pohybovat přes různé cílové země a že jejich zaměstnání v zahraničí nemusí nutně vést k usazení v jiné zemi, přičemž jejich hlavní místo pobytu si ponechají v zemi původu.“ Zahraniční pracovní migraci lze také rozdělit „podle charakteru potenciálních migrantů a forem výkonu zaměstnání v zahraničí“ na pobytovou, poptávkovou, pobídkovou a pendlerskou. V případě pendlerské migrace, na rozdíl od ostatních, nedochází ke změně bydliště migranta. Zároveň je možné odlišit „pracovní migraci podle délky jejího trvání“. V tomto případě rozlišujeme krátkodobou, dlouhodobou a trvalou pracovní migraci. Pod krátkodobou se má na mysli např. migrace sezonních pracovníků, pod dlouhodobou ta, která trvá dva a víc let, a pod trvalou máme na mysli trvalé přestěhování osob za účelem práce. U dlouhodobé pracovní migrace rozlišujeme ještě cirkulární a dočasnou pracovní migraci, přičemž v prvním případě dochází k opakované migraci (která nemusí být do stejné cílové země), tzn. po migraci dochází k návratu do původního státu a znovu k emigraci, a v druhém případě dochází k jednorázové migraci a návratu do původního státu. Vedle těchto typů pracovní migrace, existuje i tzv. „vysílání pracovníků“ kdy zaměstnavatel vysílá své pracovníky do zahraničí, aby tam pracovali pro něj nebo pro jinou firmu se kterou zaměstnavatel má dohodu.⁴¹

Pro označení pracovního migranta⁴² IOM používá pojem *migrant worker* a vysvětluje ho jako osobu která „má být zaměstnána, vykonává nebo vykonávala výdělečnou činnost ve státě, jehož není státním příslušníkem“. České státní instituce používají slovní spojení „zahraniční zaměstnanec“ s tím, že ministerstvo vnitra ve slovníčku pojmů nepoužívá toto

---

⁴¹ Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 123; Olga Kofroňová, Jaromíra Kotíková, Tomáš Sirovátka a Jiří Winkler, *Problémy trhu práce a politiky zaměstnanosti* (Brno a Praha: Masarykova Univerzita Brno, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí České republiky, Národní vzdělávací fond, 2003); Čížinský, Eva Valentová Čech, Hradečná Pavla, Holíková Klára, Jelínková Marie, Rozumek Martin a Rozumková Pavla, *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*, 31–32.

⁴² Pracovní nebo jiní migranti nejsou, podle českého zákona o právech příslušníků národnostních menšin považováni za příslušníky národnostních menšin. Těmi se mohou stát až po obdržení českého občanství. § 2 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023.

označení nýbrž mluví o ekonomických migrantech a jako cíl jejich odchodu do zahraničí uvádí „zlepšení svého ekonomického postavení“.⁴³

Z hlediska kvalifikace pracovních migrantů, můžeme rozlišovat vysoce kvalifikované nebo nízko kvalifikované pracovní migranty. Nicméně, je potřeba zmínit problém definice těchto dvou pojmů. Mezinárodní organizace pro migraci vyzdvihuje tento problém a zdůrazňuje, že neexistuje shoda na mezinárodní úrovni ohledně těchto pojmů.⁴⁴ Ve skutečnosti to znamená, že státy mohou odlišně chápat a definovat kritéria vysoce a nízko vzdělaných pracovních migrantů.⁴⁵

IOM poskytuje obecnou definici nízko kvalifikovaného pracovního migranta jako pracovního migranta „jehož úroveň vzdělání, profesní zkušenost, nebo kvalifikace mu umožňují vykonávat pouze typicky nízko kvalifikované povolání“ a zdůrazňuje rozdíl mezi nízko kvalifikovanými pracovními migranty a zaměstnáním vyžadující nízkou kvalifikaci (angl. *low-skilled jobs*), protože tento typ zaměstnání „často provádějí kvalifikovaní migranti, což ve finále nabývá podoby jejich „*deskillingu*“.“⁴⁶ V praxi to znamená, že migrant může být i vysoce vzdělaný a vysoce kvalifikovaný, ale ve skutečnosti nemusí provádět činnost, pro kterou je nutná vysoká škola, nebo další kvalifikace na vysoké úrovni.

Vzhledem k tomu, že se práce zabývá pouze pracovními migranty, pro označení vysoce kvalifikovaných pracovních migrantů je používán pojem vysoce kvalifikovaný pracovník, a pro označení nízko kvalifikovaného pracovního migranta termín nízko kvalifikovaný pracovník. Vzhledem k tomu, že vysoce vzdělaní pracovníci mohou vykonávat i pozice vyžadující nízkou kvalifikaci a nízko vzdělaní mohou vykonávat pozice určené pro vysoce vzdělané, respondenti jsou rozděleni do čtyř skupin na základě vzdělání a na základě toho, zda pozice, na které pracují, vyžaduje nízkou nebo vysokou kvalifikaci. I když bylo snahou této práce zjistit, zda v ČR převažují vysoce nebo nízko vzdělaní pracovní migranti ze Srbska, a to prostřednictvím statistických údajů českých státních institucí, toto nebylo možné, jelikož ani MV ČR ani ČSÚ nedisponují těmito statistickými údaji (ČSÚ zveřejňuje

---

⁴³ Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 136; „Program klíčový a vědecký personál“, 2; „Slovníček pojmů“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/strategie-strategie-migracni-politiky-cr.aspx> (staženo 18. 2. 2023).

⁴⁴ Existují „systémy kvalifikace“ vzdělání a povolání, což jsou dva ze třech kritérií (vzdělání, povolání, příjem), které IOM považuje za nejčastější při evaluaci kvalifikace migrantů. Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 126.

⁴⁵ IOM poskytuje také hierarchii zdrojů, které považuje za relevantní, a které zahrnují různé definice týkající se migrace. Viz *Glossary on Migration*, 3, 126. *Ibid.*, 3, 126.

⁴⁶ *Ibid.*, 126–127.

počet evidovaných cizinců na úradech práce podle kvalifikace KZAM/CZ-ISCO, ale pouze s rozlišením na EU a „ostatní“ občanství).⁴⁷

Z hlediska motivu migrace, Klaus Bade rozlišuje např. „ekonomicky, profesně nebo sociálně motivované migrace“. Dále rozlišuje „migraci za obživou jako existenční nutnosti (angl. *subsistence migration*) nebo příležitostí ke zlepšení životních podmínek (angl. *betterment migration*)“ a kariérní migraci, resp. pohyb mezi firmami za účelem zlepšení postavení na profesním žebříčku.⁴⁸

Vzhledem k tomu, že existuje pracovní migrace mezinárodní a uvnitř jednoho státu, v této práci je k označení mezinárodní pracovní migrace používán pojem pracovní migrace, jelikož se jedná o pracovní migraci ze Srbska do České republiky, což jasně implikuje, že se jedná o migraci mezinárodní. Zároveň se v této práci vždy jedná o legální pracovní migraci, pokud to není naznačeno jinak.⁴⁹ V následujících podkapitolách jsou představené vybrané teoretické přístupy, jež se snaží vysvětlit příčiny, modely a důsledky pracovní migrace z mikro-úrovňové perspektivy.

---

⁴⁷ „R327 Počet evidencí cizinců na úradech práce podle KZAM/CZ-ISCO (k 31. 12.)“, Český statistický úřad, Cizinci: Zaměstnanost – datové údaje, https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_zamestnanost (staženo 18. 7. 2023).

⁴⁸ Bade, *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století*, 8.

⁴⁹ Pokud mluvíme o nelegální migraci ze Srbska do ČR, v letech 2012–2021 bylo 288 cizincům se srbským státním občanstvím vydáno „rozhodnutí o správním vyhoštění“. K realizaci tohoto rozhodnutí v daném období došlo u 49 případů (cizinců se srbským státním občanstvím). Celkem dostalo v tomto období trest vyhoštění ze strany soudu 132 cizinců se srbským státním občanstvím, a k realizaci trestu vyhoštění došlo u 29 případů. Z akademického prostředí se nelegální migrací zabýval např. Dušan Drbohlav v knize *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: Česko v evropském kontextu*. Drbohlav, eds., *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: Česko v evropském kontextu*; „R79 Vyhoštění z ČR podle vybraných státních občanství v letech 2012–2021, Český statistický úřad, <https://www.czso.cz/csu/cizinci/data-nelegalni-migrace-cizincu#cr> (staženo 19. 7. 2023).

1.2.3. *Brain drain*

Odliv mozků (angl. *brain drain*)⁵⁰ označuje fenomén odchodu vysoce kvalifikovaných lidí z rozvojových nebo nerozvinutých zemí do už rozvinutých zemí. Odliv mozků je také chápán jako odchod lidského potenciálu, lidského kapitálu, který původní země nejsou schopné využít. Jedná se o pojetí, které chápe odliv mozků jako „ztrátu státu odchodem vědců, výzkumníků, inženýrů, kulturních pracovníků a dalších vysoce kvalifikovaných občanů“. Tento termín se nepoužívá jenom k vysvětlení fenoménu odchodu už vysoce kvalifikované pracovní síly, ale i k vysvětlení trendu, kdy studenti z nerozvinutých zemí odchází za studiem do rozvinutých států a tam zůstávají i pracovat. Odliv mozků je součástí mezinárodní migrace odborníků, ale je, na rozdíl od pracovní migrace, charakteristický tím, že je „většinou neregulární a trvalého charakteru“. Jako charakteristické rysy tohoto druhu migrace je možné označit to, že se výlučně jedná o migraci „vysoce kvalifikované pracovní síly z nerozvinutých do rozvinutých států“ a to především vědců, inženýrů a dalších odborníků, jakož i o zdravotnický personál. Za hlavní důvody tohoto typu pracovní migrace jsou uváděny ekonomická situace, nestabilní ekonomický nebo politický systém v domovském státě, sloučení rodin, nebo žádost o politický azyl.⁵¹

Proces odlivu mozků je významně ovlivněn globalizací, mj. kvůli rychlým změnám jak v technologickém vývoji, tak i v rámci pracovních pozic, ale i kvůli propojenosti světa. I když rozvinuté státy mají zvýšenou poptávku po odbornících (mj. i kvůli negativnímu přirozenému přírůstku), zároveň regulují jejich příliv, což zvyšuje rozdíly mezi rozvinutými

---

⁵⁰ Vedle odlivu mozků, rozlišujeme i pojmy *brain waste* a *brain gain*. První se používá k označení jevu, kdy se vysoce kvalifikovaná migrantská pracovní síla neuplatní v pozicích, které by odpovídaly úrovni jejich vzdělání nebo schopnosti (používal se např. k emigračním trendům ze zemí Východní Evropy po rozpadu Sovětského bloku). Druhý pojem označuje proces, ve kterém dochází nejdříve k odchodu odborníků, pak k jejich návratu do domovské země, která z toho má výhodu, neboť získala odborníka s kvalifikací a schopnostmi, které mu původně nemohla poskytnout. Zároveň se může vztahovat k zvýšené motivaci toho pracovního migranta v zahraničí, aby „získával další dovednosti“ nebo k tzv. *brain circulation*. Pro cílovou zemi představuje *brain gain* „zisk lidského kapitálu“, neboť pracovní migrací získává kvalifikované pracovníky. Pojem *brain circulation* je používán k označení dopadů emigrace kvalifikované pracovní síly na státy původu a cílové země, a to z hlediska přenosu a uplatňování „jejich znalostí a dovedností“ v obou státech. V cílové zemi k tomu dochází, když migrant tam pracuje, a v původní, když do ní cestuje nebo „prostřednictvím nadnárodních komunikačních sítí“ či v rámci spolupráce s institucemi. Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 22–23; Grupa 484, „Odliv mozgovia iz Srbije – problemi i moguća rešenja“, Beograd: Grupa 484 (2010), 5.

⁵¹ Maurice Schiff a Ozden, Caglar eds., *International migration, remittances, and the brain drain* (Washington, D.C.: World Bank Group, 2005), 9; Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 22; Vladimír Leković eds., *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Republike Srbije* (Kragujevac: Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 2016), 111–113; Ognjen Radonjić a Mirjana Bobić, „Brain Drain Losses – A Case Study of Serbia“, *International migration* 59 č. 1 (2021): 5; Grupa 484, „Odliv mozgovia iz Srbije – problemi i moguća rešenja“, 4–5; Leković eds., *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Republike Srbije*, 114.

a méně rozvinutými nebo nerozvinutými státy. Cílové země přitahují odborníky ze zahraničí především tím, že poskytují lepší pracovní podmínky, vyšší platy, ale i celkově stabilní systém.⁵² Cílenými politikami se také snaží přitáhnout kvalifikované pracovníky z jiných zemí.⁵³ Samotný odliv mozků „má negativní rozvojové důsledky pro původní státy“, protože domovská země v tom případě zůstává bez podstatné vysoce kvalifikované pracovní síly, zejména bez odborníků, což dále má vliv na vývoj ekonomiky daného státu. Z toho důvodu v domovském státě vzniká nedostatek odborníků, vědců, inženýrů apod. Nicméně, autoři knihy *International migration, remittances, and the brain drain* vydané Světovou bankou tvrdí, že existují i pozitivní dopady odlivu mozků na původní státy, a to v ohledu větších investic do vzdělání a zdravotnictví, remitencí, daní, „přínosu debatě o důležitých sociálních problémech a jejich vlivem na politiku a instituce“. I IOM uvádí, že v současné době existuje debata o negativních a pozitivních dopadech odlivu mozků na původní státy, resp. že má původně považován jev i pozitivní dopady, jako jsou „sociální remitence“, „přenos znalostí“ a rozvoj dovedností.⁵⁴

Pokud mluvíme o výzkumu jevu odlivu mozků v Srbsku, je třeba poznamenat, že zde nemáme úplně přesné údaje. Pod tímto se mají na mysli především důvody tohoto druhu pracovní migrace, ale i samotná statistická data, jelikož v Srbsku neexistuje „nástroj pro sledování a zkoumání migrací vysoce vzdělaných“. I když se v celku nejedná o vysoké počty, tato čísla dostávají na významu, když je dáme do souvislosti s celkovým počtem vysoce kvalifikovaných lidí v Srbsku. Z hlediska cílových států, také většinou neexistuje podobný nástroj, který by se týkal přímo sledování příchozích odborníků ze Srbska, protože v poměru k počtu odborníků v těchto rozvinutých státech, experti ze Srbska netvoří až tak významnou složku, aby tyto státy měly za cíl vést „zvláštní statistiku“. Přesto existují práce

---

⁵² Ibid., 112–115.

⁵³ Je třeba ještě zmínit, že v důsledku globalizace dochází i k migracím, které mohou trvat mezi 6 měsíců a 2 roky. Zde se jedná např. o migrace, ke kterým dochází v rámci spolupráci firem, když jedna firma (např. v rozvojovém státě) vysílá odborníka do druhé firmy (např. v rozvinuté zemi) za účelem specializace, ale se ten odborník pak vrací do původní firmy. V tomto případě se nejedná o odliv mozků, ale o „cirkulaci znalostí“ a tento proces má velmi pozitivní vliv na domovský stát. V důsledku globalizace také dochází k trendům, kde velké multinárodní společnosti vytvářejí firmy v zahraničí, často v rozvojových zemích. Zde dochází k velkým tokům znalostí, které mají významný vliv na ekonomický rozvoj domovského státu. Problémem často zůstává, že vrcholní pozice v těchto firmách zastávají zahraniční pracovníci a že na nižších pozicích pracuje obyvatelstvo z dané rozvojové země. Ibid., 5–6.

⁵⁴ Leković eds., *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Republike Srbije*, 112, 115; Grupa 484, „Odliv mozgova iz Srbije – problemi i moguća rešenja“, 4; Schiff a Ozden, Caglar eds., *International migration, remittances, and the brain drain*, 10; Sironi, Céline Bauizou a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 22.

a analýzy, které se tímto jevem zabývali a lze je využít při výzkumu.⁵⁵

1.2.4. Neoklasická ekonomická teorie

Neoklasická ekonomická teorie, která vysvětluje migraci z ekonomického hlediska, ji obecně chápe jako „individuální rozhodnutí“, jehož cílem je „maximalizace zisku“. Na makro-úrovni chápe migraci jako rozdíl „v nabídce a poptávce po pracovních silách“. Massey et. al. vidí příčinu mezinárodní migrace v „geografických rozdílech“ v nabídce a poptávce pracovních sil, resp. v mzdových rozdílech. Podle této teorie migrace probíhá z méně hospodářsky rozvinutých států s „vysokou nabídkou pracovních sil“ a nízkými mzdami do ekonomicky rozvinutých zemí, ve kterých existuje poptávka po pracovní síle a vysoké mzdy. Důsledkem této migrace proto může být „pokles nabídky pracovníků a růst mezd“ v méně rozvinutých státech a snížení poptávky po pracovní síle a pokles mezd v rozvinutých zemích, což má za následek „nastolení určité ekonomické rovnováhy“ v cílové a původní zemi. Pod ekonomickou rovnováhou se má na mysli přiblížení výše mezd a obecně (pracovních) podmínek v původním státě k mzdám a podmínkám v cílové zemi. Massey et. al. uvádí, že neoklasická ekonomická teorie předpokládá, že růst mezd v méně rozvinutých státech a pokles mezd v rozvinutých státech bude mít za následek zastavení migrace za účelem práce. Zároveň předpokládá, že jsou klíčovými aktéry mezinárodních migračních toků⁵⁶ pracovní trhy původních a cílových států. Státy jsou dalším aktérem migračních toků, protože mohou ovlivňovat pracovní trhy a tím i toky mezinárodní migrace.⁵⁷

Neoklasická ekonomická teorie na mikro-úrovni předpokládá, že k migraci jedince dochází na základě jeho zvážení o (především finančních) ziscích a ztrátách, které by mu migrace přinesla. Jeho cílem je „zlepšení celkové kvality života, věří, že zisky z migrace převáží, ať

---

⁵⁵ Např. práce autorů Gorana Peneva, Jeleny Predojević-Despić, Mirjany Bobić a Ognjena Radonjiće nebo skupiny autorů „Grupa 484“. Penev a Jelena R. Predojević-Despić, „Stanovišтво Srbije na radu i boravku u inostranstvu prema državama destinacije: regionalni pristup“, 95–97. Grupa 484, „Odliv mozgov iz Srbije – problemi i moguća rešenja“, 6; Radonjić a Mirjana Bobić, „Brain Drain Losses – A Case Study of Serbia“, *International migration* 59 č. 1 (2021): 5–20.

⁵⁶ Pod mezinárodním migračním tokem se má na mysli „počet mezinárodních migrantů přicházejících do státu (imigranti) nebo počet mezinárodních migrantů odcházejících ze státu během určitého období“. Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 135.

⁵⁷ Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 432–434; Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 6–7; Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 70; Vojtková, „Teorie mezinárodní migrace“, 2; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 30.

již okamžitě nebo v dlouhodobějším výhledu, ztráty“. Počítá s racionálním chováním jedince (migranta), jehož motivem pro migraci je maximalizace zisku. Proto migrant pro rozhodnutí migrovat zvažuje potenciální výnosy v cílové zemi, náklady migrace, jak materiální (např. stěhování), tak nemateriální (např. učení se nového jazyka, integrace do společnosti, odloučení od rodiny a původní komunity apod.). V případě nelegálních migrantů se do úvahy dostává i možnost deportace.⁵⁸

S mikro-úrovňovým přístupem neoklasické ekonomické teorie je spojován tzv. model lidského kapitálu (ang. *human capital model*), který „počítá s dynamikou lidského rozhodování“ přičemž je lidský kapitál chápán jako „znalostí, dovedností, schopností a další atributy“ jednotlivce. Podle modelu lidského kapitálu, každý jedinec individuálně zvažuje možné výnosy a ztráty nebo náklady, které by mu migrace přinesla, a možnost naplnění svých očekávání ohledně životního standardu. Podstatnou roli zde hraje pracovní trh cílové země, který jedinci umožňuje zaměstnání a dobře placenou práci, protože je záměrem jedince maximalizovat zisk. Tento model přináší psychologické a kulturní faktory a předpoklady, které umožňují vysvětlit důvod, „proč některé skupiny osob“, na rozdíl od jiných, rozhodnou migrovat „byť by k migraci zdánlivě měly stejnou motivaci i předpoklady“. Klíčovou roli podle tohoto přístupu mají „individuální charakteristiky lidského kapitálu“ např. vzdělání, zkušenosti a schopnosti migrantů, které mohou být odlišné u lidí pocházejících ze stejného prostředí. V praxi model lidského kapitálu poukazuje na diverzitu lidí a její vliv na rozhodnutí migrovat.⁵⁹

Podle mikro-úrovňového přístupu neoklasické ekonomické teorie se migrace nezastaví, když dojde k nastolení ekonomické rovnováhy (poklesu poptávky po pracovní síle a snížení mezd v bohatých státech a zvýšení poptávky po pracovní síle a nárůst mezd v chudých zemích),

---

⁵⁸ Brettel tvrdí, že psychické faktory mohou mít vliv na „genderové složení“ imigrantů v cílových zemích a to tím, že existuje větší pravděpodobnost, že se mužská populace vrátí do původního státu v případě, že její sociální postavení upadne a, že ženská populace zůstane v cílové zemi v případě, že získá „větší sociální výhody“. Nicméně, autorka neuvádí možnost úpadku sociálního postavení žen v cílovém státě a otázku, zda se v tom případě vrátí do původního státu. Stejně tak neuvádí pravděpodobnost zůstání mužské populace v cílové zemi v případě zlepšení její sociálního postavení. Z toho vyplývá, že je toto tvrzení neúplné, ale je pořád důležité, protože ukazuje na nemateriální faktory ovlivňující zůstání v cílové zemi či návrat do původního státu. Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 70; Henig, „Migration“, 37; Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 7; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 29; Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 434.

⁵⁹ Filipović, Zoran T. Milosavljević a Jelena V. Ruso, „The impact of social and monetary diaspora remittances on society and economy of home country: The case of Serbia“, 875; Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 7; Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 435; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 30.

nýbrž když bude vytvořena rovnováha v „očekávaných ziscích (součin výdělků a míry zaměstnanosti)“ a to na mezinárodní úrovni. Z tohoto pohledu tedy migrace nevzniká pouze kvůli nerovnostem v mzdách a poptávce po pracovní síle, což předpokládá makro-úrovňová perspektiva. Nicméně, i tento přístup považuje pracovní trhy a státy za důležité aktéry podobně jako makro-úrovňový, ale zároveň klade důraz i na psychologické faktory.⁶⁰

Massey et. al. zdůrazňují, že je třeba odlišovat mezinárodní toky lidského kapitálu, tj. vysoce kvalifikované pracovní síly, od mezinárodních toků práce. Zdůvodňují to tím, že s pohybem kapitálu a investic z rozvinutých do méně rozvinutých států dochází i k pohybu lidského kapitálu, při kterém se vysoce kvalifikovaná pracovní síla přesouvá do méně rozvinutých států.⁶¹

Kritika této teorie spočívá v nerealistických předpokladech, že jedinec racionálně rozhoduje ve snaze maximalizovat svůj zisk na základě zvážení výnosů a nákladů, že zná „platové úrovně a pracovní příležitosti“ v cílovém státě a, že jsou „trhy perfektní a dostupná pro chudé“. Tím, že tato teorie předpokládá, že se jedinec chová racionálně, vylučuje faktory motivace, vztahů s rodinou a přátel, znalostí, „vnímání okolního světa“ apod. Autoři knihy *The Age of Migration* tvrdí, že klíčovými faktory pro rozhodnutí migrovat jsou „peníze, kontakty a informace“ a, že důležitou roli hrají (rodinné či společenské) zkušenosti. Proto má neoklasická ekonomická teorie slabý explanační potenciál.⁶²

1.2.5. *Push-pull* teorie

Z neoklasické ekonomické teorie vychází *push-pull* teorie neboli teorie *pull* a *push* faktorů, která zohledňuje právě ty, které „ovlivňují rozhodování lidí migrovat“. Jedná se o mikro-úrovňový přístup, který se zaměřuje na příčiny vzniku migrace, resp. individuálního rozhodnutí emigrovat. *Push* faktory jsou negativní faktory, které vedou jedince k tomu, aby emigroval, a *pull* faktory jsou pozitivní faktory, které přitahují člověka k tomu, aby se někam přestěhoval. Zatímco ty první jsou spojené s vnitřní situací ve státě původu migranta, *pull* jsou spojené s faktory v cílové zemi. Podle autorů knihy *The Age of Migration* jsou *push* faktory především ekonomického, demografického a environmentálního charakteru. David

---

⁶⁰ Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 435–436.

⁶¹ Ibid., 433–434.

⁶² Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 30–31.

Henig tvrdí, že *push-pull* teorie měla původně „silný explanační potenciál“, ale že je v dnešní době „migrační natolik komplexní fenomén, že mechanistický model ‘push-pull’ značně redukuje povahu celého systému“.⁶³

Everett Lee v roce 1966 definoval 4 skupiny základních faktorů, které ovlivňují jedince s ohledem na migraci. První skupina představuje „faktory spojené s oblastí původu“. Druhou skupinou jsou „faktory spojené s cílovou oblastí“. Třetí skupina zahrnuje „zasahující překážky“ a poslední skupina představuje „osobní faktory“. V každé z těchto skupin existují pozitivní faktory, které „udržují lidi v rámci oblasti nebo přitahují lidi k té oblasti“ a negativní faktory, které odvracejí lidi od místa, kde se nachází. Lee tvrdí, že existují i „neutrální“ faktory, tj. faktory „ke kterým jsou lidé v podstatě lhostejní“. Je důležité si uvědomit, že ne všechny faktory mají stejný význam pro všechny lidi a, že na ně působí odlišně. Jako příklad tohoto, Lee uvádí, že „dobrý školní systém“ je např. významným pozitivním faktorem pro lidi, kteří mají děti, ale je negativním faktorem pro „majitelé domu bez dětí kvůli vysoké dani z nemovitosti“. Proto nelze zobecňovat *push* a *pull* faktory, které by byly platné pro všechny migranty. Podtrhuje, že osoba žijící v určitém státě a osoba, pro kterou je ten stát cílovou zemí, nemohou mít stejné představy o „výhodách a nevýhodách oblasti“, protože osoba, která tam žije delší dobu, má větší možnost pozorovat než osoba, která tam nikdy nežila. Další významnou odlišností mezi původním státem a cílovou zemí je, podle něj, „ fáze životního cyklu“, resp. to, že „pro většinu migrantů je oblast původu místem, kde stráví formativní léta“, která jsou spojená s mládím a „absence odpovědnosti vytváří v retrospektivě nadhodnocení pozitivních elementů v prostředí a podhodnocení negativních elementů. Na druhou stranu, potíže spojené s asimilací v novém prostředí mohou vytvořit“ také podcenění nebo nadhodnocení „pozitivních a negativních faktorů“ v cílovém státě. Aby člověk migroval, v jeho hodnocení musí převážet pozitivní faktory nad negativními, ale do jeho rozhodnutí vstupují i „zasahující překážky“ např. vzdálenost cílové země od země původu, zákony regulující imigraci v cílovém státě, otázka nákladů přestěhování apod. „Zasahující překážky“ nejsou univerzální pro všechny a nemají stejný význam v rozhodování u všech jedinců. Poslední skupinou jsou osobní faktory, které jsou zcela individuální. Hodnocení a význam těchto faktorů se pro jedince se mohou měnit během jeho života, ale nemusí. Lee podtrhuje, že klíčovými faktory pro rozhodnutí migrovat nejsou

---

⁶³ Diego Acosta Arcarazo a Anja Wiesbrock, eds., *Global Migration: Old Assumptions, New Dynamics* (Westport: ABC-CLIO, 2015), 61; Vojtková, „Teorie mezinárodní migrace“, 1; Henig, „Migrace“, 37; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 28.

„reálné faktory“ v zemi původu a v cílové zemi, ale především „percepce těchto faktorů“ ze strany jedince. Dál zdůrazňuje, že hodnocení pozitivních či negativních faktorů v zemi původu závisí na „osobní citlivosti, inteligenci a povědomí o podmínkách jinde“ a hodnocení těchto faktorů v cílové zemi „závisí na osobních kontaktech nebo na zdrojích informací, které většinou nejsou dostupné“. Na rozhodnutí jedince migrovat, dál působí otázka, zda je jedinec „odolný vůči změně“ nebo ji přivítá. Proto je „rozhodnutí migrovat“ iracionálním rozhodnutím.⁶⁴

Podle autorů zabývajících se migracemi, patří mezi push faktory „demografický růst, nízká úroveň životních podmínek, nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, politické represe“ a k pull faktorům „poptávka po práci, dostupnost pozemků, příznivé ekonomické příležitosti a politické svobody“. Tento názor zastávají i autoři knihy *The Age of Migration* s tím, že tento model vnímají jako „čistě deskriptivní“, protože používá dané faktory jako absolutně určující v rozhodování migrovat. Na rozdíl od Heniga, tito autoři vysvětlují, proč *push-pull* model ztratil explanační potenciál a to tím, že obtížně vysvětluje návratovou migraci⁶⁵ a souběžně probíhající imigraci a emigraci. Zároveň používá faktory, které zmiňuje Vojtková, jako faktory, které jsou příčinami migrace bez ohledu na širší kontext či okolnosti. Jako příklad uvádějí, že „demografický růst nebo environmentální degradace“ nemusejí automaticky vyvolat migraci, ale mohou vést např. k inovaci a v tom případě tento model není platný. To znamená, že je při použití těchto faktorů potřeba také zvážit širší socioekonomický, politický a institucionální kontext.⁶⁶

Mirjana V. Bobić za základní *push* faktory, zejména v souvislosti s emigrací ze Srbska, považuje ekonomické, politické a humanitární. Ohledně prvních se shoduje s výše zmíněnými autory. V případě politických a humanitárních faktorů, poskytuje lokální vysvětlení. Jako politické *push* faktory pro emigraci ze Srbska vidí odpor vůči komunistické vládě po druhé světové válce či vůči režimu Slobodana Miloševića. Za humanitární považuje

---

⁶⁴ Everett S. Lee, „A Theory of Migration“, 50–51.

⁶⁵ Návratové migraci se věnuje např. Caroline B. Brettel v knize *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. Uvádí, že emigranty lze rozlišovat podle toho, zda se přestěhovali se záměrem, aby se do původního státu vrátili, nebo ne, resp. či cílem byla trvalá nebo dočasná migrace. I když jsou ekonomické faktory důležité, autorka uvádí, že podle George Gmelche hlavním důvodem pro návrat emigrantů do původního státu jsou rodinné vazby migrantů. Brettel se v kapitole „*Theorizing migration in anthropology*“ zaměřuje mj. na problémem návratové migrace, ale tato část není interpretována v této diplomové práci, jelikož se tímto tématem nezabývá. Problematika návratu pracovních migrantů z České republiky do Srbska byla zpracována pouze v rámci rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska, a to v rámci otázky, zda se plánují vrátit do Srbska. Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 151–153, 185.

⁶⁶ Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 29; Vojtková, „Teorie mezinárodní migrace“, 1.

jugoslávské války v 90. letech a jejich následky.⁶⁷

V případě Srbska jsou jako *push* faktory označovány „korupce, politická nestabilita, přístup k financím a neefektivita státní správy“. Zvláštním *push* faktorem je „špatná efektivita využití talentů“, která se vztahuje k nesouladu poměru „znalosti a produktivity, spoléhání se na profesionální management, odliv mozků a zúčastnění žen v pracovní síle“. Podle výzkumu o vnitřních a vnějších migracích občanů Srbska, „nezaměstnanost a ekonomické problémy ve smyslu zvýšení chudoby“ jsou hlavním *push* faktorům „potenciálních a přeshraničních migrantů“. To znamená, že je v Srbsku významný odliv mozků v důsledku nepříznivé situace ve výše zmíněných faktorech. K dalším *push* faktorům (nejen) pro emigraci ze Srbska patří nedostatek pracovních míst, zejména pro vysoce vzdělané lidi, nedostatečná výše platů, nedostatek perspektivy či nemožnost zvyšování vědecké odbornosti. Nezaměstnanost je často kladena jako hlavním důvodem pro emigraci ze Srbska. Podle údajů z roku 2019, až 20,7 % nezaměstnaných obyvatel Srbska má vysokoškolské vzdělání. V případě některých přírodních věd je problémem pro vědce i nedostatek vyspělých technologií, které potřebují k práci.⁶⁸

K *pull* faktorům mohou patřit „získávání vyšších kvalifikací a zkušeností [zejména u vysoko vzdělaných emigrantů], bezpečnější životní prostředí a lepší [životní] podmínky“. Výše zmíněná studie o vnitřních a vnějších migracích v Srbsku uvádí, že je hlavním *pull* faktorem, který přitahuje migranty ze Srbska, aby emigrovali do daného státu, „lepší zaměstnání ve smyslu možnosti lepšího vydělávání, pracovních podmínek a pokroku v práci“, což odpovídá hlavním *push* faktorům – nezaměstnanosti a ekonomickým potížím. Dále se v jejich výzkumu jako *pull* faktory objevily „lepší kvalita života“ a sloučení rodiny.⁶⁹

---

⁶⁷ Mirjana V. Bobić, „Dijaspora kao ekonomski i socijalni kapital Srbije“, *Социолошки преглед* 3 (2009): 364.

⁶⁸ Dušan Gavrilović, eds., *Statistički godišnjak republike Srbije: 2020* (Beograd: Republički zavod za statistiku, 2020), 83; Leković eds., *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Republike Srbije*, 120; Radonjić a Mirjana Bobić, „Brain Drain Losses – A Case Study of Serbia“, 6; Grupa 484, „Odliv mozgova iz Srbije – problemi i moguća rešenja“, 5, 9–10; Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir, *Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije: sa posebnim osvrtom na mlade*, 55.

⁶⁹ Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir, *Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije: sa posebnim osvrtom na mlade*, 55–56; Grupa 484, „Odliv mozgova iz Srbije – problemi i moguća rešenja“, 9.

1.2.6. Nové ekonomické přístupy

Z neoklasické teorie se vyvinula teorie nové ekonomie migrace (též nové ekonomické přístupy, nebo nová ekonomie pracovní migrace), která migraci vnímá jako „jako proces rozhodování v rámci větších sociálních jednotek, např. rodiny, domácnosti“, kde klíčovými faktory pro rozhodnutí migrovat nejsou pouze finanční faktory (např. otázka zlepšení finanční situace rodiny skrz zvýšení příjmů), nýbrž „otázka potenciálních rizik a jejich minimalizace“, resp. minimalizace rizik, chudoby apod.“. Podle Masseye, nová ekonomie migrace, na rozdíl od neoklasické teorie, vidí důvod migrace jako snahu „minimalizovat riziko pro příjem rodiny“ nebo celkově zvýšit příjem rodiny a uvažuje o migraci „v rámci různých trzích, ne pouze pracovních“. Mezi faktory, které podle tohoto přístupu ovlivňují rozhodnutí migrovat, patří postavení na sociálním žebříčku, příjem, „potenciál pro sociální mobilitu“, „sociální a ekonomická nerovnost“. Někteří autoři považují za faktor ovlivňující rozhodnutí migrovat i urbanizaci, která, podle něj, vede k „větší sociální nerovnosti a atomizaci (např. fragmentaci rodin)“ a vyústí ve vysílání „jednoho nebo víc členů“ rodiny do zahraničí. Tento člen následně posílá peníze své rodině, což odborně nazýváme remitence. Tyto finanční zdroje mohou být využity jako doplňující příjem rodiny, nebo jako kapitál pro investice do např. zemědělství, malého podniku apod. nebo případně jako zdroje pro snížení rizika nezaměstnanosti.⁷⁰

Caroline Brettel tvrdí, že v případech pracovní migrace mužů, kde dochází i ke přestěhování jejich manželek se kterými následně mají děti, existuje tendence, aby se stali trvalými pracovními imigranty. Vzhledem k tomu, že se tento přístup zaměřuje na rodinu či domácnost, resp. na jejich „sociální a ekonomické podmínky“, autorka dochází k závěru, že nový ekonomický přístup „vysvětluje neobvyklou míru zaměstnanosti s nízkou úrovní mzdy“ mezi pracovními migranty v nevidovaných domácnostech⁷¹. Vzhledem k tomu, že na rozdíl od neoklasické teorie, nová ekonomie migrace považuje za primární cíl migrace nikoliv pouze maximalizaci příjmu, resp. rozhodnutí migrovat nevzniká primárně s cílem mít větší příjem jako takový, nýbrž jako snaha „diverzifikovat zdroje příjmů“ a tím snížit riziko příjmu rodiny nebo domácnosti, která tyto finanční zdroje získává. Právě remitence

---

⁷⁰ Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 38; Henig, „Migration“, 37; Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 432; Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 71.

⁷¹ Zde se myslí mzdy mezi pracovními migranty, kteří nemají regulovaný pobyt a, který proto berou jakoukoliv práci i za nižší mzdy, než jsou ty, které jsou na trhu. Kdyby měli regulovaný pobyt, tak si práci „můžou vybrat“.

mohou být pojišťujícím nebo doplňkovým zdrojem příjmu pro ty, kteří se živí např. zemědělstvím nebo drobným podnikáním, neboť mohou lehčím způsobem zvládnout zásahy vyšší moci nebo destabilizace trhu. Tento přístup zároveň tvrdí, že k migraci dojde v případě těch jednotlivců, kteří podle socio-ekonomického statusu nepatří mezi „absolutně chudobné“ nýbrž mezi ty, kteří patří do skupiny u které existuje „relativní deprivace“, protože „absolutně chudobní trpí nedostatkem schopnosti migrovat přes větší vzdálenosti“.⁷²

Z výše uvedeného vyplývá, že se tento přístup zaměřuje spíše na migranty pocházející z venkova než na ty, kteří pocházejí z urbánního prostředí. Zároveň lze tento pohled uplatnit na rodiny nebo domácnosti s větším počtem navzájem závislých členů, ale prakticky vylučuje ty, kteří patří do nejhudší skupiny lidí, a vysoce vzdělané či vysoce kvalifikované migranty.

Kritika nového ekonomického přístupu spočívá v tom, že nezohledňuje vztahy uvnitř rodiny nebo domácnosti (cílem migrace může být pomoc rodině, ale i únik z rodinné situace), věkové, genderové, ale i kvalifikační faktory migrantů. Zároveň nezohledňuje další motivy pro pracovní migraci – např. vyšší platy, vyšší životní standard, lepší postavení na sociálním žebříčku, lepší možnosti pro kariéerní rozvoj atd. Aplikace této teorie je tedy možná pouze částečně, neboť se zaměřuje pouze na určitou skupinu pracovních migrantů a pouze na výše zmíněné příčiny migrace.

1.2.7. Teorie migračních sítí

Teorie migračních sítí je mikro-úrovňový přístup, jenž dává do popředí význam osobních vztahů „mezi migranty, bývalými migranty a těmi, kteří zůstali v zemi původu“. Jedná se o vztahy „příbuzenské, přátelské nebo vazby v rámci komunity“, které ovlivňují rozhodnutí migrovat. Podle této teorie právě migrační sítě⁷³ „zvyšují šanci emigrovat snížením nákladů, zvyšováním benefitů a zmírněním rizik“ migrace. Pro výzkum pracovní migrace ze Srbska do České republiky je teorie migračních sítí důležitá z toho důvodu, že je jedním z cílů výzkumu zjistit, zda migrační sítě ovlivnily rozhodnutí respondentů, aby emigrovali

---

⁷²Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 70–71; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 38.

⁷³O tom, jak vznikaly první migrační sítě, psali např. Kvisto Peter a Thomas Faist v knize *Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration*. Kvisto Peter a Thomas Faist, *Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration* (Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2010), 38–39.

do ČR. Již v roce 1966 Lee tvrdil, že k migracím dochází spíše tam, kde existují dobře vytvořené sítě, resp. „trasy transportu“ migrantů z původního státu do cílové země vč. přenosu zkušeností a informací z cílového státu do státu původu a to proto, že „první migranti“ už překonali tzv. „zasahující překážky“ a tím ulehčují dalším generacím migrantů. Ti, kteří už emigrovali do cílového státu poskytují potenciálním migrantům informace, které jsou klíčové pro zvolení cílové země emigrace ze strany potenciálního migranta. Jedná se o znalosti možnosti nalezení práce, výše platů, právních procedur pro přestěhování a získání pobytových oprávnění a pracovních povoleních apod. Zároveň může emigrantská komunita v cílovém státě poskytovat finanční, emocionální nebo jinou pomoc nově příchozím (nejen pracovním) migrantům, jak před přestěhováním, tak po přestěhování do cílového státu. Právě takto snižují migrační sítě náklady a rizika spojená s migrací, o kterých psal Massey.⁷⁴

Peter a Faist uvádějí, že samotné rozhodnutí migrovat není rozhodnutím individuálním nýbrž kolektivním, neboť je ovlivněno přenosem informací a zkušeností rodiny či širší komunity, jak v původní zemi, tak v cílovém státě. Na druhou stranu, Massey připouští i možnost individuálního rozhodnutí. Klaus Bade píše o migračních sítích jako o „migračních tradicích“, které jsou vytvářené migracemi a přenášením zkušeností a informací mezi migranty v cílovém státě, původní komunitou a těmi, kteří se ze zahraničí vrátili.⁷⁵

Na otázku, jak migrační sítě ovlivňují rozhodnutí migrovat, Brettel odpovídá: „Migranti často nevědí o dostupnosti pracovních míst nebo o relativní ceně práce mezi jejich domovskou zemí a požadovanou destinací. Místo toho mají obvykle informace o konkrétní práci a tyto informace signalizují příležitost na cílovém trhu práce. Migranti také spoléhají na neformální důvěrné vztahy, aby minimalizovali rizika spojená se stěhováním do cizí země“. Tito migranti mají určitý „sociální kapitál“ který jim usnadňuje migraci a „minimalizuje riziko“ či náklady spojené s migrací. Nicméně, autoři knihy *The Age of Migration* tvrdí, že je tento sociální kapitál na třetím místě faktorů ovlivňujícím rozhodnutí migrovat. Na prvních dvou místech se, podle nich, nacházejí finanční a lidský kapitál.⁷⁶

---

⁷⁴ Jelena Predojević-Despić, „Migrant networks: An imperative perspective for study of contemporary international migration“, *Sociološki pregled* 43 č. 2 (2009): 213; Bade, *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století*, 8–9; Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 432, 448; Everett S. Lee, „A Theory of Migration“, 54–55.

⁷⁵ Peter a Thomas Faist, *Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration*, 39; Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 449; Bade, *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století*, 8–9.

⁷⁶ Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 73; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 41.

Akteři v migračních sítích mohou být jedinci (potenciální migranti, bývalí migranti a ti, kteří neemigrovali z původního státu), členové různých organizací, příbuzní, přátelé, známí, ale i zaměstnavatelé, kteří zajišťují práci budoucímu migrantovi, pracovní agentury nebo „médiá, pracovní inzeráty“ apod. Jelena Predojević-Despić uvádí, že nejsilnější sítě existují mezi příbuznými, a ty jsou klíčové pro emigraci zejména „nekvalifikované a nízko kvalifikované pracovní síly“. Dále tvrdí, že migrační sítě jsou „slabší“, resp. méně důležité pro vysoce kvalifikované migranty, pro které hrají roli vazby mezi „kolegy, přáteli“, ale i příbuznými. Podle ní jsou silné migrační sítě, tj. sítě vytvořené na „rodinných a příbuzných vazbách“ důležitější pro ženy než pro muže, vč. vysoce kvalifikovaných žen.⁷⁷

Podle teorie migračních sítí je výsledkem těchto vztahů a přenosu zkušeností mezi bývalými migranty, migranty a těmi, kteří zůstali v původní zemi „řetězová migrace“. Tato teorie nevyklučuje *push* a *pull* faktory. Právě naopak, považuje je za důležité, ale Brettel tvrdí, že díky migračním sítím mohou migrační toky pokračovat i „po tom, co tyto *push* a *pull* faktory vymizely“. Massey tvrdí, že rozvojem migračních sítí (a snižováním „nákladů a rizik migrace“) začíná být mezinárodní migrace přístupnější, resp. snazší pro širší okruhy lidí. Brettel tento proces nazvala „kumulativní kauzalitou“ neboť migrace a vytváření a posilování migračních sítí vede k posílení migračních toků. Massey uvádí, že migrační toky začnou zpomalovat v okamžiku kdy jsou migrační sítě, resp. informace přenášené mezi migranty, bývalými migranty a těmi, kteří zůstali v původní zemi, „natolik rozšířené v původní oblasti, že každý, kdo chce migrovat, to může udělat bez potíží“ a tvrdí, že migrační sítě a jejich rozvoj je těžko ovlivnitelný vládami, neboť se rozvíjejí prakticky nezávislé na imigračních politikách vlád. Neznamená to, že vlády nemohou ovlivňovat migrační toky a rozhodnutí migrovat, nýbrž, že těžko mohou ovlivňovat přenos zkušenosti mezi jednotlivými aktéry. Naopak, Massey uvádí, že vlády mohou posilovat migrační sítě politikami umožňujícími slučování rodin.⁷⁸

Migrační sítě je potřeba zkoumat v současné, globalizované době, ve které existují nové komunikační kanály jako jsou sociální sítě. Skrz nich se potenciální migranti mohou dozvědět „o životě přes hranici“ i v případech, že nemají přímé kontakty s migranty, kteří

---

⁷⁷ Predojević-Despić, „Migrant networks: An imperative perspective for study of contemporary international migration“, 214–216.

⁷⁸ Peter a Thomas Faist, *Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration*, 38; Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 73; Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor, „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, 450; Henig, „Migrace“, 38.

již žijí v daném státě. Příkladem mohou být Facebookové skupiny jako jsou např. „Srbové v Praze“ nebo „Srbové v České republice“ skrz které se potenciální migranti mohou zeptat (pracovních) migrantů ze Srbska žijících o výších platů, cenách pronájmů nemovitosti, kvalitě zdravotní péče, způsobech přestěhování do ČR apod.

V práci nebylo přímo zkoumáno vytváření, struktura a fungování migračních sítí mezi ČR a Srbskem ale skrz rozhovory s respondenty (pracovními imigranty ze Srbska v České republice) se ukazuje to, zda v případě jejich rozhodnutí migrovat došlo k nějakému přenosu zkušeností a informací a pokud ano, odkud tyto informace přicházely (z původního nebo cílového státu) a jaký měly vliv na jejich rozhodnutí přestěhovat se do České republiky za práci.

1.2.8. Globalizační teorie

Globalizační teorie z 90. let 20. století určitým způsobem navazují na teorii světových systémů⁷⁹ a dívají se na migrace v rámci procesu globalizace, kterou, i když existují různé definice, lze chápat jako proces „rozšiřování, prohlubování a urychlování celosvětové propojenosti ve všech aspektech současného společenského života“. Vzhledem k tomu, že je podstatnou charakteristikou globalizace přeshraniční pohyb⁸⁰, v případě migrací se jedná o pohyb lidí. Brettel a Hollifield souhlasí, že mezinárodní migrace, hlavně emigrace, souvisí s rozvojem svobodného obchodu, zejména v případě států, mezi kterými existují velké mzdové rozdíly. Zároveň k emigraci dochází i v případech proměny zemědělského sektoru, kdy dochází nejdříve k vnitřní migraci z venkova do měst, a poté v důsledku přebytku

---

⁷⁹ Teorie světových systémů pocházející ze 70. a 80. let 20. století patří mezi makro-úrovňové teorie a představuje historicko-strukturalistický přístup. Tato teorie považuje svět za „jeden ekonomický systém“. Vychází z nerovnoměrného rozdělení politické a ekonomické moci mezi nerozvinutými a rozvinutými státy a tvrdí, že „kapitalistická expanze má tendenci posilovat této nerovnosti“. Proto chápe migraci „jako způsob mobilizace levné pracovní síly pro kapitál, který primárně slouží ke zvýšení zisků a zbavuje původní oblasti cenné pracovní síly a dovedností“, resp. „jako prohlubování nerovnoměrného rozvoje, využívání zdrojů chudých zemí k tomu, aby bohatí byli ještě bohatší, což vede k zvýšené namísto menší nerovnováhy“. Migraci chápe jako důsledek „pronikání kapitalismu a nerovných obchodních podmínek mezi rozvinutými a nerozvinutými zeměmi“. Na rozdíl od neoklasické teorie, která počítá s racionálním chováním jedince, historicko-strukturalistický přístup odmítá svobodnou volbu migrovat a tvrdí, že se jedná o kontrole pracovní síly, resp. že „lidé nuceni se přestěhovat, protože tradiční ekonomické struktury byly podkopány v důsledku jejich začlenění do globálního politicko-ekonomického systému a průvodních procesů jako je mechanizace zemědělství, koncentrace pozemkového vlastnictví, zvyšující se zadlužování a vyvlastňování drobných rolníků“. Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 8; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 31–32.

⁸⁰ Např. pohyb zboží, kapitálu, obchodu, „demokratických hodnot, kulturních a mediálních produktů“, technologií, služeb apod. Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 33.

obyvatel měst, nedostatku pracovních nabídek, nízkých platů či zhoršení životního standardu, i k mezinárodní migraci. Globalizace zároveň ovlivnila migrační toky snížením dopravních, transakčních a komunikačních nákladů.⁸¹

Společné pro autory globalizačních teorií je, že se shodují na vlivu transnacionalismu v oslabení „suverenity a regulační moci národního státu“ v otázkách svobodného pohybu „zboží, kapitálu, a mobility lidí“ ve prospěch ostatních aktérů. Tvrdí, že v případě mezinárodní migrace, našly nestátní aktéři - „firmy, jednotlivci a transnacionální komunity způsoby jak obejít regulační autoritu suverénních států“. Autoři knihy *The Age of Migration* upozorňují, že je potřeba zkoumat vliv globalizace na migrace skrz změny ve „výrobních strukturách, pracovních trzích a sociálních nerovnostech“, které globalizace ovlivnila. Ty je možné nalézt zejména ve změnách v oblastech zemědělství vyvolávajících nejdříve vnitřní a potom i mezinárodní migraci o čemž psali Brettel i Hollifield. Zároveň autoři knihy *The Age of Migration* zdůrazňují, že k emigraci do zahraničí dochází pouze u těch jednotlivců, kteří mají prostředky ke zvládnutí migračních nákladů a mohou získat pobytové oprávnění nebo mají „sociální kapitál, aby se spojili s příležitostmi v zahraničí“.⁸²

Nicméně, Brettel a Hollifield kritizují přístup globalizačních teorií, protože je čistě ekonomický a předpokládá existenci emigrace, dokud nedojde k smazání „ekonomických nerovností“ mezi státy. Nezohledňuje politické a legislativní aspekty migrace, státy jako aktéry v migracích, imigrační politiky a celkově mezinárodní systém. Právě tito věnují část své knihy roli mezinárodního systému v migracích a jejich vzájemnou propojenost. I autoři knihy *The Age of Migration* kritizují nezohlednění roli států v migračních tocích, pracovních trzích, imigračních politikách a životních podmínkách v cílových zemích.⁸³

1.2.9. Teorie transnacionalizace

Transnacionalismus označuje něco „nadmárodního“ a může se vztahovat např. k nadnárodním organizacím, hnutím, kriminálním skupinám, nebo k nadnárodním komunitám, tj. diasporám. Neoznačuje jednotnou teorii, nýbrž spíše přístup, nebo koncept⁸⁴.

---

⁸¹ Ibid., 33–34; Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 245, 251.

⁸² Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 245, 250; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 34–35.

⁸³ Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 35; Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 245–257.

⁸⁴ Např. Thomas Faist píše o transnacionalismu jako o přístupu v článku „Towards Transnational Studies: World Theories, Transnationalisation and Changing Institutions“, ale v knize *Diaspora and Transnationalism*

Když říkáme „nadmárodní“ máme na mysli přesahující aspoň dva státy. Transnacionalismus se vztahuje k označení „trvalých vazeb migrantů“, žijících v jiném státě než je stát původu, mezi původními komunitami a cílovými státy, k různým „sociálním formacím, jako jsou transnacionálně působící sítě, skupiny nebo organizace“. Vztahuje se i k přesunu „kulturních zvyků a zvyklostí“ migrantů do cílových států a k přesunu zvyků získaných v cílovém státě do státu původu, k různým formám integrace, k politické participaci v obou zemích. V procesu udržování vazeb mezi původním a cílovým státem a jejich komunitami, dochází nejen k finančním remitencím, ale i k sociálním. Transnacionalismus označuje určitý proces, ne konkrétní skupinu lidí. Transnacionalismem a souvisejícími koncepty se zabývá celá řada autorů jako jsou např. Caroline Brettel, James F. Hollifield⁸⁵, Stephen Castles, Hein De Haas, Mark Miller, Rubin Patterson či Thomas Faist. Zde je potřeba vyzdvihnout poslední jméno, neboť se autor ve svých pracích, na rozdíl od ostatních, zabývá především (možná i primárně) transnacionalismem, transnacionalizací, nadnárodními studií (angl. *transnational studies*), transnacionálními sociálními prostory (angl. *transnational social spaces*) a změnou národních institucí v důsledku transnacionalizace.⁸⁶ Mezi klíčové autory zabývající se migracemi, transnacionalismem a transnacionální identitou patří i Steven Vertovec.⁸⁷

Autoři knihy *The Age of Migration* tvrdí, že jsou transnacionální komunity ovlivněné globalizací stejně jako i migrace a to tím, že globalizace, resp. rozvoj v dopravě a komunikaci „ulehčil“ přesun (migraci) a udržování vazeb mezi původními komunitami a migranty pracující v zahraničí zejména. Zároveň tvrdí, že udržováním těchto vazeb vznikají transnacionální identity jakožto identity migrantů, kteří udržují intenzivní vztahy s původní společností, často cestují do původního státu, ale jsou zároveň i součástí společnosti v cílovém státě. Míra, do které jsou integrováni do společnosti v cílovém státě je diskutabilní. Diskutabilní je i otázka identity, ale Vertovec uvádí, že podle obecného chápání představuje identita „způsob, jak lidí chápou sebe a jak je charakterizují jiní lidé“ a může

---

píše o transnacionalismu i jako o konceptu i jako o přístupu. Ibid., 1672; Faist a Rainer Bauböck, eds., *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, 10.

⁸⁵ Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 157.

⁸⁶ Např. v *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces, Migration, Development and Transnationalization* a *Diaspora and Transnationalism*. Thomas Faist, *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces* (Oxford: Clarendon, 2002); Faist a Rainer Bauböck, eds., *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*; Thomas Faist a Nina Glick Schiller, *Migration, Development and Transnationalization: A Critical Stance* (New York: Berghahn Books, 2010); Towards Faist, „Towards Transnational Studies: World Theories, Transnationalisation and Changing Institutions“, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 č. 10 (2010):, 1666.

⁸⁷ Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 41–43; Rubin Patterson, „Transnationalism: Diaspora-Homeland Development“, *Social Forces* 84 č. 4 (2006): 1891–1907; Vertovec, „Transnationalism and identity“, 573–582; Vertovec, *Transnationalism*.

vzniknout na základě „místa původu a kulturních a jazykových rysů spojených s ním“. Transnacionální vztahy pak vznikají na základě sdílené (společné) identity. Brettel psala, že tak v důsledku migrací dochází tak k vytváření transnacionální identity, transnacionálních zvyků, transnacionálních rodin, transnacionálních politik apod.⁸⁸ Dochází ke změnám v původních státech, které jsou ovlivněny finančními a sociálními remitencemi, a ke změnám ve státech cílových, které jsou ovlivněny migranty (dochází k institucionálním změnám, ke změnám ve vytváření politik, změnám na pracovních trzích, ke změnám chování společnosti apod.).

V souvislosti s transnacionalismem se používá i pojem transmigrant označující migranta, který má jakési „dvojitě zakořenění“ (jedno ve vlasti a druhé v zemi ve které žije) a udržuje „vlastní kulturu v diaspoře“, což je v současné době posilováno moderními technologiemi, a transnacionální vztahy. Pro transmigranta je charakteristická i „dvojitá“, transmigrační identita. Transmigranti nepatří „ani sem ani tam“, resp. částečně patří i v původní zemi a v zemi cílové. Tito migranti vytvářejí pak „transmigrační společenství které žijí téměř současně ‚i zde i tam‘.“⁸⁹ Jelena Predojević-Despić uvádí, že v transnacionálních komunitách v současnosti hrají důležitou roli sociální sítě, které umožňují lidem, aby měli „dvojitě ukořelené životy“, kontakty s původní společností, ale i migrantskou komunitou v cílovém státě.⁹⁰

1.2.10. Diaspora

Diaspora je konceptem, ohledně jehož definice se autoři nemohou vždy shodnout. Samotné slovo diaspora má původ v řeckém jazyce, ve kterém „označuje ‚rozsévat‘ a ‚metaforiku organického vztahu mezi místem původu a skupinami které odtud migrovaly“. Gabriel Sheffer byl prvním, kdo ji definoval tak, jak je dnes většinou chápána. Diaspora podle něj označuje skupinu lidí žijících mimo původní stát, udržujících s ním vztahy, mající „odlišnou

---

⁸⁸ Faist, „Towards Transnational Studies: World Theories, Transnationalisation and Changing Institutions“, 1672–1673; Faist a Rainer Bauböck, eds., *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, 9, 11, 13; Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 157; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 41; Krstić „Dijaspora i radnici na privremenom radu u inostranstvu: osnovni pojmi“, 302; Vertovec, „Transnationalism and identity“, 573.

⁸⁹ Kovačević a Krstić, „Između istorije i savremenosti: antropološko proučavanje gastarbajtera u 21. veku“, 970–971; Vertovec, „Transnationalism and identity“, 574.

⁹⁰ Predojević-Despić, „Migrant networks: An imperative perspective for study of contemporary international migration“, 223.

kolektivní identitu [...] od okolní společnosti, a která „by měla být nějak vnitřně organizovaná“. Faist, Castles, Haas a Miller chápou diasporu jako koncept označující skupiny lidí pocházejících z jednoho státu a žijící v jiných zemích. Brettel na druhou stranu tvrdí, že je toto nesprávná definice, ale neposkytuje přesné alternativní vysvětlení. Vladimír Grečić na druhou stranu uvádí faktor přinucení emigrovat, neboť uvažuje, že diasporu tvoří skupina lidí „nebo etnická populace, která byla nucena nebo přiměna opustit svou tradiční etnickou vlast“, přestěhovat se do jiných států a pokračovat se svým životem v cizině. Podle IOM, diasporu představují „migranti nebo potomci migrantů jejichž identita a pocit sounáležitosti [...] je formován jejich migrační zkušeností a původem“. Členové diaspory podle IOM „udržují vztahy se vlasti a mezi sebou na základě sdíleného pocitu dějin, identity nebo společnými zkušenostmi v cílové zemi“.⁹¹

Na rozdíl od transnacionalismu, který označuje určitý proces, diaspora se vztahuje ke konkrétní skupině lidí a může vzniknout na základě etnických nebo náboženských vlastností. Diaspora jako pojem existovala mnohem dříve než pojem transnacionalismus a původně se vztahovala ke skupině např. Židů, Arménů, Turků v Evropě, nebo k Řekům pracujícím v Asii a na významu začala získávat v 70. letech 20. století. Faist mluví o třech charakteristikách vysvětlujících definici diaspory. První je „příčina migrace“, která může být dobrovolná a nedobrovolná. Vytvářejí se diaspory, jejichž vznik má odlišné příčiny – např. u diaspory, jež vznikla v důsledku válečného konfliktu (např. u židovské), mluvíme o nedobrovolné migraci, a u diaspory, jež vznikla jako následek pracovní migrace (např. turecké), mluvíme o dobrovolné migraci. Druhým rysem diaspory je určitá provázanost mezi zkušenostmi z původního a cílového státu. Faist vysvětluje tuto charakteristiku na příkladu projektů realizovaných z cílového státu v původní zemi, nebo na trvalých vazbách, které migranti žijící v cílové zemi udržují ve státech původu. Třetí charakteristikou diaspory je podle něj „inkorporace nebo integrace migrantů a/nebo menšin do komunit“ v cílovém státě. Autor tvrdí, že u dřívějších pojetích diaspory bylo přijímáno jako fakt, že úplná integrace (kulturní, politická a ekonomická) migrantů v cílové zemi není možná, neboť samotní

---

⁹¹ Marija Krstić „Dijaspora i radnici na privremenom radu u inostranstvu: osnovni pojmi“, *Srbija: Etnoantropološki problemi* č. 2 (2011): 302; Marija Ilić, „Dijaspora i dijasporična svest: analiza usmenog diskursa Srba iz Čipa u Mađarskoj“, *Glasnik etnografskog instituta SANU* 2 (2010): 147; Ondřej Klípa, „Diaspora a rozvoj“, 209; Thomas Faist a Rainer Bauböck, eds., *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010), 9; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 42; Brettel a James F. Hollifield, *Migration Theory: Talking Across Disciplines*, 158; Grečić, „Kako srpska dijaspora može više doprineti razvoju svoje države?“, 66; Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 49.

migranti vytvářejí určité „hranice“ vůči dominantní populaci, ale i tato skupina vytváří podobné hranice vůči migrantům (např. diskriminaci). Zároveň Faist tvrdí, že diaspora zaniká v okamžiku asimilace.⁹²

Integraci členů diaspory, resp. migrantů, do většinové společnosti⁹³ cílového státu lze chápat jako „začlenění [...] nebo proces začleňování jednotlivců nebo skupin do stejného celku [...] který tak získává alespoň minimální soudržnost“. V průběhu integrace cizinců do většinové společnosti daného státu dochází k vzájemnému ovlivňování cizinců ze strany společnosti v cílovém státě, ale i většinové společnosti ze strany imigrantů. Můžeme rozlišovat čtyři typy integrace: strukturální, kulturní, sociální a identifikační. První se představuje „socioekonomické a právně-politické začlenění, zejména zaměstnání, vzdělání nebo ubytování v zemi imigrace“, přičemž zaměstnání hraje klíčovou roli. Druhá se vztahuje k jazykovým způsobilostem imigranta, resp. k znalosti jazyka, kterým se mluví v cílovém státě, k přizpůsobování chování imigranta kulturním normám a způsobu života v cílovém státě. Nejdůležitějším faktorem sociální integrace je, podle Miroslavy Rákoczyové a Hany Pořízkové, znalost jazyka. K sociální integraci dochází na základě vytváření partnerských, přátelských či příbuzenských vztahů, nebo skrz začleňování do různých organizací. Poslední, identifikační integrace souvisí, jak název napovídá, se sebeidentifikací imigranta, tj. pocitem že je součástí většinové společnosti a, že v ní patří. Luděk Jirka zdůrazňuje, že je tento typ integrace těžké měřit, neboť se jedná o čistě subjektivní pocit. Zároveň považuje za nejdůležitější faktory pro integraci cizinců znalost jazyka, „ubytování [v cílovém státě], vzdělání a zaměstnání“.⁹⁴

Robert Cohen rozlišuje pět typů diaspor, podle toho, jakým způsobem diaspory vznikají: pracovní, obchodní, imperiální, deterritorializovaná a diaspory obětí.⁹⁵ Zároveň, definuje několik rysů charakteristických pro diaspory, které ji „odlišují od ostatních migrantských komunit“. Předpokládá emigraci z původního státu „do dvou nebo více zahraničních oblastí“

---

⁹² Faist a Rainer Bauböck, eds., *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, 12–14; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 41.

⁹³ Luděk Jirka uvádí, že když mluvíme o začleňování určité migrantské komunity do většinové společnosti a za hranice té společnosti považujeme hranice daného státu (např. integrace cizinců do české (většinové) společnosti, přičemž jsou hranicemi této společnosti hranice ČR), mluvíme o metodologickém nacionalismu, který vylučuje transnacionální vztahy se státem původu. Luděk Jirka, „Transnacionalismus a inkluze do majoritní společnosti: Neslučitelné perspektivy?“, *Lidé města* č. 18 1 (2016): 76.

⁹⁴ *Ibid.*, 76–77.

⁹⁵ Klípa na rozdíl od Cohena neuvádí deterritorializovanou nýbrž kulturní diasporu. Robert Cohen, *Global Diasporas: An Introduction (second edition)* (London and New York: Routledge, 2008), 18; Ondřej Klípa, „Diaspora a rozvoj“, 210.

a to odchod „za prací nebo obchodem nebo k dalším koloniálním ambicím“, existenci kolektivní paměti a mýtu o vlasti“, „silné vědomí etnické skupiny udržované po dlouhou dobu založené na odlišnosti, společných dějinách, přenosu společného kulturního a náboženského dědictví“, „smysl pro empatii a společné odpovědnosti“ se členy stejné etnické komunity „v jiných zemích osídlení“. Dále, předpokládá „idealizaci reálné nebo domnělé“ vlasti, určité snahy k vytvoření této vlasti nebo úsilí o pokrok existující vlasti, existenci hnutí usilujícího o návrat emigrantů do původního státu, „problémový vztah s hostitelskými společnostmi“ a existenci možnosti lepšího života v cílové zemi. James Cliford klade důraz i na společné povědomí členů diaspory, zejména na povědomí o společném původu. S tímto pojetím souhlasí i Ilić, která považuje diasporu za „sociální formu“, skupinu s určitou společnou identitou, která má nějaký „sociální kontext a stát ve kterém žije“ a má stejný „(národ-)stát původu se kterým jsou udržovány sociální, kulturní a ekonomické vztahy“. Ilić uvádí výše zmíněných pět typů diaspory, ale zdůrazňuje, že v současné době dochází k vytváření povědomí o diaspoře na základě „transnacionální afiliace, tj. etnické nebo náboženské“ příslušnosti mimo původní stát či národ.⁹⁶

Společné rysy transnacionalismu a diaspory jsou silné vazby k původním nebo národním⁹⁷ územím, přeshraniční vazby vytvářené mezi státem původu a jeho společností a cílovou zemí a její společností, důraz na integraci migrantů do státu nebo společnosti v cílovém státě. Nicméně, zatímco se v případě diaspory zaměřujeme spíše na „vztahy mezi vlastí“, migranty a cílovými zeměmi, u transnacionalismu je kladen důraz na integraci imigrantů do cílových států. Jasným rozdílem je i, že se v případě transnacionalismu jedná o proces, a v případě diaspory o konkrétní skupinu lidí. Zatímco se transnacionalismus vztahuje k „sociálním formacím“ (různým nadnárodním hnutím, organizacím, sítím apod.) nebo určitým jevům jako jsou např. „pohraniční vesnice“, „diaspora se většinou vztahuje k náboženským, etnickým a národnostním skupinám a komunitám“, tj. zaměřuje se na vazby mezi určitou komunitou a cílovými státy. Diaspora jako koncept klade důraz na kolektivní identitu (náboženskou, etnickou, národnostní), a transnacionalismus na mobilitu. Dále, zatímco se transnacionalismus zaměřuje na „nedávné migrační toky“, koncept diaspory se „vztahuje k vícegeneračním vzorcům“ migrace. Nicméně autoři knihy *The Age of Migration* kladou důraz na to, že bychom se měli vyhnout používání pojmů transnacionální komunity a

---

⁹⁶ Cohen, *Global Diasporas: An Introduction (second edition)*, 17; Krstić „Dijaspora i radnici na privremenom radu u inostranstvu: osnovni pojmi“, 299; Ilić, „Dijaspora i dijasporična svest: analiza usmenog diskursa Srba iz Čipa u Mađarskoj“, 149.

⁹⁷ Např. v případě Kurdů.

diaspora, protože, podle něj, „většina migrantů nazapadá do transnacionálního vzorce“.⁹⁸

Srbskou diasporou se z různých aspektů zabývala a zabývá se řada autorů, mezi které patří např. Marija Ilić, Vladimir Grečić, Siniša M. Atlagić, Dragana Antonijević, Ivan Kovačević, Marija Krstić, částečně Maia Koinova⁹⁹ či Mirjana V. Bobić, která se konkrétně zaměřuje na ekonomický a sociální kapitál této diaspory. Bobić uvádí, že srbskou diasporu tvoří „emigranti ze Srbska, kteří nejsou přítomni [v Srbsku, pozn. aut.] déle než rok [...], jakožto i jejich potomstvo“ v případě, že žijí mimo Srbsko, ale i všichni „kteří mají srbské kořeny, nezávislé na místě narození a délce pobytu v zahraničí“. Z tohoto pojetí můžeme v případě skupiny (nejen) pracovních migrantů ze Srbska v ČR¹⁰⁰ mluvit jako o diaspoře. Bobić zároveň zdůrazňuje, že srbská diaspora je velice rozmanitá, neboť vznikala z různých důvodů (politických, ekonomických, válečných, resp. humanitárních), a tvoří ji emigranti různou úrovní vzdělání, různým náboženským vyznáními, ideologickým přesvědčením, motivy pro emigraci a emigranty z odlišných generací. Proto autorka tvrdí, že neexistuje „jednotná identita srbské diaspory“. V případě pracovní diaspory, resp. diaspory vzniklé pracovní migrací, Cohen uvádí, že se autoři nemohou shodnout na vlastnostech, které musí vykazovat, aby byla považována za pracovní diasporu. Podle Cohena je, aby byla skupina pracovních migrantů považována za pracovní diasporu, třeba udržovat silné jazykové, kulturní nebo náboženské vazby mezi jejími členy, musí existovat nějaký „mýtus o spojení s vlastí“ a tato skupina musí být sociálně izolovaná od většinové společnosti v cílovém státě. Zatímco Cohen neklade důraz na občanství migrantů, Myron Weiner považuje za členy pracovní diaspory ty pracovníky, kteří mají občanství původního státu, ale pracují v zahraničí.¹⁰¹

Z mého výzkumu vyplývá, že v případě srbské diaspory v České republice můžeme

---

⁹⁸Faist a Rainer Bauböck, eds., *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, 14, 20–22; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 43.

⁹⁹Ilić, „Dijaspora i dijasporična svest: analiza usmenog diskursa Srba iz Čipa u Mađarskoj“, 147–162; Siniša M. Atlagić, „How We Introduce Serbia to the World: The Role of Serbian Diaspora in Promoting Serbia Abroad“, *Serbian Political Thought* 1 (2012):107–123; Grečić, „Kako srpska dijaspora može više doprineti razvoju svoje države?“, 65–82. Maira Koinova, „Diasporas and democratization in the post-communist world“, *Communist and Post-Communist Studies* 42 (2009): 41–64; Dragana Antonijević a Miloš Rašić, „Return of Labour Migrants to Serbia: Realistic Expectations or Wishful Thinking?“, *Etnoantropološki problemi* 17 č. 4 (2022): 1239–1264; Vladimir Grečić, *Srpska naučna dijaspora* (Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2010); Ivan Kovačević a Marija Krstić, „Između istorije i savremenosti: antropološko proučavanje gastarbajtera u 21. veku“, *Etnoantropološki problemi* 6 č. 4 (2011): 969–982.

¹⁰⁰O dijasporách v ČR psal např. Klípa v kapitole knihy *Migrace a rozvoj*, ale se v ni zabýval vietnamskou, běloruskou a ukrajinskou dijasporou v ČR, nikoliv srbskou. Ondřej Klípa, „Diaspora a rozvoj“, 219–224.

¹⁰¹Bobić, „Dijaspora kao ekonomski i socijalni kapital Srbije“, 361–377; Cohen, *Global Diasporas: An Introduction (second edition)*, 61.

rozlišovat dvě podskupiny. Jedna vznikla v důsledku války a rozpadu Jugoslávie v 90. letech 20. století a bombardování Srbska v roce 1999. Tu druhou vytvářeli pracovní migranti, kteří přicházeli do České republiky jak v období socialistické Jugoslávie, tak v období existence Srbska a Černé Hory či nezávislého Srbska. Takže, podle Weinerja, v případě srbské diaspory v České republice, která vznikla v důsledku pracovní migrace, mluvíme o pracovní diaspoře, ale podle Cohena nikoliv, neboť výzkum ukazuje, že pracovní migranti ze Srbska v České republice nejsou nebo se necítí sociálně izolováni a nemluví o „mýtu o vlasti“. Udržují však silné jazykové, kulturní a částečně i náboženské vztahy s ostatními migranty ze Srbska. Je třeba také zmínit, že různí autoři jako jsou např. Dragana Antonijević a Miloš Radić zdůrazňují, že existuje nedostatek údajů, jak o počtech lidí, kteří tvoří srbskou diasporu, tak o její socio-demografické struktuře.¹⁰²

1.2.11. Gastarbeitři

S obrazem pracovní diaspory je obvykle spojený i termín *gastarbeiter*.¹⁰³ I když je tento relevantní spíše pro období socialistické Jugoslávie a s emigrací do německy mluvících zemí, autorka je přesvědčena, že je v této diplomové práci potřeba nastínit jeho význam a základní stereotypy ohledně *gastarbeitřů*.¹⁰⁴ Nejen proto, že tento termín souvisí s migrací (nejen) ze Srbska, nýbrž i proto, že se autorka v rozhovorech ptala respondentů, zda se vnímají jako *gastarbeitři* a, zda je tak vnímají jejich přátelé nebo rodina v Srbsku.

Samotné německé slovo *gastarbeiter* znamená „host-pracovník“ a používá se k označení zahraničního pracovníka, kteří přišel pracovat do daného (cizího) státu, především do zemí Západní Evropy. „Host-pracovník“ napovídá, že se jedná o dočasnou pracovní migraci. V případě zemí Západního Balkánu a tím i Srbska se tento pojem začal používat v souvislosti s (ekonomickou) emigrací, jež následovala po druhé světové válce, zejména od 60. let 20. století¹⁰⁵, a většinou se jednalo o emigraci nekvalifikované nebo nízko kvalifikované

---

¹⁰² Antonijević a Miloš Rašić, „Return of Labour Migrants to Serbia: Realistic Expectations or Wishful Thinking?“, 1240–1241.

¹⁰³ O dosavadním zkoumání *gastarbeitřů* ze Srbska psala Antonijević v knize *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, kde poskytla jakýsi přehled o dosavadních akademických pracích zabývajících se migracemi a problematikou *gastarbeitřů*. Antonijević, *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, 30–40.

¹⁰⁴ O stereotypu ohledně emigrantů z bývalé Jugoslávie vytvářených Západními společnostmi psal např. Daniel Ondřej. Ondřej Daniel, „*Gastarbajteri: Rethinking Yugoslav Economic Migrations towards the European North-West through Transnationalism and Popular Culture*“, in *Imaging Frontiers, Contesting Identities*, eds. S. G. Ellis and L. Klusáková (Pisa: Pisa University Press, 2007), 277–302.

¹⁰⁵ O vlnách pracovní migrace z Itálie, Řecka, Španělska, Portugalska, Irska, Finska, Turecka a Jugoslávie do

pracovní síly.¹⁰⁶ Kovačević a Krstić uvádějí, že v rámci evropských socialistických zemí byla Jugoslávie jediným státem, ze kterého byli pracovníci vysíláni pracovat do států Západní Evropy, primárně do „Německa, Rakouska, Švýcarska a Francie“. Zároveň autoři zdůrazňují, že jsou gastarbeitři jakýmsi „ukazatelem stavu státu“, neboť jejich odchod, který pokračuje ze zemí bývalé Jugoslávie i po jejím rozpadu, ukazuje na nedostatečné zlepšení (nejen) ekonomického rozvoje těchto států, resp. Srbska. Kovačević a Krstić považují gastarbeitry za transmigranty, neboť „svými návyky, stylem života a světonázorem se neodlišují od země původu ani nejsou nepřizpůsobeni zemi imigrace“ a tím mají jakousi transmigrantskou kulturu. Jejich život probíhá i v původním státě a v cílové zemi, ale se oni „cítí jako cizinci zde i tam“. Tato situace není způsobena ani ne tak pocitem nepřináležení, nýbrž kvůli specifické kultuře, která je autory chápána jako „soubor sdílených a specifických charakteristik společných pro všechny příslušníky jednoho společenství“, a která se odlišuje od té v původní zemi i od té v cílovém státě.¹⁰⁷

Na druhou stranu, Antonijević upozorňuje, že pojmy transnacionalismus, transnacionální identita a transmigrant jsou příliš často používány, že se staly antropologickým či transnacionálním paradigmatem a, že se používají pro označení prakticky každého migranta první generace, resp. každého migranta, který udržuje vztahy s původním státem a jeho společností. Antonijević zdůrazňuje, že se v případě gastarbeitrů ze Srbska nemusí nutně jednat o transmigrační identitu, protože i když tito gastarbeitři „udržují [...] silné a pravidelné vztahy s vlastní a posílají peněžní pomoc rodině [...] a ta praxe skutečně znamená přechod státních hranic a používání moderních dopravních a komunikačních prostředků, neznamená to, že jsou nutně angažováni v ekonomických, a zvláště ne v politických a dalších institucionálních aktivitách ve vlasti“. Antonijević podtrhuje, že by se toto paradigma nemělo používat zejména v případech gastarbeitrů, kteří odjeli ze Srbska od konce 90. let 20. století, neboť je kontext jejich emigrace (rozpad státu, války, ekonomická a politická

---

zemí Západní Evropy, ale i o odlišnými názvy pro gastarbeitry (jako jsou např. rakouský *Ausländische Arbeitnehmer* (zahraniční pracovníci) nebo *Ausländer* (cizinci)) psala např. Antonijević v knize *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*. Antonijević, *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, 53–67.

¹⁰⁶Podle Ondřeje Daniela pracovalo cca 56.6 % gastarbeitrů v primárním sektoru. Krstić „Dijaspora i radnici na privremenom radu u inostranstvu: osnovni pojmi“, 296; Ljubica Milosavljević a Dragana Antonijević „Nursing homes as the perspective and reality of guest workers in old age“ *Etnoantropološki problemi* 10 č. 2 (2015): 335; Kovačević a Krstić, „Između istorije i savremenosti: antropološko proučavanje gastarbajtera u 21. veku“, 973; Daniel, „*Gastarbajteri: Rethinking Yugoslav Economic Migrations towards the European North-West through Transnationalism and Popular Culture*“, 286.

¹⁰⁷ Kovačević a Krstić, „Između istorije i savremenosti: antropološko proučavanje gastarbajtera u 21. veku“, 970, 972.

krize) naprosto odlišný od kontextu, ve kterém emigrovali jugoslávští gastarbeitři, ale ani v případech migrantů první generace¹⁰⁸, neboť značná část migrantů z Balkánů udržovala transmigrační vztahy i předtím než se na začátku 90. let minulého století objevil koncept transnacionalismu. Zároveň poukazuje na autory, kteří tvrdí, že ne všichni migranti mají transnacionální identitu nebo transnacionální „chování“ a, že nelze přesně určit, „kdo je a kdo není transmigrantem“.¹⁰⁹

Vzhledem k tomu, že v posledních letech ze Srbska emigrují lidé odlišného vzdělání a odlišné kvalifikace než to bylo případem v době socialistické Jugoslávie, resp. dnes emigrují i vysoce vzdělaní oproti nízko vzděláním již byli primární skupinou jež emigrovala v druhé polovině 20. století, a vzhledem k tomu, že je, podle autorů, cílem migrace dnešních emigrantů ze Srbska dlouhodobá ne-li trvalá migrace, kladou Kovačević a Krstić otázku, zda bychom je vůbec měli nazývat gastarbeitry nebo pracovními migranty, neboť první napovídá, že se jedná o migraci dočasnou?¹¹⁰

Antonijević uvádí, že v 60. a 70. letech minulého století byl v Jugoslávii vytvořen koncept gastarbeitera, který měl ekonomické, ideologické, sociální, časové a teritoriální předpoklady. Z hlediska časového a teritoriálního vymezení se jednalo o migraci dočasnou a zahraniční. Ekonomická stránka předpokládala, že se jedná o migraci z důvodu nezaměstnanosti či chudoby a, že se jednalo o „soukromé zaměstnávání“ v zahraničí jako protiklad zaměstnávání v společenském a státním sektoru“ v socialistické Jugoslávii. Sociální hledisko předpokládalo, že se jedná o migraci nekvalifikované a nízko vzdělané pracovní síly, a ideologické, že se jednalo o „kapitalismus jako protiklad komunismu/socialismu“. Obraz gastarbeitřů byl vytvářen médií, filmy, televizními seriály,

---

¹⁰⁸ První generaci migrantů tvoří ti migranti, kteří se v „dospělosti rozhodli migrovat v pátrání po „lepší životem“, vědomí svého etnického původu, nostalgicitě vůči vlasti, pilní, aby nabyli a vydělali v zahraničí“. Ohledně toho, kdo předně vytváří druhou generaci migrantů se autoři nemohou úplně shodnout. Podle užšího chápání tvoří tuto generaci děti emigrantů, které se narodili ve vlasti svých rodičů, ale se v dětství (do 20. roku) přestěhovali do cílového státu svých rodičů. Podle širšího chápání patří do této skupiny i ty děti, které zůstali v původním státě v době, když jejich rodiče pracovali v zahraničí. Antonijević s odkazem na Milenu Davidović zdůrazňuje, že je toto chápání nesprávné, protože, podle ní, tyto děti mohou být „pouze potomci první generace“. Třetí generaci tvoří „vnoučata první nebo děti druhé generace“, tj. ty děti, které se narodili v cílové zemi svých rodičů, chodili tam do školy, „přijímají cizí kulturu jako svou [...], většina jich neumí mateřský jazyk svých rodičů“, ale je u nich většinou přítomná jakási snaha, aby se „seznámili se svými kořeny“, jazykem a kulturou, a to skrz různé organizace či sdružení. Antonijević, *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, 67–69.

¹⁰⁹ Ibid., 78–81.

¹¹⁰ Daniel Ondřej uvádí, že v Německu emigranti ze „serverních částí Jugoslávie byli často dobře kvalifikováni a hledali vyoko placenou práci“. Daniel, „*Gastarbajteri: Rethinking Yugoslav Economic Migrations towards the European North-West through Transnationalism and Popular Culture*“, 286; Kovačević a Krstić, „*Između istorije i savremenosti: antropološko proučavanje gastarbajtera u 21. veku*“, 273.

ale i migranty a obyvatelstvem v původním státě. Typický gastarbeitr, podle tohoto obrazů, měl drahé auto (především „bílý Mercedes nebo Golf“), oblečení značky „Diesel“, „sádrové sochy zvířat na vratech domů“, poslouchal *turbofolk*¹¹¹ a iracionálně utrácel peníze když přijel do země původu. Toto vedlo k rozšíření obrazu gastarbeitrů, ke kterému přibyl životní styl charakteristický „kopírováním zahraničních kulturních vlivů, kýčovou stylizací, maloměšťáctvím“, nádměrným utrácením v původním státě a šetřením v zemi, kde žijí. Zároveň je pro tento obraz gastarbeitrů charakteristické „materiálně-symbolické demonstrování statusu [...] skrz obrovské domy s excentrickou a eklektickou architekturou a dekoracemi, opulentní svatby“, oslavy apod. Autorka zdůrazňuje, že gastarbeitři nejsou vnímáni stejně v původním a cílovém státě. Zároveň uvádí, že mají kulturní identitu gastarbeitrů,¹¹² přičemž za kulturní identitu považuje „to, co lidé dělají, ale i způsoby přemýšlení o tom, co dělají“. Gastarbeiter už neslouží pouze k označení dočasného zahraničního pracovníka, nýbrž se stává „sociokulturní identitou, resp. identitou která je formována z náležitosti určitému sociokulturnímu kontextu“. V případě gastarbeitrů je tímto kontextem „dočasná práce v zahraničí“. Nicméně, jak vyplývá z výzkumu Antonijević, i v případě návratů gastarbeitrů do státu původu, u nich tato identita přetrvává. V praxi to znamená, že je nejen společnost ve státě původu vnímá a označuje takto označuje, ale vnímají tak i oni sami sebe. Gastarbeitři jsou jakýmsi „*the other*“ pro společnost v původní zemi.¹¹³

Podle toho, jak o sobě gastarbeitři mluvili ve výzkumu Antonijević, a podle toho, jak je vnímá společnost v Srbsku, jedná se o lidi, kteří odjeli do zahraničí (především do Německa a Rakouska) za prací a „lepším životem“. V zahraničí žijí podle konstruovaného vytvořeného obrazu a stereotypů gastarbeitři skromně, na začátku často i chudobně, hodně šetří peníze, aby je mohli utrácet v Srbsku nebo aby si mohli postavit (nejen excentrické) domy. Současě se předpokládá, že pracují mnohem více, než se běžně pracuje v Srbsku, a vykonávají fyzicky náročné práce pro nekvalifikované nebo nízko kvalifikované pracovníky

---

¹¹¹ *Turbo folk* představuje žánr v hudbě, který spojuje tradiční a moderní hudbu. Daniel, „*Gastarbajteri: Rethinking Yugoslav Economic Migrations towards the European North-West through Transnationalism and Popular Culture*“, 297.

¹¹² O vytváření kulturní identity detailněji Antonijević psala v knize *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, a o vytváření identity gastarbeitrů psala spolu s Ivanem Kovačevićem v článku „Dva pripovedanja identiteta“ (česky „Dvě vyprávění identity“) Antonijević, *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, 86–102; Kovačević, Ivan a Dragana Antonijević, „Dva pripovedanja identiteta“, *Etnoantropološki problemi* 13 č. 1 (2018): 41–63.

¹¹³ Antonijević, *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, 83–86, 95; Daniel, „*Gastarbajteri: Rethinking Yugoslav Economic Migrations towards the European North-West through Transnationalism and Popular Culture*“, 289.

(typicky pracují ve stavebnictví). Ondřej Daniel uvádí jako příklad stereotypů o gastarbeitrech obrázek, že „gastarbeiter odjíždí na severozápad [...] vlakem [...] nebo autobusem – a vrací se ve vlastním autě (nejlépe v černém Mercedesu).¹¹⁴

---

¹¹⁴ Antonijević, *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*, 95–115; Daniel, „*Gastarbajteri: Rethinking Yugoslav Economic Migrations towards the European North-West through Transnationalism and Popular Culture*“, 284.

2. Metodologická část

Tato diplomová práce představuje případovou studii. Primárně se jedná o kvalitativní výzkum, resp. o hloubkovou smíšenou kvalitativní a kvantitativní analýzu etnografických rozhovorů. Opírá se o migrační teorie, především o „push-pull“ teorii a o teorii migračních sítí a o koncepty diaspory, gastarbeitřů a odlivu mozků. Záměrem je získat „velké množství dat od [...] několika málo jedinců, a spíše má charakter deskriptivní a vysvětlující charakter než explorativní. Cílem není vytvoření nové teorie či testování hypotéz, nýbrž poznání a vysvětlení zkoumaného jevu, tj. pracovní migrace ze Srbska do České republiky, hledání vnitřních či vnějších souvislosti a faktorů ovlivňujících rozhodnutí emigrovat právě do České republiky. Pro její zpracování jsou použité metody vycházející z kvalitativního výzkumu - „interview“, „pozorování“, pořizování a transkripce audiozáznamů a „rozbor významu“ a analýza textů a dokumentů. Důvodem pro zvolení těchto metod jsou jejich výhody, které jsou definované Alanem Brymanem v knize *Social research methods* a Janem Hendlem v knize *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*“, konkrétně „pochopení subkultury“, „porozumění zkušenosti“, „porozumění průběhu interakcí“ a „teoretické porozumění“.¹¹⁵ Kvalitativní výzkum umožňuje, v případě zkoumání pracovní migrace ze Srbska do České republiky, odhalit důvody rozhodnutí odchodu ze Srbska, zvolení České republiky za cílovou zemi, sledovat procesy migrací ze Srbska do České republiky, zkoumat tento jev v jeho „přirozeném prostředí“ a hledat „lokální (idiografické) příčinné souvislosti“.¹¹⁶ Na druhou stranu, autoři poukazují i na nedostatky tohoto typu výzkumu, a to hlavně subjektivitu a nedostatek zobecňování výsledků výzkumu, resp. praktickou nemožnost replikace výzkumu. V případě této práce je subjektivita přítomna v odpovědích respondentů, neboť uvádějí osobní názory, myšlenky, zkušenosti nebo pocity, ale i výzkumníkem, neboť je on tím, který interpretuje data, rozhoduje, které výroky a údaje jsou důležité, co zahrne do interpretace, a co vynechá. I samotné formulování a kladení otázek je založeno na subjektivitě výzkumníka, resp. jeho preferencích a cílů výzkumu. Zároveň Bryman uvádí, že mohou odpovědi respondentů být ovlivněny „charakteristikami výzkumníka (povahou, věkem, pohlavím atd.)“.¹¹⁷ Jak již bylo zmíněno na začátku, výsledky a závěry vyplývající z tohoto výzkumu jsou platné pouze pro případ respondentů

---

¹¹⁵ Alan Bryman, *Social research methods* (Oxford: Oxford University Press, 2012), 66–72, 245–255, 379–397, 405–407, 468–488; Jan Hendl, *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace* (Praha: Portál, s. r. o., 2005), 50, 104, 110.

¹¹⁶ Hendl, *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, 52.

¹¹⁷ Bryman, *Social research methods*, 405.

zúčastněných ve výzkumu. Nemusí platit pro celou populaci pracovních migrantů, kteří přijeli ze Srbska do České republiky, ani pro pracovní migranty, kteří do České republiky přijeli z jiných států, ani pro pracovní migranty, kteří ze Srbska odjeli do jiných států, než je Česká republika. Proto níže uvedené závěry nelze zobecňovat. Zároveň je při kvalitativním výzkumu náročnější sběr dat, jejich analýza a „testování hypotézy a teorie“¹¹⁸ a generalizace na obecnější pravidla.¹¹⁹ Kvantitativní analýza byla použita pro zpracování statistických údajů a části dat vyplývajících z rozhovorů s respondenty.

Za metodu sběru dat od respondentů byl zvolen polostrukturovaný rozhovor za využití dotazníku s otevřenými otázkami. I když by strukturovaný dotazník umožnil sběr většího množství dat, resp. větší počet respondentů zúčastněných ve výzkumu a tím i větší pravdivost výsledků výzkumu, neumožnil by vyjádření vlastních názorů a myšlenek respondentů, projevení se jejich osobních zkušeností či zjišťování kontextu jejich rozhodnutí emigrovat do České republiky. Kvůli tomu autorka výzkumu došla k názoru, že by strukturovaný dotazník nepřispěl k zjištění odpovědí na výzkumné otázky. Nevýhodou otevřených otázek je naopak časová náročnost pro výzkumníka, neboť respondenti mají tendenci mluvit i o tom, na co nejsou dotazováni, resp. existuje možnost, že budou mluvit déle, což je náročně i pro samotné respondenty. Zpracování rozhovorů vyžaduje transkripci a důkladné zpracování transkribovaných textů (např. pomocí v práci použitého kvalitativního kódování), což je také časově náročné pro výzkumníky.¹²⁰ Na druhou stranu otevřené otázky umožňují klást doplňující otázky a sledovat a zkoumat, jak se respondenti k určitým otázkám vyjadřují, jak to říkají, což je důležité pro interpretaci výsledků výzkumu. Právě polostrukturovaný rozhovor, i když kvantitativně omezuje počet zkoumaných případů (a to hlavně z hlediska časových možností výzkumníka), umožňuje svobodné vyjádření názorů, myšlenek a zkušeností respondentů, jim vlastních souvislostí a kontextů, doptávání se, či zkoumání diskurzu, který respondenti produkují.¹²¹

2.1. Výběr respondentů a charakteristika vzorku dat

Kritéria výběru respondentů pro zařazení do výzkumu byly následující: respondenti mají srbské státní občanství; účelem pobytu v České republice je zaměstnání, sloučení rodiny

---

¹¹⁸ Hendl, *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, 52.

¹¹⁹ Bryman, *Social research methods*, 406; Hendl, *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, 52.

¹²⁰ Bryman, *Social research methods*, 247, 249–250.

¹²¹ Hendl, *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, 166.

nebo jiné, pokud na území ČR pracují; respondenti před pobytem v ČR strávili většinu svého života v Srbsku (tzn. mohli před přestěhováním do ČR žít i v jiných státech); respondenti v době provádění rozhovoru pracovali v ČR a žijí v ČR víc než rok. Kritériem pro zařazení do výzkumu nebyla národnostní příslušnost. To znamená, že se výzkumu mohli zúčastnit i pracovní imigranti ze Srbska, kteří nejsou Srbové. Kritériem také nebylo narození v Srbsku, neboť by to vyloučilo z výzkumu respondenty, kteří např. byli narozeni v jiném státě, ale se v dětství či např. za studiem přestěhovali do Srbska. Důvodem pro kritérium, které vyžaduje, aby do výzkumu byli zařazení respondenti, kteří před pobytem v ČR žili v Srbsku, je snaha vyhnout se tomu, aby do výzkumu nebyli zařazení ti, kteří mají dvojí občanství, ze kterých je jedno srbské, nebo pouze srbské občanství, ale většinu svého života prožili v jiném státě, neboť by to představovalo pracovní migraci z toho státu, a ne ze Srbska. Výzkumu se zúčastnili i ti, kteří přijeli do ČR nejdříve za účelem studia a následně se účel jejich pobytu změnil v zaměstnání. Jako minimální délka jejich pobytu byl stanoven rok, neboť bylo snahou vyhnout se sezonním nebo krátkodobým pracovním migrantům. Podmínkou bylo i, že se respondenti, aby byli zařazení do výzkumu, museli přestěhovat do ČR v průběhu nebo po roce 2010, což souvisí s časovým vymezením výzkumu, které je vysvětleno v úvodu.

Respondenti a potenciální respondenti byli oslovováni skrz osobní kontakty, kontakty osobních kontaktů a skrz Facebookové skupiny „Srbové v Praze“ (srb. *Srbi u Pragu*) a „Srbové v České republice“ (srb. *Srbi u Českoj Republici*), které měly v době provádění výzkumu dohromady kolem 13 800 členů (což samozřejmě nevylučuje možnost, že jsou některé osoby členy obou skupin, ani že někteří členové těchto skupin nežijí v České republice), a ve kterých byla zveřejněna pozvánka pro účast ve výzkumu. Nejrelevantnější, resp. nejúspěšnější metodou získání rozhovorů byly osobní kontakty a Facebookové skupiny. U některých, kteří se o výzkumu dozvěděli skrz výše zmíněné Facebookové skupiny a kteří vyjádřili zájem o účast, panovala nedůvěra, zejména ohledně anonymity rozhovorů.

Rozhovory byly prováděny od ledna do konce března 2023. Cílem bylo získat 25 respondentů, což bylo splněno, neboť se výzkumu zúčastnilo 27 pracovních migrantů pocházejících ze Srbska a pracujících v České republice, z toho 10 žen a 17 mužů. Celkem 10 respondentů bylo získáno skrz osobní kontakty, a 3 respondenti byli doporučeni dalšími kontakty. Celkem se skrz Facebook ozvalo 30 lidí (z toho 19 mužů a 11 žen) se zájmem zúčastnit se výzkumu, z čehož bylo pro účast ve výzkumu zvoleno 6 mužů a 8 žen, tedy celkem 14 osob. Při výběru potenciálních respondentů, kteří projeví zájem o účast ve

výzkumu skrz Facebook, byla dáována přednost ženám, neboť u osobních kontaktů a jejich kontaktů tvořili většinu muži, a snahou bylo mít aspoň přibližně rovnoměrný počet mužů a žen ve výzkumu. Nepodařilo se mít rovnoměrné zastoupení mužů a žen ve výzkumu, což bylo dáno jak tím, že autorka výzkumu neměla dostatečný počet kontaktů mezi ženami, tak tím, že se skrz Facebook nepřihlásil dostačující počet žen, které by vytvořily rovnováhu v genderovém zastoupení respondentů. Autorka je přesvědčena, že významným důvodem pro menší počet žen účastnících se výzkumu je i to, že ženy tvoří pouze 32,5 % všech cizinců se srbským státním občanstvím žijících v České republice.¹²² Zároveň nebylo možné do výzkumu zahrnout všechny ženy, které se přihlásily prostřednictvím Facebooku, protože nesplňovaly všechny podmínky pro účast (např. v jednom případě se jednalo o délku pobytu, neboť paní v době provádění výzkumu pobývala na území ČR pouze čtyři měsíce), a v jednom případě se respondentka nakonec z nevyjasněného důvodu účasti vzdala. Snahou ve výzkumu bylo provést rozhovory s respondenty z různých částí ČR a Srbska, a to kvůli potenciálně odlišným *push* a *pull* faktorům, postojům či názorům.

Většina respondentů pochází z menších srbských měst a v době provádění výzkumu žila v Praze (15 z 27). Respondenti představují dospělou část populace jejich věkové rozložení se pohybovala mezi 27 a 47 lety. Respondenti činí dospělou populaci a jejich věková struktura se pohybovalo mezi 27 a 47 let. Co se týče kvalifikace, výzkumu se zúčastnilo 18 vysoce kvalifikovaných a 9 nízko kvalifikovaných respondentů. V České republice je používána Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97 vydaná UNESCO, která rozlišuje sedm „základních úrovní vzdělání“: preprimární, primární, nižší sekundární, vyšší sekundární, postsekundární neterciární a terciární vzdělání (prvního stupně a druhého

---

¹²² „T11 Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství k 31. 12. 2022“, Český statistický úřad, <https://www.czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp> (staženo 11. 2. 2023).

stupně).¹²³ Vedle klasifikace vzdělání existuje i klasifikace zaměstnání CZ-ISCO¹²⁴, jež „je založena na dvou hlavních principech, kterými jsou druh vykonávané práce (pracovní místo) a úroveň dovedností“, přičemž ČSU chápe dovednosti jako „schopnost vykonávat úkoly a plnit povinnosti daného pracovního místa“. CZ-ISCO „vychází z metodických principů mezinárodní klasifikace ISCO-08“.¹²⁵ Úroveň dovednosti je stanovena na základě úrovně vzdělání podle klasifikace ISCED 97 a „s ohledem na [...] charakter vykonávaných pracovních činností ve vztahu k charakteristickým úkolům a povinnostem definovaným pro každou úroveň dovedností“. V metodické příručce v publikaci ČSÚ „Kvalifikace zaměstnání (CZ-ISCO)“ je zdůrazněno, že podstatným faktorem v „určení úrovně dovedností ve vztahu k charakteristickým úkolům daným pro každou úroveň dovedností je charakter vykonávaných úkolů v konkrétním zaměstnání“. Úroveň formálního vzdělání proto nemusí odpovídat úrovni dovedností, neboť pro vykonávání nějakého zaměstnání není požadována určitá úroveň vzdělání.¹²⁶

Existují čtyři úrovně dovedností, a pro každou je stanovena úroveň vzdělání podle ISCED 97, která by mohla, ale nemusí nutně odpovídat dané úrovni dovedností.¹²⁷ České státní instituce považují za méně kvalifikované a nekvalifikované zaměstnance ty, kteří vykonávají

---

¹²³ Preprimární vzdělání (ISCED 0) označuje „počáteční stupeň organizované výuky“, resp. vzdělání před nástupem do 1. stupně základní školy, jejíž ukončení označuje primární vzdělání (ISCED 1). Nižší sekundární vzdělání (ISCED 2) se vztahuje k ukončení celého základního vzdělání. Vyšší sekundární vzdělání (ISCED 3) označuje vzdělání „obvykle po ukončení běžné povinné školní docházky“ a většinou začíná od „15 nebo 16 let“. Postsekundární neterciární vzdělání (ISCED 4) se vztahuje, jak název napovídá, k vzdělání, které je vyšší než sekundární, ale je nižší než terciární. Označuje „programy určené k přípravě studentů pro studium [...] na vysoké škole, nebo krátké odborné programy [...] sekundární programy, [...] vzdělávání dospělých“. Terciární vzdělání prvního stupně (ISCED 5) označuje vyšší odborné a vysoké školy (vč. bakalářského a magisterského stupně), a terciární vzdělání druhého stupně (ISCED 6) označuje ukončení doktorského studia. Dále existují i podtypy ISCED. Pro detailní typologii viz metodiku k mezinárodní klasifikaci vzdělání ISCED 97 ČSÚ. „Metodika - Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97“, Český statistický úřad, https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#1 (přistoupeno 10.1.2023); „Schéma vzdělávacího systému České republiky 2022/2023“, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Vzdělávací soustava, <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/vzdelavaci-soustava> (staženo 20. 3. 2023); „Schéma vzdělávacího systému České republiky ve školním / akademickém roce 2020/2021“. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. <https://www.msmt.cz/file/54480/> (staženo 20. 3. 2023).

¹²⁴ Klasifikace CZ-ISCO nahradila v roce 2011 „Klasifikaci zaměstnání (KZAM-R)“, která byla platná od roku 2003. „Sdělení Českého statistického úřadu ze dne 16. června 2010 o zavedení Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO)“, Český statistický úřad, <https://www.czso.cz/documents/10180/20534926/001110n01.pdf/66bfb80-5349-4ce2-9c42-1345cbfa38af?version=1.0>, (staženo 15. 3. 2023).

¹²⁵ „Metodická příručka“ (Český statistický úřad), 1, https://www.czso.cz/documents/10180/23172001/metodicka_prirucka_1.pdf/1607cef6-476b-47b6-af64-a426699ac52a?version=1.0 (staženo 15. 3. 2022).

¹²⁶ Pro detailnější klasifikaci zaměstnání viz Metodickou příručku ČSÚ. Ibid.

¹²⁷ První úroveň dovedností odpovídá by mohlo odpovídat ISCED 1, druhé ISCED 2, 3 nebo 4, třetí ISCED 5B, a čtvrté ISCED 5A a ISCED 6. „Metodická příručka“, 1.

pozice patřící do 4–9 třídy¹²⁸ podle kvalifikace CZ-ISCO, za kvalifikovaný personál pracovníky, kteří „vykonávají činnost v hlavních třídách 4–8¹²⁹ této kvalifikace v oblasti výroby, služeb nebo ve veřejném sektoru“¹³⁰ s tím, že Ministerstvo vnitra ČR označuje pracovníky vykonávající tyto činnosti za „středně až nízko kvalifikované“.¹³¹ MPO ČR považuje za vysoce kvalifikované a za klíčový a vědecký personál pracovníky pracující na pozicích patřících do 1–3¹³² třídy CZ-ISCO, nebo vnitropodnikově převedené pracovníky vykonávající pozice manažerů a specialistů.¹³³

Vzhledem k tomu, že respondenti přesně neví, ke které klasifikaci zaměstnání CZ-ISCO nebo ke které klasifikace vzdělání ISCED 97 patří, byli tázáni na úroveň nejvyššího dosaženého vzdělání, a odpovědi se pohybovaly mezi středoškolským, vyšším odborným bakalářským a magisterským studiem. Pak byli na základě odpovědi označovány za nízko kvalifikované či vysoce kvalifikované, přičemž za nízkou kvalifikaci je pro účely výzkumu považováno dokončené vzdělání nižší od vysokoškolského nebo vyššího odborného v případě, že studium trvalo méně než tři roky, a za vysokou je považováno dokončené „vysokoškolské vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání, pokud studium trvalo alespoň 3 roky“.¹³⁴ Mezinárodní organizace pro migraci rozlišuje kvalifikovaného (ang. *skilled migrant worker*) a vysoce kvalifikovaného pracovního migranta (ang. *highly skilled migrant worker*), přičemž „kvalifikovaným pracovním migrantem“ je takový, který „má odpovídající úroveň dovedností a specializací“ k tomu, aby vykonával danou práci, a vysoce kvalifikovaným onen, jenž má odpovídající vzdělání, zkušenost nebo kvalifikaci pro

---

¹²⁸ „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“, 44.

¹²⁹ Čtvrtou třídu podle CZ-ISCO představují úředníci, pátou pracovníci ve službách a prodeji, šestou kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství, sedmou řemeslníci a opraváři, a osmou obsluha strojů a zařízení nebo montéři. Devátou třídou se rozumí pomocní a nekvalifikovaní pracovníci. „Program kvalifikovaný zaměstnanec“, Ministerstvo průmyslu a obchodu, 3, https://www.mpo.cz/assets/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/2022/11/PROGRAM-KVALIFIKOVANY-ZAMESTNANEC__akt_01_11_2022.pdf (staženo 7. 12. 2022); „9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci“, CZ-ISCO: Kvalifikace zaměstnání ISCO, CZ-ISCO, <http://www.cz-isco.cz/isco/9-pomocni-a-nekvalifikovani-pracovnici/> (přistoupeno 11. 7. 2023).

¹³⁰ „Program kvalifikovaný zaměstnanec“, 3.

¹³¹ „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“, 43.

¹³² První třídou podle CZ-ISCO se rozumí zákonodárci a řídicí pracovníci, druhou specialisté a třetí techničtí a odborní pracovníci. „Program vysoce kvalifikovaný zaměstnanec“, Ministerstvo průmyslu a obchodu, 3, https://www.mpo.cz/assets/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/2021/12/PROGRAM_VYSOCE_KVALIFIKOVANY_ZAMESTNANEC_rev_2.pdf (staženo 7. 12. 2022); „Program klíčový a vědecký personál“, Ministerstvo průmyslu a obchodu, 4, https://www.mpo.cz/assets/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/2021/12/PROGRAM_KLICOVY_A_VEDECKY_PERSONAL_rev_2.pdf (staženo 7. 12. 2022).

¹³³ „Program vysoce kvalifikovaný zaměstnanec“, 2–3; „Program klíčový a vědecký personál“, 3–4.

¹³⁴ Čížinský, Eva Valentová Čech, Hradečná Pavla, Holíková Klára, Jelínková Marie, Rozumek Martin a Rozumková Pavla, *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*, 70.

„vysoko kvalifikované povolání“, resp. kvalifikaci na třetí nebo čtvrté úrovni dovednosti podle ISCO-08 neboli CZ-ISCO a vzdělání na úrovni 5 až 7 podle ISCED-2011, což odpovídá vyššímu odbornému či vysokoškolskému vzdělání. Za nízko kvalifikovaného pracovníka (ang. *low skilled migrant worker*) považuje onoho, který vykonává práci vyžadující nízkou kvalifikaci (odpovídající první úrovni dovedností podle ISCO-08 tj. CZ-ISCO) s tím, že zdůrazňuje, že v případě pracovních migrantů často dochází k situacím, kde kvalifikováni pracovníci vykonávají práci vyžadující nízkou kvalifikaci. IOM zároveň zdůrazňuje, že si každý stát určuje definici kvalifikovaného a nízko kvalifikovaného pracovního migranta.¹³⁵ Detailnější charakteristika vzorku relevantní pro analýzu a interpretaci dat je zpracována v podkapitole Analýza rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska.

2.2. Metodika sběru rozhovorů

Pro účely výzkumu byl vytvořen seznam skládající se z 35 hlavních otázek, které byly kladeny respondentům. Formulování samotných otázek vycházelo z doporučení Brymana, který kategorizoval otázky do různých skupin a vytvořil jakýsi návod pro formulaci otázek tak, aby byly srozumitelné pro respondenty a, aby výzkumník s jejich pomocí získal co nejvíce z odpovědí. V tomto výzkumu byly otázky rozdělené do následujících skupin: „osobní faktické otázky“, „faktické otázky o ostatních“ lidech, „informační faktické otázky“, „otázky o postojích“ a zkušenostech s tím, že Bryman poslední skupinu otázek nezmiňuje. Zároveň byly otázky formulované tak, aby vedly respondenty k tomu, aby svými odpověďmi přispěli k nalezení odpovědí na výzkumné otázky.¹³⁶

Otázky se týkaly *push* a *pull* faktorů pro příchod od České republiky, vlivu migračních sítí na rozhodnutí emigrovat do České republiky, kultury migrace, vnímání sebe v rámci české společnosti, vnímání sebe jako *gastarbeitera* či součást srbské diaspory, dopadech ruské agrese na Ukrajině, která začala 24. února 2022, a jí způsobené migrační vlně na pozice pracovních migrantů ze Srbska a na český pracovní trh. Nicméně, ne všechny odpovědi byly zpracované v této práci kvůli jejímu rozsahovému omezení. Kompletní seznam otázek, které byly kladeny respondentům je v příloze č. 1. Každý respondent musel před zahájením

---

¹³⁵ Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 91–92, 126, 198.

¹³⁶ Bryman, *Social research methods*, 253, 471–473, 476.

rozhovoru podepsat souhlas se zpracováním osobních údajů a účastí ve výzkumu a měl možnost povolit či odmítnout nahrávání rozhovorů (příloha č. 2). Souhlas byl zpracován dvojjazyčně – v srbštině kvůli respondentům kteří neumí nebo nedostatečně rozumí češtině, a v českém jazyce pro účely doložení přílohy této diplomové práce. K vytvoření souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů byly použity upravené *Release Agreement* formulář USC Shoah Foundation a „Vzor informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů“ z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.¹³⁷ Dva dny nebo jeden den před prováděním rozhovoru dostal každý respondent seznam otázek týkajících se charakteristiky vzorku (tzn. otázky týkající se místa a roku narození, národnosti, pohlaví, rodinného stavu, místa pobytu v ČR, úrovně vzdělání, roku příchodu do ČR, pozice na které pracují v ČR a typu povolení k pobytu které mají). Zároveň část respondentů dostala dopředu okruhy otázek, aby měli lepší představu o výzkumu, a druhá část byla seznámena s okruhy na samotném začátku rozhovoru. Důvodem, proč okruhy nebyly rozeslány všem respondentům je, že termín provádění rozhovorů byl někdy sjednáván ve stejný den, resp. několik hodin před konáním rozhovorů (zejména u rozhovoru, které proběhly online). Někteří respondenti z těch, jimž byly rozeslány okruhy otázek, ve zpětné vazbě po ukončení rozhovorů ocenili, že jim obdržené okruhy pomohly pochopit, o čem má rozhovor být.

Nicméně nelze jednoznačně potvrdit, že v průběhu konání rozhovorů bylo možné vysledovat, kteří respondenti obdrželi předem zasláné okruhy a deset otázek týkajících se základních demografických údajů (pohlaví, rok narození, rodinný stav apod.) a roku příchodu do ČR, a kteří ne. Výsledným dojmem bylo, že se většina respondentů, kteří předem okruhy obdrželi, nijak na rozhovor nepřipravovala, resp. otázky a okruhy si ani nepřečetli. Toto tvrzení vychází z reakce té části respondentů, jež byla naprosto překvapena položením určitých dotazů (jako jsou otázky týkající se důvodů odchodu ze Srbska, důvodů zvolení ČR jako cílové země, nebo např. rok příchodu do ČR) a potřebovala víc času si rozmyslet a formulovat odpověď. I když by v teorii zaslání okruhů či konkrétních dotazů mělo přispět k tomu, aby respondenti byli lépe připraveni na rozhovor, v tomto výzkumu se ukázalo, že to nebylo převažujícím případem.

---

¹³⁷„Release Agreement“, USC Shoah Foundation, <https://sfi.usc.edu/content/release-agreement> (staženo 27. 11. 2022); „Příloha A – Vzor informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů“, Filozofická fakulta Univerzita Karlova, <https://www.ff.cuni.cz/fakulta/organy-fakulty/poradni-organy/komise-ff-uk/komise-pro-etiku-ve-vyzkumu/> (staženo 27. 11. 2022).

Pro provádění rozhovorů a zpracování transkripce se autorka vedla postupy doporučené Hendlem v knize „*Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*“ a Brymanem v knize *Social research methods*.¹³⁸ Rozhovory byly většinou prováděny v prostorech kaváren či domácích prostorech (20 z 27), nebo případně online (7 z 27), prostřednictvím aplikací WhatsApp, Viber a Facebook Messenger. Před zahájením rozhovorů vždy probíhalo přiblížení tématu a cílů výzkumu, podpis souhlasu se zpracováním osobních údajů a účastí ve výzkumu vč. souhlasu či nesouhlasu s nahráváním rozhovoru, jehož účelem bylo ulehčení transkripce rozhovoru. Respondenti měli vždy možnost odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku, přerušit či ukončit rozhovor, což bylo napsáno i ve výše zmíněném souhlasu. K takovým situacím však v rámci výzkumu nedošlo. Rozhovor vždy začínal otázkami o základních osobních údajích jako jsou věk, pohlaví, národnost, místo původu apod. Následovaly otázky týkající se příchodu do České republiky, *push* a *pull* faktorů, jejich života v ČR, vnímání sebe v rámci srbské diaspory, udržování vztahů s českou a srbskou společností až po postoje vůči dopadům migrační vlny z Ukrajiny, způsobené ruskou agresí na Ukrajinu, jež začala v únoru 2022¹³⁹, na pracovní trh v ČR a na pracovní migranty ze Srbska či na (pracovní) pozici respondenta.

Rozhovory trvaly mezi třiceti a devadesáti minutami a probíhaly v srbštině, která je mateřským jazykem všech respondentů. V průběhu konání rozhovoru si autorka dělala zápisky, resp. zapisovala odpovědi respondentů. Po skončení rozhovorů probíhala doslovná transkripce, která nebyla vždy možná, neboť ne všichni respondenti souhlasili s nahráváním rozhovorů. Nicméně, transkripce i v těchto případech byla úplně přesná v tom smyslu, že zápisky byly vytvářeny přesně tak, jak respondenti v průběhu rozhovoru odpovídali. Nedošlo k žádným změnám jejich projevů, kromě toho, že nerelevantní části rozhovorů nebyly zapisovány. Pro zpracovávání zápisu z rozhovorů byla vytvořena excelová tabulka s jednotlivými otázkami, do které byly vkládány odpovědi respondentů podle jejich kódu. Tímto bylo možné vyfiltrovat odpovědi, jednoduchým způsobem vytvořit přehledovou tabulku pro zobrazení (demografické) charakteristiky vzorku a zpracovávat odpovědi individuálně. V praxi to znamenalo, že v případě, že respondent odpověděl na jednu otázku v rámci jiné otázky, jednoduchým způsobem bylo možné přesunout tuto odpověď do odpovídajícího pole, tj. k odpovídající otázce. V případech, kde v práci byl citován respondent, byla použita doslovná transkripce z nahraného rozhovoru. Kódy respondentů

---

¹³⁸ Hendl, *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, 161–257; Bryman, *Social research methods*.

¹³⁹ „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022“, 3.

byly vytvářeny dvakrát. Poprvé při samotném provádění rozhovorů, a to ve formátu X + číslo respondenta v pořadí. Po provedení všech rozhovorů a vytvoření tabulky zobrazující demografickou charakteristiku vzorku byly pak vytvořeny a přiřazeny kódy k jednotlivým respondentům, které mají za úkol přiblížit, o kterého respondenta se jedná. Kódy respondentů v sobě zahrnují písmena a čísla označující pohlaví, dekádu jejich života, úroveň vzdělání, zda pracují na pozici, pro kterou je potřebná vysoká nebo nízká úroveň kvalifikace a pořadové číslo respondenta. Vytvoření těchto kódů mělo za cíl pomoci autorce výzkumu při analýze rozhovorů, ale i čtenáři, aby vždy věděl o demografické charakteristice respondenta, o kterém autorka výzkumu na daném místě píše. Transkribované rozhovory nebyly překládány do češtiny nýbrž byly ponechány v srbštině, a to z důvodu zachování originality rozhovorů vč. slangu. Případný kompletní překlad transkribovaných rozhovorů by vzhledem k jazykovým dispozicím autorky, nijak neovlivnil výsledky výzkumu, a zároveň by byl časově velice náročný.

Realizace výzkumu narazila na několik překážek. Zaprvé, nedostatek finančních prostředků autorky výzkumu do značné míry ovlivnil terénní výzkum, resp. prakticky znemožnil provádění osobních rozhovorů s respondenty napříč Českou republikou. I když žijeme v online éře, hodnota rozhovorů prováděných skrz online komunikační nástroje nemůže, podle autorky, úplně dosáhnout hodnotu rozhovorů prováděných v živé formě. Ze zkušenosti tohoto výzkumu vyplývá, že jsou respondenti mnohem otevřenější a ochotnější vyprávět a sdílet své zkušenosti v případech, kdy mají fyzicky před sebou výzkumníka, zejména když jsou rozhovory prováděny v prostorách kaváren, které respondentům vytvářejí dojem neformálního povídání. Další překážkou byla neochota části oslovených potenciálních respondentů, aby se zúčastnili výzkumu s čímž bylo počítáno. Před zahájením výzkumu bylo též počítáno s tím, že ne všichni, kteří budou osloveni, budou mít čas a ochotu zúčastnit se výzkumu. Nicméně, v rámci výzkumu se ukázalo, že mnohem menší zájem a ochotu zúčastnit se výzkumu měli lidé, kteří autorku výzkumu osobně neznají než ti, kteří o ni slyšeli, nebo ji osobně znají. Překážkou také byla časové možnosti respondentů a časově omezená doba sběru dat prostřednictvím rozhovorů s respondenty. Doba musela být omezena z důvodu jasně stanoveného termínu odevzdání diplomové práce v níž jsou výstupy rozhovorů zpracovány. Sběr dat prostřednictvím rozhovorů se zvolenými respondenty proto probíhal od ledna do konce března 2023. Zároveň musel být i omezen počet respondentů se kterými rozhovory probíhaly, a to jak kvůli časovým omezením autorky výzkumu, tak kvůli omezenému množství rozhovorů, které bylo možné zpracovat do diplomové práce, která je

omezena rozsahem. Při zpracování statistických údajů též existovaly překážky, a to především nedostupnost či neexistence údajů, které autorka považuje za důležité pro zpracování tématu (např. informace o nejvyšším dosaženém vzdělání cizinců se srbským státním občanstvím žijících v ČR). I když snahou bylo do výzkumu zahrnout rovnoměrný počet žen a mužů, toto nebylo dosaženo a muži činili 63 % respondentů. Důvodem byl menší počet žen, které měly zájem zúčastnit se ve výzkumu, než byl počet mužů. Celkově bylo obtížnější oslovování žen, jak kvůli nedostatku osobních kontaktů (či kontaktů kontaktů), tak kvůli tomu, že se pouze šest žen odezvalo skrz sociální síť. Toto je možné dát do souvislosti se skutečností, že, jak již bylo zmíněno, ženy tvoří pouze cca 32,5 % všech srbských občanů žijících v ČR, což automaticky snižuje počet potenciálních respondentek.

2.3. Metody analýzy rozhovorů

Následně probíhala segmentace, resp. kategorizace materiálu ve formě transkribovaných rozhovorů do analytických jednotek. Kategorizace byla prováděna nejdřív podle kladených otázek, pak byly analytické jednotky dále organizované podle cílů výzkumu, resp. výzkumných otázek, a to se záměrem najít pravidelnosti, souvislosti, vzájemné vztahy, propojenosti, podobnosti a rozdíly. Tímto vznikly analytické jednotky, které byly kódované podle první a druhé úrovně kódování. Kódování bylo prováděno skrz program Atlas.ti a kódy byly většinou vytvářené na základě emického přístupu, který umožňuje analýzu a interpretaci rozhovorů z hlediska narativu respondentů, resp. „zevnitř“. Způsob kódování v obou úrovních vycházel ze zakotvené teorie zpracované Brymanem v knize *Social research methods*. Otevřené kódování umožnilo rozdělení textu na kódované jednotky, které byly seskupované do jednotlivých kategorií, a axiální umožnilo vytváření „spojování kódů s kontexty, [...] vzorky interakce, a příčiny“ a následky. Zároveň vedlo k vytváření nových kategorií a jejich vzájemné propojování. V průběhu provádění rozhovoru, tj. sběru dat, ale i v průběhu analýzy byly vytvářeny poznámky vycházející z doporučení Brymana, které sloužily jako poznamenání např. reakcí respondentů na některé otázky, pauzy, jež respondenti dělali při odpovídání na dotazy, smích nebo slzy vyvolané určitými otázkami. Tyto poznámky pak pomáhaly při interpretaci výroků respondentů a výsledků výzkumu.¹⁴⁰

---

¹⁴⁰ Hendl, *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, 223–230; Bryman, *Social research methods*, 247–248, 569, 573, 576–577; James L. Olive, „Reflecting on the Tensions between Emic and Etic Perspectives in Life History Research: Lessons Learned“, *Forum: Qualitative Social Research* 15, č. 2 (2014).

V průběhu sběru dat se to většinou týkalo něčeho, co respondenti řekli mimo položenou otázku. Např. jeden respondent konstatoval: „ach, ty teď musíš provádět rozhovory s gastosy“ (což je slang v srbské pro gastarbeitry). Na můj dotaz, jak to myslí, odpověděl: „no s těmi, co pracují ve fabrikách“. Sebe samozřejmě nepovažoval za gastarbeitra, a v průběhu analýzy se to vztahovalo i například k pozorování či závěrům ke kterým došlo v souvislosti s analýzou statistických dat.

Po dokončení kódování následovala nejdříve kvantitativní analýza výsledků, kdy byla zkoumána četnost opakujících se odpovědí, resp. stejných push a pull faktorů, případů, kdy migrační sítě hrály nějakou roli při rozhodnutí pracovních migrantů apod. Následovalo další kolo čtení za účelem hloubkové kvalitativní analýzy textu, tj. odpovědí respondentů a jejich interpretace. V následujících částech práce jsou představeny vybrané aspekty imigrační politiky České republiky, analýza imigračních trendů ze Srbska do ČR a výsledky analýzy rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska.

3. Analytická část

3.1. Vybrané aspekty imigračních trendů a imigrační politiky České republiky

Drbohlav a kol. tvrdí, že při zkoumání imigračních trendů České republiky v období od vyhlášení samostatnosti dodnes, můžeme pozorovat 3 klíčové mezníky. Prvním bylo samotné vyhlášení samostatnosti České republiky v roce 1993, což mělo vliv na dostupnost detailnějších údajů o migračních pohybech na tomto území. Druhý mezník představuje rok 2001, kdy došlo ke změně metodologie při sčítání lidu, která nově zahrnovala i cizince „s vízy nad 90 dnů“. Poslední pak reprezentuje vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004, což na jednu stranu vedlo k „zahrnutí občanů EU/EHP a Švýcarska s povolením k přechodnému pobytu, včetně jejich rodinných příslušníků“, do statistiky týkající se imigrace v České republice, a na druhou stranu vedlo ke zvýšení atraktivity České republiky jako cílové země pro imigraci.¹⁴¹ Platnost těchto mezníků potvrzuje i skutečnost, že v letech 1993 až 2001 počet cizinců v České republice vzrostl z 77 668 na 212 069, nebo na 255 917 v roce 2004¹⁴². Významný nárůst počtu cizinců lze sledovat po vstupu České republiky do Schengenského prostoru v roce 2007, což by se dalo označit za čtvrtý mezník, neboť v tomto roce došlo, oproti roku předchozímu, k nárůstu počtu cizinců o cca 71 000. V případě cizinců se srbským státním občanstvím pobývajících na území ČR došlo v roce 2008 k téměř zdvojnásobení jejich počtu (z 570 v roce 2007 na 1032 v roce 2008).¹⁴³

Orgánem, který má pod dohledem migraci a integraci cizinců v České republice je Ministerstvo vnitra České republiky. Cizinci podávají žádosti o víza na zastupitelských úřadech Ministerstva zahraničních věcí, které v této problematice spolupracuje s MV ČR, a o od okamžiku vstupu na území České republiky řeší pobytovou problematiku na úřadech MV ČR. Do celého procesu je zapojené i Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR), které má na starosti mj. i záležitosti ohledně českého trhu práce.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ Drbohlav a kol. uvádí, že do roku 2001 byli započítáni pouze cizinci s trvalým pobytem. Drbohlav a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*, 32.

¹⁴² Nelze říct, že samotný vstup ČR do EU významně ovlivnil nárůst počtu srbských občanů žijících v ČR, resp. občanů Srbska a Černé Hory v roce 2004 nebo v roce 2005, neboť se v tomto období zvýšil počet cizinců s občanstvím Srbska a Černé Hory oproti roku 2003 o cca 400. „R04 Cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1994–2022 (k 31. 12.)“, Český statistický úřad, https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu (staženo 11. 6. 2023).

¹⁴³ Drbohlav a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*, 38–39; „R04 Cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1994–2022 (k 31. 12.)“.

¹⁴⁴ Čižinský, Eva Valentová Čech, Hradečná Pavla, Holíková Klára, Jelínková Marie, Rozumek Martin a

Pobyt cizinců v České republice je stanoven zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, a zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu. Dále je pobyt cizinců v ČR regulován různými nařízeními a směrnicemi Rady Evropské unie a Evropského parlamentu. Pokud mluvíme o regulovaném pobytu cizinců v České republice, rozlišujeme 4 kategorie občanů. První činí občané zemí, které jsou členy Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska. Druhou skupinou tvoří občané třetích zemí. Třetí kategorií představují „cizinci se statutem mezinárodní ochrany (azylem)“, a čtvrtou „registrovaní žadatelé o mezinárodní ochranu (azyl)“. Vzhledem k tomu, že Srbsko patří do skupiny třetích zemí, regulace pobytu imigrantů v České republice se řídí pravidly určenými pro tuto skupinu. To znamená, že pobyt cizinců pocházejících z těchto států (a tím i ze Srbska) může být bez víza v délce pobytu do 90 dnů, na základě krátkodobého víza¹⁴⁵, dlouhodobého víza nad 90 dnů, povolení k dlouhodobému pobytu nad 90 dnů, povolení k přechodnému pobytu. Zároveň tento zákon umožňuje, za specifických okolností, požádat o mimořádné pracovní vízum, o vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem sezónního zaměstnání, které může platit maximálně 6 měsíců, vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění pobytu na území nebo např. diplomatické a zvláštní vízum.¹⁴⁶

Zákon pak v případě povolení k dlouhodobému pobytu rozlišuje typy účelů pobytu a to např.: společné soužití rodiny, studium, ochrana na území, vědecký výzkum, zaměstnání¹⁴⁷, investování, podnikání, strpění pobytu na území či pobyt rezidenta jiného členského státu EU. Povolení k pobytu za výše zmíněnými účely se vydává na dobu platnosti od 1 do 2 let, nebo v případě kratšího pobytu na dobu „potřebnou k dosažení účelu, který vyžaduje pobyt

---

Rozumková Pavla, *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*, 41.

¹⁴⁵ Krátkodobé vízum je udělováno např. v případě rodinného příslušníka občana EU za účelem sezónního zaměstnání. § 20, § 21 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023.

¹⁴⁶ Diplomatičké a zvláštní vízum je udělováno v případě členů diplomatického personálu, členů „mezinárodní vládní organizace“ působící v České republice a v případě jejich rodinných příslušníků, je vydávány povolení k dlouhodobému pobytu ze strany Ministerstva zahraničních věcí České republiky. § 40, § 49, odst. 1). § 17, § 18, § 30, § 31 odst. a), § 32, § 33, § 42 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023; „Legální migrace“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/legalni-migrace.aspx> (přistoupeno 18. 2. 2023); Drbohlav a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*, 33; Čížinský, Eva Valentová Čech, Hradečná Pavla, Holíková Klára, Jelínková Marie, Rozumek Martin a Rozumková Pavla, *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*, 42.

¹⁴⁷ V případě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání na období víc než 3 měsíců, cizinec za specifických podmínek, které stanovuje zákon o zaměstnanosti, žádá o zaměstnanečskou kartu, která mu tento typ pobytu umožňuje. V případě pracovních pozic, k jejichž výkonu zvláštní právní předpis předpokládá „vysokou kvalifikaci“, má cizinec právo požádat o tzv. modrou kartu. Dále zákon za určitých podmínek umožňuje vydání karty vnitropodnikově převedeného zaměstnance. § 42 písm. a), d), e), f), g) k), i) zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023.

na území“ České republiky. V případě zaměstnání jako účelu pobytu se od roku 2014 žádá o zaměstnaneckou kartu (tj. ne o dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání), která „se vydává na dobu, na kterou byla uzavřena pracovní smlouva nebo dohoda o pracovní činnosti“, ale „nejdéle však na dobu 2 let“. U zaměstnanecké karty je rozlišován její duální a neduální charakter přičemž první označuje kartu povolující cizinci pobyt na území ČR a zaměstnání (tzn. cizinec nemusí žádat o povolení k zaměstnání¹⁴⁸), a druhý slouží pouze jako povolení k pobytu a je vydávána cizinci který má volný vstup na český trh práce (např. ten, který před žádáním o zaměstnaneckou kartu studoval v ČR) „nebo i nadále podléhá povinnosti mít k výkonu závislé práce povolení k zaměstnání vydávané Úřadem práce ČR“. To znamená, že cizinec může žádat o zaměstnaneckou kartu s neduálním charakterem a s povolením k zaměstnání, o zaměstnaneckou kartu s neduálním charakterem a s volným přístupem na trh práce, nebo o zaměstnaneckou kartu s duálním charakterem. O právu volného vstupu na český trh práce určuje Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.¹⁴⁹

Dalším typem povolení k pobytu na území České republiky, o který občané třetích zemí a tím i Srbska mají právo za určitých podmínek požádat, je trvalý pobyt. Zákon definuje i další typy povolení k pobytu cizinců na území České republiky, které ale nejsou relevantní pro tuto práci a z toho důvodu nejsou probírány. Detailní podmínky pro obdržení jednotlivých povolení k pobytu v této práci z výše zmíněného důvodu též nejsou probírány. Touto problematikou se zabývá např. publikace *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*, či zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Povolení k zaměstnání je vydávané českým Úřadem práce a vztahuje se ke konkrétnímu zaměstnavateli a druhu a místu „výkonu pracovního místa“. O povolení k zaměstnání musejí žádat cizinci ze třetích zemí za účelem vykonávání pracovní činnosti ve specifických podmínkách (např. v případě sezonního zaměstnání, v případě, že cizinec má povolení k dlouhodobému pobytu za účelem podnikání, investování nebo strpění pobytu apod.). „Povolení k zaměstnání“, Sdružení pro integraci a migraci, Praktické informace pro cizince, <https://www.migrace.com/cs/poradna/informace-pro-cizince/cizinci-ze-zemi-mimo-eu/pracovni-pomer/povoleni-zamestnani> (přistoupeno 16. 4. 2023); „Vydání rozhodnutí o povolení k zaměstnání pro cizince“, Gov.cz, Služby datab správy, <https://portal.gov.cz/sluzby-vs/vydani-rozhodnuti-o-povoleni-k-zamestnani-pro-cizince-S15103> (přistoupeno 16. 4. 2023).

¹⁴⁹ § 98 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění účinném k 30. 6. 2023; § 42, písm. c), n), § 43, § 44, odst. 2 písm. a), odst. 6), § 46, odst. 7 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023; „Dlouhodobý pobyt: účel zaměstnání“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodobypobyt.aspx?q=Y2hudW09NQ%3d%3d> (přistoupeno 17. 2. 2023); „Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d> (přistoupeno 26. 3. 2023); „Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta: Zvláštní případy / neduální režim zaměstnanecké karty“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d> (přistoupeno 26. 3. 2023).

¹⁵⁰ § 65 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve

Migrační politika¹⁵¹ ČR je definována mj. v „Strategii migrační politiky České republiky“, která byla přijata v roce 2015 a která je zaměřena jak na řízení migrace, tak na nástroje pro kontrolu ekonomické imigrace, resp. legální a nelegální pracovní migrace, přičemž je cílem první aby uspokojila potřeby českého pracovního trhu a ekonomiky, ale slouží i jako způsob „boje“ proti stárnutí populace.¹⁵² U českých vládních koalic dominovaly v uplynulé dekádě zejména v souvislosti s migrační krizí z roku 2015 protiimigrační postoje a politiky a to až do migrační vlny z Ukrajiny vyvolané ruskou invazí v únoru 2022. ČR má přesto politiku a programy usnadňující imigraci jak vysoce tak i středně či nízko kvalifikované pracovní síly potřebné pro český trh.¹⁵³

Od roku 2019 v České republice běží několik programů týkajících se imigrační politiky, resp. ekonomické migrace¹⁵⁴ které přijala česká vláda a které jsou jedním z nástrojů pro kontrolu pracovní migrace.¹⁵⁵ Cílem těchto programů je zajistit hospodářský přínos České

---

znění účinném k 30. 4. 2023; Čížinský, Eva Valentová Čech, Hradečná Pavla, Holíková Klára, Jelínková Marie, Rozumek Martin a Rozumková Pavla, *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*, 66–70; Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti ve znění účinném k 30. 4. 2023.

¹⁵¹ Pod migrační politikou se mají na mysli „zákony, regulace a opatření“, nařízení a usnesení, které vláda daného státu vytváří, aby kontrolovala imigraci, jak z hlediska jejího objemu, tak z hlediska složení imigrantů (např. na základě občanství, kvalifikace apod.). Drbohlav používá stejný význam pro vysvětlení termínu „migrační politika“. Robert Stojanov, Radka Klvaňová, Aneta Seidlová a Oldřich Bureš, „Contemporary Czech migration policy: ‘Labour, not people’?“, *Population space and place* 28 č. 4 (2022): 2; Drbohlav a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*, 69.

¹⁵² Českou migrační politikou od roku 1989, ale zejména od roku 2015 se zabývá např. výzkum „Contemporary Czech migration policy: ‘Labour, not people’?“. Imigrační politikou ČR od roku 1989 do roku 2005 se zabývali i Andrea Baršová a Pavel Barša v knize *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*, kteří poskytli i krátký přehled o migraci a migračních politikách na území dnešní ČR od 18. století, nebo Drbohlav a kol. v knize *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Mezi novější publikace věnující se tomuto tématu patří např. studie Tomáše Jungwirtha „Cesty k prosperitě: Migrace a rozvoj v České Republice“. *Strategie migrační politiky České republiky* (Ministerstvo vnitra České republiky, 2015), <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/strategie-migracni-politiky-ceske-republiky.aspx> (staženo 2. 2. 2023). Stojanov, Radka Klvaňová, Aneta Seidlová a Oldřich Bureš, „Contemporary Czech migration policy: ‘Labour, not people’?“, 1–15; Andrea Baršová a Pavel Barša, *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005); Drbohlav a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*; Jungwirth, „Cesty k prosperitě: Migrace a rozvoj v České Republice“.

¹⁵³ Stojanov, Radka Klvaňová, Aneta Seidlová a Oldřich Bureš, „Contemporary Czech migration policy: ‘Labour, not people’?“, 1–3.

¹⁵⁴ Ekonomická migrace, na rozdíl od pracovní, představuje migraci za účelem vykonávání „ekonomických aktivit jako je investování“, přičemž se pod pracovní migraci má na mysli migrace za účelem zaměstnání. Sironi, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds., *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*, 62.

¹⁵⁵ Ještě v roce 2011 přijala česká vláda tzv. nový systém ekonomické migrace týkající se úprav podmínek migrace občanů třetích zemí do ČR za účelem zaměstnání a podnikání. Cílem těchto úprav bylo nasměřovat migraci do ČR tak, aby byla „řízena primárně potřebami České republiky“. „Usnesení vlády České republiky ze dne 19. ledna 2011 č. 48 o opatřeních k řízení ekonomické migrace, ochraně práv osob migrujících za prací a realizaci návratů“, Vláda České republiky, 2–3, <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/novy-system-ekonomicke-migrace> (staženo 18. 7. 2023).

republiky a zároveň pomoc „zaměstnavatelům, kteří do ČR potřebují přivést vysoce kvalifikované“ a „kvalifikované zahraniční pracovníky“ nebo ty, kteří budou vykonávat pozice „statutárních orgánů, manažery či specialisty“. Je zaměřen na české či zahraniční zaměstnavatele působící v ČR. Ještě od roku 2012 existovaly v ČR migrační projekty řízené státem, jejichž cílem byla podpora „migrace vybraných cílových skupin občanů třetích států, na jejichž vstupu a pobytu na území ČR má český stát zvýšený zájem“.¹⁵⁶ Pro občany Srbska (a některých dalších třetích zemí jako jsou např. Moldavsko, Ukrajina nebo Černá Hora) je k dispozici Program vysoce kvalifikovaný zaměstnanec, Program kvalifikovaný zaměstnanec a Program klíčový a vědecký personál a jejich gestorem je Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky (MPO ČR).¹⁵⁷ Zároveň vláda stanovila roční kvóty pro akceptování „žádostí o vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem podnikání, žádostí o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem investování a žádostí o zaměstnaneckou kartu, které lze podat“ na zastupitelském úřadu ČR a které jsou stanovené pro všechny tři programy.¹⁵⁸ Nařízení určující maximální počet žádostí o pobytová oprávnění které ZÚ ČR mohou přijmout jsou také nástrojem pro kontrolu imigrace.

Vzhledem k tomu, že české velvyslanectví v Černé Hoře „nemá vízovou ani pasovou agendu“ všechny pobytové záležitosti pro občany Černé Hory mají na starosti české ambasády v okolních státech. V případě zmíněných programů, občané Černé Hory podávají žádosti o zaměstnanecké karty na českém velvyslanectví v Bělehradě. Z toho důvodu byly stanoveny kvóty pro žádosti o zaměstnaneckou kartu pro Srbsko a Černou Horu dohromady, neboť jsou určené pro jednotlivé ZÚ ČR, a ne na základě občanství žadatelů. V případě Srbska a Černé Hory je pro Program kvalifikovaný zaměstnanec stanovena kvóta 1 900

---

¹⁵⁶ „Program vysoce kvalifikovaný zaměstnanec“, 2–3; „Program kvalifikovaný zaměstnanec“, 2; „Program klíčový a vědecký personál“, 2; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2019“, 40.

¹⁵⁷ V rámci programů ekonomické migrace existuje i Program Mimořádně pracovní vízum pro státní příslušníky Ukrajiny pracující v zemědělství, potravinářství nebo lesnictví, ale ten je, jak název napovídá, určený pro občany Ukrajiny. V roce 2018 existoval také program Režim Srbsko, ve kterém byla stanovena roční kvóta 1 000 žádostí pro zařazení do programu. „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2021“, 45.; Ministerstvo zemědělství. „Program Mimořádně pracovní vízum pro státní příslušníky Ukrajiny pracující v zemědělství, potravinářství nebo lesnictví“. <https://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/proexportni-okenko/zahranicni-pracovnici/mimoradne-pracovni-vizum-pro-zemedelstvi/program-mimoradne-pracovni-vizum.html> (přistoupeno 18. 2. 2023); Jungwirth, „Cesty k prosperitě: Migrace a rozvoj v České Republice“, 21; „Informace pro zaměstnavatele: Kvóty pro ekonomickou migraci & Programy schválené vládou za účelem dosažení ekonomického přínosu pro ČR“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/kvoty-pro-ekonomickou-migraci-programy-schvalene-vladou-za-ucelem-dosazeni-ekonomickeho-prinosu-pro-cr.aspx> (přistoupeno 13. 4. 2023).

¹⁵⁸ Čl. I. Nařízení vlády č. 321/2022 ze dne 19. října 2022 o změnách nařízení vlády v oblasti pracovní migrace, *Sbírka zákonů* č. 321/2022, 27. října 2022.

žádostí, a pro Program vysoce kvalifikovaný zaměstnanec a Program klíčový a vědecký personál dohromady 100 žádostí pro zaměstnanecké karty. V případě žádosti o dlouhodobý pobyt za účelem podnikání je určena celková kvóta ve výši 100 žádostí ročně z čehož 10 žádostí může být podáno v rámci Programu klíčový a vědecký personál. Zároveň je určeno, že Velvyslanectví ČR v Bělehradě může ročně přijmout celkem 2 400 žádostí o zaměstnaneckou kartu vč. těch pracovníků, kteří nejsou součástí žádného programu. MPO ČR průběžně navyšuje tyto kvóty a tak 27. června 2023 sdělilo, že v případě Srbska a Černé Hory bude kvóta pro Program kvalifikovaný zaměstnanec navýšena o 158 žádostí. Nicméně, v roce 2022 bylo využito pouze 20 % kvóty.¹⁵⁹

Každý program stanovuje určité podmínky pro zařazení žadatelů, jak pro zaměstnavatele, tak pro zaměstnance. Samotnou žádost o zařazení do Programu podává MPO ČR zaměstnavatel, nikoliv zahraniční pracovník, který ale podává žádost o zaměstnaneckou kartu či jiná pobytová oprávnění za zastupitelském úřadu ČR v daném státě. Program kvalifikovaný zaměstnanec je určen pro zahraniční pracovníky pracující na pozicích, které podle CZ-ISCO patří do 4–8 třídy, resp. pro „středně až nízko kvalifikované zaměstnance“. Zatímco tento Program je dostupný pouze pro žadatele z určitých států, do Programu vysoce kvalifikovaný zaměstnanec mohou být zařazeni občané všech třetích zemí, kteří vykonávají práce v 1–3 třídě podle CZ-ISCO. V případě tohoto Programu mají zahraniční pracovníci zagarantovanou „možnost podání žádosti o pobytové oprávnění“ i pro své rodinné příslušníky. Program klíčový a vědecký personál je určen pro cizince, kteří v ČR budou pracovat na pozicích v 1–3 třídě podle CZ-ISCO, „cizinci v postavení statutárního orgánů“, cizinci, u kterých dochází k vnitropodnikovému převedení pracovníka nebo „nebo vyslání

---

¹⁵⁹ „Konzulární oddělení“, Velvyslanectví České republiky v Podgorici, https://www.mzv.cz/podgorica/cz/matricni_atatoobcanska_a_pasova_agenda/index.html (přistoupeno 2. 6. 2023); „Vláda schválila navýšení kvót ekonomické migrace a prodloužení institutu mimořádných pracovních víz v oblasti prodloužení institutu mimořádných pracovních víz v oblasti zemědělství“, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ekonomická migrace, <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/vlada-schvalila-navyseni-kvot-ekonomicke-migrace-a-prodlouzeni-institutu-mimoradnych-pracovnich-viz-v-oblasti-zemedelstvi--270569/> (publikováno 22. 10. 2022); „Ekonomická migrace – programy a kvóty“, Velvyslanectví České republiky v Bělehradě, https://www.mzv.cz/belgrade/cz/viza_a_konzularni_informace/vizove_informace/ekonomicka_migrace_programy_a_kvoty.html (přistoupeno 18. 2. 2023); Příloha č. 2 k nařízení vlády č. 220/2019 Sb. Nařízení vlády č. 321/2022 ze dne 19. října 2022 o změnách nařízení vlády v oblasti pracovní migrace; Nařízení vlády č. 220/2019 ze dne 26. srpna 2019, o maximálním počtu žádostí o vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem podnikání, žádostí o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem investování a žádostí o zaměstnaneckou kartu, které lze podat na zastupitelském úřadu, *Sbírka zákonů* č. 220/2019, 30. 8. 2019; „Přidání kapacit v rámci Programu kvalifikovaný zaměstnanec“, Ministerstvo průmyslu a obchodu, <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/pridani-kapacit-v-ramci-programu-kvalifikovany-zamestnanec--275157/> (přistoupeno 18. 7. 2023); „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022“, 48.

do ČR, aby zde působili na pozicích manažerů nebo specialistů“.¹⁶⁰

Na konci února 2023 požádala autorka na základě Zákona o svobodném přístupu k informacím MPO ČR, MZV ČR a MPSV ČR o sdělení počtu cizinců se srbským státním občanstvím, kteří byli v letech 2019–2022 zařazeni do Programu kvalifikovaný zaměstnanec, Programu klíčový a vědecký personál a do Programu vysoce kvalifikovaný zaměstnanec, a to podle jednotlivých roků, pohlaví a podle jednotlivých programů. Důvodem pro zaslání stejného dotazu vícero ministerstvům je nejistota, zda zmíněná ministerstva tyto informace mají a, zda jsou ochotna je sdílet. MPSV ČR sdělilo, že nedisponuje údaji o počtech cizinců se srbským státním občanstvím, již byli zařazeni do jednotlivých Programů, ale poskytlo údaje o srbských občanech pracujících v ČR v období od roku 2019 do roku 2022 a to s rozlišením podle typu pracovního oprávnění (povolení k zaměstnání, informační karta, modrá karta a zaměstnanecká karta) a podle pohlaví. Nicméně, poskytnuté údaje nejsou totožné s údaji zveřejněné v databázi MPSV ČR.¹⁶¹ Zároveň sdělilo, že dotaz ohledně zařazených občanů Srbska do Programů ekonomické migrace „náleží [...] do působnosti Ministerstva průmyslu a obchodu“.¹⁶²

---

¹⁶⁰ „Program kvalifikovaný zaměstnanec“, 4–5, 8; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“, 43; „Program vysoce kvalifikovaný zaměstnanec“, 2–3; „Program klíčový a vědecký personál“, 2–3.

¹⁶¹ V databázi MPSV ČR je uvedeno, že v prosinci 2022 bylo na úřadech práce evidováno 4 276 občanů Srbska, a v dokumentu, který MPSV ČR poslalo autorce, toto číslo činí 3 991. Autorka předpokládá, že došlo k chybě ze strany MPSV ČR, jelikož je v databázi této instituce uvedeno, že na konci roku 2021 bylo evidováno na úřadech práce 3 991 cizinců se srbským státním občanstvím (bez cizinců s platným živnostenským oprávněním). „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2022“, Ministerstvo práce a sociálních věcí, <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2022&typPohledu=STATY> (přistoupeno 20. 5. 2023); Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Sdělení o odložení žádosti o poskytnutí informace podle § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, 2. 3. 2023; „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2021“, Ministerstvo práce a sociálních věcí, <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2021&typPohledu=STATY> (přistoupeno 22. 7. 2023);

¹⁶² Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Sdělení o odložení žádosti o poskytnutí informace podle § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, 2. 3. 2023.

MPO ČR poskytlo následující údaje:

Tabulka č. 1.: Počet uchazečů ze Srbska zařazených do Programu kvalifikovaný zaměstnanec

Rok	Počet uchazečů	Z toho ženy	Z toho muži
2019	477	124	353
2020	921	264	657
2021	1 024	360	664
2022	587	110	477

Tabulka č. 2.: Počet uchazečů ze Srbska zařazených do Programu vysoce kvalifikovaný zaměstnanec

Rok	Počet uchazečů	Z toho ženy	Z toho muži	Rodinný příslušníci
2019	2		2	1
2020	5	1	4	
2021	7		7	2
2022	5	2	3	

Tabulka č. 3.: Počet uchazečů ze Srbska zařazených do Programu klíčový a vědecký personál

Rok	Počet uchazečů	Z toho ženy	Z toho muži	Rodinný příslušníci
2019	3	2	1	
2020	12	5	7	12
2021	17	5	12	8
2022	23	8	15	7

Zároveň MPO ČR ve sdělení zdůraznilo, že „v žádostech o zařazení do jakéhokoliv z dotčených programů není pohlaví uchazeče nijak rozlišováno. Vzhledem k tomu, že ministerstvo nevede žádnou evidenci, jež by pohlaví uchazečů rozlišovala, nemusí být počty mužů a žen za jednotlivé roky zcela přesné, jelikož byly dopočítány podle jednotlivých jmen uchazečů. Tato jména nebylo vždy jednoznačně možné rozdělit na mužská a ženská, což

mohlo způsobit mírnou nepřesnost v počtech mužů a žen.“¹⁶³

MZV ČR také poskytlo údaje o počtech cizinců se srbským státním občanstvím, již byli v letech 2019–2022 zařazeni do zmíněných programů. Nicméně, poskytlo naprosto odlišné údaje od dat poskytnutých MPO ČR a zároveň zdůraznilo, že „eviduje [...] pouze informace ohledně počtu zařazených žadatelů a přijatých žádostí v rámci Programu kvalifikovaný zaměstnanec a společně pak počet zařazených žadatelů prostřednictvím Programů vysoce kvalifikovaný zaměstnanec a klíčový a vědecký personál“ a to kvůli existujícím kvótám pro „příjem žádostí o zaměstnanecké karty“ na ZÚ ČR v Bělehradě.¹⁶⁴ Nedisponuje údaji o počtech cizinců se srbským státním občanstvím, zařazených v letech 2019–2022 do jednotlivých programů podle pohlaví. Zároveň jsou údaje poskytnuté MPO ČR a MZV ČR úplně odlišné od počtu cizinců se srbským státním občanstvím zařazených do Programu kvalifikovaný zaměstnanec, které zveřejnilo MV ČR ve výročních zprávách v oblasti migrace. Ze sdělení MPO ČR a MZV ČR není jasné, jak dochází k odlišnostem ve statistických údajích.

Údaje poskytnuté MZV ČR jsou zobrazené v následujících dvou tabulkách:

Tabulka č. 4.: Počet cizinců se srbským státním občanstvím, kteří v letech 2019–2022 byli zařazeni do Programu kvalifikovaný zaměstnanec

Rok	Zařazeno žadatelů	Podáno žádostí
2019	1842	1167
2020	933	554
2021	393	246
2022	599	336

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Odpověď na žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb. – částečné poskytnutí, 16. 3. 2023.

Tabulka č. 5.: Počet cizinců se srbským státním občanstvím, kteří v letech 2019–2022 byli zařazeni do Programu vysoce kvalifikovaný zaměstnanec a klíčový a vědecký personál

Rok	Zařazeno žadatelů
2019	4
2020	13
2021	14
2022	26

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Odpověď na žádost o informace dle zákona č. 106/1999

¹⁶³ Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky, Poskytnutí informací podle § 4 a § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, 6. 3. 2023.

¹⁶⁴ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Odpověď na žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb. – částečné poskytnutí, 16. 3. 2023.

Sb. – částečné poskytnutí, 16. 3. 2023.

MV ČR ve svých výročních zprávách o situaci v oblasti migrace uvedlo, že v období od 1. září 2019 (resp. od kdy byl program spuštěn) do konce roku 2019 bylo do Programu kvalifikovaný zaměstnanec zařazeno 522 pracovních migrantů ze Srbska a Černé Hory. V roce 2020 bylo do tohoto Programu zařazeno celkem 608 občanů Srbska, a v následujícím roce 668. Pro rok 2022 MV ČR neuvádí přesné číslo, nýbrž informaci, že v rámci tohoto Programu bylo vyčerpáno cca 20 % roční kvóty, kterou činí 1 900 žádostí o zaměstnaneckou kartu.¹⁶⁵

Vzhledem k tomu, že MPSV ČR sdělilo, že dotaz týkající se počtu cizinců se srbským státním občanstvím patří do kompetence MPO ČR, budou za relevantní data brána ta, která poskytlo MPO ČR. Z údajů poskytnutých ze strany MPO ČR (ale i MZV ČR) lze vyvodit, že většina cizinců se srbským státním občanstvím je zařazena do Programu kvalifikovaný zaměstnanec. Z hlediska rozlišení pohlaví v celkových počtech z výše uvedeného vyplývá, že naprostou většinu všech pracovních migrantů ze Srbska zařazených do výše zmíněných programů činí muži, což odpovídá celkovému poměru mužů a žen se srbským státním občanstvím žijících v ČR. Dále lze vyvodit, že do roku 2022 docházelo k nárůstu počtu uchazečů, zejména v roce 2020 v případech Programu kvalifikovaný zaměstnanec a Programu klíčový a vědecký personál, a v roce 2022 došlo k velkému poklesu počtu pracovních migrantů ze Srbska zařazených do Programu kvalifikovaný zaměstnanec a v menší míře i do Programu kvalifikovaný zaměstnanec. Za důvod značného poklesu lze předpokládat ruskou invazi na Ukrajinu v únoru 2022, resp. její následky z hlediska obecné nejistoty, přílivu uprchlíků z Ukrajiny do ČR, kteří dostali možnost vstoupit na český pracovní trh, ekonomické krize či v jejím důsledku případného sníženého zaměstnávání nových (zahraničních) zaměstnanců. Cítit jsou pravděpodobně i dopady ekonomické krize způsobené covid-19, ale i pandemie jako taková, která způsobila mj. uzavírání či omezování některých odvětví jako jsou např. ubytovací služby, restaurace, služby spojené s turistikou apod.¹⁶⁶

Autorky Vesna Lukić, Jelena Predojević-Despić, Verica Janeska a Aleksandra Lozoska se

---

¹⁶⁵ „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2019“, 43; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“, 45; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2021“, 46; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022“, 47–48.

¹⁶⁶ Vesna Lukić, Jelena Predojević-Despić, Verica Janeska a Aleksandra Lozoska. „How is COVID-19 reshaping temporary and circular labour migration: Serbia and North Macedonia perspectives“, *Geographical forum* 20 č. 1 (2021): 60, 62.

v článku „How is COVID-19 reshaping temporary and circular labour migration: Serbia and North Macedonia perspectives“ zabývají tím, jak ostatně název napovídá, dopady pandemie covid-19 na pracovní migraci mj. i ze Srbska do členských zemí EU. Autorky tvrdí, že pandemie způsobila „ukončení pracovních smluv, snížení počtu pracovních hodin a výši vydělávání“ pracovních migrantů ze Srbska a Severní Makedonie pracujících v zahraničí a vedlo k návratů většiny (70 %) pracovních migrantů se kterými autorky prováděly výzkum ve formě polustrukturovaných rozhovorů (celkem se výzkumu zúčastnilo 20 respondentů ze Severní Makedonie a 30 ze Srbska). Autorky tvrdí, že pandemie způsobila pokles „objemu migračních toků“ a že zahraniční pracovní migranti se mnohem častěji potýkali s propouštěním než domácí obyvatelstvo daného států. Obecně v souvislosti s ekonomickými krizemi, jak autorky uvádějí, dochází k protekci domácího obyvatelstva a existuje tendence propuštění zahraničních pracovníků, zejména v případě krátkodobé pracovní migrace. Na začátku pandemie (v březnu a dubnu 2020) se tak do Srbska vrátilo cca 400 tisíc jeho občanů. Nelze však jasně určit, jakou část těchto lidí tvořili pracovní migranti, a jakou např. občané, kteří odjeli do zahraničí za účelem turistiky a z důvodu pandemie se museli vrátit do Srbska. Zároveň autorky uvádí, že pracovní migranti, zejména v případě krátkodobé či ilegální migrace, mohou v době krize čelit krácení nebo nevyplácení odměn. Musí se potýkat se sníženou mírou „sociálního zabezpečení včetně zdravotních služeb“ než domácí obyvatelstvo, což souvisí především s legalitou pobytu v zahraničí a typem povolení k pobytu, které migranti mají. O postavení pracovních migrantů v ČR psal např. Tomáš Jungwirth ve studii pod názvem „Cesty k prosperitě: Migrace a rozvoj v České Republice“. Jungwirth uvádí, že pracovní migranti často „pracují ve dlouhých směnách, jsou ubytováni v přeplněných ubytovnách, čelí vykořisťování ze strany zaměstnavatelů a často dokonce ani neobdrží dohodnutou mzdu či odměnu“.¹⁶⁷ První dvě položky tohoto tvrzení potvrdili i někteří respondenti, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu, a kteří v době provádění rozhovorů vykonávali nízko kvalifikovanou pracovní činnost, resp. jednalo se o respondenty pracující v různých továrnách v ČR.

Lze konstatovat, že Programy ekonomické migrace jsou klíčovým nástrojem pro řízení imigrace do ČR s cílem hospodářského přínosu skrz přitahování a nábor pracovníků s kvalifikacemi potřebnými pro obsazování určitých pracovních pozic. Stanovování kvót má

---

¹⁶⁷ Lukić, Jelena Predojević-Despić, Verica Janeska a Aleksandra Lozanoska. „How is COVID-19 reshaping temporary and circular labour migration: Serbia and North Macedonia perspectives“, 55, 57, 59–62; Jungwirth, „Cesty k prosperitě: Migrace a rozvoj v České Republice“, 28–30.

pak za cíl tuto imigraci kontrolovat, resp. omezovat. Samotné Programy, oproti běžnému podávání žádosti o např. zaměstnaneckou kartu, skýtají určité výhody pro zařazené žadatele. Podstatnou výhodou zařazení do Programu je „zaručena možnost podání žádosti“ o zaměstnaneckou kartu na ZÚ ČR, což žadatelům automaticky dává přednost před ostatními, kteří žádají o tento typ pobytového oprávnění. Program vysoce kvalifikovaný zaměstnanec a Program klíčový a vědecký personál mají oproti Programu kvalifikovaný zaměstnanec i výhodu v tom, že umožňují „podání žádosti společně s nejbližšími rodinnými příslušníky“ a namísto pracovní smlouvy a dokladu o zajištění ubytování mohou žadatele doložit na ZÚ ČR písemné potvrzení zaměstnavatele, který jim toto potvrdí. Výhodou Programu klíčový a vědecký personál oproti dalšími dvěma Programům je, že má stanovenou lhůtu pro „vyřízení žádosti do 30 dnů“, neexistuje omezení týkající se změny zaměstnavatele (v případě dalších dvou Programů je možné změnit zaměstnavatele po 6 měsících), a zaměstnavatel může žadatelům písemně potvrdit i odbornou způsobilost společně, resp. nemusí je dodatečně dokládat.¹⁶⁸

3.2. Migrační trendy ze Srbska do České republiky

Cílem analýzy statistických údajů o občanech Srbska pracujících v České republice je zjistit, jak se vyvíjí počet (pracovních) migrantů ze Srbska, zda dochází k nárůstu nebo úpadku jejich počtu v posledních letech. Zároveň je cílem zjistit, jaký poměr činí tato skupina ve srovnání s ostatními cizinci v České republice, jaká je věková a vzdělávací struktura této skupiny a, zda v ni převažují ženy nebo muži. Při zkoumání vývoje počtu cizinců se srbským občanstvím žijících v České republice od vyhlášení její samostatnosti, narážíme hned na několik problémů. První je způsoben teritoriálními změnami Srbska, resp. rozpadem socialistické Jugoslávie, a změnami názvů státních útvarů které Srbsko činilo od socialistické Jugoslávie, přes státní útvar Srbsko a Černá Hora, po samostatné Srbsko. Z těchto důvodů se v statistických údajích zahrnujících období po roce 1994 poskytovaných ČSÚ objevují jako kategorie státy Jugoslávie, od roku 2003 Srbsko a Černá Hora a od roku 2006 Srbsko s tím, že kategorie Srbsko a Černá Hora zůstala ve statistikách zachována až doposud. Pro zkoumání vývoje počtu srbských občanů žijících v České republice to

---

¹⁶⁸ „Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta: Kvóty pro náběr žádostí o zaměstnanecké karty na zastupitelských úřadech & Programy schválené vládou za účelem dosažení ekonomického přínosu pro ČR“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx?q=Y2hudW09MTM%3d> (přistoupeno 13. 4. 2023).

představuje překážku, neboť je prakticky nemožné odhalit, jaká část cizinců uváděných v těchto kategoriích se vztahuje k současným hranicím Srbska, resp. jaká část by měla pouze srbské občanství.

Na druhou stranu vláda Srbska zdůrazňuje, že má problém při sledování emigrace ze Srbska, a to z toho důvodu, že mechanismus pro sledování vystěhování obyvatelstva neumožňuje získání přesných dat. Proto srbská vláda spoléhá na údaje publikované Eurostatem, který získává data od členských států EU.¹⁶⁹ Každoroční zpráva o migračním profilu Srbska vydávaná srbskou vládou od roku 2010, které obsahují i kapitolu o emigracích, mají několik nedostatků. Nezahrnují údaje o emigraci ze Srbska do států, jež nejsou členy EU. Další nevýhodou dat uváděných v těchto publikacích je, že v některých případech nezahrnují údaje o emigraci ze Srbska do Spolkové republiky Německo.¹⁷⁰ Zároveň je zde problematická skutečnost, že tyto publikace poskytují pro některé roky¹⁷¹ údaje o počtu občanů Srbska žijících v daném roce v jednotlivých státech EU, a pro jiné roky¹⁷² poskytují pouze počet nově registrovaných občanů Srbska žijících v členských státech EU. Údaje, které jsou uváděny v této publikaci, navíc nejsou totožné těmi poskytovanými Ministerstvem vnitra České republiky.¹⁷³

Dalším potenciálním zdrojem dat o počtech srbských občanů pracujících v zahraničí je

---

¹⁶⁹ „Migracioni profil Republike Srbije za 2021. godinu“, 22–23.

¹⁷⁰ Konkrétně pro období 2014–2020. „Migracioni profil Republike Srbije za 2015. godinu“, Republika Srbija: Vlada Republike Srbije, 28, <https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/migracioni%20profil%202015.pdf> (přistoupeno 8. 10. 2022); „Migracioni profil Republike Srbije za 2016. godinu“, Republika Srbija: Vlada Republike Srbije, 28, <https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/migracioni%20profil%202016.pdf> (přistoupeno 8. 10. 2022); „Migracioni profil Republike Srbije za 2017. godinu“, Republika Srbija: Vlada Republike Srbije, 28, <https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/migracioni%20profil%202017.pdf> (přistoupeno 8. 10. 2022); „Migracioni profil Republike Srbije za 2018. godinu“, Republika Srbija: Vlada Republike Srbije, 31, https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/Migracioni_profil_2018.pdf (přistoupeno 8. 10. 2022); „Migracioni profil Republike Srbije za 2020. godinu“, Republika Srbija: Vlada Republike Srbije, 24, [https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracioni%20profil%20Republike%20Srbije%202020%20FINAL%20\(1\).pdf](https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracioni%20profil%20Republike%20Srbije%202020%20FINAL%20(1).pdf) (přistoupeno 8. 10. 2022); „Migracioni profil Republike Srbije za 2021. godinu“, 23.

¹⁷¹ Např. pro léta 2011 a 2012. Důvodem je podle publikace skutečnost, že do okamžiku vytvoření nebyly ještě publikovány údaje o migracích ze Srbska do Německa. „Migracioni profil Republike Srbije za 2012. godinu“, Republika Srbija: Vlada Republike Srbije, 27, https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/Migracioni_profil_Republike_Srbije_za_2012.pdf (přistoupeno 8. 10. 2022).

¹⁷² Např. pro léta 2017–2020. „Migracioni profil Republike Srbije za 2017. godinu“, 28; „Migracioni profil Republike Srbije za 2018. godinu“, 31; „Migracioni profil Republike Srbije za 2020. godinu“, 24–25; „Migracioni profil Republike Srbije za 2021. godinu“, 23.

¹⁷³ Jako další relevantní statistický zdroj se zdá být zpráva o interakci migrací, lidského kapitálu a pracovního trhu v Srbsku vypracovaná Mihilem Arandarenkem pro Evropskou nadaci odborného vzdělávání (ETF). Nicméně, i tento výzkum používá jako relevantní údaje ty, které jsou poskytovány Eurostatem a z výše uvedených důvodů nebudou data publikována v této zprávě použita pro tuto práci. Mihail Arandarenko, „How migration, human capital and the labour market interact in Serbia“ (European Training Foundation, 2021), 9.

sčítání lidu prováděné Srbskem. Poslední dvě sčítání lidu v Srbsku proběhla v roce 2011 a 2022. Nicméně autorky výzkumu o vnitřním a vnějším migracím občanů Srbska, který publikovala IOM, zdůrazňují, že je pro „všechna dosavadní sčítání“ (bez toho v roce 2022, neboť publikace je z roku 2016) charakteristické to, že nezahrnovala všechny občany Srbska žijící a pracující v zahraničí. Jako důkaz dokládají příklad, že zatímco podle sčítání lidu v Srbsku z roku 2011 žilo nebo pracovalo v Německu 55 999 srbských občanů, a podle údajů poskytovaných Eurostatem¹⁷⁴, tento počet činil 193 144.¹⁷⁵ Zároveň statistická data o vnějších migracích ze Srbska představená ve sčítání lidu v roce 2022 nebyla do zpracování této diplomové práce publikována. Proto nebylo možné se o výsledky ze sčítání lidu, které probíhá v Srbsku, opřít.¹⁷⁶

Nicméně, za relevantní údaje lze považovat i sčítání lidu prováděné Českou republikou. Podle posledního sčítání, jenž proběhlo v České republice v roce 2021 se k srbské národnosti hlásilo 4 101 lidí. Z hlediska věkové kategorie patří většina (3 301) do skupiny obyvatel, kterým je mezi 19 a 65 lety. Nezletilých bylo 501, a starších 65 let bylo 299. Většinu obyvatel srbské národnosti v České republice tvořili muži (2 568 lidí). Je třeba připomenout, že jsou do těchto údajů Českého statistického úřadu zahrnuti ti, kteří se v roce 2021 hlásili k srbské národnosti, což neznamená, že všichni mají srbské občanství, resp. že jsou ze Srbska, ani, že se všichni cizinci se srbským státním občanstvím zúčastnili sčítání lidu. K dispozici jsou i údaje poskytované OSN nebo Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Ani tyto organizace neposkytují údaje totožné s těmi, které uvádí ČSÚ nebo MV ČR.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ Český statistický úřad poskytuje vysvětlení odlišných datech publikovaných Eurostatem a Českým statistickým úřadem. Důvodem jsou odlišnosti metod zpracování dat mezi ČSÚ a MV ČR. I když Eurostat přebírá údaje od obou institucí, někdy publikuje data získaná od jedné, a někdy od druhé instituce. Rozdíl v metodě používané ČSÚ a MV ČR spočívá v tom, že MV ČR „poskytuje data o všech cizincích s platným pobytem v ČR (podle údajů Cizinecké a pohraniční policie), zatímco ČSÚ se snaží přiblížit k požadované definici dlouhodobě pobývajících cizinců (skutečná či očekávaná délka pobytu delší než jeden rok). Proto ČSÚ do roku 2004 včetně dodával údaje o počtech cizinců, kteří na území ČR pobývali po dobu delší než jeden rok, a od roku 2005 data za všechny cizince kromě osob pobývajících v ČR na víza s platností delší než 90 dní (s platností do jednoho roku, bez možnosti prodloužení víza). Vznikající rozdíl je od roku 2005 možné přesně vyčísřit a tabulka, ze které je rozdíl patrný, je každoročně zveřejňována v publikaci Cizinci v ČR.“ „Rozdíly mezi daty zveřejňovanými Českým statistickým úřadem a Eurostatem – Demografie“, Český statistický úřad, https://www.czso.cz/csu/czso/rozdily_mezi_daty_zverejnovanymi_ceskym_statistickym_uradem_a_eurostate_m_oby (přístupeno 10.1.2023).

¹⁷⁵ Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir, *Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije: sa posebnim osvrtom na mlade*, 28.

¹⁷⁶ I někteří autoři jako je např. V. Grečić, Goran D. Penev či Jelena R. Predojević-Despić zdůrazňují problém nedostatku statistických dat poskytovaných srbskými úřady či neúplnost údajů poskytovaných světovými organizacemi a institucemi jako je OECD, Eurostat, OSN apod. Penev a Jelena R. Predojević-Despić, „Stanovništvo Srbije na radu i boravku u inostranstvu prema državama destinacije: regionalni pristup“, 88; Grečić, „Kako srpska dijaspora može više doprineti razvoju svoje države?“, 67.

¹⁷⁷ „Obyvatelstvo podle národnosti, jednotek věku a pohlaví“, Český statistický úřad, Veřejná databáze, https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_afPp=vystup-

Proto jsou za nejrelevantnější data považována ta, která jsou zveřejněna ČSÚ a ta jejichž zdrojem je Ředitelství služby cizinecké policie MV ČR. Zatímco MV ČR zveřejňuje obecnější statistiku o cizincích žijících v ČR, ČSÚ poskytuje mnohem detailnější databázi. Podstatným rozdílem je mj. to, že MV ČR publikuje v informativních přehledech počty cizinců podle státního občanství, místa pobytu v ČR, pohlaví, a mezi druhy povolení k pobytu rozlišuje pouze trvalý a přechodný¹⁷⁸, zatímco ČSÚ zahrnuje víc proměnných (např. počet zaměstnaných apod.). Nicméně, u obou pramenů existuje shoda mezi celkovými počty cizinců žijících v ČR. Žádná z těchto institucí ale neposkytuje statistické údaje o udělení krátkodobých víz.

Obě instituce (MV ČR a ČSÚ) byly v lednu a únoru 2023 oslovené s žádostí o poskytnutí určitých statistických dat na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.¹⁷⁹ Bylo žádáno o zaslání mj. následujících údajů: vývoj počtu cizinců se srbským státním občanstvím v letech 2004 – 2022 podle typů povolení k pobytu v ČR a u každého typů povolení k pobytu s rozlišením podle pohlaví, počet cizinců se srbským státním občanstvím v roce 2022 podle místa pobytu v ČR, počet cizinců se srbským státním občanstvím ke konci roku 2022 podle úrovně vzdělání a údaje o věkové struktuře počtů cizinců se srbským státním občanstvím pobývajících v České republice. Většina údajů byla autorce poskytnuta. Nicméně, z ČSÚ bylo autorce sděleno, že rozlišení typů povolení k pobytu existuje pouze v kategoriích trvalý a dlouhodobý pobyt, což znemožňuje analýzu statistických údajů o cizincích se srbským státním občanstvím v ČR podle účelu pobytu.

Autorka v únoru 2023 též požádala MZV ČR o poskytnutí údajů o vývoji počtu cizinců se srbským státním občanstvím, kterým bylo v letech 2004–2022 uděleno krátkodobé vízum za účelem zaměstnání, sezonního zaměstnání a investování podle účelů pobytu a podle pohlaví. Z MZV ČR bylo autorce sděleno, že tato instituce uchovává údaje o udělených krátkodobých víz pouze po dobu pěti let „od data založení v systému“. Zároveň sdělilo, že jsou pro rok 2017 uchována data pouze od 13. března do 31. prosince 2017 s tím, že neposkytlo

---

objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=4571&katalog=33522&pvo=SLD21037-CR&&v=v144_POHLAVI_102_1&str=v26 (přistoupeno 10.1.2023); „International Migration Database“, OECD.Stat., <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG> (přistoupeno 4. 12. 2022); „United Nations Global Migration Database“, United Nations Population Division, https://population.un.org/unmigration/migrantstockbyorigin_sql.aspx (přistoupeno 4. 12. 2022).

¹⁷⁸ Zákon o pobytu cizinců v ČR považuje za přechodný pobyt mj. krátkodobé a dlouhodobé vízum, dlouhodobý pobyt a přechodný pobyt. § 17 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023.

¹⁷⁹ Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ve znění účinném k 28. 2. 2022.

zdůvodnění.¹⁸⁰ Vzhledem k tomu, že MZV ČR poskytlo autorce tyto informace 16. března 2023, možným důvodem je automatické mazání dat, což bez zdůvodnění ze strany MZV ČR nelze samozřejmě potvrdit. Skutečnost, že neexistuje přehled o počtech udělených krátkodobých víz před březnem 2017, znemožňuje to analýzu nově příchozích (pracovních) migrantech ze Srbska a získání přehledu o tom, zda se tito migranti po skončení platnosti krátkodobých víz dlouhodobě usazují v ČR, nebo se vracejí do Srbska, zejména proto, že se po skončení platnosti víza mohou vrátit do Srbska a po nějaké době znovu požádat o nové vízum.

Tabulka č. 6.: Počet cizinců se srbským státním občanstvím, občanstvím Srbska a Černé Hory, a celkový počet cizinců v ČR v letech 2007–2014

Státní občanství	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Srbsko	570	1 031	1 584	2 005	2 297	2 438	2 567	2 628
Srbsko a Černá Hora	3 557	3 214	2 467	795	1 457	404	328	255
Cizinci v ČR, celkem	392 315	437 565	432 503	424 291	434 153	435 946	439 189	449 367

Zdroj: „R04 Cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1994–2022 (k 31. 12.)“.

Tabulka č. 7.: Počet cizinců se srbským státním občanstvím, občanstvím Srbska a Černé Hory, a celkový počet cizinců v ČR v letech 2015–2022

Státní občanství	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Srbsko	2 698	2 885	3 178	4 380	5 593	5 846	6 064	6 075
Srbsko a Černá Hora	210	169	129	121	110	104	100	97
Cizinci v ČR, celkem	464 670	493 441	524 142	564 345	593 366	632 570	658 564	1 113 698

Zdroj: „R04 Cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1994–2022 (k 31. 12.)“.

I když z výše uvedené tabulky vyplývá, že je nárůst počtu cizinců se srbským státním občanstvím v ČR velice mírný (a skutečně je), MV ČR uvádí, že např. v roce 2019 bylo srbským občanům uděleno 2 143 povolení k dlouhodobému pobytu (z čehož 2 111 za účelem zaměstnání, tj. zaměstnaneckých karet) na ZÚ ČR v Bělehradě, což z výše uvedené tabulky nijak nevyplývá. Rok předtím bylo např. uděleno 1 471 dlouhodobých pobytů, ale absolutní nárůst v letech 2017–2018 činil 1 202 cizinců. Ve zprávě pro rok 2020 MV ČR uvedlo, že 902 cizinců ze Srbska žádalo o dlouhodobý pobyt v ČR, z nichž uděleno bylo 860, což je

¹⁸⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Odpověď na žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb. – částečné poskytnutí, 16. 3. 2023.

pokles o 1 283 nově příchozích migrantů ze Srbska oproti předchozímu roku i když se celkový počet cizinců se srbským státním občanstvím snížil o 253. Jako důvod tohoto poklesu MV ČR uvedlo „restrikce [...] k zabránění šíření pandemie covid-19“. V následujícím roce bylo uděleno na ZÚ ČR v Bělehradě o 75 dlouhodobých pobytu víc, tedy celkem 935, a v roce 2022 se toto číslo snížilo na 719.¹⁸¹

K největšímu zájmu ze strany srbských občanů o emigraci do ČR došlo, podle zpráv MV ČR, v letech 2018 a 2019 (před a po tomto období se počet nově příchozích pohyboval pod 1000, resp. v letech 2010–2018 pod 500 migrantů ročně).¹⁸² Z výše uvedeného vyplývá, že se část těchto migrantů buď vrací do Srbska, nebo odchází někam jinam, neboť i když MV ČR uvádí stovky nebo tisíce až dva tisíce nově příchozích migrantů ze Srbska ročně, nedochází k odpovídajícímu navýšení celkového počtu cizinců se srbským státním občanstvím. I když se zda, že nám údaje z ročních zpráv MV ČR o situaci v oblasti migrace mohou pomoci s odhalením skutečného počtu nově příchozích a počtu dlouhodobě usazených migrantů ze Srbska, toto není úplně možné. Data totiž nezohledňují ty, kteří přijeli do ČR nejdřív na základě krátkodobého víza a následně žádali o dlouhodobý pobyt na území ČR. Nicméně, v období od března 2017 do konce roku 2022 došlo v letech 2018 a 2019 též k největšímu nárůstu počtu udělených krátkodobých víz občanům Srbska za účelem zaměstnání. V případě prvního roku pracovalo v ČR na základě krátkodobého víza 1 857 lidí, z čehož 1 440 byli muži, a v následujícím roce se celkový počet srbských občanů pracujících v ČR na základě krátkodobého víza zvýšil na 2 068, z čehož 1 551 představovali muži. V následujících letech dochází k výraznému poklesu tohoto počtu: 279 víz v roce 2020, 103 v roce 2021 a 289 v roce 2022.¹⁸³

---

¹⁸¹ „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2019“, 57–59; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“, 59–60; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2021“, 63; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022“, 67.

¹⁸² Pro rok 2010 je ve zprávě uvedeno pouze, že oproti roku 2009 bylo uděleno o 421 víc dlouhodobých pobytů než v přechodném roce. „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010“ (Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2011), 58.

¹⁸³ „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011“, 41; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2013“, 42; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014“, 44; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2016“, 51; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2018“, 50; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2019“, 57–59; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“, 59–60; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2021“, 63; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022“, 67; Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Odpověď na žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb. – částečné poskytnutí, 16. 3. 2023.

Ve srovnání počtů všech cizinců s povoleným pobytem na území ČR v letech 2021 a 2022 (bez azylantů) je vidět téměř zdvojnásobení, které lze odůvodnit ruskou agresi na Ukrajině, neboť se počet cizinců s ukrajinským státním občanstvím a povoleným pobytem na území ČR zvýšil z 196 875 v roce 2021 na cca 636 000 ke konci roku 2022. Přestože nelze zaznamenat nárůst počtu cizinců se srbským státním občanstvím, resp. tento nárůst je skutečně minimální, v roce 2022 se oproti roku 2021 zvýšil počet zaměstnaných migrantů ze Srbska o 317 a počet srbských občanů se živnostenským oprávněním v ČR o 32. Zároveň se počet nezaměstnaných (nebo nezletilých) cizinců se srbským státním občanstvím snížil v tomto období o 307 (viz tabulku č. 8).¹⁸⁴

Tabulka č. 8.: Předběžný počet cizinců se srbským státním občanstvím, kteří měli ke konci roku 2022 povolení k pobytu v České republice s platností nad 12 měsíců ve srovnání s celkovým počtem cizinců s povolením k pobytu nad 12 měsíců a s rozdělením podle pohlaví (bez azylantů)¹⁸⁵

Státní občanství	Celkem	z toho muži	Pobyt nad 12 měsíců	z toho muži	z toho trvalý pobyt	z toho muži	Dlouhodobé vízum	z toho muži
Celkem cizinci	1 113 698	544 239	1 100 277	537 036	332 772	175 125	13 421	7 203
Srbsko	6 075	4 090	6 020	4 060	2 156	1 396	55	30

Zdroje: „T02 Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31. 12. 2022“, Český statistický úřad, Cizinci s pobytem nad 12 měsíců, <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-s-pobytem-nad-12-mesicu> (staženo 2. 7. 2023).

Vzhledem k tomu, že migrační vlna z Ukrajiny způsobená ruskou agresi na Ukrajině

¹⁸⁴ „Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2021“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d> (staženo 1. 10. 2022); „Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2022“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d> (staženo 17. 2. 2023); „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2022“, „Počty podnikatelů dle občanství podnikajících v České republice k 31. 12. 2022“, Ministerstvo průmyslu a obchodu, <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/pocty-podnikatelu-dle-obcanstvi-podnikajicich-v-ceske-republice--151024/> (staženo 11. 6. 2023); „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2021“, Ministerstvo práce a sociálních věcí, <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2021&typPohledu=STATY> (přistoupeno 20. 5. 2023); „Počty podnikatelů dle občanství podnikajících v České republice k 31. 12. 2021“, Ministerstvo průmyslu a obchodu, <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/pocty-podnikatelu-dle-obcanstvi-podnikajicich-v-ceske-republice--151024/> (staženo 11. 6. 2023); „Zaměstnaní cizinci podle státního občanství a pohlaví k 31. 12. 2021“, Český statistický úřad, Veřejná databáze, https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&pvo=CIZ07&str=v57614&c=v23~2__RP2021MP12DP31#w (přistoupeno 11. 6. 2023).

¹⁸⁵ Údaje o azylantech nebyly zahrnuté do práce, jelikož s jistotou lze říct, že se nejedná o pracovní migraci. Údaje o počtu cizinců, kteří mají azyl v ČR jsou dostupné v databázi ČSÚ. „Cizinci v ČR – včetně azylantů“, Český statistický úřad, https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu (přistoupeno 11. 6. 2023).

vyvolala významné změny v počtu a národnostním složení cizinců pobývajících v ČR¹⁸⁶, je nutné uvést i počet cizinců se srbským státním občanstvím, kteří měli na konci roku 2021 povolení k pobytu v České republice s platností nad 12 měsíců ve srovnání s celkovým počtem cizinců s povolením k pobytu nad 12 měsíců a s rozdělením podle pohlaví (bez azylantů), tedy před ruskou invazí:

Tabulka č. 9: Předběžný počet cizinců se srbským státním občanstvím, kteří měli ke konci roku 2021 povolení k pobytu v České republice s platností nad 12 měsíců ve srovnání s celkovým počtem cizinců s povolením k pobytu nad 12 měsíců a s rozdělením podle pohlaví (bez azylantů)

Státní občanství	Celkem	z toho muži	Pobyt nad 12 měsíců	z toho muži	z toho trvalý pobyt	z toho muži	Dlouhodobé vízum	z toho muži
Celkem cizinci	658 564	372 196	649 394	367 857	320 534	168 824	9 170	4 339
Srbsko	6 064	4 064	5 994	4 023	2 104	1 370	70	41

Zdroj: „T02 Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31. 12. 2021“, Český statistický úřad, Cizinci s pobytem nad 12 měsíců, <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-s-pobytem-nad-12-mesicu> (staženo 2. 10. 2022).

ČSÚ poskytuje údaje o počtu cizinců se srbským státním občanstvím, kteří jsou evidováni na úřadu práce a o počtu cizinců s platným živnostenským oprávněním (viz tabulku č. 10.), ale nedisponuje údaji o účelech pobytu ostatních cizinců se srbským státním občanstvím. MV ČR tato data autorce poskytlo. Nicméně, celkový počet cizinců se srbským státním občanstvím žijících v ČR, kteří ke konci roku 2022 měli jiný než je trvalý pobyt, se ve stejném poskytnutém dokumentu liší o 11 oproti tabulce k počtu cizinců se srbskou státní příslušností podle účelů pobytu v ČR. V prvním případě MV ČR uvádí, že celkem 3 920 cizinců se srbským státním občanstvím má přechodný pobyt, a v druhém toto číslo činí 3 909.¹⁸⁷ Z MV ČR bylo autorce sděleno, že tato instituce nedisponuje statistickými údaji o nejvyšším dosaženém vzdělání cizinců s povoleným pobytem v ČR, a že by se autorka měla obrátit na ČSÚ, které podle MV ČR má tyto údaje na základě sčítání lidu. Z ČSÚ bylo autorce řečeno, že zmíněné údaje nemají. Nedostatek přehledu o nejvyšším dosaženém vzdělání (i když každý cizinec vyplňuje tento údaj při podávání žádosti o pobytové oprávnění) znemožňuje vytvoření analýzy o struktuře pracovních migrantech ze Srbska podle nejvyššího dosaženého, resp. vytvoření určitého profilu (nejen pracovních) migrantů

¹⁸⁶ „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022“, 3.

¹⁸⁷ Ministerstvo vnitra České republiky, Odpověď na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., 22. 2. 2023; „Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2022“.

registrovanými na úřadech práce) na konci roku 2022 převažovali muži (3028) nad ženami (1248). Z hlediska typu pobytového oprávnění zaměstnaných pracovních migrantů ze Srbska, převažují zaměstnanecké karty (celkem 2699, z čehož je 2005 zaměstnaneckých karet mužů) a modré karty (celkem 11, z čehož 8 mužů). Celkem 1487 srbských občanů nepotřebovalo v roce 2022 pracovní oprávnění pro vykonávání zaměstnání.¹⁸⁸

Při analýze vývoje počtu zaměstnaných cizinců se srbským státním občanstvím v České republice v období 2004–2022 (viz příloha č. 3) je možné vyvodit, že se toto číslo od roku 2004 do roku 2022 zvýšilo víc než patnáctkrát. Zároveň lze poznamenat, že k prudkému nárůstu počtu zaměstnaných občanů Srbska v České republice došlo v roce 2018. Tehdy došlo ke zvýšení počtu cizinců se srbským státním občanstvím evidovaných na úřadech práce o 1548, a v následujícím roce o 864. Naopak, pandemie covid-19 způsobila pokles počtu pracujících cizinců se srbským státním občanstvím. V roce 2020 se tak snížil počet srbských občanů evidovaných na úřadech práce o cca 400 (viz tabulku č. 12).¹⁸⁹

---

¹⁸⁸ „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2022“.

¹⁸⁹ V souvislosti s pandemií covid-19 zavedla česká vláda 12. 3. 2020 nouzový stav a přijala usnesení č. 198, podle kterého od 14. 3. 2020 bylo mj. zastaveno přijímání všech nových žádostí vč. programů ekonomické migrace a byl pozastaven proces rozhodování o schválení žádostí, které už byly podané a u kterých nebylo k tomuto datu přijato rozhodnutí, pokud to nebylo zájmem ČR. Následně vláda povolila 11. 5. 2020 přijímání žádostí na ZÚ ČR ve státech, „kde to umožňovala epidemická situace“, ale se to týkalo pouze určitých typů pobytových oprávnění vč. některých pracovních pozic v programech ekonomické migrace. MV ČR v roční zprávě o migraci a integraci zdůrazňuje, že „pracovní víza se vydávala bez omezení pouze občanům Ukrajiny a v ostatních zemích pro určité sektory (zdravotnictví, sociální služby, mezinárodní doprava)“, dlouhodobé pobyty pak „za účelem sloučení rodiny [...], studia s výjimkou ostatních vzdělávacích aktivit, za účelem kulturním i sportovním, či pokud se jednalo o žádost v zájmu ČR“. Zároveň uvádí, že se skončením nouzového stavu vyhlášeného 12. 3. 2020 byla uvolňována i vízová a pobytová agenda. Další nouzový stav česká vláda zavedla 5. 10. 2020, ale nezavedla další opatření omezující vyřizování pobytových záležitostí a podávání nových. Na začátku následujícího roku platila podobná opatření jako když byl vyhlášen nouzový stav v březnu 2020, ale bylo možné žádat o pobytová oprávnění skrz programy ekonomické migrace. Nicméně v případě států „s extrémním rizikem nákazy“, mezi které v určitých obdobích patřilo i Srbsko, činnost ZÚ ČR byla výrazně omezena a z toho důvodu bylo i limitované přijímání žádostí. K uvolňování omezení týkajících se pobytových záležitostí a přijímání žádostí o povolení k zaměstnání či pobytových oprávnění docházelo v souvislosti s aktuálními epidemiologickými opatřeními. Usnesení Vlády České republiky ze dne 12. března 2020 č. 281/2020 o přijetí krizového opatření, *Sbírka zákonů* č. 128/2020, 23. 3. 2020; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“, 39–41; „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2021“, 42–45; „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2021“; „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2020“, Ministerstvo práce a sociálních věcí, <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2020&typPohledu=STATY> (přistoupeno 20. 5. 2023); „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2019“, Ministerstvo práce a sociálních věcí, <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2019&typPohledu=STATY> (přistoupeno 20. 5. 2023); „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2018“, Ministerstvo práce a sociálních věcí, <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2018&typPohledu=STATY> (přistoupeno 20. 5. 2023); „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2017“, Ministerstvo práce a sociálních věcí, <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2017&typPohledu=STATY> (přistoupeno 20. 5. 2023).

Tabulka č. 12.: Vývoj počtu zaměstnaných cizinců se srbským státním občanstvím v letech 2010–2022¹⁹⁰

Země	2010	2011	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Celkem	306 350	310 921	407 106	468 517	559 582	658 519	715 651	741 967	804 252	904 983
Srbsko	805	874	1 089	1 335	1 856	3 414	4 314	3 921	4 275 ¹⁹¹	4 592

Zdroje: „R303 Zaměstnanost cizinců podle státního občanství v letech 2004–2022 (stav k 31. 12.)“, Český statistický úřad, Cizinci: Zaměstnanost – datové údaje, https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_zamestnanost (staženo 15. 7. 2023).

Z hlediska místa pobytu cizinců se srbským státním občanstvím v České republice, dominuje Praha, kde ke konci roku 2022 žilo cca 32 % cizinců se srbským státním občanstvím. Následují Brno (cca 8 %), Jihlava (5,4 %), Beroun (5 %) a Pardubice (5,6 %). Z hlediska věkové struktury tvoří většinu cizinců se srbským státním občanstvím lidé ekonomicky aktivní, tj. lidé, kterým je 20-59 let. Z hlediska pohlaví tvoří převažující většinu muži, kteří ke konci roku 2022 (ale i v roce 2021) tvořili cca 67 % cizinců se srbským státním občanstvím žijících v České republice. Je to značný rozdíl oproti srovnání podílu mužů v celkovém počtu cizinců v ČR, který činil ke konci roku 2021 cca 56,5 %, resp. cca 48,8 % ke konci roku 2022.¹⁹²

Výše uvedená analýza zároveň poukazuje na důsledky nejednotnosti systému evidence cizinců v ČR. I když cizinecký informační systém existuje, odlišné instituce mají evidentně

¹⁹⁰ Tabulka zahrnuje i cizince evidované na úřadech práce i cizince s platným živnostenským oprávněním s tím, že „údaje za roky 2015–2017 představují kvalifikovaný odhad počtu evidencí cizinců na úřadech práce. Z důvodu integrace informačních systémů MPSV nejsou pro roky 2012–2014 údaje za cizince evidované úřady práce dle státního občanství k dispozici“. „R303 Zaměstnanost cizinců podle státního občanství v letech 2004–2022 (stav k 31. 12.)“.

¹⁹¹ V tabulce „R303 Zaměstnanost cizinců podle státního občanství v letech 2004–2022 (stav k 31. 12.)“ uvádí ČSÚ, že v roce 2021 bylo celkem 4 275 zaměstnaných cizinců se srbským státním občanstvím, a v tabulce „Zaměstnaní cizinci podle státního občanství a pohlaví k 31. 12. 2022“ ČSÚ uvádí, že se jednalo o 4 276 cizinců se srbským státním občanstvím. „R303 Zaměstnanost cizinců podle státního občanství v letech 2004–2022 (stav k 31. 12.)“; „Zaměstnaní cizinci podle státního občanství a pohlaví k 31. 12. 2022“.

¹⁹² Změnu poměru mužů a žen v celkovém počtu cizinců s povoleným pobytem v ČR můžeme v tomto případě připojit k migrační vlně vyvolané ruskou invazí na Ukrajině, neboť se počet žen z Ukrajiny s povoleným pobytem v ČR zvýšil z cca 84 570 z roku 2021 na cca 360 000 v roce 2022. „T02 Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31. 12. 2021“; „T11 Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství k 31. 12. 2022“; „Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2022“; „Cizinci (bez azylantů) podle státního občanství, věku a pohlaví (v okresech)“, Český statistický úřad, Veřejná databáze, https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_af=VYSTUP-OBJEKT&pvo=CIZ10&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&v=v57599_STOBCAN_3228_688&&v=v57709__null__null__null&c=v3~2_RP2022MP12DP31&str=v57709 (přistoupeno 22. 2. 2023); „Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2021“.

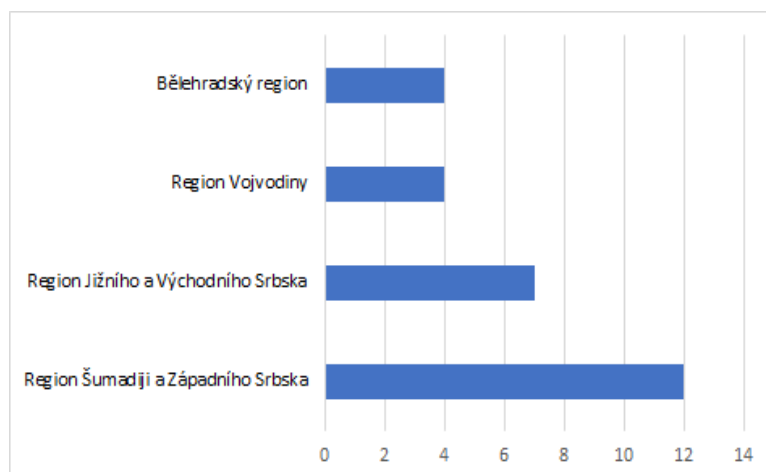
přístup pouze k určitým (někdy překrývajícím se) typům údajů. V případě, že tyto instituce mohou poskytnout stejné údaje, jako např. MZV ČR a MPO ČR v případě počtu srbských občanů zařazených do Programů ekonomické migrace, ukazuje se, že disponují odlišnými údaji. Zároveň, i když české instituce mají informace o nejvyšším dosaženém vzdělání všech legálně pobývajících cizinců v ČR, neboť je cizinci uvádějí v žádostech o pobytová oprávnění, neexistuje výsledný přehled, což znemožňuje vypracování analýzy o tom, zda do ČR přichází především vysoce nebo nízko kvalifikovaná pracovní síla, resp. zda do ČR přichází ve vyšší míře první nebo po druhý typ zahraničních pracovníků.

3.3. Analýza rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska

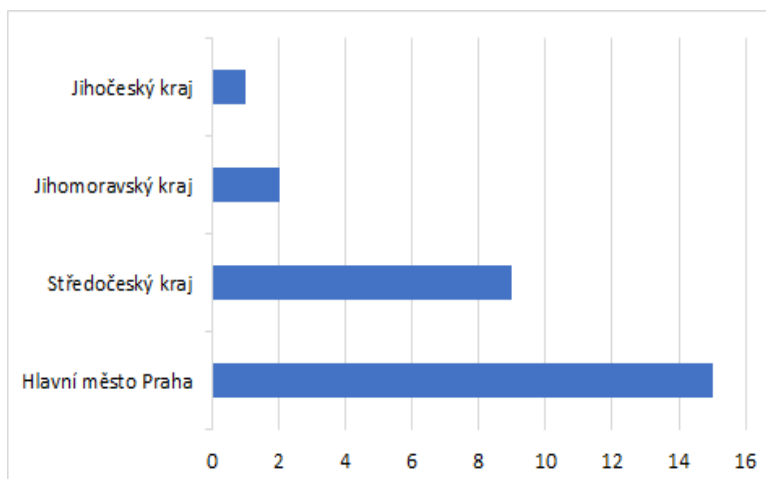
3.3.1. Demografické charakteristiky respondentů

Jak již bylo výše zmíněno, výzkumu se zúčastnilo 27 respondentů a z čehož bylo 10 žen a 17 mužů. Jednalo se o dospělou populaci jejíž věková struktura se pohybovala mezi 27 a 46 let s tím, že převažovali pracovní migranti již jsou ve svých 30. letech (18), pak ti, kteří jsou ve svých 40. letech (5) a ti, již jsou ve svých 20. letech (4). Většina respondentů pochází z urbánního prostředí i když se převážně jedná o menší města v Srbsku. Z hlediska místa původu respondentů, většina (10) pochází z Regionu Šumadija a Západní Srbsko, následují respondenti (7) z Regionu Jižní a Východní Srbsko (7), Bělehradského regionu (6) a Regionu Vojvodina (4). Většina respondentů žila v době provádění výzkumu v Praze (15 z 27), a další respondenti žili v době provádění rozhovorů v Brně, Kladně, Berouně, Českém Krumlově, Úněticích a v Rakovníku. Z hlediska délky pobytu v ČR, resp. roku příjezdu, většina respondentů (19) imigrovala v posledních sedmi letech s tím, že nejvíc (4) respondentů přijelo v roce 2019. Po dvou respondentech přicestovalo v letech 2015, 2013 a 2011 a po jednom v letech 2012 a 2016. Celkem 18 respondentů žije a pracuje v ČR na základě zaměstnanecké karty, 6 má trvalý pobyt, a 3 dlouhodobý pobyt.

Graf č. 1: Místo původu respondentů podle regionu¹⁹³

Graf č. 2: Místo pobytu respondentů v době provádění rozhovorů podle krajů¹⁹⁴

Většina respondentů (25 z 27) se národnostně identifikovalo jako Srbové, a dvě respondentky jako napůl Srbky a napůl Rusínky. Celkem 8 respondentů mělo v době provádění rozhovorů alespoň jedno dítě, a v 6 případech došlo ke sloučení rodiny v ČR i když pouze v jednom bylo žádáno o pobytové oprávnění za účelem sloučení rodiny. Osm respondentů přijelo do ČR nejdřív za účelem studia a pak zde zůstalo pracovat, 11 přicestovalo skrz agentury práce, a 7 za účelem zaměstnání na základě pracovních inzerátů.

¹⁹³ „Administrativno teritorijalna podela i NSTJ nivoi 1, 2, 3“, Republika Srbija: Republički zavod za statistiku, <https://www.stat.gov.rs/oblasti/registar-prostornih-jedinica-i-gis/administrativno-teritorijalna-podela-i-nstj-nivoi-1-2-3/> (přístupeno 14. 5. 2023); „Opštine i gradovi u Republici Srbiji, po oblastima i regionima“, Republika Srbija: Republički zavod za statistiku, <https://www.stat.gov.rs/media/4252/oblasti1-nstj2.pdf> (staženo 14. 5. 2023).

¹⁹⁴ „Kraje, okresy, obce“, Státní správa, Úřady v ČR, https://www.statnisprava.cz/rstsp/redakce.nsf/i/kraje_okresy_obce (přístupeno 14. 5. 2023).

Z hlediska kvalifikace (formálního vzdělání) se výzkumu zúčastnilo 18 vysoce kvalifikovaných a 9 nízko kvalifikovaných respondentů, z čehož 11 vysoce kvalifikovaných tvořili muži a 7 ženy, a 6 nízko kvalifikovaných tvořili muži a 3 ženy. Většina respondentů (15 z 27) pracuje v oblasti, pro kterou se vzdělávala, a taktéž většina (23 z 27) vykonává pracovní pozice, které odpovídají úrovni jejich vzdělání. Jeden respondent pracuje na pozici, pro kterou je nutná vyšší úroveň formálního vzdělání, a tři respondenti mají vysokoškolské vzdělání, ale pracují na pozicích, které toto vzdělání nijak nevyžadují.

Respondenti byli pro účely výzkumu rozděleni do osmi skupin podle oblastí jejich povolání. Největší část respondentů (8) pracovala v době provádění rozhovorů v oblasti výroby, 6 jich pracovalo ve finančnictví, 6 v IT sektoru, 2 ve stavebnictví, 2 respondentky pracovaly v oblasti vzdělávání, 1 respondent pracoval v automobilovém průmyslu, 1 v oblasti elektrotechniky a 1 v oblasti služeb. Pro zobrazení demografické charakteristiky vzorku byla vypracována tabulka č. 13. Je třeba také zmínit, že všichni respondenti patří do první generace migrantů.

Tabulka č. 13.: Demografická charakteristika respondentů

Kód respondenta	Pohlaví	Rok narození	Národnost	Místo původu	Místo pobytu v ČR	Úroveň formálního vzdělání
RŽ30VV1	Ž	1986	Srbská	Paraćin	Únětice	Magisterské
RM30VV2	M	1986	Srbská	Jagodina	Praha	Magisterské
RM40NN3	M	1983	Srbská	Jagodina	Praha	Středoškolské
RM40NN4	M	1982	Srbská	Kraljevo	Praha	Středoškolské
RM20VV5	M	1994	Srbská	Novi Sad	Praha	Magisterské
RM30NV6 ¹⁹⁵	M	1987	Srbská	Kruševac	Praha	Středoškolské
RM30VV7	M	1992	Srbská	Smederevska Palanka	Praha	Magisterské
RŽ30VV8	Ž	1992	Srbská	Gornji Milanovac	Praha	Magisterské
RŽ30VV9	Ž	1988	Srbská	Bělehrad	Praha	Bakalářské
RM30VN10	M	1985	Srbská	Niš	Rakovník	Bakalářské
RM30VV11	M	1984	Srbská	Bajina Bašta	Praha	Vyšší odborné
RŽ20VV12	Ž	1995	Srbská	Kragujevac	Praha	Magisterské
RM30VV13	M	1993	Srbská	Bělehrad	Praha	Bakalářské
RM40NN14	M	1976	Srbská	Niš	Rakovník	Středoškolské
RM30NN15	M	1991	Srbská	Pirot	Kladno	Středoškolské
RŽ40NN16	Ž	1976	Srbská	Niš	Rakovník	Středoškolské
RŽ20VV17	Ž	1995	Srbská	Niš	Praha	Magisterské
RŽ30VN18	Ž	1986	Napůl srbská, napůl rusínská	Novi Sad	Kladno	Bakalářské
RŽ30VN19	Ž	1986	Napůl srbská, napůl rusínská	Novi Sad	Kladno	Bakalářské
RŽ20NN20	Ž	1996	Srbská	Zrenjanin	Beroun	Středoškolské
RM30VV21	M	1988	Srbská	Kragujevac	Brno	Vyšší odborné
RŽ30NN22	Ž	1989	Srbská	Novi Pazar	Brno	Středoškolské
RM30VV23	M	1989	Srbská	Bělehrad	Praha	Magisterské
RM30VV24	M	1989	Srbská	Požarevac	Praha	Bakalářské
RM40NN25	M	1977	Srbská	Bělehrad	Český Krumlov	Středoškolské
RM30VV26	M	1984	Srbská	Jagodina	Únětice	Magisterské
RM30VV27	M	1986	Srbská	Gornji Milanovac	Praha	Magisterské

Ke každému respondentovi byl vytvořen a přiřazen unikátní kód, který vypovídá o jeho pohlaví, dekádě života, ve které byl v okamžiku provádění rozhovoru, úrovni vzdělání a, zda

¹⁹⁵ RM30NV6 studoval v ČR na základě stipendia české vlády. I když studium nedokončil (nesplnil státní zkoušku), je zařazen mezi bývalé studenty, resp. mezi respondenty již přijeli do ČR nejdříve za účelem studia.

pracuje na pozici, pro kterou je nutná vysoká nebo nízká kvalifikace (viz tabulku č. 14).

Tabulka č. 14.: Význam jednotlivých částí kódů

Kód	Význam kódu
R	respondent/respondentka
M	muž
Ž	žena
20	označuje, zda jsou respondenti v jejich 20. letech života
30	označuje, zda jsou respondenti v jejich 30. letech života
40	označuje, zda jsou respondenti v jejich 40. letech života
V	vysoce vzdělaný/-á
N	nízko vzdělaný/-á
V	pracuje na pozici, pro kterou je nutná vysoká kvalifikace
N	pracuje na pozici, pro kterou je nutná nízká kvalifikace
Číslo na konci kódu	pořadové číslo respondenta

Vytvoření kódů respondentů tímto způsobem má za cíl kontextualizovat jednotlivé narativy. Příkladem rozdílů v kódech, resp. jejich významu by byly následující dvě věty: „Respondentka X1 prohlásila, že je důvodem jejího rozhodnutí emigrovat nemožnost najít vhodnou práci v Srbsku“ a „Respondentka RŽ20VV1 prohlásila, že je důvodem jejího rozhodnutí emigrovat nemožnost najít vhodnou práci v Srbsku“. První věta nám neříká nic o respondentce, resp. z ní víme pouze to, že je žena a, že nemohla najít práci v Srbsku. Druhá věta nám říká, že respondentka má vysokoškolské vzdělání, že je ve svých 20. letech, že v ČR pracuje na pozici, pro kterou je vyžadována vysoká kvalifikace a, že nemohla v Srbsku najít práci. Tento způsob vytváření kódů respondentů nám samozřejmě nedotváří plný, širší kontext, ale umožňuje, abychom nemuseli při každém zmiňování konkrétního respondenta uvádět či dohledávat v informacích v příloze jeho demografické údaje. Zároveň nám vytvoření těchto kódů zjednodušuje zkoumání toho, zda a jak se liší názory, postoje či motivy (např. push a pull faktory) u odlišných socio-demografických skupin (např. u vysoko

a nízko vzdělaných, u mužů a žen apod.).

3.3.2. Nejčastější způsoby příchodu pracovních migrantů ze Srbska do ČR

Na základě provedených rozhovorů lze určit pět nejčastějších způsobů, jak se pracovní migranti ze Srbska dostávají do ČR: přes inzerát, pracovní agentury, kvůli studiu nebo na základě sloučení rodiny či přímého oslovení migranta ze strany určité firmy nebo agentury. V prvním případě dochází k migraci na po tom, co budoucí migrant nalezne inzerát práce skrz webové stránky jako jsou Jobs.cz či Expats.cz, nebo skrz sociální síť LinkedIn.¹⁹⁶ Po proběhne přijímacím pohovoru či případném testování potenciálního zaměstnance, začíná příprava dokumentace pro podání žádosti o dlouhodobé vízum (většinou za účelem zaměstnání), je-li nutná nostrifikace diplomu, objednávání termínu na ZÚ ČR v Bělehradě a samotné podání žádosti. Po tom, co je vízum schváleno a uděleno, může migrant přicestovat do ČR. Některé firmy mají jako benefit pro (nejen budoucí) zaměstnance služby imigrační a relokační asistence, které pomáhají s přípravou a podáním žádosti a případně i zajišťováním ubytování v ČR (mj. protože při podání žádosti musí migrant doložit potvrzení o zajištění ubytování¹⁹⁷). Podobný proces probíhá i v případě, že firma přímo osloví konkrétního migranta a nabídne mu pracovní pozici (jediným rozdílem je to, že migrant nemusí sám hledat práci). I když migrace za účelem sloučení rodiny nemusí automaticky znamenat, že daný migrant či daná migrantka zahájí pracovní činnost v ČR, v případě respondentky, která se zúčastnila výzkumu, a která se přestěhovala do ČR na základě dlouhodobého víza za účelem sloučení rodiny k tomu došlo. Zde nejdříve došlo k přestěhování do ČR a následně ke hledání zaměstnání.

Dalším způsobem, jak se (následně pracovní) migranti ze Srbska dostávají do ČR je studium. Celkem osm respondentů přijelo do ČR za účelem studia a následně zde začalo pracovat. V případě migrace za účelem studia se ukázalo několik odlišných způsobů příchodu do ČR: na základě stipendia české vlády, skrz programy typu Erasmus či mezifakultní dohody, nebo na základě vlastního financování. Čtyři respondenti (tři muži a jedna žena) obdrželi

---

¹⁹⁶ „Jobs.cz“, Jobs.cz, <https://beta.www.jobs.cz/> (přistoupeno 18. 3. 2023); „Multilingual Jobs in the Czech Republic“, Expats.cz, <https://www.expats.cz/jobs> (přistoupeno 18. 3. 2023); „LinkedIn“, LinkedIn.com, <https://www.linkedin.com/> (přistoupeno 18. 3. 2023).

¹⁹⁷ Potvrzením o zajištění ubytování může být „doklad o vlastnictví bytu nebo domu“, „o oprávněnosti užívání bytu nebo domu“, nebo doklad potvrzující souhlas majitelé „bytu nebo domu s ubytováním cizince“. „Informace pro občany EU občany třetích zemí: Doklad o ubytování“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/doklad-o-ubytovani.aspx> (přistoupeno 18. 3. 2023).

stipendium české vlády pro studium¹⁹⁸ na českých veřejných školách, které jim zajistilo přípravný kurz českého jazyka a studium v češtině na bakalářské nebo magisterské úrovni, nebo, v případě magisterských programů, studium v angličtině. Toto stipendium jim, v případě studia v českém jazyce, umožňovalo bezplatný kurz češtiny a přípravu pro přijímací zkoušky na vysoké školy, řádnou výplatu stipendia jednou měsíčně do konce studia a zdravotní péči. Toto platilo i v případě studia v anglickém jazyce s tím, že stipendium zde nezahrnovalo kurz českého jazyka ani přípravu pro přijímací řízení. Zároveň jim zajišťovalo zdravotní péči a poskytovalo stipendium ve formě měsíční finanční odměny. Jeden respondent započal studium nejdříve v Rakousku a přijel do ČR na základě triple degree programu, jenž studoval. Tři respondenti přijeli do ČR studovat magisterské či doktorské studium bez žádného stipendia, resp. na základě vlastního financování. Dalšími způsoby jsou programy jako jsou např. Erasmus či mezifakultní dohody. Respondenti, kteří přijeli do ČR za účelem studia, pak začali pracovat buďto už v době studia, nebo po jeho dokončení, což jim umožňovalo volný vstup na trh práce.

Posledním způsobem pro pracovní migraci ze Srbska do ČR, jenž vyplývá z rozhovorů s pracovními migranty, představují pracovní agentury jako jsou Interea, Hofmann Personal, Work in CZ, Novotek radna snaga DOO nebo CZRS.¹⁹⁹ Celkem 11 respondentů přijelo

---

¹⁹⁸ Existovala možnost obdržení stipendia i pro doktorské studium. Nicméně, žádný z respondentů neměl v minulosti stipendium pro doktorské studium. Poskytování stipendií vychází z české Strategie zahraniční rozvojové spolupráce pro období 2018–2030, resp. předtím vycházelo z Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce pro období 2010–2017. Stipendia Vlády ČR jsou určena pro „podporu studia cizinců z [...] rozvojových zemí na veřejných vysokých školách“ v ČR a z těch, které jsou „v souladu s prioritami programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR“. Jejich cílem je „umožnit vysokoškolské vzdělání žadatelům z rozvojových zemí“, které je kvalitnější než domácí a podpořit ekonomický a sociální rozvoj a rozvoj lidského kapitálu v zemi původu. O určení rozvojových zemí, kterým ČR nabídne možnost těchto stipendií, každoročně rozhoduje české MZV. Vedle MZV jsou do programu zapojeny mj. MŠMT ČR, Ministerstvo zdravotnictví ČR a MV ČR. Program umožňuje studium v češtině a to „v bakalářském, magisterském [...] i doktorském (postgraduálním) programu“ a v angličtině v případě navazujícího magisterského nebo doktorského studia s tím, že jsou možnosti studia v anglickém jazyce předem určené v nabídce programu. V praxi to znamená, že jsou stipendia pro studium v angličtině poskytována pouze pro předem vybrané programy. Strategie poskytování vládních stipendií pro studenty z rozvojových zemí na období 2013–2018 určila, že v tomto období bude každoročně udělováno aspoň 130 stipendií a to 90 pro studium v češtině a 40 pro studium v angličtině. Srbsko bylo prioritní zemí pro programy rozvojové spolupráce ČR od roku 2004. V Strategii zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2018–2030 je oznámeno, že po roce 2020 zahraniční rozvojová spolupráce (nejen) se Srbskem skončí, neboť vychází z doporučení OECD/DAC. „Stipendia Vlády ČR – Rozvojové země“, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/stipendia-vlady-cr-rozvojove-zeme> (přistoupeno 19. 3. 2023); „Strategie poskytování vládních stipendií pro studenty z rozvojových zemí na období 2013–2018“ (Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2012), 3–8; „Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky: 2018–2030“, (Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2017), 12; Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*, (Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010), 10.

¹⁹⁹ „O nama“, Interea, <https://interea.rs/o-nama/> (přistoupeno 18. 3. 2023); „U potrazi si za zanimljivim poslom i novim iskustvima? Probaj da radiš u Češkoj Republici!“ Hofmann Personal, <https://www.hofmann->

pracovat do ČR skrz agentury práce, z nichž 9 získalo zaměstnání v továrnách a 2 z nich zaměstnání v IT firmě. Pracovní migranti se dostávali do kontaktů s agenturami buď skrz osobní kontakty (např. doporučení známých, kolegů nebo přátel, kteří předtím jeli skrz pracovní agentury pracovat většinou na Slovensko nebo do ČR), nebo inzeráty (na různých webových stránkách, nebo na Facebook-u). Následně probíhaly pohovory, selekce budoucích zaměstnanců, příprava dokumentace a podání žádosti o vízum na ZÚ ČR v Bělehradě se kterým agentury asistovaly budoucím pracovním migrantům. Respondenti nejdřív obdrželi vízum za účelem zaměstnání v délce třech měsíců a následně žádali na Odboru azylové a migrační politiky MV ČR o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání v délce jednoho roku. Důvodem pro žádání o vízum v délce třech měsíců je zkušební doba v zaměstnání. U 9 respondentů, již přijeli do ČR pracovat skrz agentury práce, se jednalo o zaměstnání v továrnách Lego nebo GZ media. Agentury jim většinou zajišťovaly i dopravu ze Srbska do ČR. Poté, co tito respondenti přijeli do ČR, jim agentury zajišťovaly i ubytování, a to v různých ubytovnách. Z rozhovorů není zcela jasné, zda agentury zajišťovaly ubytování ve spolupráci se zaměstnavateli, resp. respondenti nevědí, kdo přesně měl jejich ubytování na starosti. Podle těchto respondentů žije na jedné ubytovně typicky 60–80 lidí, kteří používají společné sociální zařízení. Respondentka RŽ20NN20 k ubytovně ještě dodala: „2 průtokové ohřívače vody na 60 litrů na takový počet lidí, nemohla jsem se vykoupat, nechutný pocit“.²⁰⁰ Pracovní doba v továrnách byla často 12 hodin denně, a někteří respondenti pracovali v době provádění rozhovorů výhradně v nočních nebo dopoledních směnách s tím, že se v těchto případech jednalo o pracovní dobu ve výši 8 hodin denně.

3.3.3. Emigrace ze Srbska a ČR jako cílový stát nebo shoda okolností?

Podle publikace Evropské komise (sice z roku 2015) jsou třemi klíčovými důvody pro migraci z třetích zemí do států EU povolání, rodina a vzdělání.²⁰¹ Podle uváděných teoretických přístupů jsou pak hlavními *push* faktory ekonomické, demografické,

---

personal.cz/rs/#utm_source=alias&utm_medium=redirect&utm_campaign=posaouceskoj.rs (přistoupeno 18. 3. 2023); Počnité da radite u Češkoj Republici“, WorkinCZ, <https://srb.workincz.eu/najitpraci.php> (přistoupeno 18. 3. 2023); „O nama“, Novotek radna snaga, <https://novotekmanpower.rs/o-nama/> (přistoupeno 18. 3. 2023); „O društvu“, SRB CESKO, <http://hocudaradimuceskoj.rs/> (přistoupeno 18. 3. 2023).

²⁰⁰ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.

²⁰¹ „Why do people migrate? Theories of migration“, European Commission, 2015, <https://knowledge4policy.ec.europa.eu/sites/default/files/theoriesofmigration2.pdf> (staženo 3. 4. 2023).

environmentální a politické důvody. Mezi *pull* faktory zařazují pak vlastní ekonomické příležitosti, poptávku po zahraniční pracovní síle a možnost kariérního růstu, dostupné bydlení nebo stabilní politická situace či občanské svobody. Po provedení všech rozhovorů s respondenty bylo prvním dojmem, že *push* faktory dominují nad *pull* faktory, resp. autorce výzkumu se zdálo, že je mnohem víc faktorů působících ve prospěch rozhodnutí emigrovat, než je faktorů ovlivňující volbu ČR jako cílové země pro emigraci. Zdálo se, že je výběr ČR jako cílového státu spíš náhodou než záměrným rozhodnutím. Výzkum ukázal, že je 14 faktorů spadajících pod *push* faktory a 12 pod *pull* s tím, že sloučení rodiny patří do obou skupin. Po provedení transkripce, kódování a analýzy rozhovorů, lze potvrdit, že z výzkumu vyplývá, že *push* faktory měly větší sílu na rozhodnutí emigrovat než *pull* faktory. To znamená, že se respondenti kvůli určitým *push* faktorům (viz níže) rozhodli emigrovat a, že při výběru cílového státu měla ČR měla dostatek *pull* faktorů (jako je např. pracovní nabídka, nebo skutečnost, že se v ČR mluví slovanským jazykem, který je respondentům blízký; detailněji viz níže), aby se rozhodli, že se do ní přestěhují. Neznačená to, že by jiný stát neměl stejné, nebo i silnější *pull* faktory (např. vyšší platy, životní standard apod.), nýbrž se shodou okolností ČR „nabídla“ respondentům jako možná cílová země. Zároveň, některé tradiční cílové země pro emigraci z Balkánu, jako jsou např. Německo či Rakousko, odrazovali respondenty od imigrace vlastními pravidly pro získání povolení k pobytu a zaměstnání, nebo tím, že jsou „příliš západními“ státy či, že „je tam hodně cizinců, [což, pozn. aut.] není příjemné“.²⁰²

Toto potvrzuje odpověď RM30VN10 na otázku týkající se důvodů pro výběr ČR jako cílového státu, který řekl, že pracoval „v Rakousku, Španělsku, Americe“, ale v ČR se mu „podařilo dostat vízum“.²⁰³ Podobně se vyjádřila RŽ20NN20, která řekla, že jí „ČR nepřitáhla“, ale věděla, že se „do Rakouska těžké odchází [emigruje, pozn. aut.], žádají jazyk a je těžko najít zaměstnavatele, který ti udělá vízum a doklady“. Do Německa naopak nechtěla, protože si myslí, že „Romové tam žijí ze sociálního [příspěvku, pozn. aut.] a budují zde [v Srbsku, pozn. aut.] vily“, což se jí nelíbilo. Zároveň, jak řekla, má „obrázek o Německu s dávkou zhnusení“, neboť se dívá na něj jako „stát, který nemá svou lékařskou [pracovní, pozn. aut.] sílu, a proto bere naši [srbskou, pozn. aut.]“. O ČR neměla takové dojmy a možnost emigrovat za účelem zaměstnání jí nabídla pracovní agentura, která jí též

---

²⁰²Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023.

²⁰³ Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023.

zajistila všechny potřebné dokumenty pro legální zaměstnání a pobyt v ČR.²⁰⁴ RŽ30VN18 též zdůvodnila výběr ČR tím, že „nechtěla do Německa ani Rakouska, protože je tam hodně našich [myšleno Srbů, Balkánců, pozn. aut.], protože naši odcházejí nejvíc tam, plus je tam hodně migrantů. Česko není daleko [od domu, pozn. aut.], jazyk je blízký [srbskému, pozn. aut.]“.²⁰⁵ Pro RM30VV13 bylo hlavním *pull* faktorem skutečnost, že se jeho přítelkyně přestěhovala do ČR za účelem doktorského studia, ale zdůraznil, že pro něj bylo velice důležité, že mu je „Česko blízké [...] jazykově a kulturně“, zatímco jsou, podle něj, „Německo a Rakousko příliš západní, [...] tam jsou odlišní lidé, a toto je slovanský jazyk a národ“.²⁰⁶

Důvodem vzniku výše uvedeného dojmu, že je volba ČR jako cílové země náhodná, je skutečnost, že od respondentů bylo poměrně těžké zjistit, proč si právě ji vybrali. Respondenti většinou mluvili primárně o *push* faktorech a zdálo se, že se ČR náhodně „naskytla“ např. kvůli pracovní nabídce, sloučení rodiny či nabídce stipendia, než že by ČR byla skutečným cílem emigrace. Někteří (celkem 3) na otázku, proč emigrovali právě do ČR, odpověděli „náhodně“.²⁰⁷ Zároveň od těch, kteří jsou osobními kontakty autorky, občas zaznělo jako odpověď na otázky týkající se *pull* a *push* faktorů „už víš“. To reflektovalo dojem respondentů, že už o tom autorka výzkumu slyšela mimo rozhovor, nebo že z vlastní zkušenosti ví, jak probíhají určité procedury (např. podání žádosti o pobytové oprávnění). Stejný problém se objevoval u všech respondentů, kteří jako odpověď uváděli „systém“. Proto se autorka snažila v rozhovorech klást doplňující otázky, aby tím zjistila, jaké faktory či okolnosti skutečně „přitáhly“ budoucí pracovní migranty, aby migrovali do ČR.

Zároveň výzkum ukázal, že jsou některé *push* a *pull* faktory natolik spojené, že první vytváří nebo podněcují ty druhé. I když bylo původním záměrem oddělit analýzu těchto faktorů do dvou podkapitol, autorka v průběhu výzkumu došla k závěru, že kvůli provázanosti a vzájemné souvislosti *push* a *pull* faktorů je nelze zkoumat zvlášť. Resp. bylo by možné je oddělit v případě kvantitativní analýzy. Vzhledem k tomu, že je v této práci kladen důraz na kvalitativní analýzu, zkoumání jedněch faktorů nedává smysl, resp. neposkytuje celkový příběh respondenta, bez ohledu na ty druhé. Pouze syntetický pohled umožňuje zjistit, proč

---

²⁰⁴ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.

²⁰⁵ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN18, provedený 12. 2. 2023.

²⁰⁶ Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023.

²⁰⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

se respondenti rozhodli emigrovat do ČR.

Typickým příkladem souvislosti těchto faktorů je situace, kdy pracovní migranti nemohli najít práci v Srbsku (která je dostatečně placená, nebo práci v oboru), a proto se rozhodli emigrovat (*push* faktor) a dostali např. pracovní nabídku z ČR (*pull* faktor) skrz např. pracovní agentury, sociální síť LinkedIn, nebo byli přímo osloveni zaměstnavatelem. Podobný případ nastával v situaci, kdy měli pracovní migranti nízký (resp. pro ně nedostačující) plat v Srbsku (*push* faktor) a proto se rozhodli emigrovat, a v ČR jim byla nabídnuta vyšší (a pro ně dostačující) finanční odměna (*pull* faktor). Dalším příkladem propojení *push* a *pull* faktorů u respondentů je migrace do ČR za účelem studia, a to díky stipendiu české vlády. V tomto případě bylo cílem migrantů studovat v zahraničí z důvodu různých *push* faktorů, a *pull* faktorem ČR byla možnost získání stipendia pro studium na české veřejné škole, což podle respondentů jiné státy v EU neposkytovaly, nebo alespoň ne se stejnými benefity (bezplatné studium, zajištění zdravotní péče a dostatečné finanční zdroje, které umožňovali stipendistům, aby nemuseli pracovat paralelně se studiem či žádat o finanční podporu rodičů). Mezi další *pull* faktory těchto respondentů patří kvalita studia, volný vstup na trh práce v ČR a „diplom EU“²⁰⁸, resp. obdržení diplomu vysoké školy země jež je členem EU, což, podle respondentů, otevírá možnost zaměstnání jak v ČR, tak v jakémkoliv jiném státě EU. Skutečnost, že jsou určité *push* a *pull* faktory provázané, potvrzuje i případ respondentek RŽ20VV12 a RŽ20VV17, které přijely do ČR studovat doktorské programy a které nezískaly stipendium české vlády. V případě RŽ20VV12 byla *push* faktorem nemožnost zkoumání jejího tématu v Srbsku, protože, podle respondentky, se tím v Srbsku „nikdo nezabývá“, a v případě RŽ20VV17 byla *push* faktorem situace, kdy jí „na institutu pro fyziku v Bělehradě nechtěli zaplatit“. *Pull* faktorem pro RŽ20VV12 byla možnost zkoumání daného tématu v ČR a bezplatné školné, což jí fakulty v dalších zemích EU nenabízely, a pro RŽ20VV17 výše finanční odměny pro práci v rámci doktorského studia. RŽ20VV17 zdůraznila, že fakulta v ČR nebyla jedinou, na kterou se přihlásila. Byla též přijata na doktorské studium v jednom malém německém městě, ale studium v Praze se jí zdálo jako „lepší možnost“.²⁰⁹ Vzhledem k jejich propojenosti, nejsou *push* a *pull* faktory zkoumány a analyzovány zvlášť, nýbrž jako vzájemně působící, resp. související důvody rozhodnutí pracovních migrantů emigrovat do zahraničí a jejich rozhodnutí zvolit si za

---

²⁰⁸ Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023.

²⁰⁹ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023.

cílový stát ČR. Tyto faktory je možné zkoumat mj. i z hlediska toho, kdo je respondentem, který je uvádí, resp. zda se jedná o muže nebo ženu, vysoce nebo nízko kvalifikovaného, zda pochází z venkova nebo z hlavního města a také z hlediska věku.

Je potřeba ještě zdůraznit, že *push* a *pull* faktory, které respondenti v průběhu rozhovorů uváděli a který jsou v této práci analyzovány, jsou jejich osobní percepcí *push* a *pull* faktorů, které ovlivňovaly rozhodnutí emigrovat v průběhu rozhodování opustit stát původu a přestěhovat se zvolení ČR za cílovou zemi. Nelze tvrdit či zjistit, které z těchto faktorů skutečně ovlivnily jejich rozhodnutí emigrovat a, které vznikly následně. Příkladem mohou být *pull* faktory jako jsou nízká nezaměstnanost, politická situace či doprava v ČR. Je otázkou, zda respondenti, kteří uvedli tyto faktory, skutečně v průběhu rozhodování emigrovat zkoumali míru nezaměstnanosti v ČR, aktuální politickou situaci, předpovědi ekonomického vývoje státu apod. nebo se o nich dozvěděli až po příjezdu do ČR. Tato „připomínka“ nevyplývá ze snahy respondenty snižovat, nýbrž z výroků některých respondentů, kteří řekli, že o ČR nevěděli nic, případně slyšeli, že „Masaryk měl srbský pas“, nebo že „za Československa“ jezdili Češi do Chorvatska k moři.²¹⁰ Zároveň se u *push* faktorů mohly objevovat i další důvody, které respondenti neuvedli. Příkladem jsou rodinné situace, o kterých někteří respondenti mluvili, jako je rozvod (a z toho vyplývající subjektivní potřeba někam „utéct“, nebo nutnost placení alimentů), či skutečnost, že jedna respondentka pochází z pěstounské rodiny a po dosažení věku 18 let zjistila, že „je bez střechy nad hlavou“.²¹¹ Ne všichni respondenti mluvili o rodinných či jiných okolnostech, které jim ztěžovali život v Srbsku. RM40NN25 např. uvedl, že v Srbsku „byla nuda“ a, že „chtěl [...] utéct ze Srbska“ a to především kvůli penězům. V ČR byl před přestěhováním jednou, a to turisticky a „líbila se mu“. Zdůraznil, že je „Česko je Mekkou pro metalovou hudbu“, což pro něj bylo důležité.²¹² Proto pořád zůstává otázkou, které z *push* a *pull* faktorů skutečně ovlivnily rozhodnutí respondentů emigrovat, a které faktory jsou jejich dnešní percepcí důvodů rozhodnutí emigrovat, nebo důvodů zvolení ČR za cílovou zemi. Zároveň i když mohou *push* a *pull* faktory respondentů vypadat jako objektivní parametry (např. nízká nezaměstnanost), jsou ve skutečnosti pro každého respondenta subjektivní.

---

²¹⁰ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023.

²¹¹ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN4, provedený 27. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.

²¹² Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023.

3.3.3.1. Migrace za prací

Podíváme-li se na důvody rozhodnutí emigrovat, resp. na *push* faktory u všech respondentů, lze vyvodit, že zde dominují finanční důvody, stav ve společnosti a vysoká nezaměstnanost²¹³ v Srbsku, a to v uvedeném pořadí. Dalšími důvody jsou tzv. systém „*preko veze*“, politická situace a nefungující státní systém v Srbsku. Následují sloučení rodiny, studium, špatná zdravotní péče, korupce, neexistující perspektiva, environmentální problémy, depopulace v Srbsku a nevyřešená otázka Kosova, která podle RM30VV2 „ztěžuje stav v zemi“.²¹⁴

„*Preko veze*“ („přes známost“ nebo „přes konexi“) je kód vytvořený *in vivo* a v práci je používán v původním jazyce respondentů. Tento termín se v srbštině používá k označení využívání osobních vazeb k zajištění určitých potřeb, jako je např. adekvátní zdravotní péče, nalezení zaměstnání, výhra na tendrech, zapsání dětí do školek, přijetí dětí do určitých základních, středních nebo vysokých škol apod. Do tohoto systému „*preko veze*“ patří, podle respondentů, i nepotismus a stranické zaměstnávání. Může, ale nemusí zahrnovat korupci, resp. úplatek.²¹⁵

Depopulace, resp. trend nízké natality a velké emigrace ze Srbska, byly *push* faktorem pro učitelku angličtiny (RŽ30VV1) a učitele geografie (RM30VN10). První si našla práci v ČR

---

²¹³ Míra nezaměstnanosti v Srbsku činila v roce 2010 (tj. v období, kdy do ČR emigroval respondent, který zde žije nejdéle ze všech respondentů) 19,22 % a narůstala do roku 2012 na 24 % od kdy klesá, ale až do roku 2020 byla vyjadřována dvouciferným číslem. V roce 2020 se snížila na 9,01 % a v roce 2021 stoupla na 10,06 %. „Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) – Serbia“, The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?contextual=default&end=2021&locations=RS&start=1995&view=chart> (přistoupeno 22. 5. 2023).

²¹⁴ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN4, provedený 27. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN18, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV24, provedený 25. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

²¹⁵ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

ve stejném oboru, ale na nižší pozici, než měla v Srbsku, a učitel geografie zde pracuje v továrně.²¹⁶ RM30VN10 uvedl, že v Srbsku nemohl dostat pracovní smlouvu na neurčito, jak z toho důvodu, že se každoročně snižuje počet učitelů kvůli menšímu počtu dětí, tak kvůli stranickému zaměstnávání a zaměstnávání „preko veze“.²¹⁷

„Stav ve společnosti“ je kód vytvořený k označení popisu stavu v srbské společnosti respondenty, je to fráze používána (nejen) respondenty. RM30VV2 za jeden z *push* faktorů uvedl stav ve společnosti, ve které je podle něj „všechno docela negativní“.²¹⁸ RM40NN3 popsal společnost v Srbsku, jako sociální prostor, ve kterém se poslouchá „špatná hudba“²¹⁹ a posledních 20 let se lidé dívají na reality programy plné násilí a vulgarity. Negativně ocenil tamní „způsob života, zkreslený systém hodnot“ a dodal, že „jsou ve funkcích nejhorší lidé a ti, kteří jsou cenní, jsou prodavači jablek“. Toto doplnil tvrzením, že nikdo v Srbsku neoceňuje práci a úsilí, neexistuje šance na profesionální růst:

„protože se tam před tebou objeví ‘tatínkův syn‘. Zním X lidí, kteří mají střední zdravotnickou školu, kteří pracují v bankách jako bankéři. Viděl jsem, že pouze lidé, kteří mají vážné známosti a rodiče, kteří mají silné vazby, šlapou na všechny ostatní, aby zaměstnali své syny a dcery“.²²⁰

Respondenti též negativně ocenili atmosféru v polarizující se společnosti²²¹, ve které jsou lidé, podle nich, zuřiví, pasivní, uzavření, agresivní, nervózní a negativní.²²² RM40NN14 též zdůraznil zkreslený systém hodnot, který je přítomný ve společnosti v Srbsku, a k němu dodal, že „lidé zabývající se kriminální činností a nelegálními věcmi bohatnou, zatímco obyčejní lidi pouze živoří, nemají možnost pro normální život, což je nezvládnutelné kvůli platům“.²²³ Jeho kolega RM30NN15 označil situaci ve společnosti jako „divoký západ“²²⁴ a

---

²¹⁶ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023.

²¹⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023.

²¹⁸ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023.

²¹⁹ Myšleno na část aktuální hudební scény (která je populární především u mladších generací) propagující násilí, drogy, drahá auta, značkové oblečení apod.

²²⁰ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023.

²²¹ Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023.

²²² Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023.

²²³ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023.

²²⁴ Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023.

měl na mysli, že je v Srbsku u moci bezpráví s čímž souhlasí i RŽ40NN16.²²⁵ Situaci ve společnosti doplňují kódy jako jsou korupce a nefungující systém apod. Důvodem, proč byl pro tento faktor vytvořen zvláštní kód je, že se vztahuje primárně k atmosféře a chování lidí, a ne např. k institucionálním faktorům i když se mohou vzájemně překrývat.

Nespokojenost se srbským zdravotním systémem vyjádřilo šest respondentů – čtyři vysoce vzdělaní a dva nízko vzdělaní. RM30VN10 ho označil za „katastrofální“, a RŽ20NN20 za „špatný“. RM40NN3 a RM30VV21 uváděli k zdravotnictví v Srbsku případy, kdy bez úplatku lékaři „přemýšlíte, zda dostanete adekvátní terapii a péči a, zda vystoupíte z té nemocnice [živý, pozn. aut.]“.²²⁶ Zde systém zdravotní péče v Srbsku souvisí s tzv. systémem „*preko veze*“ protože je, podle respondentů, nutné znát „někoho“ kdo vám najde doktora, který vás bude léčit. RŽ30NN22 zdravotní pojištění ani neměla, jelikož nebyla zaměstnaná, nýbrž pracovala na černo.²²⁷

Srovnáme-li kolik respondentů uvedlo jako *push* faktor zdravotní systém v Srbsku a kolik respondentů zmínilo v odpovědi na otázku, jak se jim žije v ČR a co se jim zde líbí, uvidíme že z výše zmíněných respondentů pouze dva (RM40NN3 a RŽ30VV9) uvedli jako výhodu života v ČR český zdravotní systém. Že jsou spokojeni se zdravotní péčí v ČR zmínili další tři respondenti, kteří neuvedli jako jeden z faktorů působících na rozhodnutí emigrovat srbské zdravotnictví.²²⁸ Toto zjištění skýtá otázku, zda fungování zdravotnictví v Srbsku mělo vliv na jejich nespokojenost se životem v Srbsku, resp. na rozhodnutí emigrovat, ale se respondenti rozhodli tento faktor z nějakého důvodu neuvést? Důvodem pro to může být, že na něj prostě zapomněli, protože jiný *push* faktory měli větší vliv na rozhodnutí, nebo že ho prostě nechtěli uvést. V případě těchto třech respondentů bylo *push* faktorem pro RM20VV5 studium, pro RM30VV11 se jednalo o nízký plat, politickou situaci, environmentální problémy, stav ve společnosti a stranické zaměstnávání. Zároveň pro něj

---

²²⁵ Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023.

²²⁶ Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

²²⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023.

²²⁸ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023.

bylo *push* faktorem i sloučení rodiny, neboť v ČR již žili jeho bratr a strýc. Posledním respondentem, který uvedl jako výhodu života v ČR zdravotní systém, je RM30VV26, který emigroval z důvodů nemožnosti získat práci na neurčito.²²⁹

Proto nelze jednoznačně tvrdit, že při rozhodování těchto respondentů emigrovat, sehrálo roli i srbské zdravotnictví, nýbrž že to české považují za dobré. K definování *push* a *pull* faktorů ze strany respondentů a k tomu, jak o tom přemýšlejí, je potřeba přidat vyjádření respondentky RŽ30VV1, která přijela do ČR za účelem sloučení rodiny a k důvodům pro rozhodnutí emigrovat dodala: „Pracovala jsem ve státní firmě, matka byla lékařka, takže jsem měla dobrou zdravotní péči [...]. Nebyla jsem si vědomá velkých problémů, žila jsem v bublině.“. Znamená to, že RŽ30VV1 využívala tzv. systém „*preko veze*“ aby získávala dobrou zdravotní péči, a proto byla s ní spokojená. Neznamená to, že by určitě nebyla spokojená se srbským zdravotním systémem, ale vysvětluje to důvod, proč např. tato respondentka ani, jak sama uvedla, nepřemýšlela o kvalitě zdravotní péče v Srbsku.²³⁰

Se stavem ve společnosti, ale i s finančními faktory, souvisí další *push* faktor, a to pocit, že v Srbsku neexistuje perspektiva budoucnosti. Celkem pět respondentů (tři vysoko a dva nízko vzdělaná, resp. tři ženy a dva muži) uvedlo, že je jeden z důvodů jejich rozhodnutí emigrovat pocit či postoj, že v Srbsku neexistuje šance na lepší budoucnost. Tři respondenti (RM40NN14, RM30NN15 a RŽ40NN16), kteří nezmínili tento pocit jako *push* faktor, současně odpověděli na dotaz týkající se výhod života v ČR, že je zde „lepší perspektiva pro život“. I když ve všech třech případech byl hlavním motivem pro emigraci vyšší plat, lze předpokládat, že *push* faktorem byl i v jejich případě pocit, že v Srbsku chybí další perspektiva, zejména v případě RM40NN14 a RŽ40NN16, kteří se do ČR přestěhovali i se synem a doslova uvedli, že je zde „lepší perspektiva pro život, vzdělávání, vzdělání [...] postup v práci a kariéře“. Perspektivu jako *push* faktor uvedla RŽ30NN22, která řekla, že „prioritou byla budoucnost [jejich, pozn. aut.] dítěte“. S manželem nechtěli, aby se jejich dítě „dostalo do situace kdy vystuduje vysokou školu a nemůže pracovat v oboru, akorát tak na recepci“.²³¹

---

²²⁹ Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023.

²³⁰ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023.

²³¹ Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou

Dalším *push* faktorem, který je potřeba podrobněji objasnit je (vysoká) nezaměstnanost v Srbsku. Pod tímto kódem nejsou zachyceny pouze faktografické údaje o výši nezaměstnanosti v Srbsku, nýbrž i nemožnost najít práci v oboru, resp. problém s uplatnitelností, dlouhodobé a stabilní zaměstnání, nebo nemožnost najít jakékoliv zaměstnání, které by uspokojilo finanční potřeby respondentů. I když RŽ30VV9 neuvedla jako jeden z *push* faktorů problém týkající se nezaměstnanosti nebo trhu práce v Srbsku, v odpovědi na dotaz týkající se výhod života v ČR zvedla, že „bylo to pro mě procitnutím, když jsem si uvědomila, že se nemusím bát toho, že když přijdu o práci, tak si najdu novou práci a nebudu muset čekat deset let na nové zaměstnání“. Strach této respondentky, že v případě propuštění nebude po dlouhou dobu moct najít novou práci, nám poukazuje na to, že v Srbsku i pro vysoce vzdělané lidi (alespoň v době emigrace této respondentky, což byl rok 2020) existuje problém nalezení (dobře placené) práce. Jako jeden z klíčových důvodů emigrace uvedli nemožnost nalezení práce v oboru i programátor RM30VV2, bývalý student bělehradské Právnické fakulty RM30NV6, učitel geografie RM30VN10, magistr pedagogiky RŽ20VV12, respondentky jež vystudovaly rusínský jazyk RŽ30VN18 a RŽ30VN19, programátor RM30VV21, obchodní technik RŽ30NN22, inženýr RM30VV26 a programátor RM30VV27. RM30VV21 uvedl, že v Kragujevac, odkud pochází:

„jsou malé šance najít normální práci, takže [...] se nejdřív přestěhoval do Nového Sadu. [...] vystudoval [...] informatiku, takže [...] pracoval ve výrobě a byl [...] zaseknutý v tý továrně. Nemohl [...] najít jinou, protože je velká nezaměstnanost, není práce. Musíš mít „vezu“ abys dostal zaměstnání“.²³²

Kód s názvem osobní finance byl vytvořen k označení *push* faktoru, který byl nejčastějším důvodem respondentů pro rozhodnutí emigrovat. Celkem 20 respondentů, z toho 7 žen a 13 mužů, resp. 12 vysoce vzdělaných a 8 nízko vzdělaných, sdělilo, že jedním z důvodů rozhodnutí emigrovat byly finance, a 15 z nich řeklo, že v Srbsku měli nízký plat. Vedle

---

RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023.

²³² Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN18, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

nedostatečné výše platu, respondenti též uváděli, že v Srbsku v době jejich odchodu panovala finanční nestabilita, resp. nejistá finanční situace, nebo nemožnost dalšího kariérního (a tím i platového) růstu a získání stabilního zaměstnání na neurčito. Zároveň někteří uvedli, že zaměstnanci v Srbsku nejsou váženi a respektováni.²³³ Jak již bylo zmíněno, RM30VV7 uvedl, že pro něj bylo školné v Srbsku příliš drahé, což bylo jedním z důvodů, proč se rozhodl studovat v ČR, kde získal stipendium, a školné bylo zdarma.²³⁴ RM30VV11 k vysvětlení své finanční situace před přestěhováním do ČR prohlásil: „Když jsem pracoval tam u soukromého zaměstnavatele a viděl, kolik je můj plat, viděl jsem, že to jen přežívání, že se z toho nedá žít“.²³⁵

RM40NN14 řekl, že v ČR pracuje na stejné pozici, na které pracoval v Srbsku, ale že tam nemohl přežít z platu, který měl a, že zde žije „normálně“. Zdůraznil, že přestože v Srbsku „měl dům a neplatil nájemné, [...] nemohl dětem poskytnout základní věci“ a, že si musel půjčovat peníze, jak od banky, tak i od rodičů. Tvrdí, že do ČR „většina [lidí, pozn. aut.] přichází kvůli financím“, což bylo klíčovým *pull* faktorem i pro něj.²³⁶ Stejně důvody uvedly i RŽ40NN16 a RŽ30VN19, která na rozdíl od první měla hypotéku, ale nemá děti.²³⁷ Další respondentka – RŽ20NN20 uvedla, že v Srbsku měla dvě práce a dohromady vydělávala pět set eur, což pro ni bylo fyzicky příliš náročné, a finančně nedostatečné. Jak řekla, nemohla „najít jedno zaměstnání ve kterém by mohla vydělat normální peníze“.²³⁸ Pro RM30VV24 byly *push* faktory kromě nízkého platu i pracovní smlouva, která byla prodlužována na každých šest měsíců, ale i skutečnost, že nebyla možnost zvýšení finanční odměny ani kariérního pokroku.²³⁹ Programátor RMV30VV2 uvedl, že „v roce 2010 byla největší

---

²³³ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN4, provedený 27. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN18, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV24, provedený 25. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023.

²³⁴ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023.

²³⁵ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023.

²³⁶ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023.

²³⁷ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023.

²³⁸ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.

²³⁹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV24, provedený 25. 2. 2023.

[ekonomická, pozn. aut.] krize v Srbsku“ a, že o tři roky později měl „podprůměrný příjem po dvou letech pracovních zkušeností po dokončené vysoké školy“. ²⁴⁰

Osobní finanční situace nebo nízký plat byly častějším *push* faktorem u nízko vzdělaných respondentů (uvedlo ho 8 z 9), než u vysoce vzdělaných (12 z 18). Nicméně, objevuje se jako důvod rozhodnutí u prakticky všech oblastech povolání nebo vzdělání respondentů, resp. jak u programátorů, tak např. i u pedagogů, ekonomů, filologů, inženýrů apod.

Jako jeden z faktorů ovlivňujících rozhodnutí emigrovat uvedli čtyři vysoce vzdělaní respondenti environmentální problémy v Srbsku. Zde se má na mysli především znečištění vzduchu, vody a půdy, kontroverze spojené s těžbou lithia a dalších minerálů, netřídění odpadů apod. ²⁴¹ Environmentální situace v Srbsku nebyla jediným nebo klíčovým důvodem pro emigraci, ale např. RŽ30VN18 uvedla, že jí v Srbsku vadilo „znečištění, finance, malý plat, nedostatek klidu“, ale i nemožnost najít práci v oboru. Tato respondentka vystudovala rusínský jazyk, ale pracovala jako vedoucí jedné pobočky pošty. Zároveň pracovala vždy na dobu určitou, což pro ni znamenalo nestabilní příjem. ²⁴² Celkem pět respondentů, z toho čtyři vysoce vzdělaní a jeden nízko vzdělaný, zmínilo jako jeden z důvodů emigrace korupci ve státě. Korupce je, podle respondentů, přítomná v institucích a zdravotnictví, ale i při zaměstnávání. Zároveň může být spjatá se zmíněným systémem „*preko veze*“, neboť vyžaduje znát někoho, komu je potřeba dát úplatek, aby byla zajištěna určitá služba. ²⁴³ Korupci ve srbském veřejném sektoru potvrzuje i organizace Transparency International (TI) a její index percepce korupce, podle kterého v Srbsku od roku 2013 probíhá stagnace, resp. občasné zhoršení trendu korupce. Srbská pobočka TI hodnotí tento vývoj jako negativní, neboť Srbsko pořád patří do „skupiny zemí s rozšířenou korupcí“. ²⁴⁴ O korupci v Srbsku se zaměřením na nejčastější oblasti, ve kterých při korupci dochází, psal např. i Úřad OSN pro drogy a kriminalitu. ²⁴⁵ S korupcí je spojený i další problém, který osm

²⁴⁰ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023.

²⁴¹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023; provedený 12. 2. 2023

²⁴² Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN18, provedený 12. 2. 2023.

²⁴³ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023.

²⁴⁴ Transparency International, „Transparentnost Srbija: pregled aktivnosti, januar 2023. godine“, *Transparentnost Srbija* č. 1 (2023), 6–7, https://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/Bilten_2023_01_31.pdf (staženo 27. 5. 2023).

²⁴⁵ Jonathan, Gibbons, eds., „Corruption in Serbia: Bribery as Experienced by the Population“ *United Nations Office on Drugs and Crime*, <https://www.unodc.org/documents/data-and->

respondentů (pět vysoce vzdělaných a tři nízko vzdělaná) uvedlo jako *push* faktor. Jedná se o „systém“ v Srbsku. Zde měli především na mysli nefungující instituce, bezprávi a kriminalitu v Srbsku. RM30VV2 prohlásil, že je v Srbsku „nedostatek institucí“, a RM30VV23, že je „nedostatek systému“. RM40NN14 systém označil jako „chaotický“, a RM30VV7, že je v tom „systému“ přítomné stranické zaměstnávání lidí, což pro něj nebylo přijatelné. Zároveň dodal, že „je to šedá zóna“ a, že chápe, „proč lidé ze státu odcházejí“.²⁴⁶

Zvláště byl vytvořen kód vztahující se k politické situaci v Srbsku, která byla *push* faktorem pro deset respondentů (tři ženy a sedm mužů, tj. pro jednoho nízko vzdělaného a devět vysoce vzdělaných respondentů). Je částečně spjatý s tzv. systémem „*preko veze*“, neboť se u některých respondentů vztahuje k stranickému zaměstnávání. Nicméně, vzhledem k tomu, že se „*preko veze*“ nevztahuje pouze k stranickému zaměstnávání, nýbrž i ke konexím nutným za účelem zaměstnání či k zajištění adekvátní zdravotní péče, byly tyto dva kódy použity pro označení odlišných *push* faktorů. Stranické zaměstnávání tak může patřit do obou kódů, ale „*preko veze*“ je pojem zachycující širší spektrum vztahů. RM30VV2 k vysvětlení důvodů, proč se rozhodl emigrovat v roce 2013, uvedl:

„V roce 2013 se začala měnit politická situace k horšímu. V roce 2000, kdy měly přijít změny po temném komunismu, přišly změny, které skončily vraždou premiéra a korupcí institucí. Namísto nich přišel někdo méně vzdělaný, více korumpovaný, což bylo pokračováním negativní selekce. Tedy politická situace a poté finanční. V roce 2010 byla v Srbsku nejvíce cítit krize, a v roce 2013 jsem měl podprůměrný příjem po dvou letech zkušeností po ukončení vysoké školy. Pokud jde o práci, v oblasti IT tehdy nebylo mnoho příležitostí a práce nebyly dobře placené.“²⁴⁷

Politická situace zde není jediným *push* faktorem, ale ukazuje na přemýšlení vysoce vzdělaného respondenta o začátku období vlády Srbské pokrokové strany. Stranické zaměstnávání (pro které je použitý kód pod názvem politická situace) jako jeden z důvodů

---

analysis/statistics/corruption/Serbia_corruption_report_web.pdf (staženo 27. 5. 2023).

²⁴⁶ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023.

²⁴⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023.

emigrace uvedli celkem čtyři respondenti.²⁴⁸ U RŽ30VV1 se politická situace vztahuje výhradně k stranickému zaměstnávání. I když nezískala práci na základě stranického členství, uvedla, že by se v jednom okamžiku musela stát členkou vládnoucí strany, pokud by si chtěla „zaměstnání udržet“. Zdůraznila, že tehdy byla u moci ve městě, kde bydlela, Demokratická strana, a teď je to Srbská pokroková strana. Nutnost stát se členkou strany platila podle ní v obou případech.²⁴⁹ RM40NN3 k politické situaci ve státě uvedl, že pochází z politické rodiny (jeho dědeček byl ředitelem Jugobanky, a otec poslancem v době socialistické Jugoslávie) a ví „co se děje za oponou, jak se ti lidé chovají mimo veřejnost“. Je „zklamán politickou scénou“ v Srbsku, nechtěl být součástí společnosti, kde dochází k zaměstnávání na základě stranické příslušnosti, a ne na základě vzdělání a schopností.²⁵⁰ RM30VV21 k vysvětlení politické situace uvedl, že „i když platíme služby – např. dopravu, tak to [ty peníze, pozn. aut.] nejde na to, aby se služba zlepšila, nýbrž aby si je vzali [ti, kteří jsou u moci].“²⁵¹ RŽ30VV9 označila politickou situaci za „katastrofální“, a ostatní respondenti, již zmínili jako *push* faktor politickou situaci, pouze řekli, že s ní nejsou spokojeni.²⁵² Vzhledem k tomu, že pod politickou situaci v Srbsku měli respondenti na mysli vnitropolitickou situaci a, že nevyřešený spor mezi Srbskem a Kosovem je spíše zahraničněpolitickým problémem (i když by v Srbsku mohl být chápan jako vnitropolitický, neboť Srbsko považuje Kosovo za součást svého území) a vzhledem k tomu, že nevyřešenou kosovskou otázkou uvedli respondenti odděleně od politické situace v Srbsku, byly tyto dva faktory analyzovány odděleně.

Mezi *pull* faktory u všech respondentů jednoznačně převažuje vyšší plat, což jako důvod volby ČR za cílovou zemi uvedlo 16 respondentů, z čehož 10 mužů a 6 žen, resp. 10 vysoce vzdělaných a 6 nízko vzdělaných respondentů. Jestliže byly osobní finance, tj. nízký plat *push* faktorem pro 20 respondentů, znamená to, že 4 respondenti neuvedli, že důvodem jejich zvolení ČR za destinaci emigrace je vyšší plat, než měli v Srbsku. Jedná se o RM30NV6, RM30VV7, RŽ40NN16 a RM30VV24. *Pull* faktorem pro RM30NV6 a RM30VV7 bylo

---

²⁴⁸ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023.

²⁴⁹ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023.

²⁵⁰ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023.

²⁵¹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023;

²⁵² Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

studium a stipendium české vlády, a *push* faktorem pro prvního byla osobní finanční situace, a pro druhého drahé školné v Srbsku. RM40NN14 v kontextu vyššího platu uvedl, že v Srbsku měl měsíčně převedeno na eura 300 až 600, protože měl nestabilní zaměstnání. Ačkoli vlastnil dům a díky tomu nemusel platit nájemné, tento plat nebyl pro něj a jeho rodinu dostatečný. V ČR má plat ve výši 1 300 eur a, i když musí platit za pronájem bytu, na konci měsíce mu zbývají peníze.²⁵³

Na druhém místě *pull* faktorů je pracovní nabídka, a na třetím skutečnost, že je ČR slovanským státem, resp. zemí, kde se mluví slovanským jazykem, sloučení rodiny a kvalita studia. Následují „krásná Praha“, stipendium české vlády a nízká nezaměstnanost v ČR. Zároveň se jako *pull* faktory objevovaly pořádek ve veřejném prostoru, stabilní politická situace, výborná doprava a bezpečnost.

Pod pojmem pracovní nabídka se má na mysli zkušenost, kdy respondenti dostali pracovní nabídku od zaměstnavatele nebo agentury a že jim z určitých důvodů (výše platu, práce v oboru, zajímavá pracovní příležitost) nabídka vyhovovala, a proto se rozhodli emigrovat do ČR. Zahrnuje to i případ, kdy jeden člen rodiny emigroval do ČR a následně mu zaměstnavatel nabídnul možnost, že by mohl zaměstnat i jeho manželku. RM30VV2 prohlásil, že ho „nepřitáhla [...] Česká republika, nýbrž [společnost, pozn. aut.] IBM, neboť [...] znal ten software a chtěl [...] to zkusit“.²⁵⁴ Podobnou pracovní nabídku dostal i RM30VV27, který se s touto firmou seznámil na semináři v Srbsku. Vedle samotné pracovní nabídky ho ČR přitáhla i tím, že je, na rozdíl od Rakouska a Německa, slovanskou zemí a, že jí „předtím několikrát navštívil a líbila se“ mu.²⁵⁵

Nízká nezaměstnanost v ČR se, stejně jako vysoká nezaměstnanost v Srbsku, nevztahuje pouze k faktografickým údajům o míře nezaměstnanosti, nýbrž i k uplatnitelnosti, pracovnímu trhu a „jednoduchému nalezení práce“. Zda se, že respondenti zde nemají strach, že v případě propuštění budou delší dobu bez zaměstnání, nýbrž že si ho brzo najdu. Zatímco je vysoká nezaměstnanost v Srbsku *push* faktorem pro dvanáct respondentů, nízkou nezaměstnanost v ČR jako *pull* faktor uvedly pouze dvě respondentky a obě jsou vysoce vzdělané.²⁵⁶ Žádný z respondentů neuvedl jako *push* faktor vysokou nezaměstnanost v

---

²⁵³ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023.

²⁵⁴ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023.

²⁵⁵ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

²⁵⁶ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023;

Srbsku a zároveň jako *pull* faktory nízkou nezaměstnanost v ČR. RŽ30VV8 a RM20VV5 zmínili nízkou nezaměstnanost v ČR, ale jako výhodu života v ČR, ne jako *pull* faktor.

S nízkou nezaměstnaností v ČR a uplatnitelností souvisí i určitá jistota, kterou respondenti uváděli ne jako *pull* faktor, nýbrž v odpovědi na dotaz týkající se života v ČR. Pod jistotou má RM30VV21 na mysli „že můžeme zaplatit účty a koupit, co je potřeba [...]. Máš jistotu, že pokud ztratíš práci, jednoduše najdeš [nové, pozn. aut.] zaměstnání“, protože to umožňuje český trh práce.²⁵⁷ RŽ30VN19 na druhou stranu uvedla, že „pracovala na poště jako vedoucí a vzala [jsem si] hypotéku na byt a potom [mi, pozn. aut.] na konci měsíce nezbyde hodně, a je to hodně stresu. Nechtěla jsem to trpět. Tady přijdeš do práce, odpracuješ, nestresuješ se, dostaneš víc peněz.“²⁵⁸ I když před příjezdem do ČR nevěděli respondenti, že si zde „lehce“ najdou novou práci v případě propuštění, resp. tuto „jistotu“ nelze označit za *pull* faktor, napovídá nedostatek této „jistoty“, že jim v Srbsku chyběla.

Skutečnost, že je ČR slovanskou zemí, resp. státem, ve kterém se mluví slovanským jazykem, který někteří respondenti označili za blízký jejich mateřskému, tj. srbskému jazyku, bylo jedním z *pull* faktorů u pěti mužů (třech vysoce vzdělaných a dvou nízko vzdělaných) a jedné (vysoce vzdělané) ženy. Jeden z těchto respondentů, RM40NN3, řekl, že si, protože je ČR slovanským státem, myslel i že „mentalita [obyvatel ČR, pozn. aut.] bude přibližně blízká naše [srbské]“ a, že před přestěhováním považoval Čechy za „bratrský národ“.²⁵⁹

„Krásná Praha“ je jedním z *pull* faktorů u celkem pět respondentů, již se zúčastnili výzkumu.²⁶⁰ Jako argumenty pro označení Prahy za pěkné město a za jeden z důvodů zvolení ČR jako cílové země pro emigraci, uvedl např. respondent RM40NN3, že je Praha městem, ve kterém není „tolik Srbů“, je „multikulturní“, které není příliš veliké, v němž výborně funguje doprava a které nabízí skvělý „noční život“.²⁶¹ RŽ20VV17 kromě „Prahy jako pěkného města“ dodala, že je to město „otevřené pro cizince“, a jeho umístění je, podle ní,

²⁵⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

²⁵⁸ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023.

²⁵⁹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

²⁶⁰ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023.

²⁶¹ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023.

dobré pro cestování do zahraničí.²⁶² I RŽ30NN22 a RM40NN3 zmínili, že před emigrací do ČR už byli v Praze turisticky a že se jim líbila mentalita zdejších lidí s tím, že respondent RM40NN3 dodal, že toto přesvědčení bylo chybné (což napovídá, že se mu po šesti letech života v ČR mentalita obyvatel už nelíbí).²⁶³ Pořádek ve veřejném prostoru jako jeden z pull faktorů zmínila pouze RŽ30VV1. Tím měla na mysli „systém, dopravu, byrokracii“, čistotu ulic, fasád a parků ve městech v ČR.²⁶⁴

Bezpečnost jako *pull* faktor uvedla pouze RŽ30NN22. Po tom, co dostala pracovní nabídku z ČR, zkoumala „míru kriminality, bezpečnost státu pro ženy, protože [...] přicházela sama. Dočetla [...], že je ČR velmi bezpečná země“.²⁶⁵

I když deset respondentů zmínilo jako jeden z důvodů rozhodnutí emigrovat politickou situaci v Srbsku, pouze jeden respondent (RM30VV2) uvedl jako jeden z *pull* faktorů stabilní politickou situaci v ČR.²⁶⁶ Z provedených rozhovorů vyplývá, že i když politická situace ve státě původu působila ve prospěch rozhodnutí emigrovat, většina respondentů blíže nezjišťovala v průběhu rozhodování emigrovat politickou situaci v cílovém státě. Toto potvrzuje tvrzení, že *push* faktory měly větší sílu v průběhu rozhodování o přestěhování do jiného státu než *pull* faktory specifické pro ČR.

---

²⁶² Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023.

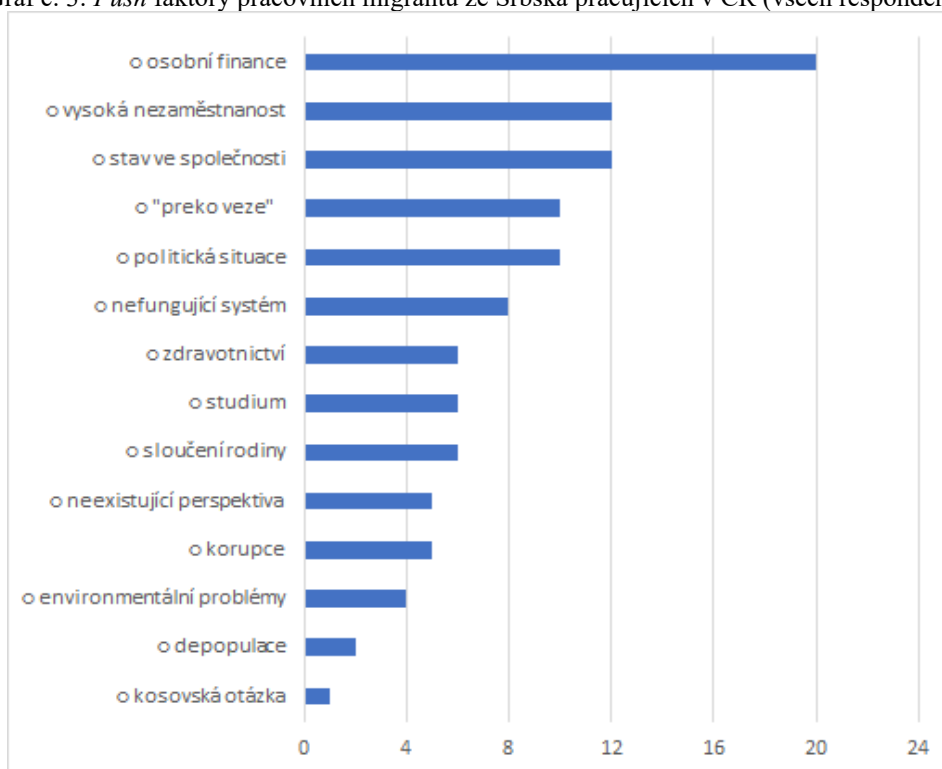
²⁶³ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023.

²⁶⁴ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023.

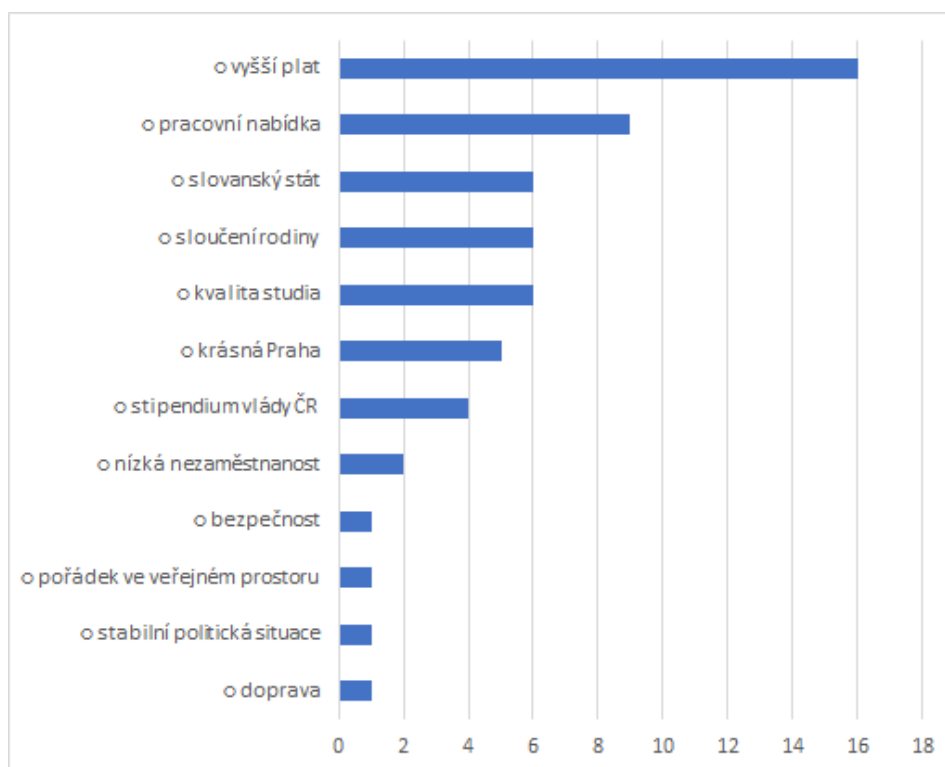
²⁶⁵ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023.

²⁶⁶ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023.

Graf č. 3: *Push* faktory pracovních migrantů ze Srbska pracujících v ČR (všech respondentů)

Graf č. 4: *Pull* faktory pracovních migrantů ze Srbska pracujících v ČR (všech respondentů)

3.3.3.2. Migrace za studiem

Jak již bylo zmíněno, celkem osm respondentů přijelo do ČR za účelem studia a pak zde zůstali pracovat (RM20VV5, RM30NV6, RM30VV7, RŽ30VV8, RŽ20VV12, RŽ20VV17, RM30VV23 a RM30VV26).²⁶⁷ V jejich případech je možné identifikovat dva odlišné i když příbuzné *pull* faktory: stipendium Vlády ČR a kvalitu studia. Pro čtyři respondenty (RM30NV6, RM30VV7, RŽ30VV8, RM30VV23) bylo rozhodujícím *pull* faktorem pro emigraci do ČR obdržení stipendia české vlády s tím, že pro RM30NV6 a RM30VV7 byla *pull* faktorem zároveň i kvalita studia v ČR, která byla *pull* faktorem pro ostatní respondenty této skupiny.²⁶⁸ Pro RM30VV7 bylo podstatným *push* faktorem vysoké školné na fakultě v Srbsku. Tento respondent byl přijat na studium architektury v Bělehradě, kde bylo třeba platit 2 500 eur ročně. Nicméně, získal stipendium české vlády, a proto se rozhodl emigrovat do ČR, což pro něj bylo hlavním *pull* faktorem. Důvodem, proč vůbec uvažoval o studiu v zahraničí, byla zkušenost souseda, který též měl stipendium české vlády, vysvětlil mu, jak vypadá kurz češtiny, který je součástí stipendia, příprava pro přijímací řízení a celkově koncept studia. Respondentovi se toto, podle jeho slov, líbilo. Zároveň si uvědomil, že je diplom z české vysoké školy „velkým benefitem“ a rozhodl se možnosti využít.²⁶⁹

Podobným případem byla i respondentka RŽ30VV8 s tím, že nebyla souběžně přijatá na vysokou školu v Srbsku. Důvodem jejího rozhodnutí emigrovat byla touha studovat magisterské studium v zahraničí, neboť to bylo jejím přáním „od dětství“. I když její snahou bylo, aby studovala v Německu, na internetu se dozvěděla o stipendiu české vlády, které následně dostala, což bylo důvodem jejího rozhodnutí emigrovat do ČR (nezískala žádné stipendium na studium v Německu). Respondentka v rozhovoru zdůraznila, že v případě, že by se nedostala do zahraničí, pravděpodobně by v Srbsku magisterské studium ani nezkoušela, nýbrž by hledala zaměstnání. Zároveň zmínila, že „největším motivem bylo stipendium, aby dostávala peníze a nemusela pracovat“ v průběhu studia.²⁷⁰

---

²⁶⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023.

²⁶⁸ Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023.

²⁶⁹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023.

²⁷⁰ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023.

Respondent RM30NV6 před příjezdem do ČR studoval právnickou fakultu v Srbsku a, jak v rozhovoru řekl, „věděl, že [v Srbsku, pozn. aut.] nebude práce“, resp. že nebude moct najít zaměstnání. Neexistující perspektiva, pocit nenaplnění a finanční situace ve státě byly též faktory působící na rozhodnutí emigrovat. Od sestry se dozvěděl o kvalitě studia v ČR a o stipendiu české vlády, které následně získal. V případě tohoto respondenta jako *pull* faktory působily jak stipendium, které mu umožnilo kurz češtiny, přípravu na přijímací řízení a finanční podporu během studia, tak i samotná kvalita studia na českých vysokých školách. Studium nakonec, kvůli nesplnění státní zkoušky, nedokončil.²⁷¹

RM30VV23 si též vybral ČR za cílovou zemi kvůli stipendiu české vlády. V rozhovoru uvedl, že „hledal [...] magisterské programy v Evropě a objevila se tato možnost“. I když své rozhodnutí emigrovat do zahraničí za účelem studia označil za „spontánní“, řekl, že:

„korupce [a, pozn. aut.] neexistence systému“ byly faktory, které „přispěly k touze po zahraničí. Pokud bych tam zůstal žít, musel bych přijmout ten systém a korupci jako danou, protože v opačném případě bych nemohl žít a založit tam rodinu. Všichni lidé se musí podřídít některým věcem kvůli své rodině a práci“.²⁷²

Respondent RM20VV5 nezískal stipendium Vlády ČR, ale studoval magisterský program v angličtině na Masarykově Univerzitě v Brně. O možnosti studia v Brně se dozvěděl skrz osobní kontakty a motivem pro studium v zahraničí byla situace, kdy respondent dokončil bakalářské studium v listopadu a „hledal magisterské programy, který začínají na jaře“. Nicméně, za hlavní *push* faktory považuje tento respondent „politickou situaci a atmosféru [ve společnosti, pozn. aut.] v Srbsku“ a dodal, že je „cítit velkou polarizaci ve společnosti“. *Pull* faktorem pro zvolení ČR jako státu budoucího studia nebyla jenom možnost zahájit magisterské studium v letním semestru, nýbrž i kvalita studia o které se dozvěděl od osobních kontaktů.²⁷³

Jak již bylo zmíněno, RŽ20VV12 a RŽ20VV17 přijely do ČR na doktorské studium. Vedle nemožnosti zkoumání tématu jejich disertačních prací, na rozhodnutí RŽ20VV12 emigrovat měla vliv i skutečnost, že v Srbsku nemohla najít stabilní práci a proto respondentka „začala

---

²⁷¹ Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023.

²⁷² Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023.

²⁷³ Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023.

přemýšlet, že by odjela někam“, kde bude „mít zajištěné [stabilní, pozn. aut.] zaměstnání a příjem“. Vzhledem k tomu, že nepochází z Bělehradu nýbrž z Kragujevce, „život v Bělehradě“ jí začal být „těsný“ a nechtěla se vrátit do místa původu, protože věděla, že „tam bude ještě těžší najít práci“. V Bělehradě jí mj. vadilo fungování města a nefunkční městská doprava. Na druhou stranu, v ČR dostala možnost provádět svůj výzkum a psát disertační práci, ale i pracovat v oboru. Zároveň je v ČR školné bezplatné, což pro ni bylo velice důležité.²⁷⁴ I když RŽ20VV17 mohla zkoumat téma své disertační práce na Univerzitě v Bělehradě, nemohla pracovat v oblasti, kterou vystudovala, protože jí „nechtěli zaplatit na institutu“. Proto považuje za důvod rozhodnutí emigrovat finanční faktory, ale v Srbsku nebyla spokojená ani s politickou situací, „neorganizovaností a neuspořádaností státu“. Pro zvolení ČR jako cílové země bylo pro ni klíčové jak skutečnost, že byla přijata na studium, tak výše finanční odměny, kterou jí, jak v rozhovoru řekla, „Česká republika nabídla“ s tím, že jí práci nabídl samotný studijní program, na kterém studuje.²⁷⁵

Poslední z respondentů, kteří přijeli do ČR za účelem studia, je RM30VV26, který původně emigroval ze Srbska do Rakouska na doktorské studium. Studoval *triple degree* program, v rámci kterého přijel na rok studovat do Prahy a nakonec zde zůstal, protože dostal práci, a doktorské studium nedokončil. Jeho důvodem pro odchod ze Srbska byla nemožnost získání zaměstnání na neurčito na fakultě, kde tehdy v rámci doktorského studia pracoval. Zároveň v rozhovoru zdůraznil, že tehdy v Srbsku „nebylo hodně inženýrských zaměstnání“, a proto se rozhodl emigrovat a zkusit najít práci v zahraničí. V případě tohoto respondentů, jak sám zmínil, nebyla cílovou zemí ČR, nýbrž se sem přestěhoval spíše náhodně, resp. díky programu, který studoval v Rakousku.²⁷⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že podle respondentů mezi klíčové *push* faktory pro odchod do zahraničí za účelem studia patří chybějící perspektiva pro budoucí rozvoj či zaměstnání, finanční situace ať už osobní či ta v zemi obecně, drahé školné, nemožnost studia určitého tématu, nemožnost nalezení trvalého a stabilního zaměstnání v oboru či v nízký příjem v době studia doktorského programu. Na druhou stranu, pro polovinu (následně pracovních) migrantů, kteří přijeli do ČR nejdříve za účelem studia a pak zůstali pracovat, patří mezi hlavní *pull* faktory pro emigraci do ČR stipendium české vlády. Mezi další *pull* faktory lze zahrnout kvalitu studia, možnost zkoumání určitého tématu disertační práce, které nelze

---

²⁷⁴ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023.

²⁷⁵ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023.

²⁷⁶ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023.

(aspoň v době emigrace této respondentky nebylo možné) studovat v Srbsku (což je zároveň i *push* faktorem), obdržení diplomu uznávaných univerzit členského státu EU, bezplatné školní a lepší perspektiva pro budoucnost.

Respondentům, kteří původně přijeli do ČR za účelem studia, byla položena otázka týkající se důvodů setrvání v ČR po dokončení studia. Cílem bylo zjistit, proč se migranti nevrátili do Srbska nebo neodjeli do jiného státu, resp. proč zůstali právě v ČR. Tento dotaz měl za zároveň cíl doplnit odpovědi těch respondentů, kteří emigrovali do ČR díky stipendiu české vlády, neboť jejich klíčovým motivem pro přestěhování bylo právě stipendium. Pouze jeden respondent (RM20VV5) uvedl, že na rozhodnutí zůstat v ČR po studiu působily volný vstup na trh práce v ČR, což nemá v ostatních zemích EU, „nízká nezaměstnanost, stabilní ekonomie a dobré možnosti“ pro nalezení zaměstnání, ale i kvalita života v ČR vč. dopravy, kterou označil za „možná jednou z nejlepších v Evropě“. Faktorem pro něj byla i skutečnost, že dokončil studium několik dnů před začátkem epidemie covid-19 v ČR a měl buďto možnost zde zůstat a hledat práci, nebo se vrátit do Srbska.²⁷⁷ U ostatních respondentů bylo důvodem setrvání v ČR po dokončení studia zaměstnání, kde začali pracovat buď v průběhu studia, nebo těsně po něm. Vedle samotné práce, kterou získali, také ještě uváděli, že chtěli zkusit pracovat v ČR, práce se jim pak líbila a následně zůstali. Jedna respondentka ještě dodala, že práci zde chtěla zkusit, protože si myslela, že jsou zde „lepší pracovní podmínky, vyšší platy a větší práva zaměstnanců“, než je mají pracovníci v Srbsku. Zaměstnání tak bylo hlavním důvodem jejich zůstání v ČR.²⁷⁸

3.3.3.3. Migrace za sloučením rodiny

Zvláštní skupinu respondentů tvoří ti, kteří přijeli do ČR za účelem sloučení rodiny. Z hlediska druhu povolení k pobytu se jedná pouze o RŽ30VV1. Nicméně, z hlubší analýzy rozhovorů a důvodů příchodu respondentů vyplývá, že je skutečným důvodem emigrace ještě pět pracovních migrantů ze Srbska do ČR sloučení rodiny i když je jejich účelem pobytu v ČR (z hlediska typu povolení k pobytu) zaměstnání. To znamená, že se, vedle RŽ30VV1, pět respondentů, z čehož dvě ženy (RŽ40NN16 a RŽ30VN19) a tři muži (RM30VV11, RM30VV13 a RM30VV21), přestěhovalo do ČR kvůli tomu, že jejich přítelkyně, manžel, manželka, sestra, strýc nebo bratr už zde žili. Všichni si zároveň již před

---

²⁷⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023.

²⁷⁸ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023.

příjezdem do ČR našli práci, což je důvod, proč jejich oficiálním účelem pobytu není sloučení rodiny nýbrž zaměstnání (zákon ani neumožňuje vydání povolení k pobytu za účelem sloučení rodiny pro jiné členy rodiny, než jsou manželé, děti nebo „cizinec starší 65 let nebo bez ohledu na věk cizinec, který se o sebe nedokáže ze zdravotních důvodů sám postarat“)²⁷⁹. Právě sloučení rodiny je v jejich případech klíčovým *pull* faktorem, ale je zároveň i *push* faktorem (i když další *push* faktory mohou existovat), neboť je i důvodem jejich odchodu ze Srbska.²⁸⁰

Mezi ostatními *push* faktory této skupiny respondentů dominují osobní finanční důvody, resp. nízký plat a politická situace v Srbsku. Jako další důvody pro rozhodnutí emigrovat uváděli tito pracovní migranti vysokou nezaměstnanost, korupci, zdravotnictví v Srbsku, environmentální problémy a nefungující „systém“ v Srbsku. Proto je pro část respondentů *push* faktorem pocit, že v Srbsku neexistuje perspektiva.²⁸¹ Pro RŽ30VV1, která v Srbsku pracovala jako učitelka angličtiny na základních školách, je *push* faktorem i depopulace²⁸² a „velká emigrace ze Srbska“, neboť jak uvedla „když lidé emigrují, rodí se méně děti a i tak je nízká natalita a tím pádem chodí méně děti do školy, což ovlivňuje mojí práci, protože když nejsou děti, není ani poptávka po učitelích“.²⁸³ Mezi *push* faktory respondentů patří i v Srbsku dobře fungující systém „preko veze“.²⁸⁴ I RŽ30VV1 zmínila, že by se, pokud by zůstala v Srbsku, musela stát členkou vládnoucí strany, aby mohla pokračovat v zaměstnání, což nechtěla, protože to považuje za nemorální.²⁸⁵

Vysvětlení výše zmíněných faktorů možná nejlépe poskytuje odpověď respondenta

---

²⁷⁹ „Dlouhodobý pobyt: účel zaměstnání“, Ministerstvo vnitra České republiky, <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx?q=Y2hudW09NQ%3d%3d> (přistoupeno 17. 2. 2023).

²⁸⁰ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

²⁸¹ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

²⁸² Počet obyvatel Srbska se snížil z 7 186 862 v roce 2011 na 6 647 003 v roce 2022. Aleksandra Vučićević eds., „Statistički kalendar Republike Srbije 2023“, (Beograd: Republički zavod za statistiku, 2023), 25; „Konačni rezultati Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova 2022“, Srbija popis 2022, <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-cyrl/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacnirezpopisa/> (přistoupeno 22. 5. 2023).

²⁸³ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023.

²⁸⁴ Ibid.; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

²⁸⁵ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023.

RM30VV21 na dotaz týkající se důvodů rozhodnutí emigrovat:

„Nelíbila se mi situace v Srbsku, od vlády až po všechno ostatní. Měli jsme dobrou práci – já jsem pracoval jako inženýr ve fabrice a manželka s Číňany. Nechtěli jsme, aby naše dítě vyrůstalo v takovém prostředí. Korupce, zdravotnictví – když jdete k lékaři, očekává se, že někomu dáte úplatek. Pokud nedáte peníze, přemýšlíte, zda dostanete adekvátní terapii a péči a jestli se z nemocnice vůbec dostanete. Všude potřebujete mít známosti. V Kragujevaci je málo šancí najít normální práci, takže jsem se nejprve přestěhoval do Nového Sadu. Vystudoval jsem informatiku a pracoval ve výrobě, ale uvízl jsem v té továrně, nemohl jsem najít jinou práci, protože je velká nezaměstnanost, není práce, musíte mít známosti, abyste dostali zaměstnání. I když platíme za služby, například dopravu, peníze se nevyužívají na zlepšení služby, ale aby je vzali.“²⁸⁶

Z hlediska *pull* faktorů, v této skupině respondentů dominuje (kromě sloučení rodiny) vyšší plat a vlastní finanční situace jež si respondenti přáli zlepšit. Pro tyto respondenty bylo při rozhodování emigrovat důležité i to, že je ČR slovanským státem a pracovní nabídka.²⁸⁷ Mezi další *pull* faktory u těchto pracovních migrantů ze Srbska patří nízká nezaměstnanost v ČR, „krásná Praha“, pořádek ve veřejném prostoru a výborná doprava. Ke skutečnosti, že ČR patří mezi slovanské státy, což RM30VV13 zdůraznil, dodal tento respondent, že jsou pro něj „Německo a Rakousko příliš západními, a Česko nám je bližší jazykově i kulturně“. Pro RŽ30VN19 bylo též důležitým faktorem pro zvolení ČR za cílovou zemi to, že je čeština slovanským jazykem, který jí „je blízký“.²⁸⁸

3.3.3.4. Podobnosti a odlišnosti motivů k emigraci do ČR

Na základě objektivních parametrů rozlišujeme z hlediska kvalifikace a povolání respondentů, vysoce vzdělané vykonávající pozice, pro které je nutná vysoká kvalifikace, vysoce vzdělané pracovní migranty pracující na pozicích, pro které je vyžadována nízká

²⁸⁶ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

²⁸⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

²⁸⁸ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.

kvalifikace, nízko vzdělané již pracují na pozicích vyžadujících vysokou kvalifikaci a nízko vzdělané vykonávající pracovní činnosti pro které je potřebná nízká kvalifikace. U všech těchto skupin respondentů kromě vysoce vzdělaných pracujících na pozicích vyžadujících nízkou kvalifikaci, byla na prvním místě faktorů pro rozhodnutí emigrovat osobní finanční situace, resp. nedostatečná výše platu. Stejně tak u všech skupin kromě nízko vzdělaných pracujících na pozicích vyžadujících vysokou kvalifikaci (což je ve skutečnosti jeden respondent), na prvním místě *pull* faktorů je vyšší plat.

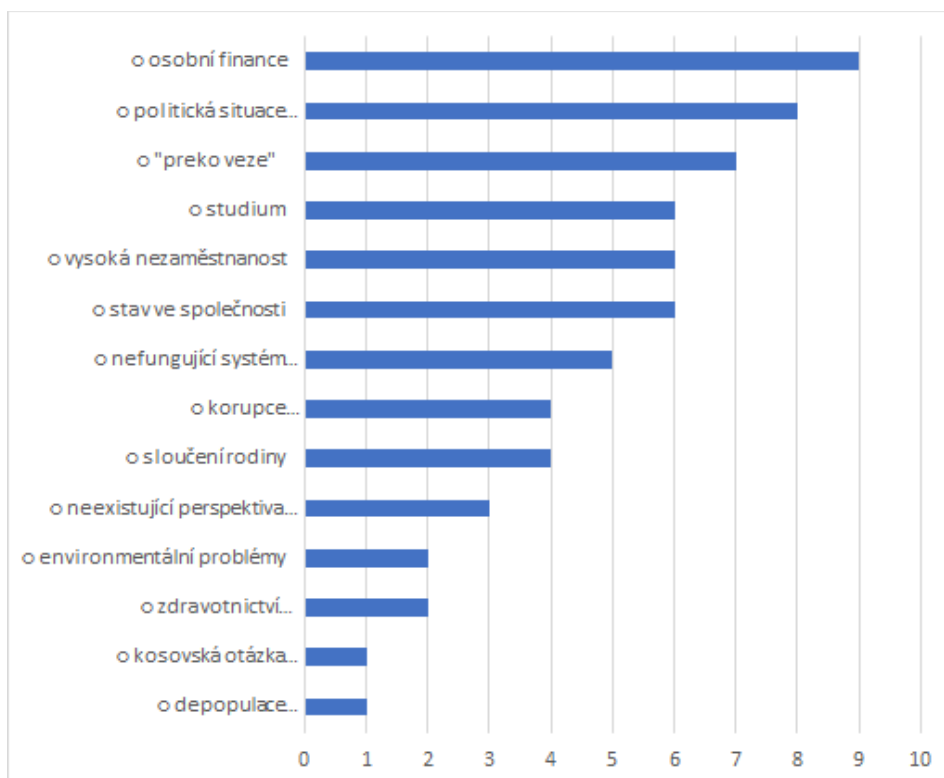
V případě první skupiny respondentů byly klíčovými důvody pro rozhodnutí emigrovat (*push* faktory, viz graf č. 5) osobní finanční situace a politická situace v Srbsku. Následovaly tzv. systém „*preko veze*“, stav ve společnosti, vysoká nezaměstnanost a studium. Dále se jako *push* faktory objevovaly nefungující systém, korupce, sloučení rodiny, neexistující perspektiva, zdravotnictví, ekologické problémy, depopulace a nevyřešená kosovská otázka. Nejčteněji zmiňovanému *push* faktoru – osobní finanční situaci (kterou jako *push* faktor uvedlo devět vysoce vzdělaných respondentů pracujících na pozicích vyžadujících vysokou kvalifikaci) odpovídá nejpočetnější *pull* faktor – vyšší plat. Celkem sedm z patnácti vysoce vzdělaných respondentů pracujících na pozicích pro vysoce kvalifikované uvedlo jako důvod zvolení ČR za cílovou zemi emigrace vyšší plat, který jim zaměstnavatel nabídnul (viz graf č. 6). Vysoko vzdělanými respondenty pracujícími na pozicích pro vysoce kvalifikované, kteří uvedli jako *push* faktor osobní finanční situaci, ale neuvedli jako *pull* faktor vyšší plat, jsou RM30VV7 a RM30VV24. V případě prvního respondenta bylo *pull* faktorem studium a stipendium české vlády, a v případě druhého byla pracovní nabídka.²⁸⁹

Na druhém místě *pull* faktorů této skupiny jsou kvalita studia v ČR a sloučení rodiny. Následují pak stipendium české vlády, pracovní nabídky a skutečnost, že je ČR slovanským státem. Dále se jako *pull* faktory objevovaly nízká nezaměstnanost v ČR, „krásná Praha“, pořádek ve veřejném prostoru a výborná doprava a stabilní politická situace ve státě.

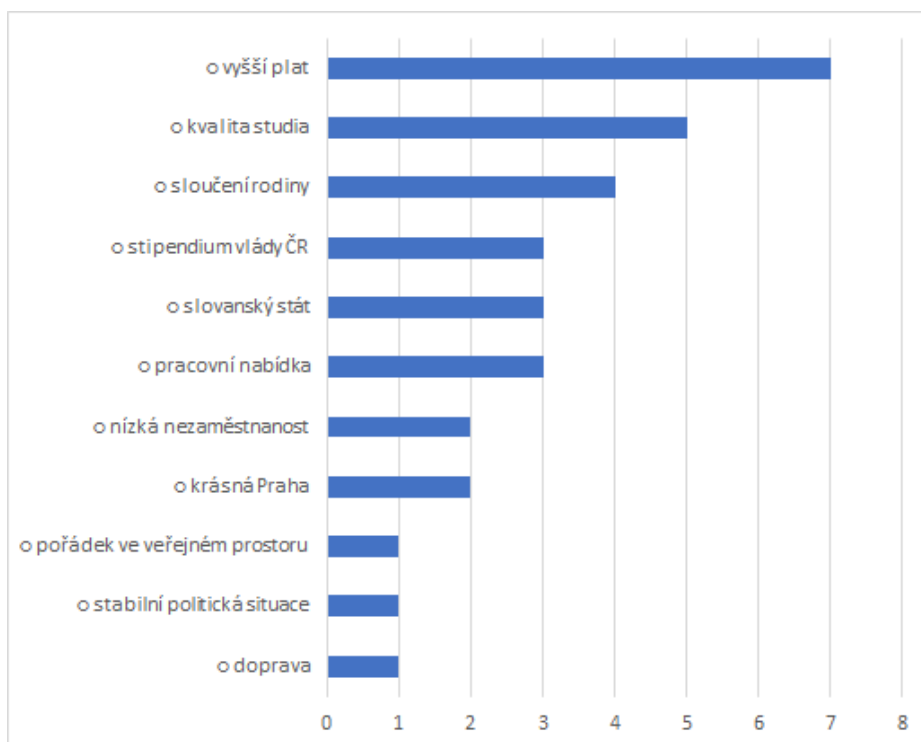
---

²⁸⁹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV24, provedený 25. 2. 2023.

Graf č. 5: *Push* faktory vysoce vzdělaných respondentů pracujících na pozicích vyžadujících vysokou kvalifikaci

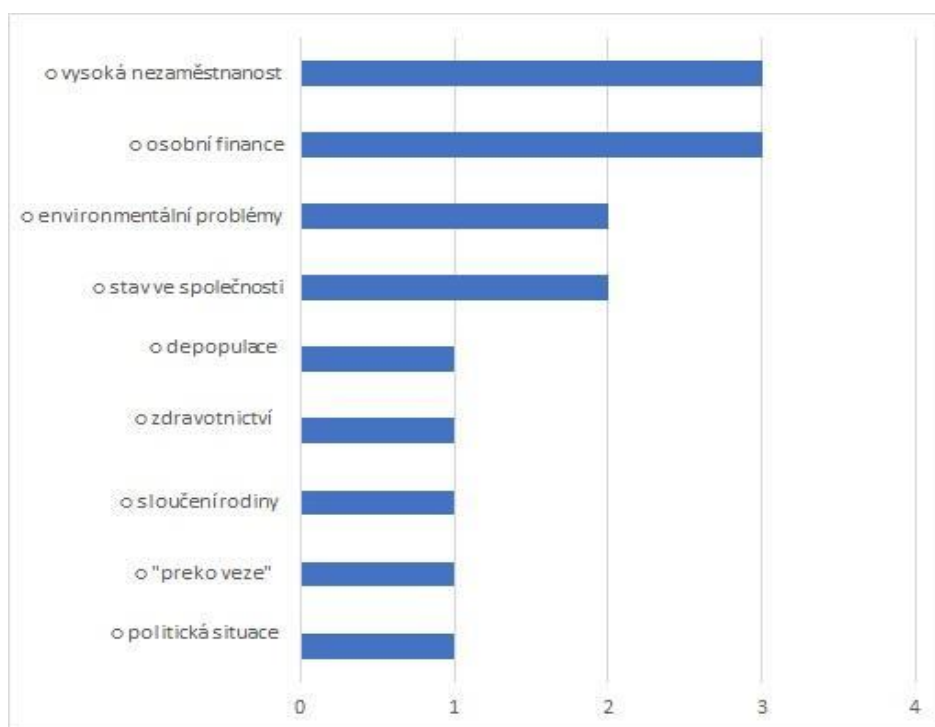

Graf č. 6: *Pull* faktory vysoce vzdělaných respondentů pracujících na pozicích vyžadujících vysokou kvalifikaci

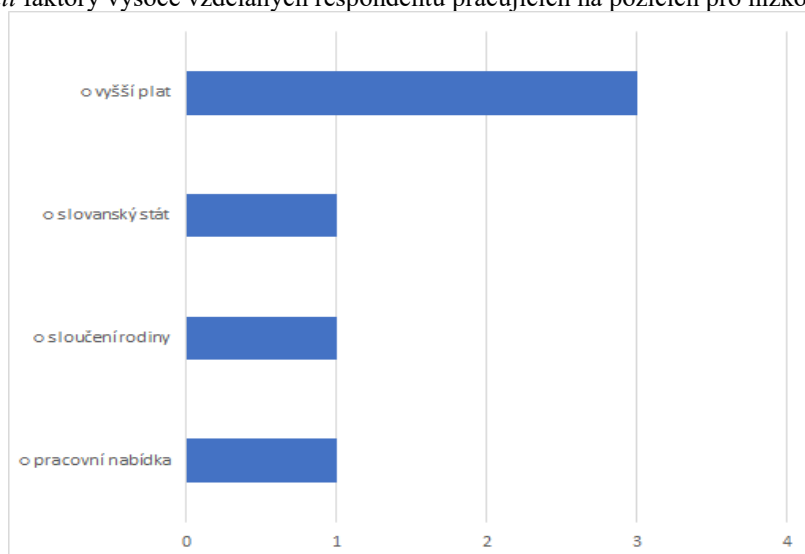

Oproti klíčovým push faktorům vysoce vzdělaných respondentů pracujících na pozicích vyžadujících vysokou kvalifikaci, mezi vysoko vzdělanými pracovními migranty ze Srbska, již vykonávají činnost, pro kterou je nutná nízká kvalifikace, převažuje jako hlavní push faktor vysoká nezaměstnanost v Srbsku (viz graf č. 7). Osobní finanční situace, stav ve společnosti, a environmentální problémy jsou pak na druhém místě, a politická situace, tzv. systém „preko veze“, zdravotnictví, sloučení rodiny či depopulace obyvatelstva v Srbsku na třetím. Mezi *pull* faktory této skupiny však dominuje vyšší plat, a následují sloučení rodiny, pracovní nabídka či skutečnost, že je ČR slovanským státem (viz graf č. 8).

Graf č. 7: Push faktory vysoce vzdělaných respondentů pracujících na pozicích pro nízko kvalifikované

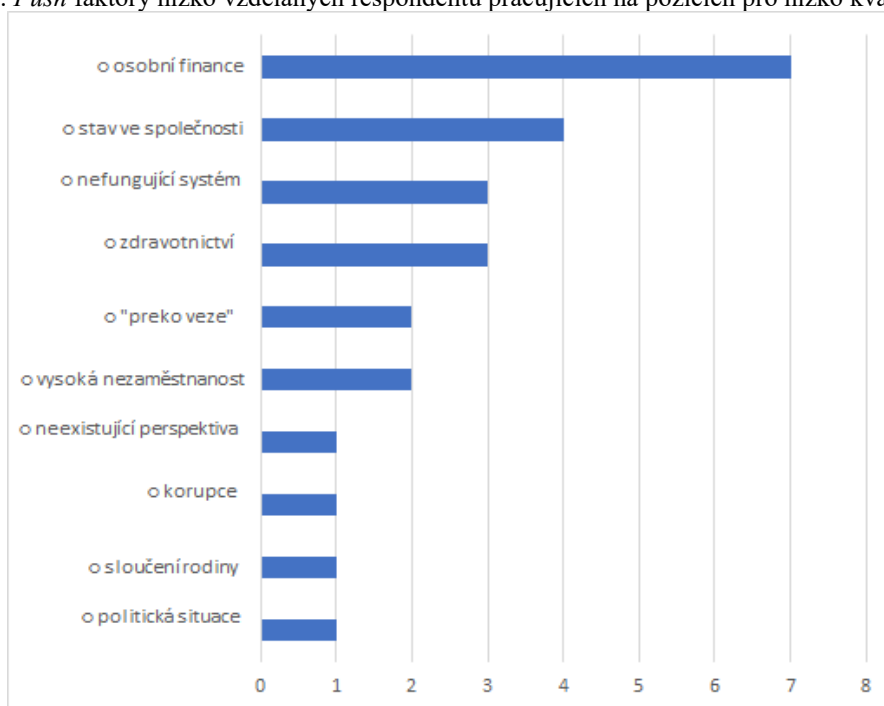

Graf č. 8: *Pull* faktory vysoce vzdělaných respondentů pracujících na pozicích pro nízko kvalifikované

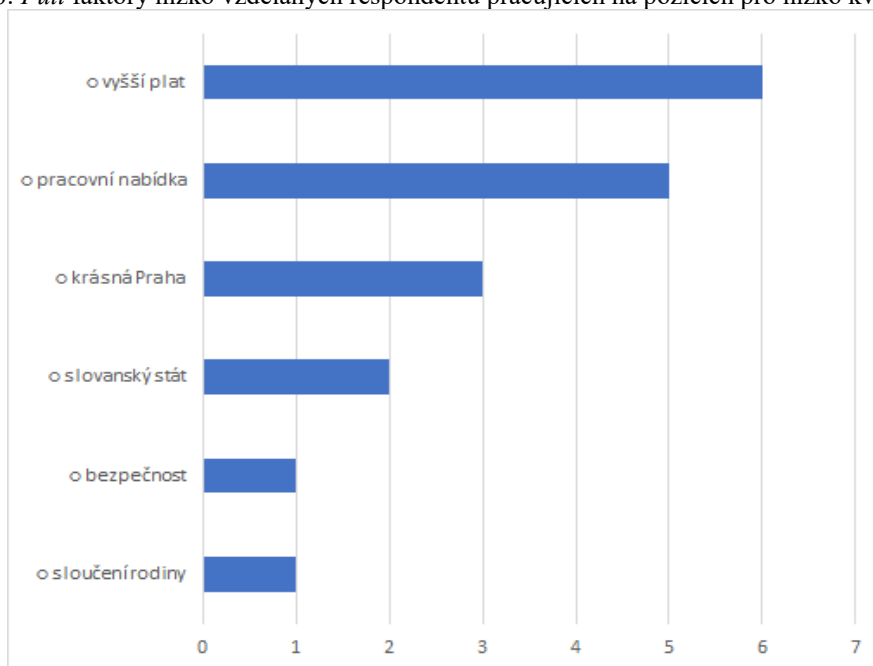

I u nízko vzdělaných respondentů pracujících na pozicích, které vyžadují nízkou kvalifikaci, dominuje jako *push* faktor osobní finanční situace (viz graf č. 9). Tomu odpovídá skutečnost, že nejčtenějším *pull* faktorem je vyšší plat (viz graf č. 10). Mezi *push* faktory následují stav ve společnosti, nefungující systém, zdravotnictví, vysoká nezaměstnanost a tzv. systém „preko veze“. Na posledním místě jsou politická situace, neexistující perspektiva, sloučení rodiny a korupce. Vedle vyššího platu se mezi *pull* faktory této skupiny objevovaly pracovní nabídka, „krásná Praha“, ČR jako slovenský stát, bezpečnosti a sloučení rodiny.

Graf č. 9: *Push* faktory nízko vzdělaných respondentů pracujících na pozicích pro nízko kvalifikované

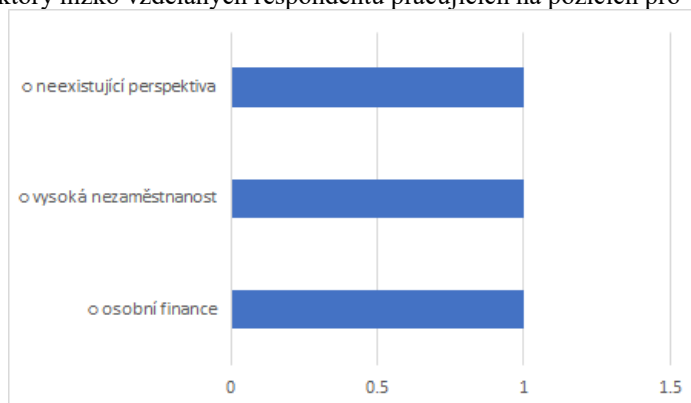

Graf č. 10: *Pull* faktory nízko vzdělaných respondentů pracujících na pozicích pro nízko kvalifikované

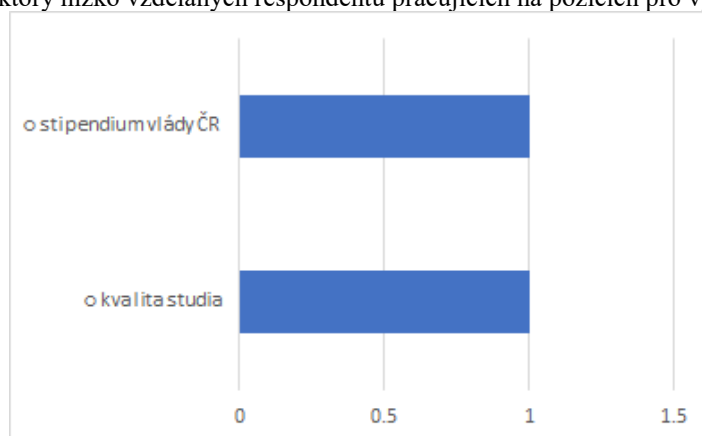

Poslední skupinu respondentů, nízko vzdělané pracující na pozicích vyžadujících vysokou kvalifikaci, tvoří vlastně jeden respondent, a to RM30NV6. Pro něj byly hlavními důvody pro rozhodnutí emigrovat osobní finanční situace, vysoká nezaměstnanost a pocit, že v Srbsku neexistuje perspektiva (viz graf č. 11). *Pull* faktory pro něj byly stipendium české vlády a kvalita studia na českých vysokých školách (viz graf č. 12).

Graf č. 11: *Push* faktory nízko vzdělaných respondentů pracujících na pozicích pro vysoko kvalifikované

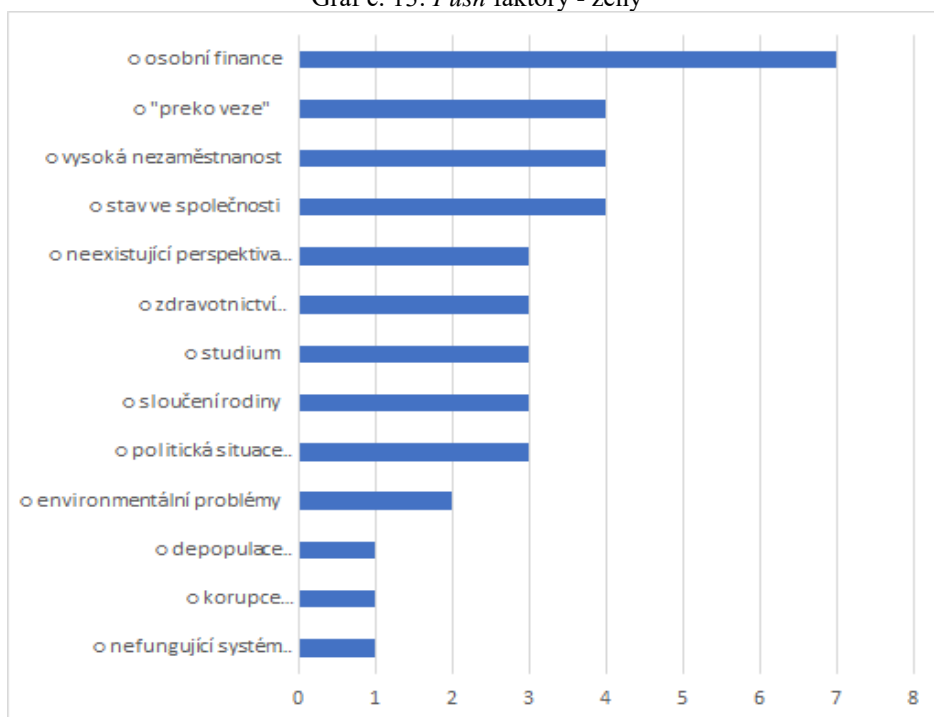
Graf č. 12: *Pull* faktory nízko vzdělaných respondentů pracujících na pozicích pro vysoko kvalifikované

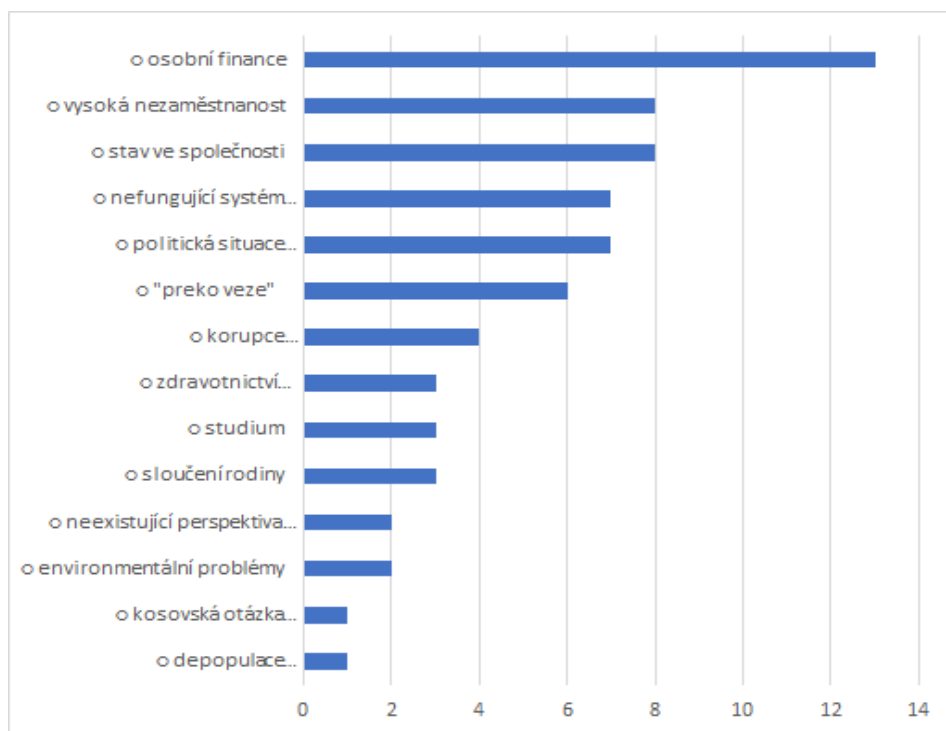
Z hlediska převažujících *push* faktorů u žen (graf č. 13) a u mužů (viz graf č. 14), je v obou případech nejčtenější důvod pro rozhodnutí emigrovat osobní finanční situace, což vysvětluje i nejčtenější *pull* faktor, kterým je vyšší plat (u žen graf č. 15, u mužů graf č. 16). U obou demografických skupin jsou na druhém místě u *push* faktorů vysoká nezaměstnanost a stav ve společnosti s tím, že je u žen na druhém místě též tzv. systém „preko veze“. Zatímco sedm mužů uvedlo jako jeden z důvodů emigrace nefungující systém a politickou situaci ve státě, první zmínila pouze jedna žena, a druhý faktor uvedly celkem tři ženy. Mezi dalšími *push* faktory obou skupin nalézáme zdravotnictví v Srbsku, studium, korupce, sloučení rodiny, environmentální problémy, neexistující perspektiva a depopulace. Na rozdíl od mužů, žádná žena nezmínila jako *push* faktor nespokojenost s nevyřešenou otázkou Kosova.

Společným *pull* faktorem na druhém místě u obou skupin je pracovní nabídka. U žen jsou na stejném místě též sloučení rodiny a „krásná Praha“. Na třetím místě u žen jsou nízká nezaměstnanost a kvalita studia v ČR, a u mužů skutečnost, že je ČR slovanským státem. Kvalita studia je u mužů na čtvrtém místě. Následují pak stipendium české vlády, sloučení rodiny, stabilní politická situace a „krásná Praha“. U žen následují pořádek ve veřejném prostoru, stipendium Vlády ČR, výborná doprava, bezpečnost a skutečnost, že je ČR slovanskou zemí.

Graf č. 13: Push faktory - ženy

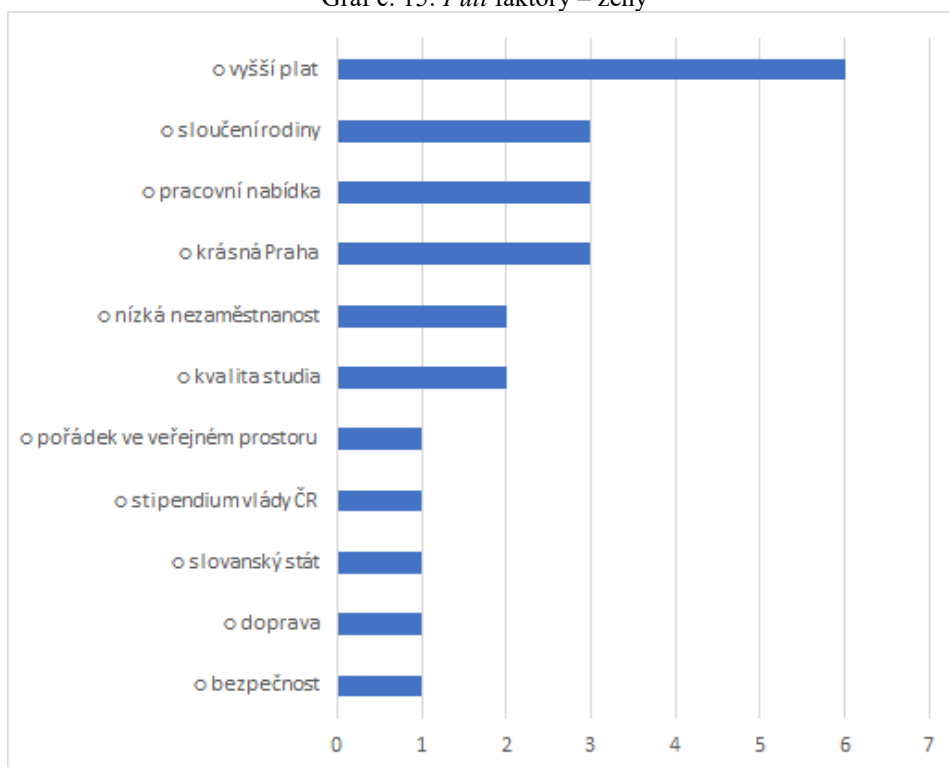

Graf č. 14: Push faktory - muži

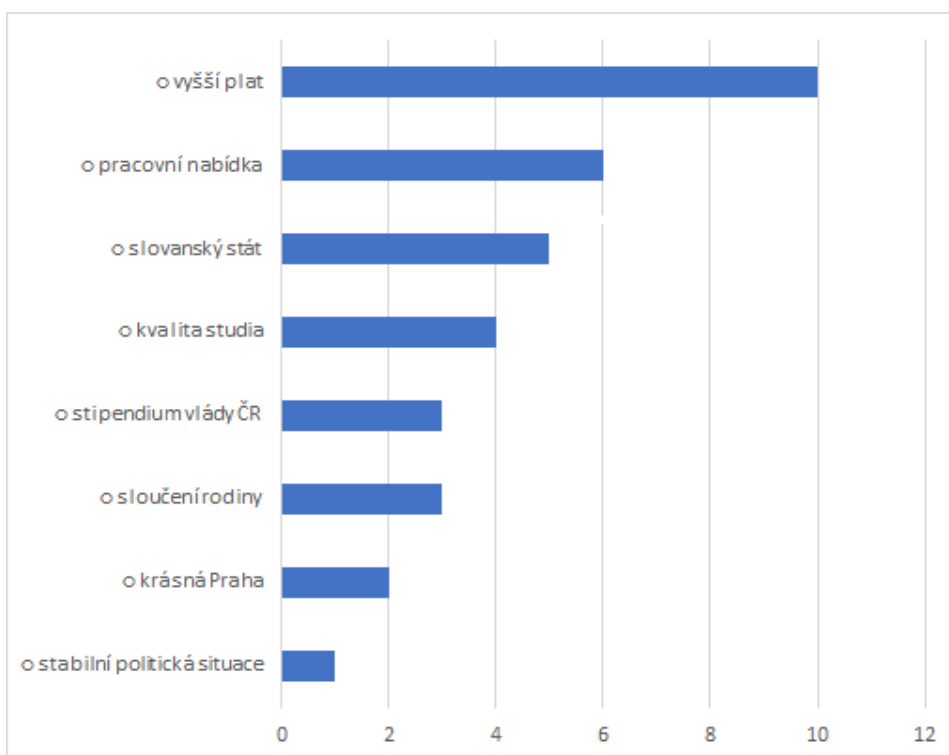

Graf č. 15: Pull faktory – ženy

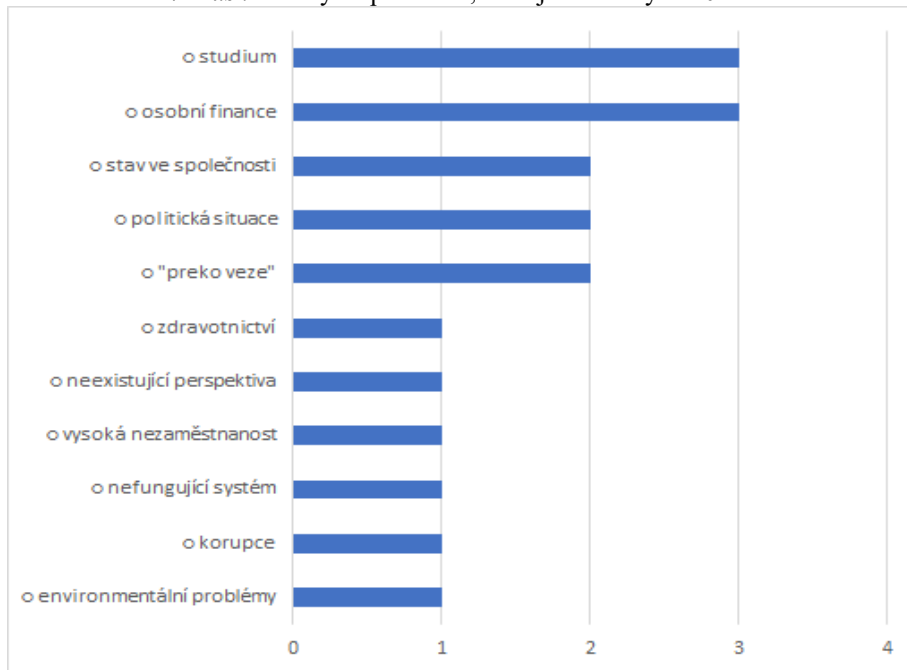
Graf č. 16: Pull faktory - muži

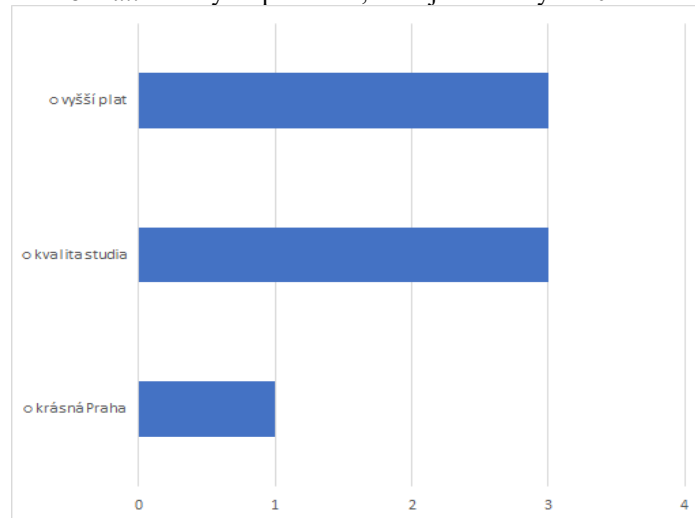
Jak již bylo uvedeno, největší část respondentů (18) tvoří ti, kterým je mezi 30 a 39 let. Následují ti (5), kterým je mezi 40 a 49 let, a ti (4), kterým je mezi 20 a 29 let. U všech třech skupinách vytvořených na základě věkových kategorií, převažují jako *push* faktor osobní finanční situace, a jako *pull* faktor vyšší plat (grafy č. 17–22). Ve skupině těch respondentů, kteří jsou ve svých 30. letech je na druhém místě vysoká nezaměstnanost v Srbsku, kterou jako *push* faktor uvedl po jeden respondent z ostatních dvou skupin. U těch, kteří jsou ve svých 20. letech je, vedle financí, nejčastějším *push* faktorem studium. U všech třech skupinách respondentů je mezi klíčovými *push* faktory stav ve společnosti. Nejvíce podobnosti z hlediska početnosti uvedených *push* faktorů je vidět u skupinách dvacátníků a třicátníků, u kterých jsou dalšími důvody pro rozhodnutí emigrovat politická situace, tzv. systém „*preko veze*“, nefungující systém, zdravotnictví, neexistující perspektiva, korupce a environmentální faktory. U třicátníků jsou *push* faktory navíc sloučení rodiny a studium. U dvacátníků je, na rozdíl od třicátníků, vysoká nezaměstnanost na posledních místech podle četnosti. U těch, kteří jsou ve svých 40. letech, se jako *push* faktory objevují, vedle financí a stavu ve společnosti také nefungující systém, zdravotnictví, sloučení rodiny, politická situace, korupce, vysoká nezaměstnanost, „*preko veze*“.

Z hlediska *pull* faktorů nelze kromě vyššího platu a „krásné Prahy“, najít společné důvody přitahující respondenty do ČR ve všech třech skupinách. Pro ty, kteří jsou ve svých 20. letech existuje ještě jeden *pull* faktor, kterým je kvalita studia. Více podobností je možné najít mezi třicátníky a čtyřicátníky, neboť se u obou skupin objevují jako *pull* faktory pracovní nabídka, skutečnost, že je ČR slovanským státem a sloučení rodiny. Respondenty, kteří jsou ve svých 30. letech, přitáhla ČR i kvůli stipendiu české vlády, nízké nezaměstnanosti, pořádku ve veřejném prostoru, stabilní politické situace, výborné dopravě a bezpečnosti.

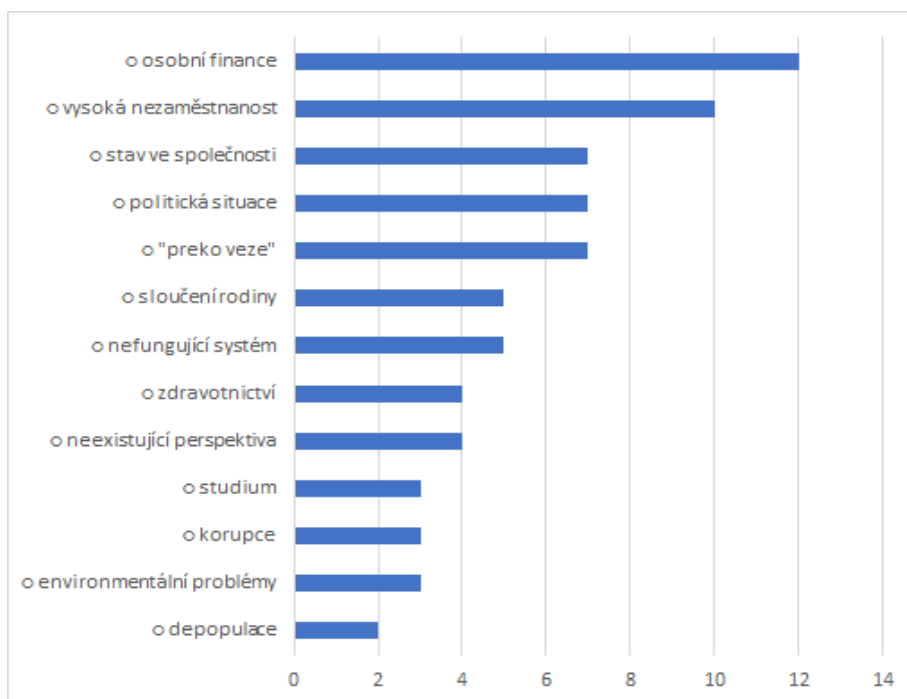
Graf č. 17: *Push* faktory respondentů, kteří jsou ve svých 20. letech věku

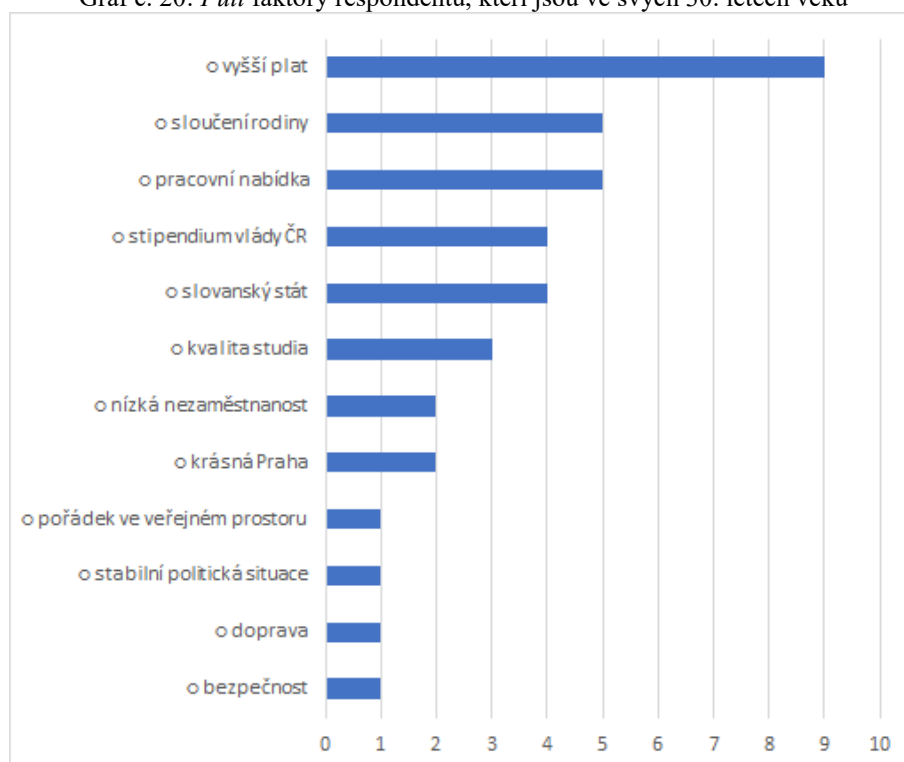
Graf č. 18: *Pull* faktory respondentů, kteří jsou ve svých 20. letech věku

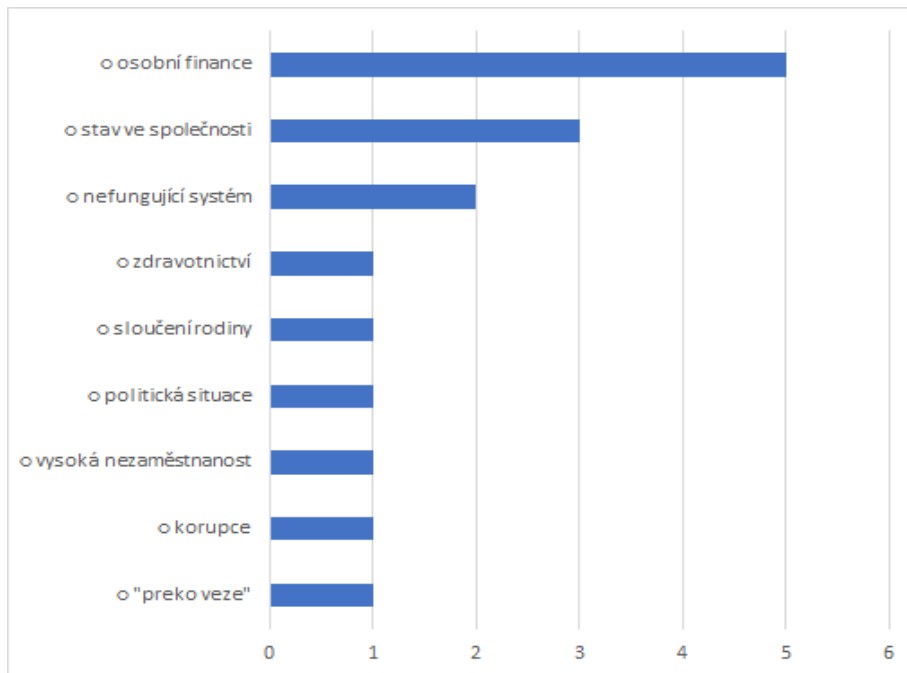
Graf č. 19: *Push* faktory respondentů, kteří jsou ve svých 30. letech věku

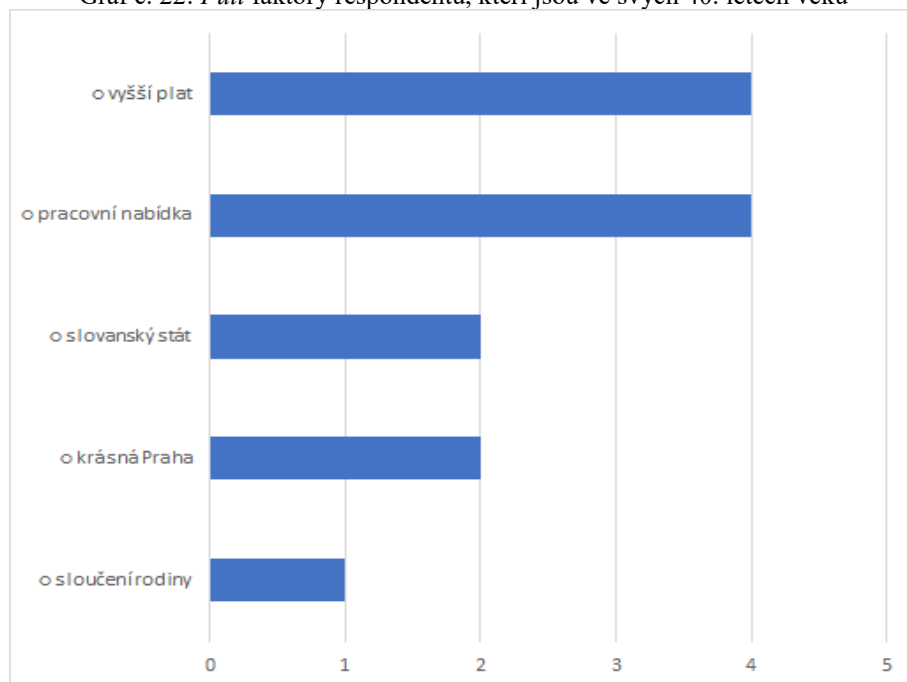
Graf č. 20: *Pull* faktory respondentů, kteří jsou ve svých 30. letech věku

Graf č. 21: *Push* faktory respondentů, kteří jsou ve svých 40. letech věku

Graf č. 22: *Pull* faktory respondentů, kteří jsou ve svých 40. letech věku

Z výše uvedené analýze *push* a *pull* faktorů respondentů vyplývá, že je rozhodnutí těchto pracovních migrantů ze Srbska pracujících v ČR osobním, iracionálním rozhodnutím, jak tvrdil Lee. Analýza též potvrzuje jeho tvrzení, že *pull* a *push* faktory nejsou (nebo nemusí být) faktografickými údaji o životě v původní zemi a cílovém státě migranta, nýbrž jeho „percepce těchto faktorů“. Zároveň z výše uvedeného lze potvrdit jeho tvrzení, že stejné *push* a *pull* faktory nemají stejný význam nebo stejnou sílu při rozhodování emigrovat a

zvolení cílové země pro každého pracovního migranta ze stejné původní země žijícího ve stejném cílovém státě, ještě méně pro každého pracovního migranta. Lze říct, že v případě pracovních migrantů ze Srbska, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu, hrají klíčovou roli při rozhodnutí emigrovat, ze skupin faktorů, které vytvořil Lee, ty, které jsou spojené s původním státem, tj. Srbskem, a osobní faktory. Menší roli hrají „faktory spojené s cílovou oblastí“ neboli *pull* faktory. Z provedeného výzkumu nelze potvrdit, že existují tzv. neutrální faktory, pro které Lee tvrdil, že jsou migranti vůči nim lhostejní.²⁹⁰ Neznamená to, že tyto faktory ve skutečnosti neexistují. Autorka výzkumu předpokládá, že takové faktory existují, ale aby došlo k jejich identifikaci, byl by třeba odlišný způsob vedení rozhovorů. Dále lze předpokládat, že by existenci neutrálních faktorů bylo možné potvrdit např. skrz dotazník, kde by respondenti museli hodnotit předem dané faktory podle míry vlivu na jejich rozhodnutí emigrovat do ČR.

Jak bylo výše uvedeno, podle *push* a *pull* teorie patří mezi *push* faktory „demografický růst, nízká úroveň životních podmínek, nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, politické represe“.²⁹¹ V případě pracovních migrantů ze Srbska, nemůže být *push* faktorem demografický růst, neboť Srbsko má od roku 1998 negativní přirozený přírůstek. Jenom v období od roku 2012 do roku 2022 se počet obyvatel Srbska snížil o cca 400 tisíc lidí.²⁹² Nízkou úroveň životních podmínek lze zkoumat ze statistického hlediska na úrovni státu²⁹³, ale i z hlediska jedinců, kteří emigrovali. Jejich osobní úroveň životních podmínek nebyla sice předmětem tohoto výzkumu, ale vzhledem k tomu, že nejčastějším *push* faktorem byla osobní finanční situace respondentů a, že nejčastějším *pull* faktorem byl vyšší plat, lze potvrdit, že (nízká) životní úroveň respondentů, i když čistě subjektivní (nebyly zkoumány výše jejich platu v Srbsku apod.) faktor, hrála klíčovou roli pro rozhodnutí emigrovat. Zároveň lze potvrdit, že ekonomické, resp. pracovní příležitosti hrály důležitou roli pro rozhodnutí respondentů migrovat, neboť druhým nejčastějším *push* faktorem byla vysoká nezaměstnanost v Srbsku, resp. nemožnost uplatnění v oboru, nebo nalezení dostatečně placené (opět subjektivní faktor) a stabilní práce.

---

²⁹⁰ Everett S. Lee, „A Theory of Migration“, 50–51.

²⁹¹ Vojtková, „Teorie mezinárodní migrace“, 1.

²⁹² „Prirodno kretanje stanovništva“, Republika Srbija: Republički zavod za statistiku, <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/180304?languageCode=sr-Cyrl&displayMode=table&guid=19b211cc-e408-4bd5-8598-8c5abae9735a> (přistoupeno 4. 6. 2023).

²⁹³ Míra úrovně rizika od chudoby v Srbsku klesá od roku 2015, kdy dosáhla 26,7 %, a podle posledních dostupných údajů, činila v roce 2021 21,2 %. „Stopa rizika od siromaštva prema starosti i polu“, Republika Srbija: Republički zavod za statistiku, <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/01020501?languageCode=sr-Latn&displayMode=table&guid=0cff5668-9c66-4def-9caa-0572e073bedb> (přistoupeno 4. 6. 2023).

Politické represe jako takové žádný z respondentů neuvedl za *push* faktor i když v teorii a v případě jiných států (jako byla např. socialistická Jugoslávie, Sovětský svaz, nebo dnešní Rusko) mohou existovat. Nicméně, deset respondentů uvedlo jako *push* faktor politickou situaci v Srbsku.

Bobić definovala jako klíčové důvody pro emigraci ze Srbska ekonomické, politické a humanitární důvody, přičemž ty poslední jsou spojené s jugoslávskými válkami v 90. letech minulého století. V případě respondentů, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu nebyly rozpad Jugoslávie, ani jiné humanitární důvody *push* faktorem. Nicméně, války a jejich následky byly důvodem emigrace lidí z Balkánu na Západ vč. ČR v předchozích dekádách.²⁹⁴ Politické důvody Bobić spojila s odporem vůči komunistické vládě po druhé světové válce, nebo vůči režimu Miloševiče. I když respondenti ze Srbska emigrovali později po pádu komunistického režimu a Miloševiče, lze potvrdit, že politické faktory hrají roli pro rozhodnutí emigrovat. Zejména to platí u vysoko vzdělaných pracovních migrantů, neboť deset respondentů (všichni vysoko vzdělaní) uvedlo jako jeden z *push* faktorů politickou situaci v Srbsku, což je druhým nejpočetnějším *push* faktorem této skupiny respondentů. Jak bylo výše zmíněno, Grupa 484 (česky skupina 484) označila za *push* faktory pro emigraci ze Srbska vysokou nezaměstnanost, nedostatečnou výši platů, ekonomické problémy, korupci, politickou nestabilitu, přístup k financím, neefektivitu státní správy, nedostatek perspektivy, nemožnost zvyšování vědeckých odborností a špatnou efektivitu využití talentů.²⁹⁵ Z provedeného výzkumu lze potvrdit, že tyto *push* faktory, které uvedla Grupa 484, platí i v případě pracovních migrantů ze Srbska žijících v ČR, resp. respondentů, již se zúčastnili výzkumu. Dalšími významnými *push* faktory, kterými tento výzkum dané spektrum doplňuje jsou stav ve společnosti, „*preko veze*“, špatné zdravotnictví, studium, environmentální problém, depopulace a nevyřešená otázka Kosova.

K *pull* faktorům podle *push-pull* teorie typicky patří „poptávka po práci, dostupnost pozemků, příznivé ekonomické příležitosti a politické svobody“. Podle Grupy 484 mezi *pull* faktory patří i „získávání vyšších kvalifikací a zkušeností [zejména u vysoce vzdělaných emigrantů], bezpečnější životní prostředí a lepší [životní] podmínky“²⁹⁶, a podle studie o vnitřních a vnějších migracích v Srbsku i kvalitnější vzdělávání, lepší pracovní podmínky,

---

²⁹⁴ Uprchlíky z bývalé Jugoslávie se zabývali např. Otčenášek a Čajić. Otčenášek, *Imigranti z vybraných zemí bývalé Jugoslávie (po roce 1991) - Chorvaté, Srbové, Muslimové a Makedonci*; Čajić, „Imigrace uprchlíků původem z bývalé Jugoslávie do Prahy a jejich integrace do společnosti“.

²⁹⁵ Grupa 484, „Odliv mozgovca iz Srbije – problemi i moguća rešenja“, 9–10.

²⁹⁶ Ibid., 9; Vojtková, „Teorie mezinárodní migrace“, 1.

kariérní růst a sloučení rodiny. Provedený výzkum s pracovními migranty ze Srbska žijícími v ČR potvrzuje, že mezi faktory přitahující migranty do ČR patří poptávka po práci a příznivé ekonomické příležitosti, resp. vyšší platy a možnosti nalezení (dobře placené) práce (v oboru). Politické svobody se u respondentů jako *pull* faktory nevyskytly, což odpovídá i skutečnosti, že politické represe nepatří mezi zmiňované *push* faktory. Dostupnost pozemků se též mezi *pull* faktory nevyskytla. Naopak, na dotaz týkající se nevýhod života v ČR 12 respondentů (9 vysoce vzdělaných a 3 nízko vzdělaná) uvedlo, že jsou zde vysoké náklady na bydlení, nebo že jsou ceny nemovitosti příliš vysoké.²⁹⁷ RŽ20NN20 např. uvedla, že si myslí „že zde mladí nemají perspektivu koupit si byt nebo dům“. Ona, na druhou stranu, i když vydělává 800 eur, s přítelem koupila dům v Srbsku, chce se tam vrátit a žít na venkově.²⁹⁸

Z *pull* faktorů uvedených v citované studii o vnitřních a vnějších migracích v Srbsku se potvrdily i kvalitnější vzdělávání, sloučení rodiny a možnost kariérního růstu, a z těch, které uvedla Grupa 484, bezpečnost, resp. bezpečnější životní prostředí. Pro pracovní migranty ze Srbska, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu, se jako další *pull* faktory, které nejsou uvedené ve výše zmíněných zdrojích, vyskytovaly pracovní nabídka, skutečnost, že je ČR slovanským státem a Praha „krásným městem“, stipendium české vlády, výborná doprava, pořádek ve veřejném prostoru a stabilní politická situace. Zároveň výzkum ukázal, že vztahy mezi Českou republikou a Srbskem nebo Československem a socialistickou Jugoslávií nehrály, kromě případu RM30VV27, žádnou roli pro zvolení ČR za cílovou zemi respondentů i když většina (18) respondentů uvedla, že věděla něco o vztazích především socialistické Jugoslávie a Československa.

I když se zda, že *push* a *pull* faktory hrají klíčovou roli pro individuální rozhodnutí pracovních migrantů ze Srbska emigrovat, nelze vyloučit vliv migračních sítí, především předávání zkušeností a informací, ve kterém důležitou roli hrají moderní technologie a globalizace.

---

²⁹⁷ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

²⁹⁸ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.

3.3.4. Role migračních sítí a globalizace v rozhodnutí pracovních migrantů ze Srbska emigrovat do ČR

Celkem 15 respondentů potvrdilo, že znalo někoho, kdo předtím nebo v tom okamžiku žil a pracoval nebo studoval v ČR.²⁹⁹ Především se jednalo o přátele, partnery, sourozence, příbuzné nebo známé. Nicméně pouze v případě 12 z nich 15 působily tyto sítě pozitivně ve prospěch zvolení ČR jako cílového státu.³⁰⁰ RŽ30VV1 uvedla, že „slyšela o chlapovi, který pracuje v Lego továrně“, ale jí to nepřitáhlo do ČR, protože „to nebyl pozitivní případ“. Rozhodujícím faktorem pro ni bylo sloučení rodiny, neboť se vdala za člověka, který tehdy už žil v Praze a řekla, že jeho „nadšení z pořádku ve veřejném prostoru, systému, dopravy, byrokracie, nízké nezaměstnanosti, krásy města“ působilo ve prospěch zvolení ČR za cílovou zemí. Nicméně vzhledem k tomu, že je pro ni pull, ale i push faktorem sloučení rodiny, zda se, že primárním cílem v jejím případě bylo sloučení rodiny, a ne emigrace jako taková, ještě méně emigrace do ČR. Hlavním pull faktorem ČR byla skutečnost, že zde žil její manžel, který byl i aktérem migračních sítí. Zajistil jí ubytování a financování na základě kterého mohla požádat o dlouhodobý pobyt za účelem sloučení rodiny. Práci si našla až po příjezdu do ČR. Podobnou roli v migračních sítích měl partner RŽ40NN16. Sourozenci a přenos jejich zkušeností též byli klíčovými faktory pro zvolení ČR pro RŽ30VN19 a RM30VV11.

Migrační sítě, resp. přenos zkušeností tehdejších či bývalých studentů nebo přednášejících na vysokých školách v ČR, hrály pozitivní roli při rozhodování čtyři respondentů (RM20VV5, RM30NV6, RŽ20VV12 a RM30VV26), aby studovali v ČR. Přenos

---

²⁹⁹ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV24, provedený 25. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

³⁰⁰ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV24, provedený 25. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

zkušeností a informací emigrantů a bývalých emigrantů hrálo působilo ve prospěch zvolení ČR za cílovou zemi nebo mělo klíčový vliv pro RM30NN15, RŽ20NN20, RM30VV24 a RM30VV27.

Kromě případů sloučení rodiny, v tomto výzkumu nebylo zjištěno, že by jiní aktéři poskytovali finanční či emocionální pomoc migrantům. Zároveň nelze potvrdit, že by nějaké organizace srbské diaspory hrály roli v migračních sítích. Za aktery migračních sítích v případě pracovní migrace ze Srbska do ČR lze označit partnery, příbuzné, přátele nebo známe, pracovní agentury a zaměstnavatele. Pracovní agentury hrají roli v migračních sítích v tom smyslu, že zajišťují zaměstnání, dokumenty potřebné pro podání žádosti o pobytové a pracovní oprávnění a často i ubytování. Zaměstnavatelé též hrají roli jakéhosi sponzora, neboť poskytnutí samotné pracovní smlouvy zajišťuje migrantovi účel pobytu, finanční prostředky a zdravotní pojištění. Někteří zaměstnavatelé hradí i relokační náklady, nebo hradí budoucímu zaměstnanci náklady na realitní kanceláře, které jim pomohou s hledáním bytu, případně i náklady spojené s podáváním žádosti o pobytové a pracovní oprávnění (např. poplatky za překlady a ověření dokumentů, poplatky za podání žádosti na ZÚ ČR apod.), a někteří to poskytují i pro členy rodiny migranta. Tímto migrantům umožňují migraci za minimální náklady.

Vliv globalizace jakožto rozšiřující se, prohlubující se a urychlující se propojenosti mezi lidmi a společností, zejména v kontextu rozvinutých (komunikačních) technologií a sociálních sítí, na migrační toky a migrační sítě je nezpochybnitelný. Cílem práce nebylo zkoumat vliv globalizace na pracovní migraci ze Srbska do ČR, zejména ne z hlediska historicko-strukturalistického přístupu, ze kterého se globalizační teorie z 90. let 20. století vyvinuly.³⁰¹ Nicméně, z rozhovorů s pracovními migranty se vliv globalizace, zejména moderních technologií a propojování, které přinesly, v rozhodnutí migrantů projevuje. Příkladem může být, když RM20VV5 uvedl, že když začal hledat magisterské programy ve státech EU, dozvěděl se od učitelky angličtiny o studentce, která byla na Erasmu v Brně. V průběhu několika dnů ji kontaktoval a ona ho propojila se studenty, kteří v té době ještě studovali na Masarykově univerzitě. Právě přenos jejich zkušeností měl klíčový význam pro rozhodnutí tohoto respondenta, aby se přestěhoval do ČR. Dalším příkladem může být rychle

---

³⁰¹ Castles, de Haas a Miller uvádí, že globalizační teorie navazují na teorii světových systémů, která je makro-úrovňovým, historicko-strukturalistickým přístupem. Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 33; Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 8;

získávání informací (skrz sociální sítě nebo jiné komunikační kanály) respondentů ohledně možnosti zaměstnání nebo pracovních podmínek v ČR.³⁰² Migrace už dneska nelze zkoumat mimo kontext globalizace, nýbrž je potřeba se na ně dívat skrz prizma rozšiřující se, prohlubující se a urychlující se (celosvětově) propojenosti. V této propojenosti důležitou roli mohou hrát i migrační sítě.

3.3.5. Pracovní migrace ze Srbska do ČR z hlediska ekonomických teorií

Z teorií uvedených výše vyplývá, že na rozhodnutí jedince emigrovat, podle neoklasické teorie, působí řada faktorů od osobní finanční situace, přes ekonomickou a politickou situaci a situaci na trhu práce ve státě původu, kvalitu života, možností kariérního růstu, rozšiřování či zlepšování vědeckých schopností, po migrační sítě, migrační zákony jednotlivých cílových států a jejich požadavcích po zahraniční pracovní síle, ekonomické a politické situaci cílových zemí, rizika a zisky migrace. To znamená, že, jak psal Bade, motivem pro pracovní migraci mohou být finanční nebo sociální důvody, snaha o profesní růst, zlepšení životních podmínek, nebo existenčního zajištění. Toto potvrdili i provedené rozhovory s pracovními migranty ze Srbska.

V případě dobrovolné pracovní migrace se jedná o individuálním rozhodnutí jedince nebo jeho rodiny emigrovat, což způsobuje řada *push* faktorů. Následně určité *pull* faktory ovlivňují výběr cílového státu, na což mohou, ale nemusí zároveň mít vliv i migrační sítě. Cílem migrace je, jak tvrdí neoklasická ekonomická teorie, maximalizace zisku. Probíhá ve směru z méně rozvinutých států s přebytkem pracovní síly a nízkými platy, tj. v případě této práce ze Srbska, do rozvinutých zemí, které mají poptávku po další, zahraniční pracovní síle a vysoké mzdy, tj. v tomto případě do ČR. Tento proces by měl vést k nastolení určité rovnováhy, tzn. ke snížení platů a poptávky po zahraniční pracovní síle v cílovém státě, tj. v případě této práce v ČR, a ke zvýšení mezd a snížení přebytku pracovní síly v původní zemi, tj. v Srbsku. Vzhledem k tomu, že se tato práce nezabývá důsledky pracovní migrace ze Srbska do ČR na oba státy a, vzhledem k tomu, že se skutečně jedná o malý počet pracovních migrantů ze Srbska (cca 6000), nelze tvrdit, že přímo tato migrace má vliv na poptávku po pracovní síle, změnu ve výši platů v Srbsku nebo v ČR a, že přispívá k „nastolení určité

---

³⁰² Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023.

ekonomické rovnováhy“ v obou zemích.³⁰³

Model lidského kapitálu je též mikro-úrovňový přístup neoklasické teorie, který počítá s rozhodováním jedince, tj. migranta, který si zvažuje náklady migrace a potenciální výnosy s ohledem na pracovní trh a možnosti zvýšení kvality života či naplnění profesního růstu v cílové zemi. I když je neoklasická teorie kritizována z toho důvodu, že počítá s racionálním chováním jedince, jehož cílem je maximalizace zisku, že předpokládá, že potenciální migrant „zná“ trh práce, pracovní příležitosti a výši platů v cílovém státě, z tohoto výzkumu vyplývá, že migranti neměli problém zjistit tyto informace, což lze přiřadit kontextu současné doby a moderních technologií, které snadno umožňují získat tyto údaje. Naopak, výše zmíněné informace o pracovním trhu, výši platů a pracovních příležitostech se ukázaly významnými, ne-li klíčovými pro rozhodnutí emigrovat do ČR. Nicméně, nelze vyloučit, že rozhodnutí emigrovat (do určitého státu) ovlivňují i jiné faktory, jako jsou třeba rodinné či společenské zkušenosti, migrační síť apod.

Nová ekonomie pracovní migrace předpokládá, že o emigraci nerozhoduje pouze jedinec, nýbrž členové rodiny nebo domácnosti a že cílem není pouze maximalizace příjmu, ale diverzifikace jeho zdrojů, která má snížit rizika zdrojů příjmu rodiny či domácnosti. Podle této teorie dochází k migraci vysíláním jednoho nebo více členů sociální jednotky, kteří pak posílají (finanční) remitence rodině či domácnosti a ty jsou využívány jako doplňující příjem, nebo jako kapitál pro investování.

Jedna z otázek položených respondentům se týkala materiálních, resp. finančních remitencí. Výzkum se nezaměřoval na sociální remitence, neboť autorka je přesvědčena, že sociální remitence jsou natolik širokým tématem, že by pro ně bylo možné realizovat samostatný výzkum. I materiální remitence mohou být tématem samostatného výzkumu, nicméně, jejich úlohou v tomto výzkumu není zjistit výši remitencí a význam pro společnost a ekonomiku v Srbsku, nýbrž pomoci vytvoření socio-demografického obrázku pracovních migrantů ze Srbska žijících v ČR. Celkem 20 respondentů posílá finanční remitence do Srbska, a 1 respondent je posílal, dokud se jeho manželka a syn nepřestěhovali do ČR. U všech respondentů se jedná o finanční remitence, a u dvou o finanční i materiální remitence (především ve formě oblečení). Finanční remitence posílají respondenti většinou rodině v Srbsku s tím, že pouze 2 vyjádřili, že je posílají pravidelně, a 6 že je posílají občas. Ostatní respondenti se k četnosti zasílání remitencí nevyjádřili. Celkem 6 respondentů posílá

---

³⁰³ Vojtková, „Teorie mezinárodní migrace“, 2.

finanční remitence formou humanitární pomoci na charitu s tím, že 2 prohlásili, že je posílají občas, a ostatní se k tomu nevyjádřili. Z respondentů, kteří posílají finanční humanitární pomoc do Srbska, 2 respondenti posílají zároveň i občasné finanční remitence rodině v Srbsku. Z hlediska toho, kdo je posílá, remitence nejčastěji posílají vysoko vzdělaní pracující na pozicích, pro které je nutná vysoká kvalifikace (10), pak nízko vzdělaní pracující na pozicích vyžadujících nízkou kvalifikaci (6), a pak vysoko vzdělaní pracující na pozicích pro které je nutná nízká kvalifikace (4). Humanitární pomoc posílají spíš vysoko vzdělaní, a u materiální pomoci je poměr vysoko a nízko vzdělaných stejný.

Pouze v případě jednoho respondenta (RM40NN14) lze potvrdit, že potvrdil zmíněný model nové ekonomie pracovní migrace. Jedná se o respondenta, který jel nejdříve pracovat na Slovensko a potom do ČR, zatímco jeho manželka s dětmi zůstali v Srbsku. Následně se ona a syn přestěhovali do ČR (dcera zůstala v Srbsku). Pouze v tomto případě tedy můžeme mluvit o tom, že byl „vyslán“ člen rodiny, který posílal remitence jako doplňující zdroj příjmu rodiny. Nicméně, nelze tvrdit že cílem jeho migrace byla diverzifikace příjmu. Tím byla maximalizace zisku.³⁰⁴ Celkem mezi respondenty převažovalo rozhodování jedince, případně partnerů či manželů, ale tím způsobem, že oba členové této sociální jednotky emigrovali. Zároveň nelze potvrdit, že někdo z respondentů emigroval, aby mohl posílat remitence, nebo že byl „vyslán“ ze strany rodiny či domácnosti, aby zajišťoval dodatečný příjem pro rodinu.

3.3.6. Diaspora, gastarbeitři, nebo transmigranti?

Jestliže diasporu chápeme jako nějakou skupinu lidí, která žije mimo stát původu, v tomto případě mimo Srbska, udržuje vztahy se společností v původní zemi, má nějakou kolektivní identitu, která je odlišná od identity společnosti v cílovém státě, v tomto případě ČR, lze říct, že jsou pracovní migranti ze Srbska součástí srbské diaspory, resp. že ji zčásti vytváří. Příčina migrace je zde dobrovolná, neboť se jedná o pracovní migraci. Zároveň tato diaspora, aspoň na příkladu respondentů, vykazuje znaky provázanosti cílového a původního státu, neboť migranti udržují aktivní vztahy s původní společností. Všichni respondenti uvedli, že mají intenzivní a pravidelný kontakt se společností v Srbsku, že sledují dění a média v Srbsku a pravidelně tam jezdí.

---

³⁰⁴ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023.

Jak bylo výše uvedeno, Faist považuje za třetí charakteristiku diaspory integraci jejich členů do společnosti v cílové zemi. Integrace pracovních migrantů ze Srbska do společnosti ČR byla předmětem tohoto výzkumu jenom jako okrajový dotaz, jehož odpovědi by měly přispět k vytvoření jakéhosi obrazu pracovních migrantů ze Srbska žijících v ČR. Otázky týkající se integrace se zaměřily na jazykovou způsobilost, resp. zda respondenti umí česky, zda je jejich pracovním jazykem čeština, jaké vztahy udržují se českou společností a, zda se cítí integrováni do české společnosti. Tím se dotazy zaměřili na strukturální, kulturní, sociální a identifikační integraci.

Z odpovědí týkajících se jazykové způsobilosti respondentů³⁰⁵ a udržování vztahů s českou společností se nezdá, že by do ní pracovní migranti ze Srbska byli integrováni. Všichni respondenti prohlásili, že umí česky, ovšem, na odlišných úrovních³⁰⁶. Většina (17 z 27) tvrdí, že umí česky na úrovních A1-A2, 6 na úrovni B1 a 4 na úrovni C1. Pouze 11 respondentů používá češtinu jako pracovní jazyk, a ostatní používají angličtinu. Z hlediska kvalifikace představují největší počet respondentů používajících češtinu jako pracovní jazyk nízko vzdělaní (6) nebo vysoce vzdělaní pracující na pozicích pro nízko kvalifikované (3). Pouze 2 respondenti s vysokým vzděláním, pracující na pozicích pro vysoce kvalifikované pracovníky používají češtinu jako pracovní jazyk a v obou případech se jedná o muže ve věku 30. let, ze kterých jeden studoval v ČR, a to v češtině. Zároveň je podle respondentů právě jazyk, resp. nedostatečná znalost češtiny, jednou z nejčastějších překážek pro zaměstnávání pracovních migrantů ze Srbska.³⁰⁷

---

³⁰⁵ Ostatní aspekty kulturní integrace – adaptace kulturních norem a způsobu života imigranta – nebyly zkoumány, jelikož integrace srbských pracovních migrantů není tématem této práce. Zároveň autorka považuje, že je klíčové pro integraci znalost jazyka, tj. češtiny a, že se další aspekty (kulturní) integrace odvíjí od toho.

³⁰⁶ Úroveň znalosti češtiny si respondenti určovali sami. Nebyli testováni ani od nich nebylo žádáno, aby svou jazykovou způsobilost doložili.

³⁰⁷ Respondenti byli též tázáni na překážky se kterými se pracovní migranti ze Srbska mohou setkat při zaměstnávání v ČR. Dotaz se vztahoval jak na samotné respondenty a jejich zkušenosti, tak na jejich názor ohledně překážek pro zaměstnávání ostatních pracovních migrantů ze Srbska. Nejčastějšími odpověďmi i v případě vysoce kvalifikovaných i nízko kvalifikovaných respondentů byly jazyk a „vízum“, resp. nutnost žádání o povolení k pobytu a jeho (někdy i každoroční) prodlužování. Jako další potenciální překážky vidí respondenti neexistenci volného vstupu na trh práce pro ty, kteří nestudovali v ČR, nebo nemají trvalý pobyt, nostrifikace diplomu již je nutná pro podávání žádosti o pobytové oprávnění a samotnou byrokracii související s podáváním žádostí o pobytová oprávnění. V případě, když cizinci nemají volný vstup na trh práce, procedura pro jejich zaměstnání je jiná, než v případě zaměstnávání cizinců. Vyžaduje mj. obdržení povolení k zaměstnání vydávaného místní pobočkou českého Úřadu práce a oznámení volného pracovního místa Úřadu práce zaměstnavatelem. Po tom, co v průběhu 30 dnů od oznámení volného pracovního místa se na danou pracovní pozici nepřihlásí žádný uchazeč z ČR nebo EU, může být toto pracovní místo obsazeno cizincem, resp. držitelem zaměstnanecké karty. Podle respondentů, ne každý zaměstnavatel je ochoten se do této procedury pustit. Vystudování české vysoké školy umožňuje volný vstup na trh práce, což respondenti již studovali v ČR, zdůraznili jako výhodu a *pull* faktor pro emigraci do ČR. Tři respondenti zmínili jako potenciální překážku uprchlíky z Ukrajiny, již přijeli do ČR z důvodu ruské agrese na Ukrajinu, neboť mají, podle respondentů,

Většina respondentů (22) tvrdí, že není integrována do české společnosti. Jako hlavní důvod tohoto vidí skutečnost, že neumí dobře mluvit česky. Zároveň nemají Čechy jako přátele, nečtou zprávy a neinformují se o dění v ČR. RM30VV2 k tomu přidal, že nechodí na česká představení, neposlouchá českou hudbu, česky mluví jenom při běžné komunikaci a má pouze jednoho přítele, který je Čech. Celkem 3 respondenti uvedli, že se integrovali do české společnosti. RM40NN3 vlastní integraci vysvětluje tím, že za partnerku má Češku a její čeští přátelé jsou i jeho přáteli. Po dvanácti letech života v ČR se zde cítí akceptován a integrován. Podobným případem je i RM30VV11, který ale nemá českou partnerku, nýbrž přátele. Dalším, kdo tvrdí, že je integrován, je RM30NV6, jenž se přestěhoval do ČR v roce 2010. Uvedl, že sleduje aktuální dění v ČR, komunikuje s Čechy a, že se cítí víc integrován do české než do srbské společnosti. RM30VV26, který žije v ČR od roku 2016, uvedl, že si myslí, že se s manželkou integrovali do české společnosti i když nemluví dobře česky a to proto, že „přijali systém“. RM30VV27 tvrdí, že je integrován napůl – nemá české přátele, ale má „kolegy se kterými někdy“ zajde „na pivo“. Po deseti letech života v ČR si nemyslí, že je integrován, protože neposlouchá českou hudbu, nesleduje českou kulturní a filmovou produkci.³⁰⁸

Jestliže respondenti představují vzorek komunity pracovních migrantů ze Srbska žijících v ČR, z výše uvedeného vyplývá, že tato komunita není integrována do české společnosti, ale že se v ni nějak pohybuje a funguje. Je integrována z hlediska strukturálního, částečně i z hlediska sociálního a kulturního. Tzn. pracují a žijí v ČR, ale česky umí na nižších úrovních, a pro většinu není pracovním jazykem čeština. Většina (18) též uvedla že mají aspoň jednoho českého přítele, ale zároveň respondenti často zdůrazňovali v rozhovorech, že se nekamarádí s Čechy, že je znají skrz práci nebo tréninky, takže nelze mluvit o hlubší sociální integraci, kromě případu RM40NN3, jehož partnerkou je Češka. Dva respondenti (RM30VV7 a RŽ30VV8) uvedli, že se cítí jako cizinci i v ČR i v Srbsku.

Mírná většina respondentů (14) se považuje za součást srbské diaspory. Jedna respondentka na dotaz odpověděla „i ano i ne“, a jedna, že se tak necítí, ale objektivně je. Ostatní

---

volný vstup na trh práce a zaměstnavatelé jim „dávají přednost“. Celkem 8 respondentů považuje, že neexistují žádné překážky pro zaměstnávání pracovních migrantů ze Srbska. „Hlášenka volného pracovního místa“, Zaměstnávání cizinců. Vše o zaměstnávání cizinců, <https://zamestnavanicizincu.cz/hlasenka-volneho-pracovniho-mista/> (přístupeno 8. 5. 2023).

³⁰⁸ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

respondenti se vyjádřili, že se necítí nebo nepovažují za součást srbské diaspory s tím, že dvě respondentky, které svou etnickou příslušnost uvedly jako napůl rusínskou a napůl srbskou, řekly, že se necítí jako součást srbské diaspory právě kvůli národnostní příslušnosti. RM30VV2 uvedl, že „se stáváš diasporou až když máš děti a zapustíš kořeny v té společnosti, protože se budeš integrovat. Do té doby jsem člověkem, který pracuje v zahraničí.“³⁰⁹

V rozhovorech respondenti často spojovali diasporu s konceptem gastarbeitřů a stereotypy vytvořeny kolem něj. Celkově se pouze 5 respondentů považuje za gastarbeitery s tím, že jich 8 uvedlo, že je tak vnímá společnost v Srbsku. Na dotaz, zda sebe vnímá jako gastarbeitra a, zda to tak vnímají přátelé v Srbsku, RM30VV2 odpověděl:

„Ano. Je mi to líto. Gastos [slang v srbsčině pro gastarbeitery] je někdo, kdo pochází z doby emigrace do Německa za časů Jugoslávie v 60. a 70. letech. Lidé tam šli na dočasnou práci a SFRJ posílala přebytečnou pracovní sílu do Německa. Tito lidé tam zůstávali a často ztráceli kontakt se svou domovinou, protože neexistoval internet, a tak ztratili jazyk, kulturu a kontakt se svou domovinou, a tam se neintegrovali. Proto je gastos pohrdavým výrazem, protože [ten člověk, migrant] není náš [ve smyslu nepatří do srbské společnosti] ani Němec. Obvykle byli tito lidé nadutí a nepřizpůsobení, když se vrátili do Srbska, které bylo na mnohem chudší úrovni, a proto se posmívali [společnosti v Srbsku]. Je mi líto, že mě považují za gastose, ale oni se takhle dívají na všechny, kteří odcházejí pracovat do zahraničí.“³¹⁰

I někteří další respondenti, jako je např. RM30NV6, zdůraznili, že nevnímají sebe jako gastarbeitery, protože nejsou nadutí, z čehož vyplývá, že ty „tradiční“ gastarbeitery, které „znají“ z druhé poloviny minulého století, vnímají jako takové. Zároveň je vnímají jako lidí, kteří vydělávají nebo vydělávají hodně, kupují si drahá auta a mají bílé hliněné lvi na brankách dvorku. RM40NN3 za gastarbeitery považuje spíš ty migranty, kteří odjeli pracovat do Švýcarska nebo Německa, primárně kvůli finančním důvodům. Dodal, že tam „umírali v práci“, aby si „vydělali na BMW, což tady tak není“. Zároveň zdůraznil, že v ČR „nelze tolik vydělat“. RM30VV13 uvedl, že se nepovažuje za gastarbeitera, protože „to má

³⁰⁹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN18, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.

³¹⁰ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023;

špatnou konotaci“, neposílá remittance do Srbska, neřídí auto značky „Mercedes“ a nemá hliněné lvi na brance. RŽ20VV17 se též necítí jako gastarbeiter, protože protože si myslí, že tito lidé „pracují nenormálně hodně, neutrácejí peníze v tom cizím státě, nemají tam pohodlný život, pak se vrátí do Srbska a zde utrácejí peníze, protože je standard nižší“. Zároveň dodala, že gastarbeiteři „mají postoj [...] povýšeného chování, jako by věděli mnohem víc než lidé v Srbsku a jako by prožili mnohem víc“.³¹¹

Otázkou zůstává, zda jsou pracovní migranti ze Srbska žijící v ČR transmigranti, resp. zda mají transnacionální identitu? Z provedených rozhovorů vyplývá, že tito migranti udržují silné vztahy se společností v Srbsku, často tam cestují, posílají finanční nebo materiální remittance do Srbska, ale jsou součástí české společnosti i když je míra jejich integrace velice diskutabilní. Zároveň udržují silné vztahy s dalšími imigranty ze Srbska žijícími v ČR, ale i s imigranty z jiných států. Ve výzkumu nebylo zjištěno, že by někdo z respondentů byl politicky aktivní v ČR nebo v Srbsku, nebo že dochází k posílání sociálních remitencí, které předpokládá Brettel. I když nebyl zkoumán přesun kulturních zvyků a zvyklostí pracovních migrantů ze Srbska do ČR, z odpovědí týkajících se integrace vyplývá, že si tato komunita udržuje své návyky i když ovlivnění českou společností není vyloučeno. Zároveň jim kulturní organizace, zejména kulturní spolek Radost, který pořádá folklorní zkoušky srbského lidového tance, výuku srbského jazyka pro děti a organizuje vystoupení divadel a promítání filmů ze Srbska, umožňuje udržování tradičních kulturních zvyků a jejich dětem i jazyku.³¹²

Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, v případě srbské diaspory v ČR můžeme rozlišovat dvě skupiny migrantů, kteří ji tvoří. První vznikala v průběhu a důsledků válek a rozpadu Jugoslávie v 90. letech minulého století, a druhou vytvářejí pracovní migranti, kteří přicházejí do ČR za účelem zaměstnání. Proto o této druhé skupině můžeme mluvit jako o pracovní diaspoře. Lze říct, že tuto skupinu imigrantů, tj. členů diaspory, spojují některé charakteristiky diaspory, jako je odchod z původního státu do zahraničí (ČR), vědomí o (jazykových, kulturních a náboženských) odlišnostech etnické skupiny, jejíž jsou součástí

---

³¹¹ Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.

³¹² „Srbská národnostní menšina“, Národnostní menšiny, Vláda České republiky, <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/srbska-narodnostni-mensina-16158/> (přístupeno 27. 6. 2023); „Naše aktivity“, Srbský kulturní spolek Radost, <http://radostfolklor.org/nase-aktivnosti/> (přístupeno 1. 7. 2023).

od zbytku společnosti v cílovém státě, udržování aspoň kulturních a ekonomických, ne-li i náboženských, vztahů s vlastí. Zároveň je částečně izolována od většinové společnosti, ale udržuje vztahy mezi ostatními členy srbské pracovní diaspory v ČR. V ČR tak působí několik organizací, které se věnují kulturním aktivitám, ale nejsou omezené pouze na srbskou diasporu, nýbrž i na imigranty z ostatních částí bývalé Jugoslávie. Jedná se např. o občanské sdružení Lastavica, které sdružuje lidi z bývalé Jugoslávie, Spolek Luka Praha, Srbský kulturní spolek Radost a Srbské sdružení sv. Sáva, které ale respondenti v rozhovorech nezmiňovali.³¹³ Nicméně, výzkum nepotvrdil, že v rámci této diaspory existuje nějaký „mýtus o vlasti“ či hnutí usilující o návrat do Srbska, o kterých psal Cohen. Nepodařilo se též potvrdit, že by v rámci srbské diaspory v ČR existovala nějaká vnitřní organizace, kterou předpokládá Sheffer.

Z výzkumu vyplývá, že část srbské pracovní diaspory vznikla v důsledku *brain drainu*, tj. odchodu vysoce kvalifikované pracovní síly nebo studentů ze Srbska do ČR. Jak již bylo zmíněno, výzkumu se zúčastnilo celkem 18 vysoce kvalifikovaných respondentů, z čehož 11 mužů a 7 žen. Do ČR přijelo nejdřív za účelem studia 8 respondentů, z čehož 3 ženy a 5 mužů. Vzhledem k tomu, že jeden bývalý student na české vysoké škole nedokončil studium (čímž patří do skupiny nízko kvalifikovaných respondentů), z uvedeného vyplývá, že vedle (bývalých) studentů jako *brain drain* vysvětlujeme i migraci dalších 11 vysoce kvalifikovaných respondentů, z toho 7 mužů a 4 ženy. Kromě třech (1 muž a 2 ženy), vysoce kvalifikovaní respondenti pracují v ČR na pozicích vyžadujících jejich úroveň vzdělání a kvalifikace, což je *brain gainem* pro ČR. Ve zmíněných třech případech vysoce vzdělaných respondentů, kteří v ČR pracují na pozicích vyžadujících nízkou kvalifikaci, mluvíme o *brain waistu*.

Výzkum potvrdil teoretické stanovisko, že hlavními důvody pro pracovní migraci, kterou vysvětlujeme jako *brain drain*, jsou ekonomická a politická situace ve státě původu a sloučení rodiny. Nicméně, rozšířil je o další *push* faktory mezi které patří vysoká nezaměstnanost, tzv. systém *preko veze*, stav ve společnosti, nefungující systém, korupce, studium, neexistující perspektiva, environmentální problémy, špatný zdravotní systém a depopulace. Z hlediska typů motivu migrace, o kterých psal Bade, mluvíme především o ekonomicky, částečně i profesně motivované pracovní migraci.

---

³¹³ „Srbská národnostní menšina“, Národnostní menšiny, Vláda České republiky, <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/srbska-narodnostni-mensina-16158/> (přistoupeno 27. 6. 2023) „O nama“, Lastavica, <https://lastavica.org/o-nama/> (přistoupeno 10. 9. 2022).

I když se většina respondentů neplánuje vrátit do Srbska, jejich setrvání v ČR je nejisté. Z výzkumu vyplývá, že se 55% respondentů neplánuje vrátit do Srbska s tím, že 18% si není jisté. Proto lze mluvit o (nejisté) trvalé emigraci pracovních migrantů ze Srbska. Nicméně, nelze tvrdit, že se jedná i o trvalou imigraci v ČR, protože pouze cca 26% respondentů tvrdí, že plánuje zůstat v ČR, a 55% si není jisté. Z hlediska kvalifikace, mírná polovina vysoce vzdělaných respondentů (55%) se neplánuje vrátit do Srbska a mírná polovina (55%) si není jistá, zda zůstane v ČR trvale nebo se přestěhuje do jiného státu Evropské unie. O návratu do státu původu uvažují také spíše vysoce než nízkou vzdělaní. Z hlediska pohlaví se cca 59% mužů nechce vrátit do Srbska, ale stejné procento si není jisté, zda chce zůstat v ČR. Podobně, 50% žen si není jisté, zda se vrátí do Srbska, což by chtělo cca 18% mužů a 40% žen, a zůstat v ČR chce třetina mužů a 20% žen.

Nicméně lze zkoumat důvody těch, kteří nechtějí zůstat v ČR nebo si nejsou jistí. Nejčastějším důvodem, proč někteří respondenti nechtějí setrvat v ČR, nebo se ještě nerozhodli, je mentalita a charakter Čechů, které tito respondenti označili za chladné, xenofobní, nezdvořilé, rezervované, „uzavřené“ vůči cizincům, bez charismatu.³¹⁴ Na druhém místě jsou drahé (a tím pádem nedostupné pro nákup) nemovitosti a vysoké ceny pronájmu ve srovnání s výší platů, na což si stěžovali i ti, kteří plánují zůstat v ČR.³¹⁵ Následují finanční důvody, resp. nízké platy ve srovnání s vysokými životními náklady.³¹⁶ Respondenti též nejsou spokojeni s byrokracií v ČR, zejména s procesy spojené se žádáním o pobytová oprávnění a s tím že zaměstnanci na Odboru azylové a migrační politiky MV ČR, jak uvedli, nemluví anglicky i když je tato instituce určena pro cizince.³¹⁷ Zároveň 4 respondenti uvedli, že se jim v ČR nelíbí klima, přičemž RŽ30VN19 řekla, že ona i její sestra

---

³¹⁴ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023.

³¹⁵ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.

³¹⁶ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023.

³¹⁷ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN18, provedený 12. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023.

mají alergii na zimu.³¹⁸ Tři respondenti, kteří pracují ve třech odlišných továrnách, uvedli, že zde mají špatné pracovní podmínky. Pracují na pozicích, kde je pracovní doba 12 hodin, což považují za příliš.³¹⁹ Dva z nich zároveň tvrdili, že v továrnách není dbáno na bezpečnost zaměstnanců (oba měli úraz v práci).³²⁰ Zároveň dva z nich uvedli, že v zaměstnání nemají možnost kariéerního pokroku.³²¹ Další tři respondenti uvedli, že jim v ČR vadí systém zdravotní péče, zejména kvůli potížím s nalezením praktického lékaře a nedostatkem angličtiny ze strany lékařů.³²² Jako další důvody, kvůli kterým plánují nebo přemýšlejí se odstěhovat z ČR, uvedli respondenti nedostatek kulturního života v Praze, nekvalitní nebo nechutné jídlo a špatnou kvalitu života.³²³

Autorky výzkumu o migracích v rámci, do a ze Srbska, Mirjana Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir, v roce 2016 předpokládaly, že trend emigrace ze Srbska bude nadále pokračovat a že, v případě vstupu Srbska do Evropské unie dojde k „emigrační explozi“ jako tomu bylo např. u Slovenska. Zároveň tvrdí, že by tento trend netrval dlouho a, že by se Srbsko nakonec stálo zemí přitahující imigraci, zejména „ze zemí Třetího světa.“³²⁴ Většina respondentů si též myslí, že existuje jakási kultura migrace v Srbsku, resp. že se emigrace ze Srbska „stává normou“, masovým jevem. Nicméně, nemyslí si, že je v Srbsku emigrace do zahraničí vnímána jako osobní úspěch a, že je setrvání v Srbsku považováno za neúspěch.³²⁵ Vzhledem k *push* faktorům respondentů, kteří se

---

³¹⁸ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023.

³¹⁹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023.

³²⁰ Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023.

³²¹ Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023;

³²² Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023.

³²³ Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023; Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023.

³²⁴ Bobić, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir, *Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije: sa posebnim osvrtom na mlade*, 14.

³²⁵ Teorie migračních systémů, která je úzce spojena s teorií migračních sítí, zdůrazňuje význam výměny informací, resp. zkušeností mezi migranty v cílovém státě a společností v původní zemi, a to z toho důvodu, že tato výměna vytváří jakýsi sociální kapitál u potenciálních migrantů, což povzbuzuje další migraci. Pod sociálním kapitálem v tomto případě se má na mysli to, že lidé v původní zemi mají informace o způsobu a kvalitě života v cílové zemi, či např. o pracovních příležitostech, resp. o potenciálním osobním úspěchu v cílovém státě. Právě tento úspěch může ve vysílajících státech být spjatý s migrací, což může vytvořit dojem, že je úspěch možný pouze v důsledku migrace. Na základě tohoto dojmu pak může vzniknout tzv. kultura migrace, kde se „migrace stává normou a zůstávání doma je spojeno s neúspěchem“. Vytvoření takového dojmu ve společnosti vysílajícího státu v důsledku podněcuje další migraci. Nicméně, Drbohlav a Uherek

zúčastnili výzkumu o pracovní migraci ze Srbska do ČR a vzhledem k tomu, že do okamžiku odevzdání této diplomové práce neexistuje náznak, že by v bližší budoucnosti v Srbsku došlo k politickým změnám, které by vedly k systémovým reformám a potlačení výše zmíněných důvodů pro emigraci, nebo které by Srbsku umožnily vstup do EU, lze předpokládat, že emigrace ze Srbska bude nadále pokračovat.

---

zdůrazňují, že teorie migračních systémů není dostatečně rozvinuta a, že „pod tímto daným názvem mohou být skryty další, velmi odlišné koncepty“. Drbohlav a Zdeněk Uherek, „Reflexe migračních teorií“, 9; Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, 43–44.

Závěr

Předložený výzkum si stanovil za cíl přinést nový pohled na aktuální situaci pracovní migrace mezi Srbskem a Českou republikou prostřednictvím důkladného rozboru teoretické a empirické literatury zpracovávající problematiku migrace, shromážděním a interpretací všech dostupných statistických dat a především skrz hloubkové etnografické rozhovory se samotnými migranty. Obohacuje tak dosavadní teoretické přístupy o nové poznatky týkající se *push* a *pull* faktorů a o roli migračních sítí v případě současné pracovní migrace ze Srbska do země, která není jejím tradičním cílovým státem. Porozumění typům *push* a *pull* faktorů, významu který mají pro migranty, a kontextu, ve kterém vznikají, nám pomáhá pochopit nejen pracovní migraci ze Srbska do ČR, nýbrž i migraci mezi jinými státy za podobných okolností.

V případě pracovní migrace ze Srbska do České republiky, představuje první stát zemi původu a je možné ho obecně označit za emigrační zemi, a druhý je stát cílový a obecně imigrační. Jedná se zde o mezinárodní migrace jejímiž hlavními aktéry jsou, z pohledu mikro-úrovňového přístupu, který charakterizuje tuto práci, samotní pracovní migranti. Obě země, bývalé dominantní entity větších socialistických soustátí, se nachází ve velmi odlišné pozici. V kontextu období, na které se tato práce zaměřila se v případě Srbska jedná o post-konfliktní společnost a o stát, který je pořád pouze kandidátem pro vstup do EU. To znamená, že k migraci dochází z tzv. třetí země do členského státu EU. Mluvíme-li o fázi migračního procesu, která je především ve středu zájmu výzkumu, pak nahlížíme na postmigrační situaci pracovních migrantů ze Srbska, přičemž není jasné, zda se část těchto migrantů do Srbska vrátí, nebo emigruje někam dál. V rámci výzkumu bylo provedeno 27 polostrukturovaných rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska žijícími v ČR, kterého se zúčastnilo 17 mužů a 10 žen, resp. 18 vysoce kvalifikovaných a 9 nízko kvalifikovaných respondentů.

Cílem této práce bylo odpovědět na následující otázky: *Jaké jsou push faktory pracovních migrantů ze Srbska v ČR pro emigraci ze Srbska? Jaké jsou pull faktory pracovních migrantů ze Srbska pro příchod do ČR? Hrají migrační sítě roli pro příchod pracovních migrantů ze Srbska do České republiky a pokud ano, tak jakou?*

Nejvýznamnějším a nejčastěji zmiňovaným *push* faktorem pracovních migrantů ze Srbska, resp. respondentů, byly osobní finance, resp. nedostatečná výše platu, nestabilní finanční situace v Srbsku, nebo nemožnost kariérního a s tím souvisejícího i mzdového růstu, ale i

nemožnost získání zaměstnání na neurčito. Tyto otázky se objevují jako hlavní *push* faktor u prakticky všech socio-demografických skupin, tj. i u vysoce i u nízko vzdělaných respondentů a v prakticky všech oblastech povolání. Někteří respondenti uváděli, že nemohli „přežít“ z platu, že si museli půjčovat od banky nebo rodičů, jiní, že měli i dvě práce a, že i v tom případě nevydělávali dostatečně, aby mohli „normálně žít“. Další uváděli, že pracovali vždy na se smlouvou na dobu určitou, což pro ně znamenalo finanční a existenční nestabilitu, a někteří respondent zmínili, že neměli možnost kariérního růstu s čímž byl spojen i omezený růst mezd. S tím souvisí i druhý nejčastější *push* faktor, kterým byla vysoká nezaměstnanost v Srbsku a z toho vyplývající obtížná uplatnitelnost nebo nemožnost nalezení stabilního a dlouhodobého zaměstnání. Respondenti v rozhovorech uváděli např. že nemohli najít zaměstnání ve svém oboru, nebo že měli strach, že v případě propuštění nebudou moct po dlouhou dobu najít novou práci. Tento *push* faktor též nebyl omezen na určitá povolání, nýbrž ho uváděli jak např. učitelé, tak programátoři a inženýři s tím, že v případě dvou učitelů, kteří se zúčastnili výzkumu, byla *push* faktorem i depopulace, resp. menší počet dětí ve školách (kvůli emigraci ze Srbska a nízkého přirozeného přírůstku) a s tím spojené snížení poptávky po jejich odbornosti.

Stejně tak druhým nejčastějším důvodem pro rozhodnutí emigrovat byl i stav ve společnosti v Srbsku, kterou respondenti popsali jako polarizovanou, pasivní, negativní nebo agresivní. Zároveň jim v ní vadí „zkreslený systém hodnot“, rozšířené reality programy, násilí a vulgarita. K moci se podle nich dostávají „nejhorší lidé“ a bohatnou ti, kteří se zabývají kriminální činností, zatímco obyčejní lidé se snaží pouze přežít. Kvůli nízkým platům nemají šanci na „normální život“. Se stavem v srbské společnosti souvisí i další *push* faktor, jímž je tzv. systém *preko veze*, který označuje používání vlastních kontaktů k zajištění specifických potřeb, jako je odpovídající či uspokojující zdravotní péče, zápis dětí do školek a škol apod. *Preko veze* je též překážkou při zaměstnávání, jelikož ztěžuje možnost nalezení práce těm, kteří tuto konexi nemají. S tím souvisí i další podstatný důvod pro rozhodnutí respondentů emigrovat, kterým je politická situace. Respondenti se vyjadřovali kriticky k současnému režimu v Srbsku a ke stavu ve státě, který byl vytvořen Srbskou pokrokovou stranou. Nebyli spokojeni s principem stranického zaměstnávání, tj. nutnosti stranického členství za účelem obdržení zaměstnání, ale i s tím, že se podle jejich slov, k moci dostali méně vzdělání a více zkorumpování lidí. Jsou zklamáni politiky a tím, že peníze, které platí státu, neslouží k zlepšení kvality jejich života, nýbrž ke zbohatnutí politiků s čímž souvisí i následující *push* faktor, jímž je „nefunkční systém“. Respondenti uváděli, že je v Srbsku „nedostatek

institucí“ a „nedostatek systému“, bezpráví a kriminalita. S tím souvisí i korupce, která též představovala *push* faktor pro část z nich. Korupce je podle nich rozšířená jak v institucích, tak v zdravotnictví a ve školství. Jeden respondent uvedl jako jeden z *push* faktorů i nevyřešenou otázku Kosova, která podle něj zhoršuje situaci ve státě.

Dalšími z *push* faktorů objevujících se u respondentů byly i environmentální problémy, primárně znečištění vody, vzduchu a půdy, kontroverzní události spojené s těžbou lithia nebo netřídění odpadů. Jako problematický byl uváděn i zdravotnický systém v Srbsku, se kterým byla část respondentů výrazně nespokojená a kde je též přítomna korupce. Někteří ho označovali za „špatný“, jiní za „katastrofální“. Problémem je podle nich i jen získat adekvátní zdravotní péči a nutnost uplácení lékařů. I tak je zároveň nutné znát „někoho“ kdo vám najde doktora, který vás bude léčit.

Mezi *push*, ale i *pull* faktory patří i studium, neboť celkem 8 respondentů migrovalo do ČR nejdříve za účelem studia a pak zde zůstali pracovat. Respondenti se rozhodli studovat v zahraničí kvůli osobním financím, drahému školnému nebo např. pocitu, že v Srbsku neexistuje perspektiva budoucnosti. Ta byla *push* faktorem i pro respondenty, kteří nestudovali v ČR, ale myslí si, že v Srbsku není šance na lepší budoucnost. Proto se část respondentů, která měla v Srbsku děti nebo plánovala založit rodinu, rozhodla emigrovat. Rodina, resp. sloučení rodiny bylo jak *push*, tak i *pull* faktorem pro celkem 6 respondentů s tím, že pouze v jednom případě bylo žádáno o pobytové oprávnění za účelem sloučení rodiny. V ostatních případech si respondenti našli zaměstnání před příjezdem do ČR. Nejednalo se pouze o migraci do ČR z toho důvodu, že zde žili partneři nebo partnerky respondentů, nýbrž i proto, že zde žili jejich bratři, sestry nebo další příbuzní.

Nejčastějšímu *push* faktoru odpovídá i nejčastější *pull* faktor, jímž je vyšší plat, nebo obecně „více peněz“. Na druhém místě *pull* faktorů je samotná pracovní nabídka, kterou respondenti dostali od zaměstnavatele nebo agentury a která jim vyhovovala např. právě z důvodu vyššího platu, uplatnění vzdělání, lepších pracovních podmínek než měli v Srbsku, zajímavé pracovní příležitosti apod. Významným faktorem, který přitáhl respondenty k ČR, byla i kulturní rovina, resp. skutečnost, že je ČR slovanským státem, kde se mluví slovanským jazykem, který je „blízký“ jejich mateřskému jazyku. Zároveň si část respondentů zvolila ČR za cílovou zemi, protože není „příliš západní“, nebo proto, že zde nežije „hodně cizinců“, což je případem tradičních cílových zemí pro emigraci ze Srbska, jako je Německo či Rakousko. Někteří respondenti, zejména ti, kteří před emigrací navštívili Prahu jako turisté,

uváděli, že pro ně bylo důležité i to, že je Praha krásným městem, které je z jejich pohledu multikulturní a kde podle jednoho respondenta není hodně Srbů.

Bývalé studenty přilákala do ČR stipendia české vlády, kvalita studia na českých vysokých školách nebo možnosti zkoumání jejich tématu v rámci doktorského studia. I když i jiné vysoké školy v zahraničí nabízí příležitosti ke kvalitnímu studiu, tyto státy podle respondentů nenabízely tak štědré stipendium, jako bylo to, které nabízela česká vláda. U těch, kteří stipendium neměli, sehrála klíčovou roli pro volbu ČR především kvalita vysokých škol.

Mezi *pull* faktory uváděné respondenty patří i nízká nezaměstnanost v ČR. Stejně jako vysoká nezaměstnanost v Srbsku, nevztahuje se k faktografickým údajům, resp. ke statistické míře nezaměstnanosti, nýbrž k uplatnitelnosti a možnosti jednoduchého nebo rychlého nalezení nového zaměstnání, což zajišťuje respondentům určitou jistotu, kterou v Srbsku neměli. Dále byla zmiňována výborná, jak městská, tak železniční doprava, stabilní politická situace, pořádek ve veřejném prostoru a bezpečnost v ČR.

Z výzkumu vyplývá, že se *push* a *pull* faktory podobají u všech věkových a kvalifikačních socio-demografických skupin. U nízko vzdělaných se, na rozdíl od vysoce vzdělaných neobjevily jako *push* faktory environmentální problémy, depopulace, studium ani kosovská otázka, a jako *pull* faktory se nevyskytly pořádek ve veřejném prostoru, nízká nezaměstnanost a stabilní politická situace v ČR. Pro obě skupiny byla nejdůležitější možnost zaměstnání a dostatečná výše platu. U vysoce vzdělaných se na rozdíl od nízko vzdělaných neobjevila bezpečnost ČR jako jeden z *pull* faktorů. Jako poměrně výraznější element se ukázal genderový aspekt, především prekarizace ženské práce. Pro ženy, na rozdíl od mužů, byla důležitá i nízká nezaměstnanost v ČR, která jim určitým způsobem „zajišťuje“ pocit, že v případě propuštění ze zaměstnání, budou moct rychle a jednoduše najít novou. Byla pro ně důležitá bezpečnost, zejména bezpečnost žen, pořádek ve veřejném prostoru a doprava v ČR. Naopak, pro muže, na rozdíl od žen, byla důležitá i stabilní politická situace v ČR. I když se u obou skupin objevil jako *pull* faktor sloučení rodiny, měl daleko větší význam pro ženy než pro muže.

Z celkového pohledu lze tvrdit, že migrační sítě hrály nakonec spíše vedlejší než klíčovou roli při rozhodování migrantů, aby si zvolili ČR za cílovou zemi, kromě případu sloučení rodiny, kdy aktér (manžel) zajistil účel pobytu (sloučení rodiny), finanční prostředky a ubytovací smlouvu. Roli migračních sítí v průběhu rozhodování samozřejmě nelze úplně

vyložit. Jejich aktéři však měli význam spíše v přenosu informací nebo zkušeností, než že by poskytovali pomoc při samotné migraci. Znamená to, že migrační sítě měly v případě respondentů větší význam v procesu rozhodování se než v průběhu stěhování. Zároveň se z rozhovorů zdá, že ve většině případů, kde migrační sítě hrály nějakou roli, nad přenosem zkušeností a informací převažovaly jako hybatel migrace *push* a *pull* faktory. Za aktéry v migračních sítích je možné v případě pracovních migrantů ze Srbska žijících v ČR označit partnery, příbuzné, přátele a známé, ale i pracovní agentury a zaměstnavatele, přičemž v případě těch respondentů, u kterých migrační sítě sehrály nějakou úlohu, byli aktéry především jejich osobní kontakty.

I když se pouze mírná většina respondentů cítí jako součást srbské diaspory, z teoretického hlediska vyplývá, že pracovní migranti ze Srbska žijící napříč ČR jsou její součástí. Udržují aktivní vztahy se společností v Srbsku, sledují tamější dění, ale nejsou integrováni do české společnosti. Jako hlavní důvod nedostatečné integrace vidí respondenti skutečnost, že neumí dobře mluvit česky, neboť většina mluví na úrovni začátečníků, a skutečnost, že nemají přátele, kteří jsou Češi. Pro většinu respondentů není čeština ani pracovním jazykem. Zároveň se neinformují o dění v ČR a nesledují českou kulturní, filmovou a hudební produkci. Integrováni jsou především z hlediska strukturálního, ale zdá se, že tvoří jakousi uzavřenou komunitu v ČR a, jak dva respondenti uvedli, jsou cizinci i zde i tam.

Vzhledem k tomu, že většina respondentů emigrovala v období vlády Aleksandra Vučiće v Srbsku, další potenciál pro výzkum představují např. názory srbské diaspory nebo pracovních migrantů ze Srbska žijících v ČR na současný režim v Srbsku. Ty by bylo možné zkoumat skrz rozhovory s migranty, ale i v kontextu srovnání volebních výsledků a komentářů pracovních migrantů ze Srbska ve Facebookových skupinách sdružujících tyto migranty. Vzhledem k nejistotě části respondentů ohledně setrvání v ČR, další prostor pro výzkum představuje právě tato otázka.

Summary

The presented research set itself the goal of bringing a new perspective on the current situation of labour migration between Serbia and the Czech Republic through an analysis of the theoretical and empirical literature dealing with the issue of migration, the collection and interpretation of all available statistical data and above all through in-depth ethnographic interviews with the migrants themselves. Thus, it enriches existing theoretical approaches with new findings regarding push and pull factors and the role of migration networks in the case of current labour migration from Serbia to a country that is not its traditional destination state. Understanding the types of push and pull factors, their significance for migrants, and the context in which they arise helps us to understand not only labour migration from Serbia to the Czech Republic, but also migration between other countries under similar circumstances.

In the case of labour migration from Serbia to the Czech Republic, the first state represents the country of origin and can generally be characterized as a country of emigration, and the second is the country of destination and generally immigration. This is international migration, the main actors of which are, from the point of view of the micro-level approach that characterizes this work, the labour migrants themselves. Both countries, former dominant entities of larger socialist states, find themselves in a very different position. In the context of the period on which this work focused, in the case of Serbia it is a post-conflict society and a state that is still only a candidate for joining the EU. This means that migration takes place from a so-called third country to an EU member state. If we talk about the phase of the migration process, which is primarily the focus of the research, then we look at the post-migration situation of labour migrants from Serbia, while it is not clear whether part of these migrants will return to Serbia or emigrate somewhere else. As part of the research, 27 semi-structured interviews were conducted with labour migrants from Serbia living in the Czech Republic, in which 17 men and 10 women took part, respectively. 18 highly qualified and 9 low qualified respondents.

The aim of this work was to answer the following questions: *What are the push factors of labour migrants from Serbia in the Czech Republic for emigration from Serbia? What are the pull factors for labour migrants from Serbia to come to the Czech Republic? Do migration networks play a role in the arrival of labour migrants from Serbia to the Czech Republic, and if so, what role?*

The most significant and most frequently mentioned push factor of labour migrants from Serbia, or respondents, were personal finances, or insufficient amount of salary, unstable financial situation in Serbia, or the impossibility of career and related wage growth, but also the impossibility of obtaining employment indefinitely. These questions appear as the main push factor for practically all socio-demographic groups, i.e. for both highly and low-educated respondents and in practically all areas of occupation. Some respondents stated that they could not "survive" on their salary, that they had to borrow from the bank or their parents, others that they also had two jobs and that even then they did not earn enough to "live normally". Others stated that they always worked on a fixed-term contract, which for them meant financial and existential instability, and some respondents mentioned that they had no possibility of career growth, which was also associated with limited wage growth. This is also related to the second most common push factor, which was high unemployment in Serbia and the consequent difficult employability or the impossibility of finding a stable and long-term job. Respondents in the interviews stated, for example, that they could not find a job in their field, or that they were afraid that they would not be able to find a new job for a long time if they were fired. This push factor was also not limited to certain professions, but was mentioned by e.g. teachers, programmers and engineers, with the fact that in the case of two teachers who participated in the research, depopulation was also a push factor, respectively a smaller number of children in schools (due to emigration from Serbia and a low natural increase) and the associated decrease in demand for their expertise.

Likewise, the second most common reason for the decision to emigrate was the state of society in Serbia, which the respondents described as polarized, passive, negative or aggressive. At the same time, they are bothered by the "distorted value system", augmented reality programs, violence and vulgarity. According to them, the "worst people" come to power and those involved in criminal activities get rich, while ordinary people just try to survive. Because of the low salaries, they have no chance of a "normal life". Another push factor is related to the state of Serbian society, which is the so-called over-the-though-connections system, which refers to the use of one's own contacts to ensure specific needs, such as adequate or satisfactory health care, enrolling children in kindergartens and schools, etc. This system is also an obstacle in employment, as it makes it difficult for those who do not have this connection to find work. Another important reason for the respondents' decision to emigrate is related to this, which is the political situation. Respondents were critical of the current regime in Serbia and the state of affairs created by the Serbian Progressive Party.

They were not satisfied with the principle of party employment, i.e. the necessity of party membership in order to get a job, but also with the fact that, according to her, less educated and more corrupt people came to power. They are disappointed by politicians and the fact that the money they pay to the state is not used to improve their quality of life, but to enrich politicians, which is related to the next push factor, which is a "unfunctional system". Respondents reported a "lack of institutions" and "lack of system", lawlessness and crime in Serbia. This is also related to corruption, which was also a push factor for some of them. According to them, corruption is widespread both in institutions and in healthcare and education. One respondent cited the unresolved issue of Kosovo as one of the push factors, which, according to him, worsens the situation in the state.

Environmental problems, primarily water, air and soil pollution, controversial events associated with lithium mining or non-sorting of waste were other push factors appearing among the respondents. The healthcare system in Serbia was also mentioned as problematic, with which some respondents were significantly dissatisfied and where corruption is also present. Some called it "bad", others "disastrous". According to them, the problem is even just getting adequate health care and the necessity of bribing doctors. It is also necessary to know "someone" who will find you a doctor who will treat you.

Push and pull factors also include studies, as a total of 8 respondents migrated to the Czech Republic first for the purpose of studying and then stayed here to work. The respondents decided to study abroad because of personal finances, expensive tuition or, for example, the feeling that there is no future perspective in Serbia. This was also a push factor for respondents who did not study in the Czech Republic, but think that there is no chance for a better future in Serbia. Therefore, a part of the respondents who had children in Serbia or planned to start a family decided to emigrate. Family or family reunification was both a push and a pull factor for a total of 6 respondents, with only one case requiring a residence permit for the purpose of family reunification. In other cases, the respondents found employment before arriving in the Czech Republic. It was not only a matter of migration to the Czech Republic because the respondents' partners lived here, but also because their brothers, sisters or other relatives lived here.

The most common push factor also corresponds to the most common pull factor, which is a higher salary, or generally "more money". In second place among the pull factors is the job offer itself, which the respondents received from the employer or agency and which suited

them, e.g. precisely because of the higher salary, application of education, better working conditions than they had in Serbia, interesting job opportunities, etc. An important factor that attracted respondents to the Czech Republic, there was also a cultural factor, or the fact that the Czech Republic is a Slavic state where is spoken a Slavic language that is "close" to their mother tongue. At the same time, part of the respondents chose the Czech Republic as their destination country because it is not "too western" or because there are not "many foreigners" living here, which is the case with traditional destination countries for emigration from Serbia, such as Germany or Austria. Some respondents, especially those who visited Prague as tourists before emigrating, stated that it was also important for them that Prague is a beautiful city, which in their view is multicultural and where, according to one respondent, there are not many Serbs.

Former students were attracted to the Czech Republic by scholarships from the Czech government, the quality of studies at Czech universities or the possibility of researching their topic as part of doctoral studies. Even though other universities abroad offer opportunities for quality studies, according to the respondents, these countries did not offer as generous a scholarship as the one offered by the Czech government. For those who did not have a scholarship, the quality of universities played a key role in choosing the Czech Republic.

Low unemployment in the Czech Republic is also among the pull factors mentioned by the respondents. Like high unemployment in Serbia, it does not refer to factual data, or to the statistical rate of unemployment, but to the employability and the possibility of easily or quickly finding a new job, which provides the respondents with a certain certainty that they did not have in Serbia. Excellent urban and rail transport, a stable political situation, order in public space and security in the Czech Republic were also mentioned.

The research shows that push and pull factors are similar for all age and qualification socio-demographic groups. For the low-educated, in contrast to the highly-educated, environmental problems, depopulation, studies or the Kosovo issue did not appear as push factors, and order in public space, low unemployment and a stable political situation in the Czech Republic did not appear as pull factors. For both groups, the most important thing was the possibility of employment and a sufficient amount of salary. For the highly educated, in contrast to the low educated, the security of the Czech Republic did not appear as one of the pull factors. The gender aspect emerged as a relatively more prominent element, especially the precariousness of women's work. For women, unlike men, low unemployment

in the Czech Republic was also important, which in a certain way "guarantees" the feeling that in case of dismissal, they will be able to quickly and easily find a new one. Safety, especially the safety of women, order in public space and transport in the Czech Republic were important to them. On the contrary, for men, unlike women, a stable political situation in the Czech Republic was also important. Although family reunification appeared as a pull factor for both groups, it was far more important for women than for men.

From an overall point of view, it can be argued that migration networks ultimately played a secondary rather than a key role in the migrants' decision to choose the Czech Republic as their destination country, except in the case of family reunification, when the actor (husband) ensured the purpose of stay (family reunification), financial resources and accommodation contract. Of course, the role of migration networks in the decision-making process cannot be completely ruled out. However, their actors were more important in the transfer of information or experience than providing assistance in migration itself. It means that migration networks were more important for the respondents in the decision-making process than in the course of moving. At the same time, it seems from the interviews that in most cases where migration networks played a role, push and pull factors prevailed as the driver of migration over the transfer of experience and information. Actors in migration networks in the case of labour migrants from Serbia living in the Czech Republic can be identified as partners, relatives, friends and acquaintances, but also employment agencies and employers, while in the case of those respondents for whom migration networks played a role, the actors were primarily their personal contacts.

Even though only a moderate majority of respondents feel that they are part of the Serbian diaspora, from a theoretical point of view it follows that labour migrants from Serbia living across the Czech Republic are part of it. They maintain active relations with society in Serbia, follow the events there, but are not integrated into Czech society. The respondents see the fact that they cannot speak Czech well, as most speak at a beginner's level, and the fact that they do not have friends who are Czech, as the main reason for insufficient integration. For the majority of respondents, Czech is not even a working language. At the same time, they are not informed about events in the Czech Republic and do not follow Czech cultural, film and music production. They are integrated primarily from a structural point of view, but it seems that they form a kind of closed community in the Czech Republic and, as two respondents stated, they are foreigners both here and there.

Given that the majority of respondents emigrated during the rule of Aleksandar Vučić in Serbia, further potential for research is represented by, for example, the views of the Serbian diaspora or labour migrants from Serbia living in the Czech Republic on the current regime in Serbia. These could be examined through interviews with migrants, but also in the context of comparing election results and comments of labour migrants from Serbia in Facebook groups that unite these migrants. Given the uncertainty of some respondents regarding staying in the Czech Republic, this question represents another area for research.

Použitá literatura

Primární zdroje

- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV1, provedený 11. 1. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM30VV2, provedený 13. 1. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM40NN3, provedený 19. 1. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM40NN4, provedený 27. 1. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM20VV5, provedený 28. 1. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM30NV6, provedený 2. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM30VV7, provedený 5. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV8, provedený 6. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VV9, provedený 7. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM30VN10, provedený 8. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM30VV11, provedený 8. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV12, provedený 10. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RM30VV13, provedený 10. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM40NN14, provedený 11. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM30NN15, provedený 11. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ40NN16, provedený 11. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20VV17, provedený 11. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN18, provedený 12. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30VN19, provedený 12. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ20NN20, provedený 13. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM30VV21, provedený 18. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentkou RŽ30NN22, provedený 18. 2. 2023.
- Osobní rozhovor s respondentem RM30VV23, provedený 21. 2. 2023.

Osobní rozhovor s respondentem RM30VV24, provedený 25. 2. 2023.

Osobní rozhovor s respondentem RM40NN25, provedený 12. 3. 2023.

Osobní rozhovor s respondentem RM30VV26, provedený 17. 3. 2023.

Osobní rozhovor s respondentem RM30VV27, provedený 24. 3. 2023.

Sekundární zdroje

Acosta Arcarazo, Diego a Anja Wiesbrock, eds. *Global Migration: Old Assumptions, New Dynamics*. Westport: ABC-CLIO, 2015.

Antonijević, Dragana. *Stranac ovde, stranac tamo: antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*. Bělehrad: Srpski genealoški centar, 2013.

Antonijević, Dragana a Miloš Rašić. „Return of Labour Migrants to Serbia: Realistic Expectations or Wishful Thinking?“. *Etnoantropološki problemi* 17 č. 4 (2022): 1239–1264.

Arandarenko, Mihail. „How migration, human capital and the labour market interact in Serbia“. *European Training Foundation*, 2021.

Atlagić, Siniša M. „How We Introduce Serbia to the World: The Role of Serbian Diaspora in Promoting Serbia Abroad“. *Serbian Political Thought* 1 (2012):107–123.

Bade, Klaus J. *Evropa v pohybu: evropské migrace dvou století*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2005.

Baršová, Andrea a Pavel Barša. *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005.

Bobić Mirjana a Stefan Janković eds. *Towards Understanding of Contemporary Migration: Causes, Consequences, Policies, Reflections*. Belgrade: Institute for Sociological Research, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, 2017.

Bobić, Mirjana V. „Dijaspora kao ekonomski i socijalni kapital Srbije“. *Социолошки преглед* 3 (2009): 361–377.

Bobić, Mirjana, Milica Vesković Anđelković a Vlasta Kokotović Kanazir. *Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije: sa posebnim osvrtom na mlade*. Bělehrad: Međunarodna organizacija za migracije, 2016.

Brettel, Caroline B. a James F. Hollifield. *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. New York: Routledge, 2000.

Bryman, Alan. *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Castles, Stephen, Hein de Haas, a Mark J. Miller. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: Guilford Press, 2014.

„Cizinci v České republice 2020“. Praha: Český statistický úřad, 2020. <https://www.czso.cz/documents/10180/125507871/29002720.pdf/72ffef73-2105-4fde-9220-6549e8348aa3?version=1.3> (staženo 5. 2. 2023).

„Cizinci v České republice 2021“. Praha: Český statistický úřad, 2021. <https://www.czso.cz/documents/10180/142284148/29002721.pdf/2c3be929-27a5-459e-bee0-7e2aae4705f5?version=1.1> (staženo 5. 2. 2023).

„Cizinci v České republice 2022“. Praha: Český statistický úřad, 2022. <https://www.czso.cz/documents/10180/165384708/29002722.pdf/0b03ebd4-aab2-4292-a215-12e81096bc2d?version=1.1> (staženo 5. 2. 2023).

Cohen, Robert. *Global Diasporas: An Introduction (second edition)*. London and New York: Routledge, 2008.

CZ-ISCO. „9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci“. CZ-ISCO: Kvalifikace zaměstnání ISCO. <http://www.cz-isco.cz/isco/9-pomocni-a-nekvalifikovani-pracovnici/> (přistoupeno 11. 7. 2023).

Čajić, Sanina. „Imigrace uprchlíků původem z bývalé Jugoslávie do Prahy a jejich integrace do společnosti“. Bakalářská práce, Masarykova Univerzita, 2020.

Český statistický úřad. „Cizinci (bez azylantů) podle státního občanství, věku a pohlaví (v okresech)“. Veřejná databáze. https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=CIZ10&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&v=v57599__STOBCAN__3228__688&&v=v57709__null__null__null&c=v3~2__RP2022MP12DP31&str=v57709 (přistoupeno 22. 2. 2023).

Český statistický úřad. „Cizinci v ČR – včetně azylantů“. https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu (přistoupeno 11. 6. 2023).

Český statistický úřad. „Metodická příručka“. https://www.czso.cz/documents/10180/23172001/metodicka_prirucka_1.pdf/1607eef6-

476b-47b6-af64-a426699ac52a?version=1.0 (staženo 15. 3. 2022).

Český statistický úřad. „Metodika - Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97“. https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#1 (přistoupeno 10. 1. 2023).

Český statistický úřad. „Obyvatelstvo podle národnosti, jednotek věku a pohlaví“. Veřejná databáze. https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&skupId=4571&katalog=33522&&pvo=SLD21037-CR&&v=v144_POHLAVI__102__1&str=v26 (přistoupeno 10. 1. 2023).

Český statistický úřad. „R01 Cizinci v ČR v letech 2004–2022 (stav k 31. 12.)“. Data – počet cizinců. https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu#cr (staženo 11. 6. 2023).

Český statistický úřad. „R04 Cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1994–2022 (k 31. 12.)“. https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu (staženo 11. 6. 2023).

Český statistický úřad. „R79 Vyhoštění z ČR podle vybraných státních občanství v letech 2012–2021. <https://www.czso.cz/csu/cizinci/data-nelegalni-migrace-cizincu#cr> (staženo 19. 7. 2023).

Český statistický úřad. „R303 Zaměstnanost cizinců podle státního občanství v letech 2004–2022 (stav k 31. 12.)“. Cizinci: Zaměstnanost – datové údaje. https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_zamestnanost (staženo 15. 7. 2023).

Český statistický úřad. „R327 Počet evidencí cizinců na úřadech práce podle KZAM/CZ-ISCO (k 31. 12.)“. Cizinci: Zaměstnanost – datové údaje. https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_zamestnanost (staženo 18. 7. 2023).

Český statistický úřad. „Rozdíly mezi daty zveřejňovanými Českým statistickým úřadem a Eurostatem – Demografie“. https://www.czso.cz/csu/czso/rozdily_mezi_daty_zverejnovanymi_ceskym_statistickym_uradem_a_eurostatem_oby (přistoupeno 10. 1. 2023).

Český statistický úřad. „Sdělení Českého statistického úřadu ze dne 16. června 2010 o zavedení Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO)“. <https://www.czso.cz/documents/10180/20534926/001110n01.pdf/66bfbc80-5349-4ce2-9c42-1345cbfa38af?version=1.0> (staženo 15. 3. 2023).

Český statistický úřad. „T02 Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31. 12.

2021“. Cizinci s pobytem nad 12 měsíci. <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-s-pobytem-nad-12-mesicu> (staženo 2. 10. 2022).

Český statistický úřad. „T02 Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31. 12. 2022“. Cizinci s pobytem nad 12 měsíci. <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-s-pobytem-nad-12-mesicu> (staženo 2. 7. 2023).

Český statistický úřad. „T11 Cizinci podle typu pobytu, pohlaví a státního občanství k 31. 12. 2022“. <https://www.czso.cz/csu/cizinci/predbezne-udaje-zverejnovane-rs-cp> (staženo 11. 2. 2023).

Český statistický úřad. „Zaměstnaní cizinci podle státního občanství a pohlaví k 31. 12. 2021“. Veřejná databáze. https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31032&pvo=CIZ07&str=v57614&c=v23~2__RP2021MP12DP31#w= (přistoupeno 11. 6. 2023).

Český statistický úřad. „Zaměstnaní cizinci podle státního občanství a pohlaví k 31. 12. 2022“. Veřejná databáze. https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&f=TABULKA&z=T&katalog=31032&pvo=CIZ07&str=v57614&c=v23~2__RP2022MP12DP31 (přistoupeno 11. 6. 2023).

Čížinský Pavel, Eva Valentová Čech, Hradečná Pavla, Holíková Klára, Jelínková Marie, Rozumek Martin a Rozumková Pavla. *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce v ČR a ve vybraných zemích EU*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Multikulturní centrum Praha, 2014.

Daniel, Ondřej. „*Gastarbajteri: Rethinking Yugoslav Economic Migrations towards the European North-West through Transnationalism and Popular Culture*“. In *Imaging Frontiers, Contesting Identities*, eds. S. G. Ellis and L. Klusáková. Pisa: Pisa University Press, 2007, 277–302.

Daniel, Ondřej. *Bigbit nebo turbofolk: představy migrantů z bývalé Jugoslávie*. Praha: AntropoWeb, 2013, http://www.antropoweb.cz/media/document/daniel_2013_bigbit_nebo_turbofolk_ebook.pdf (staženo 17. 5. 2023).

Drbohlav, Dušan, eds. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: Česko v evropském kontextu*. Praha: Karolinum, 2008.

- Drbohlav, Dušan, eds. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remittance – (rozvoj)*. Praha: Karolinum, 2015.
- Drbohlav, Dušan a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010.
- Drbohlav, Dušan a Lenka Lachmanová. *Možné přístupy k odhadu počtu nelegálních migrantů v Česku a zvláště v Praze*. Praha: Karolinum, 2008.
- Drbohlav, Dušan, a Zdeněk Uherek. „Reflexe migračních teorií“. *Geografie – Sborník České geografické společnosti* 112, č. 2 (2007): 1–18.
- Expats.cz. „Multilingual Jobs in the Czech Republic“, <https://www.expats.cz/jobs> (přistoupeno 18. 3. 2023).
- Faist, Thomas a Nina Glick Schiller. *Migration, Development and Transnationalization: A Critical Stance*. New York: Berghahn Books, 2010.
- Faist, Thomas a Rainer Bauböck, eds. *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010.
- Faist, Thomas. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Clarendon, 2002.
- Faist, Towards. „Towards Transnational Studies: World Theories, Transnationalisation and Changing Institutions“. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 č. 10 (2010): 1665–1687.
- Filipović, Jovan V., Zoran T. Milosavljević a Jelena V. Ruso. „The impact of social and monetary diaspora remittances on society and economy of home country: The case of Serbia“. *Социолошки преглед* 3 (2022): 873–903.
- Filozofická fakulta Univerzita Karlova. „Příloha A – Vzor informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů“. <https://www.ff.cuni.cz/fakulta/organy-fakulty/poradni-organy/komise-ff-uk/komise-pro-etiku-ve-vyzkumu/> (staženo 27. 11. 2022).
- Gavrilović, Dušan, eds. *Statistički godišnjak republike Srbije: 2020*. Bělehrad: Republički zavod za statistiku, 2020.
- Gibbons, Jonathan, eds. „Corruption in Serbia: Bribery as Experienced by the Population“.

United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/Serbia_corruption_report_web.pdf (staženo 27. 5. 2023).

Göler, Daniel. „„Neuhvatljivi““ migracioni sistemi. Lekcije nove evropske migracione mape“. *Glasnik Srpskog geografskog društva* 2 (2016):42–49.

Gov.cz. „Vydání rozhodnutí o povolení k zaměstnání pro cizince“. Služby veřejné správy. <https://portal.gov.cz/sluzby-vs/vydani-rozhodnuti-o-povoleni-k-zamestnani-pro-cizince-S15103> (přistoupeno 16. 4. 2023).

Grečić, Vladimir. „Kako srpska dijaspora može više doprineti razvoju svoje države?“. *Glasnik Srpskog geografskog društva* 2 č. 9 (2016): 65–82.

Grečić, Vladimir. *Srpska naučna dijaspora*. Bělehrad: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2010.

Grupa 484. „Odliv mozgova iz Srbije – problemi i moguća rešenja“. Bělehrad: Grupa 484, 2010.

Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s. r. o., 2005.

Henig, David. „Migrace“. *AntropoWebzin*, č. 2–3 (2007): 35–42. http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_2-3_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf (přistoupeno 16. 10. 2022).

Hofmann Personal. „U potrazi si za zanimljivim poslom i novim iskustvima? Probaj da radiš u Češkoj Republici!“. https://www.hofmann-personal.cz/rs/#utm_source=alias&utm_medium=redirect&utm_campaign=posaouceskoj.rs (přistoupeno 18. 3. 2023).

Horáková, Milada. *Mezinárodní migrace a migrace cizí pracovní síly*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003.

Ilić, Marija. „Dijaspora i dijasporična svest: analiza usmenog diskursa Srba iz Čipa u Mađarskoj“. *Glasnik etnografskog instituta SANU* 2 (2010):147–162.

Interea. „O nama“. <https://interea.rs/o-nama/> (přistoupeno 18. 3. 2023).

IOM UN Migration publications platform. „Search for books“. <https://publications.iom.int/search?search=&f%5B0%5D=country%3A734&f%5B1%5D=region%3A2671> (přistoupeno 10. 2. 2023).

Jirka, Luděk. „Transnacionalismus a inkluze do majoritní společnosti: Neslučitelné perspektivy?“. *Lidé města* č. 18 1 (2016): 75–97.

Jobs.cz. „Jobs.cz“. <https://beta.www.jobs.cz/> (přistoupeno 18. 3. 2023).

Jungwirth, Tomáš. „Cesty k prosperitě: Migrace a rozvoj v České Republice“. Praha: Charita Česká republika, 2019.

Klípa, Ondřej. „Diaspora a rozvoj“. In *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*, Brázová, Věra-Karin a kol. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2011, 208–228.

Kofroňová, Olga, Jaromíra Kotíková, Tomáš Sirovátka a Jiří Winkler. *Problémy trhu práce a politiky zaměstnanosti*. Brno a Praha: Masarykova Univerzita Brno, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí České republiky, Národní vzdělávací fond, 2003.

Koinova, Maira. „Diasporas and democratization in the post-communist world“. *Communist and Post-Communist Studies* 42 (2009): 41–64.

Komesarijat za izbeglice i migracije Republika Srbija. „Migracioni profil Republike Srbije“. <https://kirs.gov.rs/lat/migracije/migracioni-profil-republike-srbije> (přistoupeno 8. 10. 2022).

Kovačević, Ivan a Dragana Antonijević. „Dva pripovedanja identiteta“. *Etnoantropološki problemi* 13 č. 1 (2018): 41–63.

Kovačević, Ivan a Marija Krstić. „Između istorije i savremenosti: antropološko proučavanje gastarbajtera u 21. veku“. *Etnoantropološki problemi* 6 č. 4 (2011): 969–982.

Krstić, Marija. „Dijaspora i radnici na privremenom radu u inostranstvu: osnovni pojmi“. *Srbija: Etnoantropološki problemi* č. 2 (2011): 295–318.

Krstić, Marija. „The Diaspora and Temporary Migrant Workers: Basic Concepts“. *Etnoantropološki problemi* 6 č. 2 (2011): 295–318.

Lastavica. „O nama“. <https://lastavica.org/o-nama/> (přistoupeno 10. 9. 2022).

Lee, Everett S. „A Theory of Migration“. *Demography* 3 č. 1 (1966): 47–57.

Leković, Vladimir, eds. *Institucionalne promene kao determinanta privrednog razvoja Republike Srbije*. Kragujevac: Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 2016.

LinkedIn.com. „LinkedIn“. <https://www.linkedin.com/> (přistoupeno 18. 3. 2023).

Lukić, Vesna, Jelena Predojević-Despić, Verica Janeska a Aleksandra Lozanoska. „How is

COVID-19 reshaping temporary and circular labour migration: Serbia and North Macedonia perspectives“. *Geographical forum* 20 č. 1 (2021): 55–65.

Marjanović, Dragana. „Migracija radne snage i njen uticaj na demografsku sliku i tržište rada u Srbiji“. 2015.

Massey, Douglas S., J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor. „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“. *Population and Development Review* 19, č. 3 (1993): 431–466.

Massey, Douglas S., Joaquín Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino a J. Edward Taylor. *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Clarendon Press, 1998.

Massey, Douglas S., Joaquín Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino a J. Edward Taylor. „An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case“. *Population and Development Review* 20 č. 4 (1994): 699–751.

McAuliffe Marie a Anna Triandafyllidou eds. *World Migration Report 2022*. Geneva: International Organization for Migration, 2021.

Meaningofmigrants.org. „What is the meaning of ‘migrants’?“. <https://meaningofmigrants.org/> (pristoupeno 20. 10. 2022).

„Migracioni profil Republike Srbije za 2012. godinu“. Republika Srbija: Vlada Republike Srbije.

https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/Migracioni_profil_Republike_Srbije_za_2012.pdf (pristoupeno 8. 10. 2022).

„Migracioni profil Republike Srbije za 2015. godinu“. Republika Srbija: Vlada Republike Srbije.

<https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/migracioni%20profil%202015.pdf> (pristoupeno 8. 10. 2022).

„Migracioni profil Republike Srbije za 2016. godinu“. Republika Srbija: Vlada Republike Srbije.

<https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/migracioni%20profil%202016.pdf> (pristoupeno 8. 10. 2022).

„Migracioni profil Republike Srbije za 2017. godinu“. Republika Srbija: Vlada Republike

Srbije.

<https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/migracioni%20profil%202017.pdf>
(přistoupeno 8. 10. 2022).

„Migracioni profil Republike Srbije za 2018. godinu“. Republika Srbija Vlada Republike Srbije. https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/Migracioni_profil_2018.pdf
(přistoupeno 8. 10. 2022).

„Migracioni profil Republike Srbije za 2021. godinu“. Republika Srbija: Vlada Republike Srbije.

<https://kirs.gov.rs/media/uploads/Migracije/Publikacije/Migracioni%20profil%20Republike%20Srbije%20za%202021-%20godinu.pdf> (přistoupeno 8. 10. 2022).

Milosavljević, Ljubica a Dragana Antonijević. „Nursing homes as the perspective and reality of guest workers in old age“. *Etnoantropološki problemi* 10 č. 2 (2015): 333–355.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Sdělení o odložení žádosti o poskytnutí informace podle § 14 odst. 5 písm. c) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, 2. 3. 2023.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2017“. <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2017&typPohledu=STATY>
(přistoupeno 20. 5. 2023).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2018“. <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2018&typPohledu=STATY>
(přistoupeno 20. 5. 2023).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2019“. <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2019&typPohledu=STATY>
(přistoupeno 20. 5. 2023).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2020“. <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2020&typPohledu=STATY>
(přistoupeno 20. 5. 2023).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2021“. <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2021&typPohledu=STATY> (přistoupeno 20. 5. 2023).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2022“. <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2022&typPohledu=STATY> (přistoupeno 20. 5. 2023).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. „Zaměstnávání cizích státních příslušníků podle států za prosinec 2021“. <https://data.mpsv.cz/web/data/vizualizace9?mesic=12&rok=2021&typPohledu=STATY> (přistoupeno 22. 7. 2023).

Ministerstvo průmyslu a obchodu. „Počty podnikatelů dle občanství podnikajících v České republice k 31. 12. 2021“. <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/pocty-podnikatelu-dle-obcanstvi-podnikajicich-v-ceske-republice--151024/> (staženo 11. 6. 2023).

Ministerstvo průmyslu a obchodu. „Počty podnikatelů dle občanství podnikajících v České republice k 31. 12. 2022“. <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/pocty-podnikatelu-dle-obcanstvi-podnikajicich-v-ceske-republice--151024/> (staženo 11. 6. 2023).

Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. Poskytnutí informací podle § 4 a § 14 odst. 5 písm. d) zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, 6. 3. 2023.

Ministerstvo průmyslu a obchodu. „Přidání kapacit v rámci Programu kvalifikovaný zaměstnanec“. <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/pridani-kapacit-v-ramci-programu-kvalifikovany-zamestnanec--275157/> (přistoupeno 18. 7. 2023).

Ministerstvo průmyslu a obchodu. „Vláda schválila navýšení kvót ekonomické migrace a prodloužení institutu mimořádných pracovních víz v oblasti prodloužení institutu mimořádných pracovních víz v oblasti zemědělství“. Ekonomická migrace. <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/vlada-schvalila-navyseni-kvot-ekonomicke-migrace-a-prodlouzeni-institutu-mimoradnych-pracovnich-viz-v-oblasti>

zemedelstvi--270569/ (publikováno 22. 10. 2022).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. „Schéma vzdělávacího systému České republiky ve školním / akademickém roce 2020/2021“. <https://www.msmt.cz/file/54480/> (staženo 20. 3. 2023).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. „Schéma vzdělávacího systému České republiky 2022/2023“. Vzdělávací soustava. <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/vzdelavaci-soustava> (staženo 20. 3. 2023).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. „Stipendia Vlády ČR – Rozvojové země“. <https://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/stipendia-vlady-cr-rozvojove-zeme> (přistoupeno 19. 3. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2021“. <https://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d> (staženo 1. 10. 2022).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 12. 2022“. <https://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d> (staženo 17. 2. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Dlouhodobý pobyt: účel zaměstnání“. <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi-dlouhodoby-pobyt.aspx?q=Y2hudW09NQ%3d%3d> (přistoupeno 17. 2. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Informace pro občany EU občany třetích zemí: Doklad o ubytování“. <https://www.mvcr.cz/clanek/doklad-o-ubytovani.aspx> (přistoupeno 18. 3. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Informace pro zaměstnavatele: Kvóty pro ekonomickou migraci & Programy schválené vládou za účelem dosažení ekonomického přínosu pro ČR“. <https://www.mvcr.cz/clanek/kvoty-pro-ekonomickou-migraci-programy-schvalene-vladou-za-ucelem-dosazeni-ekonomickeho-prinosu-pro-cr.aspx> (přistoupeno 13. 4. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Legální migrace“. <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/legalni-migrace.aspx> (přistoupeno 18. 2. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta: Kvóty pro náběr žádostí o zaměstnanecké karty na zastupitelských úřadech & Programy schválené vládou za účelem dosažení ekonomického přínosu pro ČR“. <https://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx?q=Y2hudW09MTM%3d> (přistoupeno 13. 4. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta: Zvláštní případy / neduální režim zaměstnanecké karty“. <https://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d> (přistoupeno 26. 3. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. „Občané třetích zemí: Zaměstnanecká karta“. <https://www.mvcr.cz/clanek/zamestnanecka-karta.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d> (přistoupeno 26. 3. 2023).

Ministerstvo vnitra České republiky. Odpověď na žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., 22. 2. 2023.

Ministerstvo vnitra České republiky. „Slovníček pojmů“. <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/strategie-strategie-migracni-politiky-cr.aspx> (staženo 18. 2. 2023).

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Odpověď na žádost o informace dle zákona č. 106/1999 Sb. – částečné poskytnutí, 16. 3. 2023.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2010.

Ministerstvo zemědělství. „Program Mimořádně pracovní vízum pro státní příslušníky Ukrajiny pracující v zemědělství, potravinářství nebo lesnictví“. <https://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/proexportni-okenko/zahranicni-pracovnici/mimoradne-pracovni-vizum-pro-zemedelstvi/program-mimoradne-pracovni-vizum.html> (přistoupeno 18. 2. 2023).

Nařízení vlády č. 220/2019 ze dne 26. srpna 2019, o maximálním počtu žádostí o vízum k

pobytu nad 90 dnů za účelem podnikání, žádostí o povolení k dlouhodobému pobytu za účelem investování a žádostí o zaměstnanou kartu, které lze podat na zastupitelském úřadu. *Sbírka zákonů* č. 220/2019, 30. 8. 2019.

Nařízení vlády č. 321/2022 ze dne 19. října 2022 o změnách nařízení vlády v oblasti pracovní migrace. *Sbírka zákonů* č. 321/2022, 27. října 2022.

Novosák, Jiří a Robert Stojanov. „Migrace místo pomoci? Remitence a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje“. *Mezinárodní vztahy* 48 č. 1 (2008): 38–77.

Novotek radna snaga. „O nama“. <https://novotekmanpower.rs/o-nama/> (přístupeno 18. 3. 2023).

OECD.Stat. „International Migration Database“. <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIG> (přístupeno 4. 12. 2022).

Olive, James L. „Reflecting on the Tensions between Emic and Etic Perspectives in Life History Research: Lessons Learned“. *Forum: Qualitative Social Research* 15, č. 2 (2014).

Otčenášek, Jaroslav. *Imigranti z vybraných zemí bývalé Jugoslávie (po roce 1991) - Chorvaté, Srbové, Muslimové a Makedonci*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2001.

Patterson, Rubin. „Transnationalism: Diaspora-Homeland Development“. *Social Forces* 84 č. 4 (2006): 1891–1907.

Penev, Goran D. a Jelena R. Predojević-Despić. „Stanovništvo Srbije na radu i boravku u inostranstvu prema državama destinacije: regionalni pristup“. *Glasnik Srpskog geografskog društva* 2 (2016): 83–106.

Penninx, Rinus. „Međunarodne migracije i odgovarajuće politike prema njima u Evropi u periodu od 1950. do 2015. godine“. *Glasnik Srpskog geografskog društva* č. 2 (2016): 18–41.

Peter, Kvisto a Thomas Faist. *Beyond a Border: The Causes and Consequences of Contemporary Immigration*. Thousand Oaks: Pine Forge Press, 2010.

Predojević-Despić, Jelena. „Migrant networks: An imperative perspective for study of contemporary international migration“. *Sociološki pregled* 43 č. 2 (2009): 209–229.

Predojević-Despić, Jelena. „Prostorne karakteristike emigracije iz Srbije: od gastarbajtera do migrantskih mreža“. *Demografski pregled* 9 č. 4 (2011): 1–4.

„Program klíčový a vědecký personál“. Ministerstvo průmyslu a obchodu. https://www.mpo.cz/assets/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/2021/12/PROGRAM_KLICOVY_A_VEDECKY_PERSONAL_rev_2.pdf (staženo 7. 12. 2022).

„Program kvalifikovaný zaměstnanec“. Ministerstvo průmyslu a obchodu. https://www.mpo.cz/assets/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/2022/11/PROGRAM-KVALIFIKOVANY-ZAMESTNANEC__akt_01_11_2022.pdf (staženo 7. 12. 2022).

„Program vysoce kvalifikovaný zaměstnanec“. Ministerstvo průmyslu a obchodu. https://www.mpo.cz/assets/cz/zahranicni-obchod/ekonomicka-migrace/2021/12/PROGRAM_VYSOCE_KVALIFIKOVANY_ZAMESTNANEC_rev_2.pdf (staženo 7. 12. 2022).

Radonjić, Ognjen a Mirjana Bobić. „Brain Drain Losses – A Case Study of Serbia“. *International migration* 59 č. 1 (2021): 5–20.

Recommendations on Statistics of International Migration: Revision 1. New York: United Nations, 1998.

Republika Srbija: Republički zavod za statistiku. „Administrativno teritorijalna podela i NSTJ nivoi 1, 2, 3“. <https://www.stat.gov.rs/oblasti/registar-prostornih-jedinica-i-gis/administrativno-teritorijalna-podela-i-nstj-nivoi-1-2-3/> (přistoupeno 14. 5. 2023).

Republika Srbija: Republički zavod za statistiku. „Opštine i gradovi u Republici Srbiji, po oblastima i regionima“. <https://www.stat.gov.rs/media/4252/oblasti1-nstj2.pdf> (staženo 14. 5. 2023).

Republika Srbija: Republički zavod za statistiku. „Prirodno kretanje stanovništva“. <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/180304?languageCode=sr-Cyrl&displayMode=table&guid=19b211cc-e408-4bd5-8598-8c5abae9735a> (přistoupeno 4. 6. 2023).

Republika Srbija: Republički zavod za statistiku. „Stopa rizika od siromaštva prema starosti i polu“. <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/01020501?languageCode=sr-Latn&displayMode=table&guid=0cff5668-9c66-4def-9caa-0572e073bedb> (přistoupeno 4. 6. 2023).

Rožňák, Petr a Karel Kubečka a kol. *Země Visegrádu a migrace: fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Ostrava: Key Publishing, 2018.

Sdružení pro integraci a migraci. „Povolení k zaměstnání“. Praktické informace pro cizince. <https://www.migrace.com/cs/poradna/informace-pro-cizince/cizinci-ze-zemi-mimo-eu/pracovni-pomer/povoleni-zamestnani> (přistoupeno 16. 4. 2023).

Schengen Visa Info. „Schengen Area – The World’s Largest Visa Free Zone“. <https://www.schengenvisainfo.com/schengen-visa-countries-list/> (přistoupeno 25. 2. 2023).

Schiff, Maurice a Ozden, Caglar eds. *International migration, remittances, and the brain drain*. Washington, D.C.: World Bank Group, 2005.

Schönwälder, Karen, Sören Petermann, Jörg Hüttermann, Steven Vertovec, Miles Hewstone, Dietlind Stolle, Katharina Schmid, a Thomas Schmitt. *Diversity and contact: immigration and social interaction in German cities*. London: Palgrave Macmillan, 2016.

Sironi Alice, Céline Bauloz a Milen Emmanuel, eds. *International Migration Law No. 34: Glossary on Migration*. International Organization for Migration, Geneva, 2019.

Službeni list Republike Crne Gore, „Odluka o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore“, č. 36/2006.

SRB CESCO. „O društvu“. <http://hocudaradimuceskoj.rs/> (přistoupeno 18. 3. 2023).

Srbija popis 2022. „Konačni rezultati Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova 2022“. <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-cyrl/5-vestisaopstenja/news-events/20230428-konacnirezpopisa/> (přistoupeno 22. 5. 2023).

Srbský kulturní spolek Radost. „Naše aktivnosti“. <http://radostfolklor.org/nase-aktivnosti/> (přistoupeno 1. 7. 2023).

Stanojević, Mirjana. „Imigrační politika ČR vůči třetím zemím na příkladu Jihomoravského kraje (Brno): skutečné příležitosti a hrozby“. Diplomová práce, Masarykova univerzita, 2019.

Stanojević, Mirjana. „Migrace ze států bývalé Jugoslávie do Jihomoravského kraje“. Bakalářská práce, Masarykova univerzita, 2017.

Stanojević, Mirjana. Serbian youth between national dream and dreams of a better life abroad. In *5th DREAMS, PHANTASMS AND MEMORIES International Interdisciplinary*

Conference. 2021.

Stanojević, Mirjana. The Serbian paradox: negative attitudes and migration aspirations towards the West. In *The Migration Conference 2022 Rabat*. 2022.

Státní správa. „Kraje, okresy, obce“. Úřady v ČR. https://www.statnisprava.cz/rstsp/redakce.nsf/i/kraje_okresy_obce (přistoupeno 14. 5. 2023).

Stephen Castles, Hein de Haas, a Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (New York: Guilford Press, 2014),

Stojanov, Robert, Radka Klvaňová, Aneta Seidlová a Oldřich Bureš. „Contemporary Czech migration policy: ‘Labour, not people’?“. *Population space and place* 28 č. 4 (2022): 1–14.

Strategie migrační politiky České republiky. Ministerstvo vnitra České republiky, 2015, <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/strategie-migracni-politiky-ceske-republiky.aspx> (staženo 2. 2. 2023).

„Strategie poskytování vládních stipendií pro studenty z rozvojových zemí na období 2013–2018“. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2012.

„Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky: 2018–2030“. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2017.

Šantić, Danica a Milena Spasovski. „Savremene međunarodne migracije – ka novoj terminologijim pokazateljima i politikama“ *Glasnik Srpskog geografskog društva* 2 č. 9 (2016): 5–17.

The World Bank. „Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) – Czechia“.

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?contextual=default&end=2021&locations=CZ&start=1995&view=chart%2C> (přistoupeno 22. 5. 2023).

The World Bank. „Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) – Serbia“.

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?contextual=default&end=2021&locations=RS&start=1995&view=chart> (přistoupeno 22. 5. 2023).

Transparentnost Srbija. „Transparentnost Srbija: pregled aktivnosti, januar 2023. godine“. *Transparentnost Srbija* č. 1 (2023).

https://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/Bilten_2023_01_31.pdf
(staženo 27. 5. 2023).

Uherek, Zdeněk. *Migration, diversity and their management*. Praha: Institute of Ethnology, Academy of Sciences of the Czech Republic, 2011.

Uherek, Zdeněk, Simona Hošková a Robert Vindiš. *Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2002.

Uherek, Zdeněk, Věra Honusková, Šárka Ošťádalová a Vladislav Günter. *Migrace: historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT; 2016.

Uherek, Zdeněk, Zuzana Korecká a Tereza Pojarová. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR; 2008.

United Nations Population Division. „United Nations Global Migration Database“. https://population.un.org/unmigration/migrantstockbyorigin_sql.aspx (přistoupeno 4. 12. 2022).

USC Shoah Foundation. „Release Agreement“. <https://sfi.usc.edu/content/release-agreement> (staženo 27. 11. 2022).

Usnesení Vlády České republiky ze dne 12. března 2020 č. 281/2020 o přijetí krizového opatření. *Sbírka zákonů* č. 128/2020, 23. 3. 2020.

Velvyslanectví České republiky v Bělehradě. „Ekonomická migrace – programy a kvóty“. https://www.mzv.cz/belgrade/cz/viza_a_konzularni_informace/vizove_informace/ekonomicka_migrace_programy_a_kvoty.html (přistoupeno 18. 2. 2023).

Velvyslanectví České republiky v Podgorici. „Konzulární oddělení“. https://www.mzv.cz/podgorica/cz/matricni_atatoobcanska_a_pasova_agenda/index.html (přistoupeno 2. 6. 2023).

Vertovec, Steven. „Imagining Indian diasporas in Canada: An epic without a text“. *Culture and Economy in the Indian Diaspora* (2003): 195–208.

Vertovec, Steven. „Migrant Transnationalism and Modes of Transformation“. *The International migration review* 38 č. 3 (2004): 970–1001.

Vertovec, Steven. „Migration and other modes of transnationalism: Towards conceptual

- cross-fertilization“. *The International migration review* 37 č. 3 (2003): 641–665.
- Vertovec, Steven. „Multiculturalism, culturalism and public incorporation“. *Ethnic and racial studies* 19 č. 1 (1996): 49–69.
- Vertovec, Steven. „Transnationalism and identity“. *Journal of ethnic and migration studies* 27 č. 4 (2001): 573–582.
- Vertovec, Steven. *Migration: critical concepts in the social sciences: trends*. London: Routledge, 2010.
- Vertovec, Steven. *Transnationalism*. London: Routledge, 2009.
- Vertovec, Steven a Robin Cohen. *Conceiving cosmopolitanism: theory, context and practice*. New York: Oxford University Press, 2002.
- Vertovec, Steven a Susanne Wessendorf. *The multiculturalism backlash: European discourses, policies and practices*. Abingdon: Routledge, 2010.
- Vláda České republiky. „Srbská národnostní menšina“. Národnostní menšiny. <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/srbska-narodnostni-mensina-16158/> (přistoupeno 27. 6. 2023).
- Vláda České republiky. „Usnesení Vlády České republiky ze dne 19. ledna 2011 č. 48 o opatřeních k řízení ekonomické migrace, ochraně práv osob migrujících za prací a realizaci návratů“. <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/novy-system-ekonomicke-migrace> (staženo 18. 7. 2023).
- Vojtková, Michaela. „Teorie mezinárodní migrace“. *SocioWeb* č. 5 (2005): 1–4. http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/124_socioweb_5.pdf (staženo 15. 4. 2022).
- Vučičević, Aleksandra, eds. „Statistički kalendar Republike Srbije 2023“. Bělehrad: Republički zavod za statistiku, 2023.
- „Why do people migrate? Theories of migration“, European Commission 2015, <https://knowledge4policy.ec.europa.eu/sites/default/files/theoriesofmigration2.pdf> (staženo 3. 4. 2023).
- WorkinCZ. „Počnite da radite u Češkoj Republici“. <https://srb.workincz.eu/najitpraci.php> (přistoupeno 18. 3. 2023).
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ve znění účinném k 28. 2. 2022.

Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti ve znění účinném k 30. 4. 2023.

Zaměstnávání cizinců. „Hlášenka volného pracovního místa“. Vše o zaměstnávání cizinců. <https://zamestnavanicizincu.cz/hlasenka-volneho-pracovniho-mista/> (přistoupeno 8. 5. 2023).

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2009“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2010.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2011.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2011“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2012.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2012“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2013.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2013“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2014“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2015“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2016.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2016“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2017.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2017“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2018.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2018“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2019.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce

2019“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2020.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2020“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2021.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2021“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2022.

„Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2022“. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2023.

Teze Diplomové práce

ZÁVĚREČNÉ TEZE MAGISTERSKÉ PRÁCE NMTS	
Závěrečné teze student odevzdává ke konci Diplomního semináře III jako součást magisterské práce a tyto teze jsou spolu s odevzdáním magisterské práce do SIS předpokladem udělení zápočtu za tento seminář.	
Jméno:	Leona Kovar
E-mail:	35840142@fsv.cuni.cz
Specializace (uved'te zkratkou)*:	BAS
Semestr a školní rok zahájení práce:	letní semestr 2021/2022
Semestr a školní rok ukončení práce:	letní semestr 2022/2023
Vedoucí diplomového semináře:	doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.
Vedoucí práce:	PhDr. Jiří Kocián, Ph.D.
Název práce:	Pracovní migrace ze Srbska do České republiky
Charakteristika tématu práce (max 10 řádek):	Práce se zabývá pracovní migrací ze Srbska do České republiky v období od roku 2010 do roku 2022 s hlavním důrazem na období před, v průběhu a po pandemii covid-19, tj. na léta 2018–2022. V letech 2018 a 2019 došlo k největšímu nárůstu počtu pracovních migrantů ze Srbska žijících v České republice, ale se tento nárůst pozastavil během a po období pandemie covid-19. Práce se zaměřuje na push a pull faktory pracovních migrantů ze Srbska žijících v České republice, resp. na důvody jejich rozhodnutí emigrovat ze Srbska a zvolit si Českou republiku za cílový stát, a na roli, kterou mají migrační sítě v procesu volby České republiky za cílovou zemi. Metodou získání dat jsou polostrukturované rozhovory s pracovními migranty ze Srbska.
Vývoj tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Zásadní změnu představují cíle práce a metoda sběru dat. Místo původně plánovaného cíle zjistit, proč došlo k novému trendu pracovní migrace ze Srbska do České republiky a, zda se migrace za účelem studia přeměňuje v pracovní migraci, práce se zaměřila na roli migračních sítí při migraci pracovních migrantů ze Srbska do České republiky. Zároveň původně bylo plánováno, že sběr dat proběhne prostřednictvím rozhovorů a online dotazníků, ale v rámci výzkumu byly použity pouze polostrukturované rozhovory.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	Úvod 1. Migrace z pohledu teorie 1.1. Rozbor literatury 1.2. Migrační teorie a vysvětlení základních pojmů

1.2.1.	Typologie migrací
1.2.2.	Pracovní migrace
1.2.3.	Brain drain
1.2.4.	Neoklasická ekonomická teorie
1.2.5.	Push-pull teorie
1.2.6.	Nové ekonomické přístupy
1.2.7.	Teorie migračních sítí
1.2.8.	Globalizační teorie
1.2.9.	Teorie transnacionalizace
1.2.10.	Diaspora
1.2.11.	Gastarbeitři
2.	Metodologická část
2.1.	Výběr respondentů a charakteristika vzorku dat
2.2.	Metodika sběru rozhovorů
2.3.	Metody analýzy rozhovorů
3.	Analytická část
3.1.	Vybrané aspekty imigračních trendů a imigrační politiky České republiky
3.2.	Migrační trendy ze Srbska do České republiky
3.3.	Analýza rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska
3.3.1.	Demografické charakteristiky respondentů
3.3.2.	Nejčastější způsoby příchodu pracovních migrantů ze Srbska do ČR
3.3.3.	Emigrace ze Srbska a ČR jako cílový stát nebo shoda okolností?
3.3.3.1.	Migrace za prací
3.3.3.2.	Migrace za studiem
3.3.3.3.	Migrace za sloučením rodiny
3.3.3.4.	Podobnosti a odlišnosti motivů k emigraci do ČR
3.3.4.	Role migračních sítí a globalizace v rozhodnutí pracovních migrantů ze Srbska emigrovat do ČR
3.3.5.	Pracovní migrace ze Srbska do ČR z hlediska ekonomických teorií
3.3.6.	Diaspora, gastarbeitři, nebo transmigranti?
	Závěr
	Summary
	Použitá literatura
	Primární zdroje
	Sekundární zdroje
	Seznam příloh

Hlavní výsledky práce (max. 10 řádek):

V rámci práce bylo provedeno 27 polostrukturovaných rozhovorů s pracovními migranty ze Srbska žijícími v České republice. Výzkumu se zúčastnilo 17 mužů a 10 žen, resp. 18 vysoce kvalifikovaných a 9 nízko kvalifikovaných respondentů, jejichž věková struktura se pohybovala mezi 20., 30. a 40. lety. Klíčovými push faktory pro rozhodnutí respondentů emigrovat jsou osobní finance, nemožnost nalezení stabilního a dlouhodobého zaměstnání, kariérního růstu nebo uplatnitelnosti, vysoká nezaměstnanost, stav ve společnosti a politická situace v Srbsku. Nejpočetnějšími pull faktory jsou vyšší platy, pracovní nabídky, skutečnost, že je Česká republika slovanským státem, kde se mluví slovanským jazykem, sloučení rodiny a kvalita studia na českých vysokých školách. Migrační sítě hrají roli v rozhodnutí migrantů emigrovat do ČR, a jejich hlavními aktéry jsou partneři, příbuzní, kamarádi, agentury a zaměstnavatelé.

Prameny a literatura (výběr nejpodstatnějších):

Brettel, Caroline B. a James F. Hollifield. *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. New York: Routledge, 2000.

Bryman, Alan. *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Castles, Stephen, Hein de Haas, a Mark J. Miller. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: Guilford Press, 2014.

Cohen, Robert. *Global Diasporas: An Introduction (second edition)*. London and New York: Routledge, 2008.

Drbohlav, Dušan a kol. *Migrace a (i)migranti v Česku: Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010.

Drbohlav, Dušan, a Zdeněk Uherek. „Reflexe migračních teorií“. *Geografie – Sborník České geografické společnosti* 112, č. 2 (2007): 1–18.

Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s. r. o., 2005.

Lukić, Vesna, Jelena Predojević-Despić, Verica Janeska a Aleksandra Lozanoska. „How is COVID-19 reshaping temporary and circular labour migration: Serbia and North Macedonia perspectives“. *Geographical forum* 20 č. 1 (2021): 55–65.

Massey, Douglas S., J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino a J.E. Taylor. „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“. *Population and Development Review* 19, č. 3 (1993): 431–466.

Vertovec, Steven. „Migration and other modes of transnationalism: Towards conceptual cross-fertilization“. *The International migration review* 37 č. 3 (2003): 641–665.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů ve znění účinném k 30. 4. 2023.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti ve znění účinném k 30. 4. 2023.

Etika výzkumu:**

Respondenti podepsali informovaný souhlas s dobrovolnou účastí ve výzkumu zajišťující jejich anonymitu a bezpečnost.

Jazyk práce:

čeština

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí diplomového semináře		
Vedoucí specializace		
Garant programu		

* BAS – Balkánská a středoevropská studia; ES – Evropská studia; NRS – Německá a rakouská studia; RES – Ruská a eurasijská studia; SAS – Severoamerická studia; ZES – Západoevropská studia.

** Pokud je to relevantní, tj. vyžaduje to charakter výzkumu (nebo jeho zadavatel), data, s nimiž pracujete, nebo osobní bezpečnost vaše či dalších účastníků výzkumu,

vysvětlete, jak zajistíte dodržení, resp. splnění těchto etických aspektů výzkumu: 1) informovaný souhlas s účastí na výzkumu, 2) dobrovolná účast na výzkumu, 3) důvěrnost a anonymita zdrojů, 4) bezpečný výzkum (nikomu nevznikne újma).

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam otázek položených respondentům

1. Jak se jmenujete?
2. Kdy jste se narodil/a?
3. Odkud pocházíte?
4. Kdy jste přijeli do ČR?
5. Kde bydlíte v ČR?
6. Jaká je Vaše národnost?
7. Jakou máte úroveň vzdělání a jaký obor školy jste vystudoval/a?
8. Jaký je Váš rodinný stav?
9. Mátě děti?
10. Jaký máte typ povolení k pobytu v ČR?
11. Na jaké pozici pracujete v ČR?
12. Zda pozice, na které pracujete v ČR odpovídá úrovni vzdělání a, zda souvisí s oborem vzdělání?
13. Jakým způsobem jste našel/šla práci v ČR? Jak to bylo pro Vás těžké?
14. Plánujete se vrátit do Srbska? Pokud ano, proč? Pokud ne, proč ne?
15. Plánujete dlouhodobě zůstat v ČR? Pokud ano, proč? Pokud ne, proč ne?
16. Došlo ve Vašem případě ke sloučení rodiny v ČR?
17. Posíláte remittance někomu v Srbsku? Pokud ano, tak komu a ke kterým účelům?
18. Studoval/a jste v ČR před zaměstnáním? Pokud ano, tak jaké faktory působily na rozhodnutí migrovat do ČR za účelem studia, a jaké na rozhodnutí zůstat pracovat v ČR po ukončení studia?
19. Proč odjel/a ze Srbska?
20. Z jakých důvodů jste se rozhodl/a migrovat právě do ČR (a ne do jiných států)?
21. Jaké jsou pro Vás výhody práce a života v ČR?
22. Jaké jsou pro Vás nevýhody práce a života v ČR?
23. Jaké jsou překážky pro Vás pro zaměstnání v ČR?
24. Cítil/a jste někdy diskriminaci? Pokud ano, tak kdy a při jaké příležitosti?
25. Na jaké úrovni umíte česky?
26. Jaký jazyk používáte jako pracovní?
27. Věděl/a jste před příjezdem do ČR něco o vztazích mezi Jugoslávií a Československem? Jaký vliv měly tyto vazby na Vaše rozhodnutí migrovat do ČR?
28. Věděl/a jste před příjezdem do ČR něco o historických, kulturních a/nebo technologických vztazích mezi ČR a Srbskem? Jaký vliv měly tyto vazby na Vaše rozhodnutí migrovat do ČR?
29. Předtím než jste přijel/a do ČR, věděl/a jste někoho kdo v tom období nebo předtím už žil v ČR? Pokud ano, informoval/a jste se u této osoby? Přenášela Vám její zkušenosti? Jak to působilo to na Vaše rozhodnutí migrovat?
30. Myslíte si, že se migrace do zahraničí stala normou a, že je zůstávání v Srbsku spojováno s neúspěchem?
31. Jaké má, podle Vás, dopady aktuální migrační krize způsobená ruskou agresí na Ukrajině na český pracovní trh?
32. Co si myslíte o možnosti, že uprchlíci z Ukrajiny mohou ovlivnit situaci pracovních migrantů ze Srbska? Myslíte si, že je možné, aby ovlivnili Vaši pozici?

33. Jak vnímáte sebe jako součást srbské diaspory?
34. Považujete se za gastarbeitra? Pokud ano, proč? Pokud ne, proč ne?
35. Jaké vztahy udržujete se srbskou společností v Srbsku, a jaké s českou v ČR? Cítíte se integrováno?

Příloha č. 2: Souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů v češtině a srbštině

SOUHLAS S ÚČASTÍ VE VÝZKUMU A SE ZPRACOVÁNÍM OSOBNÍCH ÚDAJŮ

Děkuji za Vaši ochotu a čas zúčastnit se výzkumu o pracovní migraci ze Srbska do České republiky. Výzkum je prováděný studentkou magisterského oboru na Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy Leonou Kovar. Cílem výzkumu je analyzovat emigraci pracovníků ze Srbska do České republiky, a metodou výzkumu jsou polostrukturované rozhovory. Výsledky výzkumu budou zpracovány v diplomové práci.

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- jsem srozuměn s tím, že je výzkum prováděný zcela anonymně; mé jméno a příjmení nebudou nikde zaznamenány ani zveřejněny;
- souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vč. citovaných úryvků vzešlých z výzkumu a s jejich analýzou a dalším využitím;
- jsem srozuměn s tím, že užití a zveřejnění dat, výstupů a citátů vzešlých z výzkumu nevytváří můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. účastním se výzkumu bezplatně a povoluji použití, zpracování a citování poskytnutých dat bezplatně;
- jsem srozuměn s tím, že můžu účast ve výzkumu kdykoliv přerušit;
- jsem srozuměn s tím, že po skončení průběhu výzkumu není možná úprava poskytnutých dat;
- souhlasím s tím, aby poskytnutá data, osobní údaje a výroky byly zpracovány a zveřejněny v diplomové práci, která bude archivována a zveřejněna na webu Univerzity Karlovy;

Souhlasíte s nahráváním rozhovoru? **ANO - NE**

Nahrávaný rozhovor nikde nebude zveřejňován. Přístup k nahrávanému rozhovoru bude mít pouze autorka výzkumu, a to jenom do doby, než výzkum bude dokončen a diplomová práce odevzdána.

Svým podpisem potvrzujete, že jste výše uvedené informace přečetl/-a, pochopil/-a a, že dobrovolně souhlasíte s účastí své osoby v tomto výzkumu.

Jméno a příjmení

_____
Podpis

SAGLASNOST ZA UČEŠĆE U ISTRAŽIVANJU I ZA OBRADU LIČNIH PODATAKA

Hvala Vam na Vašoj volji i vremenu da učestvujete u istraživanju o migracijama radne snage iz Srbije u Češku. Istraživanje sprovodi Leona Kovar, student master studija na Institutu za međunarodne studije Fakulteta društvenih nauka Karlovog univerziteta. Cilj istraživanja je analiza emigracije radnika iz Srbije u Češku, a metod istraživanja su polu-strukturirani intervjui. Rezultati

istraživanja biće obrađeni u master radu.

Ja, niže potpisani/a, potvrđujem da

- - razumem da se istraživanje sprovodi potpuno anonimno; moje ime i prezime neće nigde biti zabeleženo niti objavljeno;
- - se slažem sa objavljivanjem anonimnih podataka, uključujući citiranje izjava, koje proizilaze iz istraživanja i sa njihovom analizom i daljom upotrebom;
- - razumem da korišćenje i objavljivanje podataka, izjava i citata koji proizilaze iz istraživanja ne stvara moje pravo na bilo kakvu nagradu ili nadoknadu, tj. u istraživanju učestvujem besplatno i dozvoljavam besplatno korišćenje, obradu i citiranje pruženih podataka;
- - razumem da mogu da prestanem da učestvujem u istraživanju u bilo kom trenutku;
- - razumem da nije moguće uređivati date podatke nakon završetka istraživanja;
- - saglasan sam da će pruženi podaci, lični podaci i izjave biti obrađeni i objavljeni u master radu, koji će biti arhiviran i objavljen na sajtu Karlovog univerziteta;

Da li se slažete sa snimanjem intervjua? DA - NE

Snimljeni intervju neće biti nigde objavljen. Samo će autorka istraživanja imati pristup snimljenom intervjuu i to do završetka istraživanja i predaje rada.

Potpisivanjem potvrđujete da ste pročitali i razumeli gore navedene informacije i da dobrovoljno pristajete na Vaše učešće u ovom istraživanju.

Ime i prezime

Potpis

Príloha č. 3: Vývoj počtu cizinců se srbským státním občanstvím v letech 1994–2022³²⁶

	1994		1995		1996		1997	
	celkem	dlouho- dobý	celkem	dlouho- dobý	celkem	dlouho- dobý	celkem	dlouho- dobý
Jugoslávie	4,026	2,993	4,824	3,549	5,007	3,562	3,826	2,206
Srbsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Srbsko a Černá Hora	140	49	198	91	-	-	-	-
Cizinci v ČR, celkem	104,343	71,230	159,207	120 060	199,152	152 767	210,311	153 516

³²⁶ „R04 Cizinci v ČR podle státního občanství v letech 1994–2022 (k 31. 12.)“.

Státní občanství	1998		1999		2000		2001	
	celkem	dlouhodobý	celkem	dlouhodobý	celkem	vizum nad 90 dnů	celkem	vizum nad 90 dnů
Jugoslávie	3,894	2,063	4,106	2,359	3,680	1,989	3,269	1,611
Srbsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Srbsko a Černá Hora	-	-	-	-	-	-	-	-
Cizinci v ČR, celkem	220,187	155 836	228,862	162,108	200,951	134,096	210,794	140,978

Státní občanství	2002		2003		2004		2005	
	celkem	vizum nad 90 dnů	celkem	vizum nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů
Jugoslávie	3,204	1,484	-	-	-	-	-	-
Srbsko	-	-	-	-	-	-	-	-
Srbsko a Černá Hora	-	-	3,123	1,293	3,436	1,272	3,559	1,253
Cizinci v ČR, celkem	231,608	156,359	240,421	159,577	254,294	154,827	278,312	167,714

Státní občanství	2006		2007		2008		2009	
	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů
Jugoslávie	-	-	-	-	-	-	-	-
Srbsko	101	62	570	229	1,031	388	1,584	497
Srbsko a Černá Hora	3,729	1,054	3,557	879	3,214	708	2,467	460
Cizinci v ČR, celkem	321,456	182,271	392,315	234,803	437,565	265,374	432,503	252,144

Státní občanství	2010		2011		2012		2013	
	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů
Jugoslávie	-	-	-	-	-	-	-	-
Srbsko	2,005	581	2,297	687	2,438	668	2,567	638
Srbsko a Černá Hora	795	141	1,457	173	404	41	328	22
Cizinci v ČR, celkem	424,291	235,339	434,153	237,745	435,946	223,491	439,189	202,632

Státní občanství	2014		2015		2016		2017	
	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů
Jugoslávie	-	-	-	-	-	-	-	-
Srbsko	2,628	638	2,698	733	2,885	857	3,178	1,145
Srbsko a Černá Hora	255	13	210	7	169	4	129	1
Cizinci v ČR, celkem	449,367	199,511	464,670	204,630	493,441	221,484	524,142	242,653

Státní občanství	2018		2019		2020		2021	
	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů
Jugoslávie	-	-	-	-	-	-	-	-
Srbsko	4,380	2,369	5,593	3,562	5,846	3,800	6,064	3,960
Srbsko a Černá Hora	121	1	110	1	104	1	100	4
Cizinci v ČR, celkem	564,345	274,886	593,366	293,913	632,570	324,191	658,564	338,030

Státní občanství	2022	
	celkem	dlouhodobé pobyty nad 90 dnů
Jugoslávie	-	-
Srbsko	6,075	3,919
Srbsko a Černá Hora	97	4
Cizinci v ČR, celkem	1,113,698	780,926